

قورئان و سوننهت

و زانينا نوى

- كتيب : قورئان وسوننەت وزانينا نوى

- نقيسەر : تەحسین دۆسكى

- چاپا دووی يا زيده كرى وفه وژارتى ۲۰۰۶

- چاپخانه يا زانا دهوك

- ژمارا سپارتنى ل پەرتۆكخانه يا گشتى ل هەوليئى : ۴۲۰

ل سالا ۲۰۰۶

- ژ وەشانين پەرتۆكخانه جزيى ل دهوكى .

قورئان وسوننهت وزانينا نوى

ته حسين ئيبراهيم دؤسكى

چاپا دووى

يا زېده كرى وقفه وژارتى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ سَتْرِهِمْ ءَايَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ
يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ ۗ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ
شَهِيدٌ ﴿٥٣﴾ - نهم نايه تين خود عهدد وعهسمانان
دا و د نه فسين وان ب خوژی دا دی نيشا وان
دهين ، حه تا بو وان ناشكهر ا بيت ناشكهر ابوونه كا
گومان تيدا نه بت كو قورئانا پيرۆز حه قيه ووه حيا
خودی یه ، نهری و ما شاهده یا خودی ل سهر
راستیا قورئانی ، ووی یی قورئان بو هاتی ، تیرا
وان ناکهت ؟ چونکی وی شاهده یی ب راستگویی
دایه ، وئول سهر ههر تشسته کی شاهده ، وچو
شاهده یی ژ یا خودی مه زنتر نینه ﴿
(فصلت : ۵۳)

پیشگوین

قورئان ئه و گوتنا خودی یا پهرده دره ئه و ا ب ریکا وه حی بۆ پیغه مبه ری دویمه هی موحه ممدی - سلاف لی بن - ب زمانی عه ربی بی ره هوان هاتی ، و بی گوهورین و ده ستیقه دان و ب ره نگه کی گومان تیدا نه بت ژ وی بۆ مه هاتیه فه گوهاستن ، و د سنگان دا هاتیه ژ بهر کرن و د موصحه فان دا هاتیه نقیسین ، و نایه تین وی ئه وین ب فهرمانا خودی هاتیه لیكدان و کۆمکرن د (۱۱۴) سووره تان دا ب ره نگه کی بژاله و ل دریزیا (۲۳) سالان هاتبوونه خواری ، و هه ر د ژینا پیغه مبه ری دا - سلاف لی بن - و ب فهرمانا وی هاتبوونه نقیسین .

و خودایی مه زن ب خو سۆز دایه کو کیتابا خو یا دویمه هی بپاریزت ، و ژ بهر فی چه ندی بوویه قورئان ب تمامی پاراستی مای ، و ژ دهسته کی بۆ ئیکی حه رف حه رف و په یف په یف ب وی زمانی پی هاتیه خواری هاتیه پاراستن و فه گوهاستن حه تا گه هشتیه مه ، نه وه کی کیتابین دی یین عه سمایی ئه وین ئیکجار نه ماین و بهرزه بووین ، یان ژی گوهورین و ده ستیقه دانی ژی گرتی .. له و ئه م دبیزین : قورئانا پیروژ کیتابا

عسمانی یا ئیکانه یه پاراستی د ناف دهستین خه لکی دا مای ،
وپه رستنا خودی بی دئینه کرن .

وهه ر ژ وی رۆژی وهره یا ئەف قورئانه تیدا هاتیه خواری
قورئانی و د پتر ژ جهه کی دا قه بی مروّف وئه جنان خواستیه و
(تهحه ددیا) وان کریه کو ئەو قورئانه کا وه کی وی ، یان دهه
سووره تین وه کی وی ، یان هتا سووره ته کا ب تنی ژ ی یا
وه کی وی چی بکه ن ، وه کی د قی نایه تی دا - بو نمونه - هاتی :
﴿ قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا
الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا - تو بیژه :
ئه گهر مروّف وئه جنه ل سه ر هندی کوم بن کو قورئانه کا وه کی
قی موعجزه بینن ئەو نهشین وی بینن ، ئە گهر خو ئەو بو وی
چه ندی پشته فانی ئیک و دو ژ ی بکه ن ﴿ (الإسراء : ۸۸) .

یان وه کی د قی نایه تی دا هاتی : ﴿ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا
بِعَشْرِ سُوْرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرِيَاتٍ وَاذْعُوا مَنْ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ
كُنْتُمْ صَادِقِينَ . فَإِلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّمَا أَنْزَلَ بِعِلْمِ اللَّهِ
وَأَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ - یان ئەو دبیزن : موحه مده دی
ئه ف قورئانه ژ نك خو چیکریه ؟ تو بیژه وان : ئە گهر مه سه له
وه سا بت وه کی هوین دبیزن پا کانی هوین دهه سووره تین وه کی
وی ژ نك خو چیکه ن ، وهه چی هوین بشینی ژ چیکریین خودی

هوین گازی بکه نی ، دا هاریکاریا هه وه د فی چندی دا بکهت ،
 نه گهر هوین د گوتنا خو دا دراستگونه . فیجا نه گهر وان
 بهرسقا هه وه نه دا ، هوین بزانی کو خودی نهف قورئانه ب زانینا
 خو بو پیغه مبهری خو هنارتیه وئو نه گوتنا مروثانه ، وهوین
 بزانی کو ژ خودی پیقه تر چو خودایی ب حهق نینن بیته
 په رستن ، نه ری فیجا پستی نهف هیجته به بو هه وه ناشکهره بووی
 هوین دی خو ب دهست خودی و پیغه مبهری وی قه به ردهن ؟ ﴿
 (هود : ۱۳-۱۴) .

ویا غه ریب نه بوو نهف (تعه ددییا) هنده ناشکهره بی
 به رسف بمینت ، چونکی نه وی تعه ددییه دکهت خودایی مه زنه
 یی عه رد و عه سمان نافراندین ، وده می کسی به رسف نه دای
 و د تعه ددییه نه هاتی ، بی گومان نه نجامی تعه ددییه یی
 (حه تمی) ب جه هات ، وقورئان وه کیتابه کا په رده در
 و (موعجزه) هاته ناسین ، ومروثین زانا وتیگه هشتی خو نه چار
 دیت ئعترافی بکهن کو نهف قورئانه ژ نک خودی یه ، وئو
 گوتنا چو مروثان نینه ، چونکی چو مروث نه شین گوتنه کا
 وه کی وی بکهن ، و ب فی چهندی هاته گوتن : قورئان
 موعجزه یا ئیسلامی یا به رده وامه ، ئه واهه تا حه تایی تعه ددییا
 مروثان یی هاتیه کرن .. وئو گهر مروث باش به ری خو به ده ته

عجاز و پوره درپا قورئانی دی بینت نه و ژ گه لهك لایان فه
به چاڅ دبت ، و سه ره كانیا عجازا قورئانی وه کی زانا دبیزن
د چه ند لایه کان دایه ، ژ وان لایان :

۱ - لایي خو شیا لیکنینانی وره هوانیا فه هاندنا په یقان ، و
د كهفن دا زمانزانان پویته یه كا مه زن ب فی لایي کریه ، و ل نك
وان نهف لایه ژ هه می لایین دی بی گرنکتر و بهر چاڅتر بوو ،
چونکی وان دگوت : عه رب ل ده می هاتنا قورئانی دره وان بیژ
و ب دهف و نه زمان بوون ، و د گهل هندی ژی وان د خو را
نه دیت د ته حددی بین ، تشتی هندی د گه هینت كو نهف
قورئانه موعزه یه كا خودایی یه ، نه گهر نه بوچی عه ره بین
خودان دهف و نه زمان نه شیان سووره ته كا ب تنی ژی یا وه کی
قورئانی چی كه ن ، و نه و خودانین شعر و (موعه لله قاتان)
بوون ، و بو ره وان بیژی و به لاغته تی كه سی ژ وان خو
ب موحه مده دی - سلاڅ لی بن - نه ددا ؟

۲ - لایي كه مالا شریعه تدانانی و ناقا کرنا ئومه تی ، ودانانا
مه نه هجه کی تهر به وی بی بی هه فتنا ، ودئینه زانین كو د دیر و كا
مرو فینیی دا قورئان کیتابا ئیکانه یه شیای ب بهر په رین خو
ئومه ته کی زیندی بکه ت ، و هنده ك حو کم و نه حکامین و هسا

بدانت ب کیر ههمی جه وههمی دهمان بین ، وژین پی بیته
پاراستن .

۳ - لایی فه گپران سهرهاتین کاروانی مروقیینی ژ سهردهمی
ئادهمی بگره وحدهتا بهری دهمی هاتنا قورنانی ، ب رهنگه کی وهسا
کو چو خهلهتی وکیماسی تیدا نهبن ، وپیشقه چوونا زانینا
هلکولین وشوینوار وفه کولینین دیرۆکی رۆژ بۆ رۆژی راستیا
نایهتین قورنانی بدرچاف دکهت .

۴ - لایی بهحسکرنا ژ دهنگ وباسین وان سهرهاتی
ورویدانین کول پاشهرۆژی دی چی بن ، وپشتی هنگی
ب دهمهکی کورت یان بی دریز ژ نوی ئه و رویدان ب وان ههمی
(تهفصیلان) فه ب جه هاتین بین قورنانی بهحس ژی کری .

۵ - لایی مانا قورنانی پاراستی ژ ههمی رهنگین گوهورین
ودهستیقه دانی ، ئه گهر خو د کیم و بچویک ژی بن ، و
ب راستی جهی سهرهنج راکیشانی یه د ناقهرا ههمی کتیپین
دهسنقیس و چاپکری دا مروّف بینت قورنان کتیپا ئیکانهیه
پاراستی مای ژ خهلهتیا ئه گهر خو (حهرفهک) یان
(حهره کهیه کا) ب تنی ژی بت ، وئه فه ب جهینانا وی سۆزی
یه یا خودی دای دهمی گۆتی : ﴿ إِنَّا نَحْنُ الذَّكْرَ وَإِنَّا لَهُ

لحافظون - هندی ئەمین مه قورئان ئینایه خاری و ئەمین بووی پاریزقان ﴿ (الحجر : ۹) .

۶ - لایى به حسكرنا ژ هندهك مه سهلین علمی و راستین گهردوونی بین کو علمی مرۆقی ل سهرده می هاتنا قورئانی نه گه هشتی ، و پستی هاتنه خوارا قورئانی ب سهدان سالان و پستی پیشکفته علمی مرۆقی ژ نوی ئەو مه سهله بو مرۆقان ناشکهره بووین ، و ئەفه ژی ب جهئینانا وی سوژی یه دا خودی دای ده می گوئی : ﴿ سربهم آیاتنا فی الآفاق و فی أنفسهم حتی یتبین لهم أنه الحق أولم یکف بربك أنه علی کل شیء شهید - ئەم ئایهتین خو د عهرد و عهسمانان دا و د نهفسین وان ب خو ژی دا دی نیشا وان دهین ، ههتا بو وان ناشکهره بیت ناشکهره ابونه کا گومان تیدا نهبت کو قورئانا پیروژ حهقیه ووهحیا خودی یه ، ئەری و ما شاهدهیا خودی ل سهرد راستیا قورئانی ، ووی بی قورئان بو هاتی ، تیرا وان ناکهت ؟ چونکی وی شاهدهیی ب راستگوویی دایه ، و ئەو ل سهرد ههرد تشته کی شاهده ، و چو شاهدهیی ژ یا خودی مهزنتر نینه ﴿ (فصلت : ۵۳) .

و ئەگه لایى ئیکی ژ قان لایان - لایى لیکئینان و قه هاندانا په یف و رستهیان - یا تایهت بت ب عهرد بان وزمانی وان قه ،

لایین دی یین ئعجازی دگشتینه بۆ ههمی مرۆفان ، و ل بهر وان ههمیان دقه کرینه ، و ل دهمی مه یی فسی گافی ئهوی ب دهمی زانینی دئینه ناسین بهرچافتترین لایینی ئعجازی لایینی علمی یه ، و دیار کرنا لایینی ئعجازا علمی د قورئانی دا ژ ریکین مهزنه یین خزمهتا قورئانی پی دئینه کرن ، چونکی بنهجهکرنا زانینا نوی بۆ راستیی قورئانی ژ نه گهرین ب هیز کرنا باوه ریا مرۆقی موسلمانه ژ لایه کی فه ، و ژ لایه کی دی فه ئه و باشترین ریکه ئه م بهری زاناین نه موسلمان پی بدهینه ئیسلامی ، ل وی دهمی ب بی بهختی فه هپوشین گومانداریی ژ گهلهک لایان فه ل سه ر ئیسلامی و موسلمانان دئینه کرن .

زانایی ئه ورۆپی یی نافدار د. مۆریس بۆکای ئهوی ئعجازا قورئانی یا علمی بهری وی دایه ئیسلامی دبیژت : ((ئیکه مین تشتی مرۆقی مه نده هوش دکهت دهمی قورئانی دخوینت ئه وه قورئان گهلهک بابه تین علمی فه دگرت و به حسی ژئی دکهت ، وه کی مه سه لا ئافراندنی و علمی فه له کی و هندهک بابه تین تاییهت ب عهردی فه ، و علمی گیانه وه ران ، وی شینکاتی ، و چیووون و زینده بوونا مرۆفان ، و ل وی دهمی ئه م گهلهک خه له تیین علمی یین مه زن د ته وراتی دا دینین ئیک خه له تیا علمی یا ب تنی ژئی ئه م د قورئانی دا نابین .. ئهقی چندی ئه ز

پالدام كو قى پسيارى بكم : نه گهر مرؤفه كى قورئان چيكرت
نه رى نهو چاوا شيايه ل سه دسالا هفتى زايينى هندك تشتين
وهسا بنقيست نه فرؤ د گهل زانينا نوى ريك بكهفن .. وتشته كى
مسؤگهره كول ده مى هاتنه خوارا قورئانى ، ل وان بيست ساليين
به رى وپشتى مشه ختبونى (ل سالا ۶۲۲ زايينى) نهو چهند
سه دسالهك بوو زانين د حاله تى راوهستان وپهنگيانى دا بوو ،
وخو شارستانيا ئيسلامى ژى نهوا زانين ل بهر سيبه را وى
پيشكه فى پشتى ده مى هاتنه خوارا قورئانى ژ نوى دهست پى
كربوو ، و ل وى ده مى شارستانيا ئيسلامى يا مه زن د پيشكه فتى
دا دژيا ژى زانايين ته فسيري يين وى ده مى نه دزاني ب دورستى
قان ئايه تان ته فسير بكن ، وته فسيرا قان ئايه تان يا دورست
نهوه يال قى دويمه يى ژ نوى هاتيه زانين ..) . (۱)

ووهك پشكدارى ژ لايى مه فه د خزمه تا قورئانى دا وديار كرنا
راستيين وى يين علمى ، مه خواست چهند لايه كان ژ نعجازا
علمى د قورئانى دا به ره هف بكه ين ، وروه نكرنهك هه يه مه
دقيت د قى پيشگوتنى دا ئاشكه را بكه ين نهو ژى نه فه يه :
ژيده رى سه ره كى يى د به ره هفكرنا قان بابه تان دا مه مفا ژى ديتى

(۱) ژ كتيبى وى (قورئانا پيرؤز وتهورات وئجیل وزانين) بى ۱۵۲ چاپا

نقیسینین زانایی مهزن (د. زه غلوول ئه لئه ججار) ینه ، یین کو د مالپه را وی د تورا جیهانی یا پیژانینان (ئه نته رنییی) دا هاتینه به لافکرن ، ژبلی هژماره کا دی یا نقیسینان کو ژ لایی چه ند زانایه کین بسپور فه هاتینه نقیسین .

و چونکی ئه ف بابه ته د بنیات دا هاتبوو ئاماده کرن دا بته بهر نامه یه کی ته له فزیوونی و ل سه ر شاشا ته له فزیوونا کوردستانی که نالی دهوکی ل ره مه زانا سالا ۱۴۲۵ مشه ختی (۲۰۰۴ زاینی) بیته پیشکیشکرن مه نه قیا کویر ب ناف هویرومارین علمی فه بچین ، یان گه له ک به حس ژ مه سه لین ئاسی بکه یین ، دا بو تیگه هشتنی ب زه همت نه که فت .

وهیژای گۆتنی یه بیژین : پشتی چاپا ئیکی ژ فی کتییی مه به لاف کری ل ده مه کی دانسه یین وی ل بازاری نه مان و گه له ک داخوازی دگه هشتنه مه کو ئه م جاره کا دی کتییی چاپ بکه یینه فه ، و پشتی کاودان بو چاپا دووی بهر هه قبووین مه ب فه ر زانی هنده ک بابه تین دی یین په یوه ندی ب سونه تی وزانینا نوی فه هه ی ل کتییی زیده که یین دا پتر مفا ژیی بیته وه رگرتن ، وه در ژ بهر فی چه ندی مه چه نده کی گوهورین ل سه ر ناف کتییی کر وه یفا سونه ت ژی ل ناف و نیشانان زیده کر دا ناف و نیشانان کتییی و نافه روکا وی د گه ل ئیک بگوئجن .

وهيقيا ژ خودی نهوه بهری مه بدهته رپکا خو یا راست ،
وحه قییل بهر ئاشکهره بکته ، ومه بکته ژ خزمه تکارین کیتاب
وسوننهتی .

(۱)

ده سپیكا نافراندنی د نأقبهرا قورئانی و علمی دا

مه نفشی مروّقان ده می خو زیندی دیتی ئهف عهردی ئه م
ل سهر دژین وئهف عهسمانی ل هنداقی مه دئافراندی بوون
وئافراندنا وان مه ب چاف نه دیتوو ، وده می بابی مه یی ئیکی
ژی هاتیه ئافراندن مه ئافراندنا وی نه دیتوو ، چونکی ل وی
ده می هیشتا ئه م نه بووین ، وئهفه ئیک ژ وان راستیانه یین
خودایی مه زن د قورئانی دا به حس ژی کری ده می گوتی : ﴿ مَا
أَشْهَدْتُهُمْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَا خَلَقَ أَنْفُسِهِمْ وَمَا كُنْتُ
مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا ۚ ل ده می ئافراندنا عهسمانان و عهردی من
ئهو ناماده نه کربوون ، دا ئهز هاریکاری ژ وان بخوازم ، ومن
هندهک ژ وان ل ده می ئافراندنا هنده کین دی ژی ناماده
نه کربوون ، بهلکی ل وی هه میی ئهزی ب تنی بووم ، چو
هاریکار وپشتهفان من نه بوون ، ومن ئهوین خه لکی د سهردا
دبهن بو خو نه کرینه هاریکار ﴿ (الکهف : ۵۱) .

مه‌عنا : کربارا ئافرانندی ، و ب تایه‌تی ئافراندا عه‌رد
وعه‌سمانان ژ وان کارین غه‌بسیه یین کو د شیانا مروقی دا نینه
ئیکسه‌ر ب سه‌ر هلبیت ، وده‌می ئافرانندی ژ وی ده‌میه یی
خودایی مه‌زن د ده‌ر حه‌قی دا دبیژت : ﴿ هَلْ آتَى عَلَى الْإِنْسَانِ
حِينَ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئاً مَّذْكُوراً - ب راس‌تی ده‌مه‌کی در‌یژ
د سه‌ر مروقی را چو‌وبوو به‌ری رح بو وی بیته دان ، ئه‌و
تشته‌کی بیته گوتن یان دیتن نه‌بوو ﴾ (الإنسان ۱) .

به‌لی ژ ره‌حما خودی بو ب مه‌ وی په‌ری عه‌سمانی ل به‌ر
مه‌ هیلایه فه‌کری وه‌ند نیشانین ناشکه‌را د که‌فر وته‌خه‌یین
عه‌ردی دا هیلان کو ئه‌م پی ب سه‌ر هنده‌ک ژ وان راس‌تیان
هلبین یین هاریکاریا مه‌ بکه‌ن کو دو‌یچوونی ل دو‌ر مه‌سه‌لا
ده‌سپیکا ئافرانندی بکه‌ین ، وقورئان ب ره‌نگه‌کی ناشکه‌را مه
داخواز دکه‌ت کول دو‌یف فان نیشانان بکه‌ریین دا ئه‌نجامی
ب ده‌ست خو بینحین ، وه‌کی دبیژت : ﴿ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ
فَإِنظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ عَلَى
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ - تو ئه‌ی موحه‌مه‌د بیژه وان : هوین ل عه‌ردی
بکه‌ریین ، وبه‌ری خو بده‌نی کانی چاوا خودی چیکری
ئافراندینه ، وئافراندا وان ل به‌ر وی یا ب زه‌حمه‌ت نه‌بوو ؟
قیجا هه‌ر وه‌سا دو‌باره‌کرنا ئافراندا وان ل ناخه‌ته‌تی ژ ی ل به‌ر وی

یا ب زهحمهت نابت ، هندی خودی یه ل سهر ههر تشته کی یی
خودان شیانه ، تشتی وی بقیّت ئه و دکهت ﴿ (العنكبوت :
۲۰) .

وژبلی فان دهلیلین ماددی یین بهرچاف ئه وین د کیتابا
گهردوونی یا فه کری دا دبه لاف ، خودایی مهزن گهلهك دهلیلین
(نهظهری) یین بهرچاف د قورئانی ژی دا بو مه ئینانیه هاریکاریا
مه دکهن کو ب سهر مهسهلا دهسپیکا ئافراندنی هلبین ویی زانا
بین ، ومفای بو خو ژ فی زانینی وهربگرین ، مفایی دنیایی ومفایی
ناخرهتی !

وتشتی مهزن ئه وه علمی مروّفی چهند پتر پیش دکهفت ،
ئه و پتر راستیین قورئانی بنهجه دکهت ، تشتی هندی
دگههینت کو نهف قورئانه ژ چیکرنا چو مروّقان نینه ، بهلکی
ئه و ژ نک خودایی ئافراندهره ، ویا ژ فی ژی مهزنتر ئه و بوو ئه و
کهن ب فی چهندی رادبن ، یهعنی دهلیلین راستیا قورئانی
پیشکیش دکهن ، ههمی نه ئه و بوون یین باوهری ب قورئانی
ههی ، دا کهن وان ب لاگیریی تاوانبار نه کهت .. نهفه
ژ لایه کی فه ، و ژ لایه کی دی فه دا نهفه بته ئعترافه کا نه
مهقصود ژ وان زانایان ب خو ب راستیا علمی یا قورئانی ، ئه و
ئعترافا بهایی خو یی مهزن ههی .

و د بابه تی خو یی ئیککی دا مه دقیت ئافرویه کی بدهینه مهسه لا
دهسپیکا ئافرانندی وه کی د قورئانی دا هاتی ووه کی زانینا نوی
ژی به حس ژی کری ، دا ئعجازا قورئانی د قی دهلیقه یی دا بو مه
ناشکه را بت .

پشتی زیده پیشکه فتنا زانینی ل سه دسالا بیستی زاینی ،
زانینا گهردوونی یا نوی وزانینا (فیزیانا جوزهیی) ههردول دۆر
دهسینشانکرنا دهسپیکا ئافرانندی ل سهر ئیک دیتن کۆمبون ،
زانایان گۆت : ههر تشته کی د گهردوونا مه دا هه ی ژ مادده
وطاقه وجه ودهمی ل دهسپیکی د ئیک (جورم) ی زیده بچویک
و خودان (کوتله و حه راره ته کا) زیده مه زن دا دگه هشتنه
ئیک ، ئەف جورمه ل ده مه کی په قی وگه له ک ره نگین طاقی
و مادده یی دهسپیکی ژی فه په شی ، وپشتی هنگی ب چه ند
قویناغه کان ژ قی مادده یی دهسپیکی عه ناصر هاتنه ئافراندن ،
ورۆژ بو رۆژی گهردوون ئیک هاته ده ر و به رفره بو ، و د گهل
قی به رفره هبوونی ده م وجه په یدا بوون و مه زن بوون ، و ئەف
مادده یی گهردوونی بوو ئەو عه وری دو کیلی یی عه رد و هه می
ئه جرامین عه سمایی ژی چیبوون ، و ئەف رویدا نا گهردوونی ئەوه
یا زانا دبیرنی : (په قینا مه زن) ، و ئەو چه ند ده لیله کین علمی
ل سهر قی بوچوونا خو دئینن ، ژ وان ده لیلان :

۱ - بهر فرهه یوونا نوکه د گهر دوونی دا چی دبت نهوا لهزا وی هندهك جاران دگه هته لهزا رونا هیی ، کو (۳۰۰) هزار کیلومتره د ثانی دا ^(۱) ، ده لیله کی ئاشکه رایه کو روزه کی فی گهر دوونی ژ صفری دهست بی کریه .

۲ - فه دیتنا پاشمایین وان تیشکان یین کول ده می په قینا مهزن فه په شیان و ژ ه می لایین عهسمانی فه دین ، ژ لای فی هندهك فه کولهرین کومپانیا (بیل) یا ته له فوونی فه ل باژیری نیوجیرسی ل ساللا ۱۹۶۵ زایینی .

۳ - وینه کرنا دوکیلا گهر دوونی نهوا ل دۆر وره خین وی پشکا زانینا مروقی دگه هتی ژ گهر دوونی به لاف ، کو ژ لای فی گه میا عهسمانی (کوی) فه هاتیه کرن نهوا ناژانسا ئه مریکی یا عهسمانی (ناسا) بی ل ساللا ۱۹۸۹ زایینی هنارتی ، تشستی نهو راستی بنه جهگری یا دبیزت : بهری چییوونا عهرد وعهسمانی دوکیله کا تاری ب سهر گهر دوونی دا گرتوو .

وئف ده لیله وهنده کی دی ژ یین وه کی وان پشته قانیا وی بوچوونی دکهن یا نوکه د ناف زانایان دا به لاف و ب نافی (نه ظه ریا په قینا گهر دوونی یا مهزن) دئیته ناسین ، ومروف ده می

---

(۱) وئفه راستیه که ل نیفا ئیکی ژ سه دساللا بیستی زایینی ژ نوی یا هاتیه زانین .

قورئانی دخوبت و بهری خو ددهته وان ئایهتان یین بهحسی نافراندنا عهد و عهسمانان دکن هندهك ئیشارهتین علمی یین مهزن تیدا دینت ، و ل قیری ئهم دی هندهك ژ وان ئایهتان شه گپین یین ئەف ئیشارهته تیدا هاتین :

د ئایهتا ئیکێ دا خودایی مهزن دبیژت : ﴿ اَوْلَمَ يَرَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا اَنَّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَآءِ كُلِّ شَيْءٍ حَيٍّ اَفَلَا يُؤْمِنُوْنَ ﴾ (الانبياء : ۳۰) .

ووهکی ئاشکهرا ئەف ئایهته پساره کا ئینکاری ئاراسته ی کافر و بی باوهران دکهت و بهری وان ددهته شیانا خودی یا بی توخویب و سهلتهنه تا وی یا مهزن ئەوا ژ داهینانا وی د ئافراندنی دا ئاشکهرا دبت .

خودی دبیژت : ئهری ئەوین کافری ب خودی و شیانی وی کری ، و باوهری ب ئایهتین وی نهئینای ما نه دیتیه - یان نهزانیه - کو عهسمان ههمی د گهل عهدی ئیک پارچه بوون و دپیکفه گریدای بوون ، پاشی مه ئەو ژیکفه کرن ؟ وهر تشته کی زیندی بت مه ژ ئافی دورستکریه ، ئهری قیجا ما ئەو باوهری نائین ؟

پهیشا (رهتق) د زمانی عه ره بان دا ب رمانا ئیک پارچه یی و پیکفه مانئ دئیت ، و بهرانبهری وی (فهتقه) کو رمانا ژیکفه کرنی ددهت ، مهعنا : ئەف ئایهته ب رهنگه کی ئاشکهرا مه

ناگه هدار دکهت کو عه سمان وعه رد ل ده سپیکي (جورمه کي)
 ب تنی بوون ، پاشی ب فهرمانا خودی نهو (جورم) په قی
 وژیکفه بوو .. پاشی پستی ژیکفه بووین چی لی هاتن ؟
 د قی نایه تا پیروژ دا قورئان به رسقی ل سه ر قی پسارا مه
 نادهت ، به لی ل جهه کی دی نهو به رسقی دده ته مه ، نهو ژی
 نهف نایه ته نه بین خودایی مه زن تیدا دبیرت :

﴿ قُلْ أَنْتُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ
 لَهُ أَنْدَادًا ذَلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ . وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيًا مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ
 فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سِوَاءِ لِلسَّائِلِينَ . ثُمَّ اسْتَوَى
 إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا
 أَتَيْنَا طَائِعِينَ ﴾ (فصلت : ۹-۱۱) .

وئان نایه تان گه له ک راستیین علمی تیدا هه نه ، به لی ل قیری
 ب تنی دی به حسی مه سه لا ده سپیکا ئافراندنی کهن ، دا به رسقا
 وی پسارا بهری نو که مه هلیخستی بزاین .

ژ ئان نایه تان بو مه ئاشکه را دبت کو خودی نهوه یی عه رد
 د دو روژان دا ئافراندی ، وهنده ک چیا یین موکم د عه ردی را
 داناین ، وبه ره کدهت هاقی تیه د عه ردی دا ، ورزقی خه لکی
 ژ خواری و تشتی باشیا وان تیدا بت د چار روژان دا ل عه ردی
 دانای ، به عنی : د دو روژان دا عه رد ئافراند ، و د دو روژان دا

چيا ورزق دانانه تيدا ، پاشى وى قهستا عهسمانى كر ، وئهو بهرى هنگى دو كيئل بوو ، فيجا وى گوتته عهسمانى وعهدرى : هوين ب دلى خو يان ب زورى بكهفنه بن ئهمرى من . وان گوت : ئهم ب دلى خو هاتين ، وزبلى حهزكرن وئيرادا ته مه چو حهزكرن وئيراده نين .

ئەف ئايەتە دو راستيین مەزن ل بەر چاڤين مه ددانن :

ئيك : هندی ئافراندا عهرديه ب دو قويناغان - يان دو رورزان وهكى ئايەت ديپتت - چيپويه ، زبلى چيكرنا تشتى ل سهر عهردى كو ئهو زى ب دو قويناغان بوويه .

دو : بهرى عهرد بيته ئافراندا ئهو د گهل عهسمانى زى دو كيئل

بوو .

و ب ديتنا زانايين فهله كى و فيزيائى يين ههفچاخ خودانيين بوچوونا (پهقينا گهردوونى يا مەزن) دورستبوونا گهردوونى د چند قويناغه كان را بوويه ، ئهو ديپتن :

پشتى پهقينا مەزن (ئهوا قورئان ديپتتى : فهتق) د وى جورمى دهسپيكي يى بچويك دا چيپويى ، و ل دويف هزرا زانايان ئەف رويدانه بهرى پازده هزار مليون سالان چيپويه ، ئهو مادده وطاقه يا كو د وى جورمى دا ههى بوو عهوره كى مەزن ز دو كيلى فالاتيا گهردوونى هه مى تزي كر ، پاشى ئەف

دوکیلا شاریای سار بوو وهیدی هیدی بوو (کهئافه) ، وپشتی پهقینا مهزن ب چهند دهقیقهیه کان پلهیا گهرمی د گهردوونی دا سهد ملیوون پلهیین بی توخویب هاته خواری تشتی بوویه هاریکار کو کریارا (پیکفه مانا نافوکی - نندماجا نهوهوی) بدردهوام بیت حتا ۲۵٪ ژ (کوتلا گهردوونی) بوویه غازا هیلووم و ۷۵٪ مای غازا ئیدروژین .

وزانین فله کی بین هه قچاخ ل وی باوه رینه کو عناصرین فی گهردوونی یا زانینا مه دگهتی د دو قویناغان را چیوینه ، ل قویناغان ئیکی یا کو پشتی پهقینا مهزن دئیت عناصرین سفک پیکهاتینه ، و د قویناغان دووی دا عناصرین گران وبارا پتر ژ عونصرین نوی بین سفک ژی د نیقا ستیرین گلهک گهرم دا چیوینه .

وئد ف نایه ته تشته کی دی بو مه بدرچاف دکهت هیشتا زانین فله کی ب دورستی ب سهر هل نه بوینه ، ودبت د پاشه پرژه کا نیبریک دا نهو ب سهر فی راستی ژی هلبن وبه لاف کهن ، نهو ژی نه قهیه :

نایهت ناشکه را دکهن کو ههر تشته کی د عهردی دهسپیکی دا هدی خودی بو مه چیکر ، پاشی قهستا عهسمانی کر - نهوی بهری هنگی دوکیل - نهو کر نه حهفت عهسمان ، مهعنا ههمی

عدناصرين پيتقى بۆ ژيانى ل سەر عەردى بين هاتينه دان ، بهرى
عەسمانى دو كیل بيته قافارتن و بيته حەفت عەسمان .

وئەف مەسەلە ژ ئايەتا (۲۹) ی ژى ژ سوورەتا (البقرة)
بۆ مە ئاشكەرا دبت دەمى خودايى مەزن دبیژت :

﴿ هو الذي خلق لكم ما في الأرض جميعا ثم استوى إلى
السماء فسواهن سبع سموات وهو بكل شيء عليم ﴾ .

یەنى : خودى یە هەر تشتە کى ل عەردى ژ قەنجین هوین
مفایى ژى وەردگرن بۆ هەوہ ئافراندی ، پاشى وى قەستا
ئافراندنا عەسمانان کر ، ئیجا وى ئەو کر نە حەفت عەسمان ، وئەو
ب هەر تشتە کى یى پرزانیە .

و د ئايەتین (۲۷-۳۳) ژ سوورەتا (النازعات) قورئان
هەندەك زانیین دى ل دۆر ئافراندنا عەردى ددەتە مە ، ئەف ئايەتە
دبیژن : ﴿ أنتم أشد خلقا أم السماء بناها . رفع سمكها فسواها .
وأغطش ليلها وأخرج ضحاها . والأرض بعد ذلك دحاهها .
أخرج منها ماءها ومرعاها . والجبال أرساها . متاعا لكم
ولأنعامكم ﴾ .

ومرؤف ئەگەر ب سەر قە بەرى خو بدەتە ئان ئايەتان دبت
خەلەت تى بگەهت ، وەزر بکەت ئەف ئايەتە هەندى دگەهین
کو چیکرنا عەسمانى بەرى یا عەردى بوو ، وئەو ب خو وەسا

نینه ، دقان نایه تان دا خودایی مه زن پسیاره کی ناراسته ی مرو فان
 دکه ت و دبیتزی : ئه ری ما راکرنا هه وه یا پشتی مرنی - نهوا
 ل بهر هه وه گه له گاب زه حه ت - ژ ئافراندنا عه سمانی
 ب زه حه مته ره ؟ وی نهو وه کی ئافاهی ل هندافی هه وه راکریه ،
 وبانی عه سمانی ل ههوا بلند کریه چو کیم وکاسی لی نینن ،
 ووی ب ئافابوونا رۆژی شه فا وی تاری کریه ، و ب هه لاتنا
 رۆژی ل عه سمانی رۆژ ده ریخسته یه وروه ن کریه ، ووی پشتی
 ئافراندنا عه سمانی عه رد رانیخست و فره کر ، وتژی مفا کر نه
 تیدا ، کانین ئافی ژی ده ریخستن ، و نهو شینکاتی بینه چه روان
 وی لی شینکر ، ووی چیا لی دانان دا بو بینه ستوین ، خودی
 ئه ف قه نجیه هه می بو مفایی هه وه وحه یوانین هه وه دان .

مه عنا : چیکرنا هه ر سی غیلا فین عه ردی (یی غازی ،
 وئافی ، وکه قری) ب ریکا په قینا بورکانین دژوار د زکی عه ردی
 دا ، پشتی چیکرنا عه سمانی بوویه ، نه کو عه رد ب خو
 بهری عه سمانی هاتیه چیکرن ، وبار پتر ژ زانایین ته فسیری یین
 که فن ل سه ر فی بوچوونته ، وعلمی نوی ژی هه ر ئه ف چه نده
 بنه جه کریه .

(۲)

به رفره هکرنا گهر دوونی

ژ بابه تی بوری بو مه ناشکهره بوو کو ژ نایه تین قورئانی
ناشکهره دبت کو ئافراندا گهر دوونی ب فی تهر تی بی یه :

ئهف گهر دوونا ئهم نوکه تیدا د فره هبوونه کا بهرده وام دایه ،
ول دویف قاعیدی مه نطقی نه گهر ئهم د گهل ده می وی
فره هبوونی بو پاشفه بزفرین بهر به ره دی تهنگ بت حدتا دزفرت
ئیک (جورم) وهنگی دفت گهر دوون هه می ئیک پارچه بت
وئهفه نهو قویناغه یا قورئانی نافی وی کریه (ره تق) ، پاشی نهف
جورمه ب فدرمانا خودی پهقی وئهفه نهو قویناغه یا قورئانی نافی
وی کریه (فه تق) ، وئهو جورم پشتی پهقینی بوو عه وره کی
دو کیلی یی مه زن وئهفه قویناغا (دوخانی) یه وه کی قورئان
دبیزتی ، و ژ وی دو کیلی عهرد وعه سمان د شهش قویناغان دا
دورست بوون : عهرد د چار قویناغان دا حدتا وه لی هاتی
ب کی ژ یانی بی ، پاشی عه سمان د دو قویناغان دا .

و گهر دوون ژ ده لیه یا ئیکی وهره تیدا پهقی و حدتا نوکه
د فره هبوونه کا بهرده وام دایه ، بهلی دیسال دویف قاعیدی

مەنطقى ئەف بەر فرەھ بوونە ئەوا دەسپیکەك بۆ ھەى ھەتا ھەتايى
يا بەردەوام نابت ، ژ بەر كو تشتى بەراھى بۆ ھەى دقئت
دویمایى بۆ ھەبت ، رۆژەك دى ئیت مەسەلە دى دەرنشيف بت ،
وگەردوون جارەكا دى دى بەرتەنگ بت ، ووەكى خۆلى
ئیتەفە ھەتا دبتە جورمەكى بچويك ، وەكى یى جارا ئیکى ژى
دەست پى كرى ، وھنگى كریارا پەقینی دى دوبارە بتەفە ،
و ژ وى پەقینی عەردەكى دى یى نە وەكى یى نوکە وەسمانەكى
دى یى نە وەكى یى نوکە دى پەیدا بن ، وھنگى قویناغا ژینا
دنیاى دى ب دویمایى ئیت ، دا ژینەكا دى یا جودا ژ فى ژینا مە
یا نوکە دەست پى بکەت : ﴿يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السَّجِلِّ
لِلْكَتُبِ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعَدَا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ﴾
(الأنبياء : ۱۰۴) .

وئەقى (ئكتشافا علمى) یا نوى ئەوال نیفا ئیکى ژ سەدساللا
بیستی زاینی پەیدا بووی وپاشی بوویە راستیەكا علمى سەرھاتیا
خۆ یا عنتیکە ھەیە ، چونكى ب راستى ئەو دئیتە ھژمارتن
مەزترین درب ب بى دینیا رۆژئافایان کەفتى و ب دەستى
زاناین وان ب خۆ !

وئەو سەرھاتی ژى ئەفەیه : دەمى ھەفركى د ناڤەرا دینى
کەنسى وزانایان دال ئەورۆپا پەیدا بووی ، زانا ب ھەمى رپکان

هاتنی خه لکی وه سا تی بگه هینن کو هه بوونا خودی و سه رهاتیا
ئافراندنی چیقانوؤ که کا ژ دره وه د سه ری دینداران دا هاتیه
چاندن ، و دا ئه و فی گوتنا خو ب راستیه کا علمی مور بکن ،
وان هژماره کا (نه ظه ریاتین علمی و فله سفی) ده ریخستن هه می
ل سهر هندی دگه هشتنه ئیک کو ئه ف گهر دوونا ئه م تیدا دژین یا
(ثابته) و پویچوون ونه مان بو ماده ی نینه .. و مه خسه دا وان
ب فی چه ندی ئه و بوو بیژن : گهر دوون تشته کی نه زه لیه ههر
هه بوو و دی ههر مینت ، و خودی و ئافراندن و قیامهت هنده ک
تشتین نه علمینه دیندار به حس ژی دکهن .

و ئه ف (چیقانوؤ کا علمی !) پتر ژ سه دسالان ل سهر عه قلی
غهر بی زال بوو .. به لی پشتی سه دسال بیستی ده ست پی کری
ب دهه ساله کان هژیانه کا مه زن ب فان زانایان که فت ده می
ب ریکا هنده ک قاعیده یین فیزیای ناشکه را بووی کو ئه ف
ستیرین رونا هیا وان دگه هته مه به رده وام یین ژ مه دویر دکهن ،
و پشتی زنجیره کا ته جروه و دوویچوونین علمی فله کی یی
ئه امریکی (ئدوین هیل) ل سال ۱۹۲۹ ز شز یا ب قانونینه کا
علمی دویراتیا گه له ک (مه جهراتان) بیشت ، و وی له زی
ژی بیشت یا ئه و پی ژ مه دویر دکهن ، و فی راستیا علمی
مه سه له کا علمی ب دژواری ناراند .. بوچی ؟

چونكى نه گهر هات ومهسه لا بهرفره هبونوا كهونى
 ب رهنگه كى علمى هاته بنه جهكرن ، هنگى مهسه لا (نه باتا
 كهونى) نهوا ئافراندن بى دئته ئينكار كرن دى بته نهو (درهوا
 خوش) يا دين دژمنيا غه ربى خو بى قانع دكر كو چو خودايين
 ئافراندهر نينن ، ژ بهر فى چه ندى هژماره كا زاناين مهزن دژى فى
 ئكشافا علمى يا نوى راوهستان وبه رگهريان كر دا نه راسستيا وى
 بنه جه بكن ، ئىكى وه كى (نشتاينى) خودانى (نه ظهريا نسبى)
 ده مى ل ساللا ۱۹۱۷ نه ظهريا خو به لاف كرى خو نه چار ديت
 ئيك ژ دو ئحتمالان بدانت : يان گهردوون يا ژيك دئته ده ريان
 يا دناقك را دجت ، وده مى وى ديتى ل دويش (موعاده لاتين)
 وى مهسه لا ژيكهاتنه ده را گهردوونى پتر د گه راسستيا علمى
 دگونجت ، وحه تا نهو ثابتبوونا كهونى بنه جه بكهت رابوو ژ نك
 خو (عاملهك) ل سهر نه ظهريا خو زيده كر وناقى وى كره
 (الثابت الكونى) ههر وه كى ل نك وى ثابتبوونا كهونى راسستيه كا
 نه بهر گومان بوو .. وپشتى ده مه كى نشتاين زقيرى وئعتراف
 كر كو ئه ف كارى وى كرى مهزنترين خه له تيا علمى بوو وى
 د ژينا خو دا كرى ، وكو بهرفره هبونوا گهردوونى يا بهردهوام
 راسستيه كا علميه نائته ئينكار كرن .

ويا ژ همي مهزتر نهو بوو وان ب قى (نكتشافا) خو يا
علمى و بى ب خو بجهسيين نيك ژ مهزترين موعجزهين قورئانى
بين علمى بهرچاڤ كر ، چونكى قورئانى بهرى وان ب هزار
و چارسه د سالان ديار كربوو كو گهر دوون يى (ثابت) نينه ،
بهلكى نهو د فرههيوونه كا بهردهوام دايه .. نه بهس هنده ،
بهلكى قورئانى ناشكهره كربوو كو روزهك دى نيت نهف
فرههيوونه دى راوهست و ب عه كسى دى زقرت وعهسمان دى
نيته پيچان و نافراندنى كانى چاوا دهست پى كريبه دوباره دى
زقرتهفه بهلى ب رهنگه كى دى !

د نايهتا (٤٧) يدا ژ سوورهتا (الذاريات) خودايى
مهزن ديترت : ﴿ وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴾ ومهنا
قى نايهتى يا ناشكهره نهفهيه خودايى مهزن ديترت : نهمين مه
عهسمان نافراندى وموكم كرى ، ومه ب هير وشيانه كا مهزن
نهو بو عهردى يى كره بان ، وهندى نهمين نهم وى بهرفره
دكهين .. ونهف نيشارهتا دويمهيه وهكى ناشكهره بو عهسمانيه ،
بهلى چونكى بهرفرههكرنا عهسمانى مهسهلهك بوو راستيا وى
ل بهر زانايين تهفسيرى يا ناشكهره نهبوو نهو د شروهه كرنا راستيا
قى نايهتى دا حيههتى مابوون !

هندهك ژ وان دگۆت : دو پارچه گۆتنین ژیک جودا د قی
 نایه تی دا هه نه : ﴿ وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ ﴾ وئهفه بهحسی
 ئافا کرنا عهسمانیه و ﴿ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴾ وئهفه بهحسی دانا
 رزقیه بۆ بهنیان ، یه عنی : مه عهسمان ب هیز ئافا کریه ، وئهم
 رزقی ل سهر خه لکی بهرفرهه دکهین .

وبارا پتر ژ وان گۆت : نه ! پارچهیا دووی ژی بهحسی
 عهسمانیه ، خودی دپیژت : مه عهسمان ب هیز وموکی ئافا کریه ،
 وئهمین رهخپن وی بهرفرهه دکهین ، بهلی علمی وان
 نه گه هشتبوو هندی کانی ئەف بهرفرهه کرنه یا چاوایه ویا
 ب چ رهنگه ، لهو ئەف نایه ته هۆسا بی روهنکرن ما حه تا قی
 دویمایی زانینا نوی هاتی وئهو ب رهنگه کی بهرفرهه بۆ مه
 تهفسیر کری ، ودهلیله کی دی بی ماددی ل سهر راستیا قی
 قورئانی پیشکیشی مه کری .

ومرۆقی زانا دهمی هزرا خو د قی نایه تی دا دکهت دینت
 ئەوی گه لهك راستیین کهونی بین بهری هنگی چو مرۆقان
 نه دزانین ئاشکه را کرینه ، ژ وان راستیان :

راستیا نیکی : ﴿ وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ ﴾
 دیار دبت کو عهسمان ئافاهیسه کی موکمه ، و ب هیز بی هاتیه
 چیکرن وپیکفه گریدان ، ومدعنا قی ئەوه عهسمان نه فالاتیه وه کی

حه تا دهمه کی یتیریک هنر دهاته کرن ، ونوکه علمی بنه جهکریه کو ئه و مهسافه یین د نابهرا نه جرامین عهسمانی دا هین دتیزینه ژ غازی ، وغازا ژ ههمیی پتر لی هه ی غازا ئیدرؤجینه ، و د ناف فی غازی دا هندهک لهشین گهلهک هویر ورهق هه نه دی بیژی توژا دندکیین هویره ، وئهف دندکیین هه یین هویر پتر ژ زهره یین کالسیوم و سؤدیوم و بوتاسیوم و تیتانیوم و ئاسنی پیک دئیت ژبلی دندکیین هلمما ئافی وچهند پیکهاتیین دی یین کیمیاوی ، وژبلی وی ماددهی بی فان مهسافه یان تژی دکهت مهجالی مغناتیسی د نابهرا نه جرامین عهسمانی دا بی بهلافه تشتی دبتنه نه گهرا هندی ئهف عهسمانه ببتنه ئافاهیه کی موکم و پیکغه گریدای .

پاستیا دودو : گوتنا خودی : ﴿وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ﴾ هندی دگههینت کو ئهف عهسمانه - وعهسمان هه تشته که یی د سهر مرؤفی دا بت - بهردهوام بی فرهه دبت ، وچونکی ئهف عهسمانه یی قالا نینه ، ودهمی فرهه دبت ئه و فرههیا نوی ژی یا قالا نابت ، دقیت (مادده وطاقه) د ئافراننده کا بهردهوام دا بن ، دا قالاتی بی تژی ببت ، چونکی د گهردوونا مه دا چو جهین بی دهم نین ، وچو دهم و جهین بی مادده وطاقه ژی نین ، وچونکی زانینا نوی نهشیایه چو ژیدهران بو فی ماددهی و فی طاقا ژ نوی پهیدا

دبت دهسنيشان بڪهت ، ٺهو خو نه چار دينت ئعترافي
ب نافراندنا وي بڪهت ، هدر چهنده مهسه لا نافراندني ٺهو راستي
بوو يا ٺهو گهلهك زي درهقين !

راستيا سين : ژ في نايه تي ٺاشڪه را دبت كو ٺهف گهر دوونا
ٺهم تيڊا دزين چيڪريه كي زيده مهزنه ، وگهله كي بنه جهه ، وي سي
خودان هندهك قانون وريپازين نهلقه ، وتشتي ب في رهنگي
مهزن بت و ب في دفته تي ب ريڻه بچت بي چو سستي
وخهلهل بڪه فني ، دفتيت خودايه كي مهزن هبت وي راگرت
و ژ خرابووني پپاريزت .

راستيا چارين : دياردا ژيڪفه بوونا گهر دووني وفره هبوونا وي
ب في رهنگي وهسا بي مهزن كو عدقل تي نهچت يان دورى لي
نهگرت ، نيشانه كا ٺاشڪه رايه كو ملڪي خودي هند بي بهرفرهه
مروڻ نهشيت (تصه وور) بڪهت ، وبو نمونه : ٺهو روڙا
ٺهم دبنين ب رهنگه كي زيده ب لهزيا ب ريڻه دچت ،
ول دور خو ژي دزفرت ، وٺهو د زفرينا خو دال دور خو ههر
ٺانيه كي دوازه ميلان دچت ، و د زفرينا خو دال دور وي
فهله كا ديڙني : (ريڪا كادزان - درب التبانة) د ههر ٺانيه كي
دا (۱۷۰) ميلان دچت ، لهو ٺهو يا ههوجهي (۲۲۰)
مليون سالانه هتا زفرينا خو د في فهله كي دا خلاس بڪهت ،

وئەقە ژ نوى دېته سالەك ژ سالىن رۆژى ، وسالا رۆژى ئەوا
(۲۲۰) مليون جاران هندی سالا عەردى مە دەمەكى دريژ
نينه ئەگەر ئەم بزاین كو دريژيا قوطرى (رېكا كادزان)
ب تنى سەد هزار سالىن ضهوييه ، وئەف (رېكا كادزان)
ل بەرانبەر وى كهونى علمى مروفي گهشتى تشته كى گەله كى
بچويكه ، وئەو كهونى علمى مروفي گهشتى ل بەرانبەر وى
كهونى مروف نه گهشتى هزر دكەت يى هەى هەر نائيتە
حسيكرن !

پاستيا پيئجى : ژ لايەكى دى فە دياردا فرەهيوونا گەردوونى
- وهكى بەرى نوكه ژى مە بهس ژى كرى - پاستيه كا دى يا
مەزن رادگهينت ، ئەو ژى ئەقەيه : ئەگەر ئەم دەمى بو پشتى
بزفرين ، وفرهيا گەردوونى پاشدا بهين ، دقيت بيژين : مادده
وطاقە و دەم و جەل ئيك نوقطى دگهنه ئيك ، وهنگى كرياتا
پەقينا مەزن دېته پاستيه كا بەرچاڤ ، وچونكى هەر تشته كى
دەسپيك بو هەى دقيت دويمهى ژى بو هەبت ، ئەف فرەه بوونە
دقيت رۆژە كى ب دويمهى بيت ، وئەف چەندە مەسەلا ئافراندا
ماددهى ژ چوونەى پاشى زفراندا وى ماددى هەى بو چوونەى
ژى دكەتە پاستيه كا علمى يا نه بەر گومان ، وئەقە ئەو پاستى
بوو يا شارستانيا غەربى يا بى دين گەلهك ژى درەفى ، هەر وەسا

ئەو زقراڧاندنا ئافراندىنى بۆۋى نوقطىسى يا زى دەست پى كرى ،
يەنى دوبارە بوونا پەقىنا مەزن و گوھۆرىنا عەردى ب عەردەكى
دى وعەسمانان ب ھندەك عەسمانىن دى دكەتە راستىھە كا علمى يا
نە بەرگومان ، وئەگەر پەقىنا ئىكى مە ب چاڧ نەدیتىت چونكى
ھنگى ئەم نەبوو بووین ، پەقىنا دووى ئەم دى ب چاڧ بینین ،
وخودى دزانت ئەو دى ئەو بت يا قىامت پى دەست پى
دكەت .

(۳)

جهين ستيران وسويندهكا مهزن

و ژوان دهليلين زانال سهر بهرفرههكرنا گهر دوونى دئين
ئهو روناھيه يا كو ژ ستيران دگههته مه ، زانا ديژن : ئهو
روناھيا ژ ستيران ديئت و ب رهنكى كهسكهسوړى (قهوس
وقهزهحى) ژى فهدپهشت ، وحتا دگههته مه رهنكى سوړ
ب تنى ل سهر زال دبت ، نيشانا هندى يه كو ئهف ستير
بهردوام بين ژ مه دوير دكهفن .. وئهو ديژن : ستير دهر
ثانيه كى دا ژ هزار هتا دوسه د وحتى و دو هزار كيلومترا
ژ مه دوير دكهفن .

مهعنا : دهمى روناھيا ستيران دگههته مه وئهم ل عسمانى
دبين ئهو هنگى ستير ب خول وى جهى نهمايه ، وهندهك ستير
هده وهكى ستيرا قوطى هتا روناھيا وى دگههته مه چارسه د
سالىن مه يين عهردى پى دفين ، ودقيت ژ بير نهكەين كو
دهر ثانيه كى روناھى (ضوء) سى سه د هزار كيلومترا
دبرت ، ونيژيكترين ستير بو مه د ژ دهرقى (مهجررا) مه

- ۋەكى زاناينىن فەلەكى دېيىن - (۴۰۲ ر) سالين ضەۋئى يا
ژ مە دۈيرە ، ۋبۇ وان ئەۋيىن نەزانن سالا ضەۋئى چيە دى
بيژين :

دەمى مروّف ژ عەردى دەر كەفت چو ئعتبار بو قياساتين مە
يىن پىقانا جەھى ۋ دەمى نامىنت ، يەنى : ميل ۋ كيلومتىر
ۋ سەعدەت ۋ ھەيف ۋ سال .. ۋ ھتد ، ئەقە نامىنن ، چونكى ئەف
قياسە ب عەردى قە دگرىداينە ، ۋ ھەتا زاناينىن فەلەكى بشين
قياساتين ستير ۋ كەۋاكبان بەژميرن ئەۋ رابوون (ۋ ھەدەيە كا
قياسى) يا تايبەت ب فەضائى قە دانا ۋ ناقى ۋى كرە (سالا
ضەۋئى) يەنى : ئەۋ سالا رۇناھى يان (ضوء) تىدا رپكا خو
دبىرت ، ۋ ئەگەر ئەم ل بىرا خو بينن كو د ھەر ثانىەكى دا
(ضوء) سى سەد ھزار كيلومتىرىن مە دبىرت ، دقئىت قياس
بكەين كانى سالا مە چەند ثانىە تىدا ھەنە ، پاشى قى ھژمارى
لىكدانى سى سەد ھزارى بكەين ، ۋ د ئەنجام دا نەھ ۋ نىف
ملىوون مىلوون كيلومتىر دەر دكەفت ، كو دبته قياسا ئيك سالا
ضەۋئى .

ۋ ئەقى ھژمارى (۹۵ ر) مىلوون مىلوونى لىكدانى
(۴۰۲ ر) بكە دا قياسا نيزىكترىن ستيرى بو تە دەر كەفت ..
قئىجا ھزر بكەن دۈيرترىن ستير بو مە دى چەند يا ژ مە دۈير

بت؟! ورؤناھیا وی چەند بی دقیت حەتا بگەھتە مە؟! بەس
خودی بی دزانت ﴿ وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴾ .

ول قی دویمایی زانایی فەلەکی ژ نوی ب سەر راستیە کا
علمی یا غەریب ھلبووینە ئەو ژی ئەقەییە ئەو دبیژن :

ئەف روناھیین ستیران یین نوکە ئەم ل عەسمانی دینین
گەش دگەن ستیر ب خو نینە ، بەلکی ئەو جھین ستیرانە ،
چونکی ستیر دگەل مەجررا خو ب رەنگەکی وەسا ب لەز
دچت کو عەقلی مروقی تەصەوور نەکەت ، و ژ بەر دویراتیا
ستیری یا دویر ژ مە دەمەکی درێژ بی دقیت حەتا روناھیا وی
دگەھتە مە ، و بو نموونە - وەکی بەری نوکە ژی مە گۆتی -
ستیرەکا وەکی (النجم القطبي) ئەوا چارسەد سالی ن ضەوئی یا
ژ مە دویر ، حەتا روناھیا وی دگەھتە مە چارسەد سالی مە یین
عەردی بی دقین ، یەعنی : ئەو جھیی ئەم روناھیا قی ستیری لی
دینین بەری چارسەد سالان ستیر لی بوو ، و ھندەک ستیرین
گەلەک دویرتر ھەنە حەتا روناھیا وان دگەھتە مە ب سەدان سال
ژ سالی مە یین عەردی دبوون ، و دبت دەمی روناھیا وان
دگەھتە مە ئەو ستیر بژکی بن و ھەر نەما بن !

وقورئانی ئیشارەت بو قی راستیا علمی یا مەزن ژی دایە ،
دەمی د سوورەتا (الواقعة) دا گۆتی :

﴿ فَلَا أُفْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ . وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ . إِنَّهُ لَفُرْقَانٌ كَرِيمٌ . فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ . لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ . تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾ (الواقعة : ۷۵-۸۰) .

د قان نایه تان دا خودی سویندی ب جهین ستیران دخوت ،
 ودیترت : نهو سوینده کا مهز نه نه گهر هوین بزنان ، وتشتی سویند
 ل سهر هاتیه خوارن نه فهیه : هندی نهف قورنانه یه یا بو
 موحه ممدی - سلاف لی بن - هاتیه خوارن قورنانه کا مفا مهزن
 و ب خیره ، علمی وی بی بوشه ، ونه و د کیتابه کا پاراستی
 ژ چافین خه لکی دایه ، کوله وحی پاراستیه ، و ژ ملیا که تین
 ب قدر یین خودی نهو ژ گونه و کیماسیان پاقر کرین پیفته تر
 کهس دهست ناکه ته فی قورنانی ، ههر وه سا ژ وان یین ژ شرکی
 و بی نقیژی و بی دسنقیژی دپاقر پیفته تر کهس دهست ناکه تی ،
 ونهف قورنانا پیروز ژ نک خودایی هه می چیکریان یا هاتیه
 خوارن ، ونه و حه قیه کا بی گومانه .

خودی ب جهین ستیران سویند خواریه ، و ناشکه رایه کو
 تشتهک نه گهر یی مهزن نهبت ، و نایه تین عه جیب د چیکرن
 و مفا بی وی دا نه بن خودی بی سویند ناخوت ، و ل فییری بو
 مروقی هه یه پساره کی بکهت : نهری بوچی سویند ب جهین
 ستیران ، و ب ستیران ب خو نه ؟

ئەگەر مەسەلە مەزنىا جەيىن سەتيران بت - وهكى هندەك
دەيژون - پا مەزنىا سەتيران ب خو دى يا چەند بت ؟

وچونكى بەرى سەدسالايستى زايىنى علمى مروقى
نەگەهشتبوو هندى بزانت سەتيران - دژينا خو دا ! - جەهەنە
لى دئينه فەگواستن ، زانايىن تەفسىرى حەتا دەمەكى نىزىك
ژى د تەفسىرا (مواقع النجوم) دا دگوت : مەخسەد پى ئەو
جەن يىن سەتير دكەفنى پشتى درژيىن .. بەلى نوكة زانينا مروقى
گەهشته هندى كو سەتير بەرى پرژيىت ژى يا خودان جەهە ،
وهكى بەرى نوكة ب كورتى مە بەحس ژى كرى .

و (مواقع النجوم) ئەو جەن يىن سەتير تى دبورن د رىكا خو
دال عەسمانى ، ل وى دەمى كو ئەو پەيوەندىين خو د گەل
ئەجرامىن دى د مەجەررا خو دا ودويراتيا خو ژ وان دپارزت ،
وئەو ئەو پىكفە ب ئىك لەز دچن .

ودبت ئەف ئەگەريىن ژيىرى ژ وان ئەگەران بن يىن سويند
ژ بەر پى ب جەيىن سەتيران هاتبە خوارن ، وخودى چيىتر
دزانت :

يا ئىكى : ژ بەر وى دويراتيا مەزن ئەوا دكەفته د ناڤەرا مە
وستيران دا ، ئەم ل سەر پىشتا عەردى نەشەين چو جارن
سەتيران بىنين ، نە ب چاف ونە ب چو ئاميرەتان ژى ، وئەو

گه شاتیا ئەم ل عەسمانی دبینین و دبیرینی ستیر ئەو ب خو ئەو جەه
 یی ستیر تیرا بۆری و چووی .. چووێه جەه کی دی یی گەلەك
 دویر ، یان ژ ی پەقی و پرژای ، یان تاری بووی ونەمای .

وبۆ نموونه : ئەف رۆژا ئەم ل عەسمانی دبینین ، و ئەو
 نیزیكترین ستیرا عەسمانیه بۆ مه و (۱۵۰) ملیون کیلۆمتران
 یا ژ مه دویره ، رۆناهیای وی ئەو نیزیکی (۳۰۰) هزار
 کیلۆمتران د ثانیه کی دا دبیرت ، حەتا دگەهته مه هەشت دەقیقه
 و چل ثانیه یی دقین ، و هەر ثانیه کی رۆژ نیزیکی نۆزده کیلۆمتر
 دچت ، و مەعنا فی ئەو هەتا رۆناهیای رۆژی ژ جەه کی دگەهته
 مه رۆژ ب خو پتر ژ دەه هزار کیلۆمتران ژ وی جەه یی
 دویر کەفتی !

یا دووون : ژ لایێ علمی فه یا بنهجه بووی کو (رۆناهی -
 ضوء) ژ ی وه کی ماددهی ده می د ده لیقه به کا (جاذبییهت) تیدا
 هە ی دبوورت خوار دبت ، ژ بهر فی چهندی ده می پیلین
 رۆناهیی ژ عەسمانی بهر ب عەردی فه دئین د خیچین خوار را
 دگەهنه مه ، و ئەفه ئەو کریاره یا قورئان دبیرتی : (عروج) ،
 و ده می رۆناهیای ستیری ب خواری فه دگەهته عەردی ، ئەو
 کەسی ل سەر عەردی بهری خو بدەته فی رۆناهیی جەه ستیری

ل راستا چاقئين خو بينت وهنگى نهو جهى نهو دبينت نهو نابت يى
ستير لى .

يا سيبى : ستير د مه جهررين خو دا ب رپكا جاذبيه تى پيگفه
دگر يداينه ، وئەف پيگفه گريدانهيه (تەحە ككومى) جه
و كوتله يين وان دا دكەت ، وئەف چەندەيه ب فەرمانا خودى
عەسمانى ژ كەفتى دپاريزت ، و ژ فى لايى فه گرنگيا جهين
ستيران بو مه ئاشكەرا دبت .

يا چارى : فه كولينين فهله كى و فيزياوى ئاشكەرا دكەن كو
دهم وجه دو تشتين پيگفهنه ، و ژ فى لايى فه جهين ستيران يين
گەلهك ژيەك دوير ژيى وان يى مەزن بەرچاڤ دكەن ، و
ژ لايە كى دى فه نهو ب رهنگه كى علمى دسەلمين كوئەف
گەردوونا ئەم تيدا دژين نه يا ئەزەليه ، بەلكى دەسپيەكەك بو
هەيه ، ژ بەر فى چەندى سويند خوارنا ب جهين ستيران كا چاوا
ئيشارەتە كه بو كەفتيا گەردوونى وەسا ئيشارەتە كه بو ئەزەزليا
گەردوونى ، وئەفه راستيه كال دويماهيا سەدسالاي بيستى ژ نوى
علمى بنه جهكريه .

(٤)

گهر دوونا تارى

نه گهر ئهم وان ئايه تان بخوينين بين به حسي عهسماني
 و گهر دووني تيدا هاتيه کرن ب رهنگه کي روهن دي بو مه
 ناشکهره بت کو ئهف گهر دوونا ئهم تيدا دژين د تاريه کا دژوار دا
 دژيت ، و خول وي ده مي رورژ في عهردي مه گهش دکهت
 و ل نک مه دپته رورژ زي گهر دوون ژ دهرقهی (غلافی جهووی)
 د تاريی دا دژيت ، ژ وان ئايه تان :

﴿ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا مِّنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ . لَقَالُوا
 إِنَّمَا سُكَّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ ﴾ . (الحجر :
 ١٤-١٥) .

ئهف ئايه ته راستيه کا علمي يا مهزن بو مه ناشکهره دکهن ،
 نه و راستيا هه تا نيقا سه دسالا بيستي زاييني ژي چو مرزقان
 نه دزاني ، و به حسکرنا ژ في راستيي ژ لايي قورناني فه گهشترين
 ده ليله کو نه و ژ نک خودي يه .. نه گهر نه مرورقه کي
 نه خوانده فا ، ل ده مه کي دوير ژ هه مي رهنگين پيشکه فتنا زانينا
 گهر دووني ، چاوا دا شيت فان راستيان بيژت ؟

د قان نايه تان دا - وه كي دي بۆ مه ديار بت - خودايي مهزن
ناشكهرا دكهت گهر دوون هه مي د حاله ته كي وه كي شه في تاري
دا دژيت ، وهندي رۆژه يان رۆناهيه حاله ته كي بهروه خته
ب سهر (عهردي) و كهو كه بين دي يين كو ما رۆژي دا دئيت ،
وخول وي ده مي ژي بي ل نك مه دبته رۆژ ورۆناهي ب سهر
عهردي مه دا دگرت (كهون) هه مي د تاريه كا تبلچاف دا
دژيت ، ومه عنا في نه وه نه گهر مرؤفه ك ژ عهردي دهر كه فت و بهر
ب عهسماني فه بلند بيت و ژ وي (غيلافي جهووي) دهر كه فت
نه وي ل دۆر عهردي دناليت تشته كي وه سا دي بينت يي چو
جاران نه دهاته سهر هزرا وي ، دي بينت كو ههر وه كي چافين
وي دنقاندينه ، يان ههر وه كي شه فه كا رهش و تبلچاف ب سهر
دا گرتيه ، چونكي نهو تشته كي ب تني ژي نا بينت ..
و چونكي نهف (غيلافي جهووي) نه وي ل رۆژي گهش
دكهت گهله كي مهز نه ده مي ل نك مه دبته رۆژ ورۆناهي
دكهفته د نافهرا مه وتاريي دا دي بيژي تاريي ژ عهردي
دگوريت نهف تاريه ژ مه دوير دكهفت وئهم ب چاف نا بينن ،
و چونكي رۆژ د گهل وان مه لايين مه لايين ستيوين گهش دكهن
ژ هندي دكي مترن بشين في گهر دووني هه مي رۆهن بكهن

گهر دوون د تاربه کا سهرمه دی دا دمینت نهو تاریا پتر ژ ۹۰٪
ژ گهر دوونا بهر فرهه فه دگرت .

ول نیڅا سه دسالا بیستی ده می زانا شیاین وان گه میان چی
بکه ن یین وان بهر ب عه سمانی بلند فه دهن ، نهف راستیه
بو وان ناشکرا بوو ، وبهری نهو ب گه میین خو فه ژ (غیلافی
جهووی) یی عهردی دهر که فن ، وان رۆژ ب چاقین خو ددیت
ل هندافی وان گهش دکر ، و ژ بهر کارتیکرنا رۆناهیسا رۆژی
ل سهر وی فالاتیا د ناف فی (غلافی) دا هدی عه سمان ل بهر
چاقین وان ب رهنگه کی شین وزه لال ناشکرا دبوو ، وپشتی
نهو ژ (غیلافی جهووی) دهر که فتین خافله تیه کا مه زن ب وان
کهفت ، ووان نهو دیت یا چو جار ان نه دهاته سهر هنرا وان ،
وان هند دیت عه سمان ل بهر چاقین وان تاری بوو ، ورۆناهیسا
رۆژی پیچ پیچه کی بوو ، هه تا نهو ل بهر وان وه کی ستیره کا
کز وکیم رۆناهی لی هاتی ، دا بیژی عه سمانی جلکی به هیداری
یی رهش یی کریه بهر خو !

وگاڤا نهو که فتینه د فی حاله تی دا (لاسلکی) د ناقبه را وان
گه میفانین ل عه سمانی ووان زاناین ل عهردی دا یا فه کری بوو ،
ئینا گه میفانان ژ نشکه کی فه ژ حیبه تی یین خو دا گوټ : (وی

دؤنت سى ئەنى ئىنيك) يەنى : ئەم تىشتەكى نايىنين ! ھەر وھكى چاقىن وان ئىك جار ھاتىنە گرتن ، وئەو كۆرە بووين .
وھەر ئىك ژ ھەوۋە ئەگەر بقیّت بزانت كانىّ حالىّ وان
(گەمىقانان) ل وى دەمى چ بوو ، بلا بىنەكىّ چاقىن خو
بگرت .. دىّ چ بىنت ؟

ئەھا حالىّ وان ژى ھنگى ئەو بوو ، وان تىشتەك نەددىت .
ويا عەجىب ئەوۋ ئەفّ حالىّ ئەو تىّ بۆرىن ب ھەمى
(تەفصیلاتان) قە قورئان بوّ مە قەدگىپت ، جارەكا دى
گوھداريا فان ھەردو ئايەتین سوورەتا (الحجر) بکەن : ﴿ وَكَوُ
فَتَحْنًا عَلَيْهِمُ أَبَاً مِنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ . لَقَالُوا إِنَّمَا
سُكَّرَتْ أْبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ ﴾ .

ئەفّ ئايەتە ويىن بەرى وان ژى بەحسىّ وان كافران دكەت
يىن ب قورئانىّ ھاتىنە ئاخافتن وبەرىّ وان بوّ ئىسلامىّ ھاتىنەدان ،
خودىّ دىپىت : ئەگەر خوّ مە دەرگەھەك ژ عەسمانى ل بەر فان
كافران قە كىر با ژى ، قىچا ئەو د وى دەرگەھى را بلند بيان وھەر
وھەر بلند بيان ، وان باوھرى نەدئىنا ، ودا بيژن : سىرەبەندى يا
ل مە ھاتىنە كرن لەو چاقىن مە يىن ھاتىنە گرتن وئەم
چو نايىنين .. و ب رەنگەكىّ ب سانھى ھندەك راستى بوّ مە
ژ فان ھەردو ئايەتان ئاشكەرا دىن ، وئەو راستى ئەفەنە :

یا نیکی: ئەف (غیلافی جهووی) یی ل دۆر عەردی
 مه هەدی یی کول بەر چافین مه شین دکەت، یی خودان
 دەرگەهە: ﴿بَاباً مِنَ السَّمَاءِ﴾ .

یا دوو: ئەگەر خودی بقیت دی شیانی ددەتە مروۆفی کو
 فان دەرگەهان فە کەت وتیرا بلند بن و بەر ب عەسمانی فە بچن:
 ﴿وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَاباً مِنَ السَّمَاءِ﴾ .

یا سییی: ئەگەر حەز کرنا خودی هاتە سەر کو مروۆف د فان
 دەرگەهان را بلند بیت و ژ (غیلافی جهووی) دەر باس بیت،
 ئەف بلندبوونا وی دقیت ب رەنگەکی وەسا بت مەیل تیدا
 هەبت، یەعنی: خودی شیانی نادەتە مروۆفی کو ئەو راست
 ژێلەل بلند بیت، چونکی پەبقا (یەر جون) رامانا وی بلندبوونی
 ددەت یا خوار بت و مەیل تیدا هەبت، نایەت دبیژت: ﴿وَلَوْ
 فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَاباً مِنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ﴾ و گەمیین
 عەسمانی ژ یی نوکە هاتینە چیکرن دا ژ (غیلافی جهووی)
 دەر باس بن هەمی ب رەنگەکی مەیل تیدا هەی بلند دین، ئەگەر
 نە نەشین بلند بن!

یا چاری: ئەو کەسی ئەف دەرگەهە ل بەر فەبیت
 و بلند بیت، حەتا ژ (غیلافی جهووی) دەر کەفت، دی
 هزرکەت کو چافین وی دگرتینە، چونکی ژ بەر تاری ئەوا وی

جهی د ناف خو دا دپیچت نهو نهشیت چو تشتان بینت ،
نایهت دبیزت : ﴿ لَقَالُوا إِنَّمَا سُكَّرَتْ أَبْصَارُنَا ﴾ وئهف
حالهته ب دورستی نهو بوو یی ب سهر (گهمیقانین عهسمانی) دا
هاتی دهمی نهو بو جارایکی ژ (غیلافی جهووی) دهرکهفتین ،
لهو ئیک ژ وان بیی های ژ خو ههبت د (لا سلکی) یی
را گازی کر : نهز تشتهکی نابینم !

نهو (رائدین) بهر ب عهسمانی فه چووین و ژ (غیلافی
جهووی) دهرکهفتین ژ وی تاریی حییهتی بوون نهوا عهردی
د ناف خو دا دپیچت ، و حییهتیا وان نهفه بوو دهمی نهو ژ وی
غیلافی جهووی دهرکهفتن رونهی یا رژی نهوما ، ودهمی
ژوردا بهر ب عهردی فه دهاتنه خواری ، ودهاتنه د ناف غیلافی
جهووی دا عهسمانی رهش وتاری پیچ پیچه ل بهر وان زهلال دبوو
حهتا دبوو عهسمانهکی شینی جوان .. لهو وان پسپار ژ خو کر :
نهری نهفه چیه چی دبت ؟

ناشکهرایه کو (رژی) نهوال عهسمانی گهش دکهت وئهم
ب چاف دبیین نیریکترین کهوکهبه بو عهردی مه ، ودویراتیا
وی ژ مه نیریکی (۹۳ ملیوون) میلانه ، وئهف رژی ملیوونهک
ودوسهد هزاران هندی عهدی مهیه ، وئهو چیکریهکی
ب ترسه وسههمه ، ویی خودان تین وگهرماتیه کا دژواره ،

وگهش دکهت . وئەف عەردی ئەم ل سەر دژین ئیک ژ وان
کهوکهبانه یین کو ژ کۆما رۆژی دئینه هژمارتن ، ودویراتیبا
عەردی ژ رۆژی یا کیمه ئەگەر مەرۆف د گەل دویراتیبا هندەک
کهوکهبین دی قیاس بکەت ، وزانا دبیژن : نیزیکتیرین
کهوکهب بۆ مه پشستی رۆژی چار سال ودو سیئکیین
سالین (ضوئی) یا ژ مه دویره ، وئەگەر ئەم ل بیرا خو بینین
کو تیشکیین رۆژی د چەند دەقیقەیه کیین کیم دا دگههه مه ،
دی بۆ مه دبار بت کو ئەگەر رۆژ هندی کهوکهبا ژ وی وئقەتر
یا ژ مه دویر با تیشکیین وی دا هەوجە ی چار سال وچار هەیفان
بن حەتا گههشتبانه عەردی مه .

وزقپین ل بەرسقا وی پسیارا بەری دەلیقەیه کی مه هلیخستی
کو بۆچی ژ دەرڤه ی (غلافی جهووی) رۆناهییا رۆژی نائیتە
دیتن ؟

دی بیژین : هندی رۆناهییه (ضوء) ئەگەر ب ریکا هندەک
ماددەیین دی نەبت وه کی : بای وتۆزی وهندەک غازاتین هویر ،
نائیتە دیتن ، وئەف عونصره ژ دەرڤه ی غلافی جهووی یی
عەردی نینن ، لەو رۆناهییا رۆژی ل ویری نائیتە دیتن ، وئەو
جهی ئەف عونصره لی هەبن مەرۆف دی شیت رۆناهیی لی
بینت ، وچونکی غلافی عەردی یی ئەف عونصره د ناف دا

هدين هدر ژ سهر رپويي عهردي وحهتا بلنديا دوسهد كيلومتران
فهديكيشت ، ل في مهجالسي بي نهم دبيژيني : (غيلافي جهووي)
ب تني رپوناها رپوژي دنهته ديتن ، ورپوژ لي گهش دکهت
حهتا ب رهنگه کي مرؤف نهشيئ ب چافي ئيکسهه بهري خو
بدهته چافي رپوژي ، نه وه کي وي کهسي بي ل سهر بانئ ههيفي
بت ، نهو دشيت رحهت بهري خو بدهته چافي رپوژي ، چونکي
ل ويروي رپوژ ل بهر چاقين وي وه کي سستيره کارون وبئ تيشک
لي دنهت .

ونهو راستيا غهريب يا ژ نوي زانا گههشتيني نهفهيه : نهو
لايي تيشکين رپوژي لي ددهن ژ عهردي روهن دبت ، ولي دبتنه
رپوژ ، وگهش دبت ، بهلي رپوژي ب تني دهور دفي گهشاتي دا
نينه ، چونکي نهگهه رپوژي جهووي بي عهردي نهبا رپوناها يا
رپوژي نهدهاته ديتن ، ونهگهه مهسهله تيشکين رپوژي ب تني
با دقيت ژ دهرفهه رپوژي جهووي زي رپوناها ههبا ، مهعنا في
گوئنا مه نهفهيه : عهردي ب خوژي بي کو لي دبتنه رپوژ ،
دهور د گهشکرنا چافي رپوژي دا - ل بهر چاقين مه - ههيه ،
ونهفه راستيهه کا علميه بهري سههسالاي بيستي زاييني چو جاران
نههاتيه سهر هزار مرؤفي ، چونکي هههدهم مرؤفي هزر کرهه کو
گهشبوونا دنياي ب رپوژ کاري چافي رپوژي ب تني يه ، ونهفه

راستییه کا نوی وغه ریب بوو علمی مروقی فی دویماهی
 گه هشتی ، بهلی هویسن چ دیژن نه گهر بیژینه هه وه قورئانی
 ژ میژه ئیشارهت دابوو فی راستی ؟ دی بیژن : چاوا ؟

گوھی خو بدنه فان نایهتان بین خودایی مهزن تیدا دیژت :
 ﴿ وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا . وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَاها . وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَاها ﴾
 (الشمس : ۱-۳) . باش بهری خو بدنه نایهتا دویماهی :
 ﴿ وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَاها ﴾ د فی نایهتی دا خودایی مهزن ب دهمی
 رۆژی سویند دخوت (ب نه هاری) کنگی ؟ دهمی نهو چافی
 رۆژی گهش دکهت ! ول فیروی مروقی حهقی هه ی پسیار بکهت
 : نهری کی کی گهش دکهت (چافی رۆژی - الشمس) نیایی
 ل دهمی دبنه رۆژ گهش دکهت ؟ یان دهمی دبنه رۆژ (نه هار)
 نهو چافی رۆژی گهش دکهت ؟ ب رهنگه کی دی دا پسیاری
 بکهین : گا فاشه ف دچت وچافا رۆژی دهلیت نهو رۆژ
 ب تیشکین خو گهشاتی ل عهردی ئاشکهره دکهت ، یان
 ئەف دهمی ئەم دیژینی : (رۆژ - نه هار) نهوه ب تشته کی خو
 چافی رۆژی ل بهر مه گهش دکهت ؟

حەتا بهری چل پینجی ساله کان مروقان هه میان دگوت :
 هه لاتنا رۆژی وگه هشتتا تیشکین وی بو عهردی نهوه رۆناهی
 ددهته مه وگهشاتی ل عهردی بهلاف دکهت ، بهلی قورئان وه

نابيتت ، قورئان دبيتت : ﴿ وَالنَّهَارَ إِذَا جَلَّاهَا ﴾ بهحسى
قورصى روتت يه نهوى د نايه تائىكى دا سويند پى هاتيه
خوارن ، خودى دبيتت : نهز ب روتت - كو دكهفته بهرانبهر
شهقى - سويند دخوم دهمى نهو چافى روتت گهش دكهت ،
نه گهر قورئان گوتنا خودى نهبا ، دقيا نايهت ب فى رهنگى با :
(والشمس إذا جلا النهار) يان (والنهار إذا جلتها الشمس)
هنگى نهو دا يا ريککهفتى بت د گهل وى علمى مروتى ل وى
دهمى هدى يى قورئان تيدا هاتيه خوارى ، بهلى كو هنگى
قورئان بيتت (نه هاره) دبتنه نه گهرا گه شبوونا (شهمس) ي
نهفه تشته كه ههر نه هاته سهر هزرا مروتى .. وچونكى نهو
تشتهك بوو هزرا مروتى قهت ب نك فه نه دچوو هندهك زانايين
تهفسيرى يين بهرى خو مه جوور ديت فى نايهتى (تهئويل) بکهن
دا مهعنا نايهتى - ل دويف هزرا وان - د گهل واقعى ريك بکهفت
، گوتن : مهعنا نايهتى نهفهيه (والنهار إذا جلا الظلمة - سويند
ب روتت دهمى تاريى دبهت) ههر چهنده بهحسى تاريى وچوونسا
وى د نايهتى دا ههر نه هاتيه ! ونوکه علمى ژ نوى مهعنا فى
نايهتى ب دورستى بو مه ديار كويه ، دا دهليله كى ل بهر
چاقين مه بدانت كو نهف قورئانه ژ نك ئافراندهرى عهرد
وعهسمانان هاتيه .

(۵)

شہف ورؤژ

د نایهتا (۱۲) یدا ژ سوورهتا (الإسراء) خودایی مهزن
بیرا مه ل هندهك قهنجیین خو یین مهزن دئیتتهفه یین کو وی
د گهل مه کرین ، ودبیرت :

﴿ وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَاتٍ فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ
النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِّتُبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ
وَالْحِسَابَ وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلًا ﴾ .

وئف نایهته ژ وان نایهتین مهزنه یین کو بیتیه مرؤف هزرا
خو تیدا بکته ، خودایی مهزن بو مه ناشکهره دکته کو وی
شہف ورؤژ یین کرینه دو نایهتین گهردوونی یین مهزن ، یین
شیانا وی یا بی توخویب و کاربنه جهیا وی بو مه بهرچاف دکهن ،
وژیک جودابوونا سهروبهری شهفی ورؤژی ، ووهر گهریانا وان
د ناقهرا تاری ورؤناهی دا ، و ل دویف ئیک هاتنا وان ،
نیشانه کا فهبره ل سهر هندی کو وان ئافراندهره کی زانا وخودان
شیان و کاربنه جه ههیه .

ونه قرۆ پشته زانينا مرۆڤي زیده پيشكهفتي ئه و پتر ب سهر
وي مفايي مهزن هلبوو بي كو د في هاتن وڤه گوهاستنا د ناقبهرا
شهف ورۆزي دا هه ي ، و پتر بو وي ئاشكهرا بوو كو ئه گهر
شهف ورۆز ب تاري ورۆنا هيا خو ڤه ب دويڤ ئيك دا نه ئين ژين
ل سهر عهردي مه ناميت .. چونكي ئهف هاتن وچوونا تاري
ورۆنا هياي يه پلهيين گهرمي وشه هه ي ب ريك و بيك دكهت ، و
(تهحه ككومي) د رۆنا هيا پيشي بو ژيني دا و د گه لهك بزاف
و كربيارين دي بين ژيني دا دكهت ، و نه وه پيكهاتي كيمياوي يي
غيلافي غازي يي عهردي دورست دكهت ، و نه گهر شهف ورۆز
ل دويڤ ئيك نه هاتبانه ئهف ئاڤال سهر عهردي هه ي هه مي دا
گه ني و خراب بت ، و گه لهك مفايين دي د شهف ورۆزي دا
هه نه ئه م نه شين ل فيري به حسي هه ميان بكه ين دا ژ بابه تي خو
يي سه ره كي ده ر نه كه فين .

ب تني من دڤيت ل فيري ئيشاره تي بده مه راستيه كا كه وني يا
كو علم ل فان دويمه ايان ژ نوي گه هشتي ئه و ژي ئه ڤه يه : هندي
ئه ف عهرديه يي ئه م ل سهر دژين خودي وه سا يي چيكري كو
ب كير ژينا مه بيت ، وحه تا ئه و ب كير ژينا مه بيت خودي
غيلافه كي غازي وه كي سه يوانه كي ل دۆر عهردي ئالانديه ،
و كاري سه ره كي يي في غيلافي ئه وه عهردي ژ هه ر خه طه ره كا

ههبت بپاريزت ، وئەقەيە دەمى قورئان دىيىت : ﴿ وجعلنا السماء
سقفًا محفوظًا - ومعه سممان بؤ عەردى كرە بانەكى پاراستى ﴾
(الأنبياء : ۳۲) وبانى پاراستى ئەوھى يى نەھىلت چو تشت
ژىلەل تى ببۆرن يان ژۆردا ژى بينە خواری .

وئەف تەخەيا پاراستى (طبقة الحماية) ئەوا د غىلافى غازى
يى عەردى دا ھەى - ھەكى زانايىن گەردوونى دىيىن - ب شەفى
تيك دچت وتەنك دبت لەو ھندەك جاران ھندەك تيشكىن خراب
بۆ مروقى تى دبۆرن ئەگەر ھات وبۆ دەمەكى دىرژ مروف ما
ل بەر ، بەلى ب روژى ئەف تەخە ستوير دبت ھىزا وى دژوار
دبت وناھىلت چو ژ وان تيشكىن خراب دەرباس بن ، ول سەر
بناخەيى فى راستيا علمى مروف دشيت بيىن : خرابيا شەفى
پترە ژ يا روژى ، ودوير نىنە ژ بەر فى چەندى بت خودايى
مەزن فەرمان ل مە كرى ئەم ھەر دەم خو ب خودى بپاريزىن
ژ خرابيا شەفى دەمى تارى دبت ھەكى گۆتى : ﴿ ومن شر غاسق
إذا وقب ﴾ (الفلق : ۳) ، وخرابيا شەفى دەمى تارى دبت نە
بەس ئەو خرابىنە بين ژ مروف وگيانەوران پەيدا دبن ، بەلكى
ھندەك خرابى ھەنە ژ گەردوونى ب خو ژى پەيدا دبن !

و د ھەدىسە كا دورست دا ھاتىھ پىغەمبەرى - سلاف لى
بن - فەرمان ل مە كرىھ دەمى دبتە شەف ئەم ئامانان ھلىقىرى

نه هیلین ب تاییه تی ئەو نامانین ئاف و تشتین روڤن تیدا ههین ،
و گوژ : چونکی ئیشه کا هه ی ل دهمه کی سالی دئیه خواری ..
و دبت ئەف ئیشه ژ ئە گهرا بارینا وان تیشکین خراب بت بین
ب شهف ژ غیلافی جهووی بی عهردی دهرباس دبن ، و خودی
چیتزر دزانت .

وزفرین ل بابتهی خو یی سه ره کی دی بیژین : د ئایه تا (۱۲)
یدا ژ سووره تا (الإسراء) ده می خودایی مه زن به حسی وی منه تا
خو یا مه زن ب دانا شهف ورۆژی ل مه دکهت ، دو خالین
گرنگ ل بهر چافین مه ددانت :

یا ئیکی : ئیشه تهی دده ته راستیه کا که ونی یا مه زن ده می
دبیژت : ﴿ وجعلنا الليل والنهار آیتین فمحونا آية الليل وجعلنا
آية النهار مبصرة ﴾ و پشته ده لیقه یه کا کورت دی ل سه ر فی
چه ندی ناخچین .

یا دووی : ئیشه تهی دده ته دو لایین گرنگ ژ لایین وی مفایی
یی د هاتن و چه وونا شه فی ورۆژی دا هه ی ، ده می دبیژت :
﴿ لتبتغوا فضلا من ربکم ولتعلموا عدد السنین والحساب ﴾
مه عنا : هاتنا روژی بو هندییه دا مروّف رزقی بو خو تیدا
بخوازت ، و دال شه فی رحهت و ته نا بیت ، و ژ لایه کی دی فه دا

شەف و روژ هاری وی بکەت کو ئەو حەرەکا دەمی و دیرۆکا
سەرھاتی و رویدانان بی بزانت .

پشتی فی چەندی د فی ئایەتی دا خودی دبیژت : مه شەف
روژ بین کرینە دو ئایەت بو مروقان ل سەر مەزنیا خو ، فیجا
نیشانا شەفی مه تاری کر ، و نیشانا روژی مه وه لی کر یا گەش
بت و دیتن تیدا بیتە کرن ، و ژ تەعبیرا : ﴿ فمحونا آية اللیل ﴾
دئیتە زانین کو ئایەتا شەفی یا تاری نەبوو بەلی خودی پشتی
هنگی تاری کر ، و پسیار ل فیری ئەفەبه :

ئەری ئایەتا شەفی ئەوا ل سەری روھن پاشی خودی تاری
کری چیه ؟ و ئایەتا روژی ئەوا هەر مایه روھن چیه ؟

جاری تەفسیرزانین کەفن د بەرسقا فی پسیری دا چ دبیژن ؟
گەلەك ژ زانایین تەفسیری ل وی باوهرینه کو نیشانا شەفی
هەیفه ، و نیشانا روژی ئەف چافی روژی یی گەشە ئەوی ئەم
دبیین .. بەلی بو مروقی هەیه ل فیری پسیار بکەت : ئەگەر
هەیف نیشانا شەفی بت ، چاڤا ئەو تاری بوویه و حەتا فی گافی
ئەم دبیین ئەو یا گەشە ؟

و هەر وه کی هەندەك زانایین دی یین تەفسیری ب سەر فی
ئالۆزی هلبووینە لەو وان گوت : نیشانا شەفی ئەو تاریه یا
ئەم دبیین دنیایی د ناڤ خو دا دیچت ، و نیشانا روژی ئەو

رؤناهيه يا ئەم لى ديبين .. و ل قيرى ژى ديسا بۆ مرۆقى ههيه
پسياره كى بكهت : ئەگەر مه خسه د ب نيشانا شه فى تاريا وى
بت ، چاوا ئەو دى د گهل گوتنا خودى ريككهفت دهمى
ديبژت : مه نيشانا شه فى تارى كر ، وتارى هەر يا تاريه ؟

وبۆ چوونه كا دى يا نوى د تهفسيرا فى ئايه تى دا ههيه ئەو ژى
ئه فهيه : هندهك زانا ديبژن دبت ل دهسپيكا ئافراندنى ههيفى ژى
وه كى رۆژى يا گهش و خودان تين بت ، پاشى رۆژ بۆ رۆژى
گهشاتيا وى فهمرى بت وتينا وى سار بت ، ودهليلى وان ل فى
تهفسيرى ئەو گوتنه يا ژ عهبدللاهي كورى عهباسى هاتيه
فه گوهاستن ، دهمى د تهفسيرا فى ئايه تى دا گوتى : ههيفى ژى
وه كى رۆژى ل سهرى يا گهش بوو پاشى خودى گهشاتيا وى
فهمراند .

وئه گهر هندهك نيشان ههبن ژى كو دبت ئەف بۆچوونه
ژ لايى علمى فه يا دورست بت ، وه كى هه بوونا هندهك
شوينوارن نوكه ل سه ر بانى ههيفى وه كى جهين بوركانان ،
بهلى زانا ديبژن : جورمهك حه تا وه كى رۆژى يى گهش بت
دثيت گرانيا وى (١٦٠) مليون مليون مليون
طهن بت ، وئه ف گرانيه دوسه د جار ان هدى گرانيا ههيفى يا
نوكهيه ، وپشتى هنگى ئەگهر ههيف ئەوا نيزيكى (٣٨٠) هزار

کیلۆمتران ژ عهردی دویر وهکی رۆژی یا گهش با گوریا وی دا
عهردی سوژت و ئافا عهردی ههمی دا بته هلم و بلند بت ، وژین
ل سهر عهردی نه دما .

قیجا پا ئه و چ نیشانا گهش بوو ب شهفی ل عهردی ههمی
پاشی خودی منهت ل مه کری و ئه و تاری کری ؟

هدتا بهرسف بو مه ئاشکهرا بیت دقیت بیرا خو ل هندهک
راستیین علمی بیننه شه یین ل فی سه دسالو دویمایی زاناین
فهله کی ژ نوی ب سهر هلیووین پشتی ئه و شیاین ب ریکا
گهمین عهسمانی بلند بفرن و ژ دهرقهی عهردی زیره فانیی
ل عهسمانی بکه ن .

بهری نوکه - د په یقا بوری دا - مه گۆتوو ژ دهرقهی غیلافی
عهردی گهر دوون ههمی ب شهف و رۆژ د تاری دایه ، دیسا
مه ئاشکهرا کر بوو کو تیشکین رۆژی ده می دگه هنه غیلافی
عهردی و ژ بهر چهند کارتیکر نه کا د گهل وی مادده یی
غیلافی عهردی ژ یی پیک دئیت ئه ف تیشکه رۆناهیی دهن ، و ئه و
حالهت روی ددهت یی ئه م دبیزینی (رۆژ) .

وتشتی دی یی مه دقیت بیژین ئه فهیه : ژیده ری وان تیشکان
یین رۆناهی ژ یی دجت د گهر دوونا مه دا رۆژ ب تنی نینه ، به عنی
ده می لایه کی گۆیا عهردی دکه فته بهر انبه ر رۆژی و رۆناهیی ژ یی

وهردگرت ، لايى دى ژ وان تيشكىن روناھى ژى دپهشت قالا
ناميت ، بو نموونه :

ئو بابى ل تخه يين بلند ل دور عردى هه ، ژ (۹۰)
حه تا (۱۰۰۰) كيلومترا ن وئفه ئه و نطاقه يى تى
ئلكتروون ، ژ بهر هنده ك كارتىكرينى كيمياوى گهش دكه ت
وروناھيه كا خاف ژى دچت ، وژبلى قى روناھيا نزم روناھيه كا
نزم ژجهين بورج وستيران ژى دپهشت و بهر ب عردى قه دئيت
، بهلى ئه ف روناھيه ل هه وا بژاله دبت ، وحه تا دگه هته غيلافى
عردى ئه و وى روناھى ئيكجار قه دمريت و ناھيلىت بگه هته
عردى ، له وا ئه و ب تنى وه كى هنده ك نوقطه يين گهش ل بهر
چاقين مه دميين يين ئه م دبيزينى : بورج يان ستير .

ويا ژ قى ژى مه زنتر دياردا ئه لندا قوطيه ئه وا پاشايين وى
ل سهر هنده ك جهين عردى نو كه ژى ئه م دبين ، و ب كورتى
مه خسه د ب ئه لندا قوطى وه كى زانا دبيزن ئه قه يه : تيشكىن
كه ونى يين ده سپيكى ئه وين ل گهردوونى و ژ ده رقه ي كو ما
رورژى ژى دبلا ف ده مى دئين و ب غيلافى عردى يى غازى
دكه فن ئه فى غيلافى ب كاره بى شه حن دكه ن ، تشتى دبته ئه گه را
هندى كو هنده ك تيشكىن دى يين ئانه وى ژى پهيدا بن ،
پاشى ئه ف شه حنين كاره ب د گه ل دا هه ي د گه ل هنده ك ژ وان

شه‌حنین کاره‌بکری یین کو د غیلافی عهردی دا هه‌ی قینک دکه‌فن قیجا‌گه‌ش دبن ورؤناهی ژی دچت ، وچونکی ئەف تیشکه‌نه‌شین ژ مه‌جالی عهردی یی مغناتیسی دهرباس بن ، ئەو خوار دبن و ب لایی ههر دو قوطبیین عهردی فه دچن ، و ب تنی ل ویری دشین دهرباس بن ، وگافا ئەو دهرباس بوون وهاتنه د غیلافی عهردی یی غازی دا ئەفی غیلافی وه‌کی مه‌گۆتی کاره‌ب دکهن له‌و دی بینسی ئەف غیلافه‌زه‌لال بوو دی بیژی ئەلنده‌و نیزیکه‌رۆژ به‌لیت ، و ئەو ب خو نیقا شه‌فی یه ، و ئەفه‌یه ته‌فسیرا علمی بو وی دیاردا ل هنده‌ک وه‌لاتین دکه‌فه نیزیکی ههر دو قوطبیین عهردی هه‌ی ده‌می شه‌فا وان یا زه‌لال دی بیژی رۆژه‌کا ب عه‌وره !

پشتی مه‌ ئەف راستیین علمی زانین یین پشتی سالیین سیهان وچلان ژ سه‌دسالا بیستی زاینی بو مرۆفی ئاشکه‌را بووبن ، دی بیژین : علمی فه‌له‌کی بنه‌جه‌کریه‌کو ئە‌گه‌ر ئەف غیلافی جه‌ووی یی ل دۆر عهردی نه‌با ئەو رۆناهیین گه‌ش یین کو ژ گه‌ردوونی به‌ر ب عهردی مه‌ فه‌ دئین بی ئاسته‌نگ ب شه‌ف و رۆژ دا گه‌هنه‌ عهردی ، و دنیا ب شه‌فی ژی دا یا روه‌ن بت ئە‌گه‌ر چ وه‌کی رۆناهییا رۆژی نه‌دبوو ژی به‌لی دا رۆناهییه‌کا وه‌سا بت کو ژینا مرۆفی ب دورستی ب ریقه‌نه‌چووبا .

وراستیا دی یا علمی یا مهزن نهقیهه ، زانا دبیزن : دهمی
عهدرد بو جارا ئیککی هاتیه ئافراندن چو غیلافین غازی ل دور
نهوون ، خو تهخه یا ئوزونی ژی نهوو ، بهلی پشتی هنگی و
د چهند قویناغه کان را نهف غیلافه یی چیبوی .

ومعنا فی نهوه عهدرد دهمی ژ نوی چیبوی ب شهفی ژی یی
روهن بو ، چونکی وی چو غیلافین غازی نهووون وی رونهایی
بیژکیت ، پاشی خودی وهسا هز کر ، عهدرد بته خودان غیلاف
و ژ هنگی وهره شهف ل لایه کی عهدردی تاری بو : ﴿ فَمَحَوْنَا
آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً ﴾ .

﴿ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ
مَنْ إِلَهَ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِكُمْ بِاللَّيْلِ تَسْكُنُونَ فِيهِ أَفَلَا تُبْصِرُونَ . وَمَنْ
رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ
وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ - تو بیژه وان : بیژنه من نهگهر خودی رورژی
ل سهر ههوه بهردهوام بهیلت هتا رورژا قیامهتی ، ژبلی خودی
کی ههیه شهفه کی بو ههوه بینت هوین تیدا فهحهوین و تهنا بن ؟
نهری ما هوین ب چاقین خو جودابوونا رورژی وشهفی نابین ؟ و
ژ دلوفانیا وی ب ههوه وی شهف ورورژ یین داینه ههوه و یین
ژیک جودا کرین ، فیجا وی نهف شهفه یا تاری کری دا هوین
لی فهحهوین ولهشین ههوه تیدا تهنا بن ، ووی رورژ بو ههوه یا

روهن کری دا هوین تیدال بهر رزقیّ خو بگه‌ریین ، ودا هوین
شوکرا وی بکه‌ن سه‌را قه‌نجی‌یین وی د گه‌ل هه‌وه کرین ﴿
(القصص : ۷۳) .

(٦)

رؤژا گهش وههيفئا روهن

ژ وان ئايهتَيَن مهزن ل سهر شيانا خودى يا بى توخويب ،
يِن كور سوورەتا (يونس) بهرى مه ددهتى رؤژ وههيفه ،
خودايى مهزن دبيژت :

﴿ هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ
لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ
الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴾ (يونس : ٥) .

ئايهت دبيژت : خودى يه رؤژ گهشكرى وههيف روهنكرى ،
وريفه چوونا ههيفى كرىه قويناغ فيجاب رؤژى هژمارا رؤژان
دئيهت زانين ، و ب ههيفى هژمارا مهه وسالان دئيهت زانين ، خودى
رؤژ وههيف بو حكمهته كا مهزن بين ئافراندين ، وهول سهر
شيان وزانينا خودى يا بى توخويب نيشانن ، ئهه ئايهت ودهليان
بو وى مللهتى تاشكهرا دكهت يى حكمهتا ئافراندى بزانت .

ول جهه كى دى ژ قورئانى ده مى خودايى مهزن ديسا بهرى مه
ددهته نيشانين هير شيانا خو دبيژت : ﴿ أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ
سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا . وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسَ

سراجاً ﴿ (نوح : ۱۵-۱۶) د فان هردو نایه‌تان دا خودایی مه‌زن گازیه کی ناراسته‌ی مروّقان دکهت و دبیژت : ئه‌ری ما هه‌وه به‌ری خو نه‌دایی کانی چاوا خودی حه‌فت عه‌سمان ل سه‌ر ئیک ئافران‌دینه ، ووی هه‌یف د فان عه‌سمانان دا کره رپّناهی ، ورپّژ کره چرایه کی گه‌ش کو خه‌لکی عه‌ردی ل به‌ر رپّناهی وی بچن ؟

ومروّف نه‌گه‌ر هزرا خو د فان نایه‌تان وین وه‌کی وان دا بکه‌ت بین به‌حسی وی تافی دکه‌ن نه‌وا ژ رپّژی یان هه‌یفی دئیت تشته‌کی بالکیش تیدا دبینت نه‌و ژی نه‌فه‌یه : قورئان ده‌می به‌حسی رپّژی ورپّناهی وی دکه‌ت په‌یفا (ضیاء) یان (سراج) ب کار دئینت ، وده‌می به‌حسی هه‌یفی وتافا وی دکه‌ت په‌یفا (نور) یان (منیر) ب کار دئینت ، تشتی پسیاره‌کی د سه‌ری مروّقی دا دنازرینت : ئه‌ری چ جوداهی د ناقبه‌را (ضیاء) و (نور) دا هه‌یه ؟ وبوچی قورئان ب فی لیکفه‌کرنی فان هردو په‌یقان ب کار دئینت ؟

جاری دا به‌ری خو بده‌ینه جوداهی د ناقبه‌را فان هردو په‌یقان دا ژ لایی علمی فه .

(ضوء) یان (ضیاء) وه‌کی زانا دده‌نه ناسین نه‌و پشکا به‌رچاقه یا کو دئینه دیتن ژ طاقه‌یا که‌هرومغناتیسی (کاره‌ب

ومغناطیسی) ئەوا ژ زنجیره کا پیکفه گریډای یا پیلین فۆتۆنان پیک
دئیت ، ئەو پیلین ژ لای کورتی ودریژی و قهله رزینی
ب تنی قه دژیک جودا ، وئەف پیلین خه یالا که هر و مغناطیسی
ژ نیک ژ ملیوون ملیوون پشکین متری حه تا دگه هته چهند
کیلۆمتران ددریژن ، وچافیسن مرفۆسی ب تنی دشین وان
تیشکان بینن ئەوین دریژیا وان د نابهرا چار هزار حه تا حه ف
هزار ئنجسترومان دا ^(۱) ، و د شیان دا بوو حه ف پیل ژ شان
پیلین ژ یگۆتی بینه دبتن وئەو ئەون یین ب نافی که سه سه سۆری
(قهوس و قهزه حی) دئینه ناسین ، وچونکی رۆژ جورمه کی
خودان طاقه یه ، وطاقا وی ژ کریارا پیکفه مانا نافۆکی (ئندماجا
نه وه وی) په یدا دبت ، و مه نه قیت ل فیری به حسی وی کریارا
ئالۆز بکه ین دا ژ بابه تی خو بی سه ره کی دویره نه که فین ، ئەف
طاقه یه دبه نه گه را هندی رپژه یا هیلیمۆمی د نیفا رۆژی دا بلند
ببت ، و د نه نجام دا ئەو خه یالا که هر و مغناطیسی ژی دهر که ف
ئەوا طاقی دده ته عه ردی وه می نه جرامین دی یین کۆما رۆژی ،
وئەو پشکا ب چاف دئیه دبتن ژ وی خه یالا طاقا
که هر و مغناطیسی یا ژ رۆژی دهر دکه فت ئەوه یا ئەم دبیرینی :
رۆناهیا رۆژی ، و ب عه ره بی دبیرینی : (ضوع) .

(۱) ئنجستروم پشکه که ژ دهه بلیوون پشکین متری .

مهعنا (ضوء) ئەو پێلا فۆتۆنانه یا ژ له شه کی گهش وهلکری
 دچت ، فێجا چ ئەو لهش ب خو یی هه لکری بت ژ بهر کریارا
 پیکه مانا نافۆکی وه کی رۆژی ، یان ژێ له شه کی ماددی بت یی
 ئه لکرو ن تیدا ب ریکا گه رمکرنی بینه نازراندن وه کی گولۆپی
 یان چرای .. نه وه کی (نوور) ی ئەوا رۆناهیا خو ژ له شه کی
 دی وه درگرت وعه کس دکهت .

په شتی مروف شیای هه یقی داگیر بکهت ، وداده ته
 سه ربانی وی ، ووی ژ نیریک فه ببینت ، ئەو خه یالا جوان هاته
 تیکدان یا بهری هنگی شاعر وخودان دلان بو هه یقی دانای ده می
 خوشتقیین خو ب هه یقی ته شیه دکرن !

زانا ژ سه ربانی هه یقی هاتن دا بیژنه مه : هه یقی یا وه سا نینه
 وه کی هوین هزر ژێ دکهن ، ئەو له شه کی سار وتاریه ، چو
 رۆناهی ژێ ناچت ، وئهو تاقه هه یقا هوین ل سه ر عه ردی دبینن
 عه کسا تیشکین رۆژی یه وچو ددی نه !

وگۆتن : ژ بهر فیکه فتنا هه یقی ونه یزه کان چه ند ته خه یین نازک
 یین شه شه ی ل سه ر رویی هه یقی چیووینه ، وده می تیشکین
 رۆژی دکه فنه سه ر رویی هه یقی ئەو رۆناهیا وان بو مه عه کس
 دکهت ، وئهم هه یقا تاری روهن دبینن ، وئه فه یه جو داھی
 د نا بهرا رۆناهیا رۆژی ورۆناهیا هه یقی دا .

ونه گهر نهم وان نايه تين قورئاني بخوينين بين به حسي
روناهي تيدا هاتي دي بينين قورئان په يقا (ضوء) و (نور)
ب كار دئيت به لي ههر ئيكي ل جهه كي ، ونه و جوداهي زي
دئخته د ناقبه را وان ههر دووان دا ، وژبلي ههر دو نايه تين به ري
نوکه مه ئينان نه فقه هندهك نموننه ل سهر في چه ندي :

۱ - د نايه تا (۶۱) يدا ژ سووره تا (الفرقان) ده مي به حسي
روژي وه يقی دئيه کرن قورئان ديژت : ﴿ تبارك الذي جعل في
السماء بروجاً وجعل فيها سراجاً وقمراً منيراً ﴾ يه عني : به ره كه تا
خودايي مه زن بست وخيراتين وي مشه بن ، نه وي ستيرين مه زن
ب جهين وان شه ل عه سماني دانان ، وروژه كا گهش بكهت
وهه يقه كا روهن بكهت وي تيدا دانان ، ووه كي ديار وي بو
روژي گوت : (سراج) وبوشه في گوت : (منير) .

۲ - و د نايه تا (۱۳) دا ژ سووره تا (النبأ) زي په يقا
(سراج) بو روژي دئيه دانان ده مي ديژت : ﴿ وجعلنا سراجاً
وهاجاً ﴾ وناشكه رايه كو (سراج) يا خودان (ضه وئه) وه كي
به ري نوکه مه ديار كرى .

۳ - د نايه تا (۷۱) يدا ژ سووره تا (القصص) خودايي
مه زن ديژت : ﴿ قل أرأيتم إن جعل الله عليكم الليل سرمداً إلى
يوم القيامة من إله غير الله يأتيكم بضياء أفلا تسمعون ﴾ يه عني :

تو - نهی موحه ممد - بیژه مروّقان : هوین بیژنه من نه گهر خودی شەفی ل سەر ههوه بهردهوام بهیلت ههتا روژا قیامهتی ، ژبلی خودی کی ههیه روژناهییه کی بدهته ههوه ؟ ئه‌ری ما ههوه باش گوهر لی نابت ؟ و ژ فی نایه‌تی ناشکهره دبت کو نه گهر روژ نه‌ما ودنیا بو شەف (ضوع) نامینت ، نه گهر خو هه‌یف ل نیقا عه‌سمانی ژی بت .

٤ - ودهمی به‌حسی ئاگری دکهت و سالوخته‌تین وی ددهت په‌یقا (یضی) بو ب کار دئینت ، وتیشکین ئاگری ده‌می دکه‌نه دۆر وره‌خان (نور) بو ب کار دئینت ، وه‌کی د نایه‌تا (١٧) دا ژ سووره‌تا (البقرة) هاتی : ﴿ مثلهم کمثل الذی استوقد ناراً فلما أضاءت ما حوله ذهب الله بنورهم وترکهم فی ظلمات لا یبصرون ﴾ یه‌عنی : حالی وان دورویان یین ب سەر‌فه - نه‌کو ژ دل - باوهری ب دینی موحه‌مه‌دی سلاف لی بن ئینای ، پاشی کافر بووین ، پاشی بیی پی ب حسن د تاریا سهر‌داچوونی دا به‌رزه‌بووین ، وبی هیقی ماین کو ژی ده‌رکه‌فن ، حالی وان وه‌کی حالی وی کۆمی یه‌یا ل شه‌فه‌کا تاری ل به‌ری بدانت ، وئیک ژ وان ئاگره‌کی مه‌زن بو خو‌گه‌رمکرنی ورۆناهییه هل بکهت ، فیجا ده‌می ئاگر گه‌ش بوو ودۆر وبه‌رین وی روهن کر ، فه‌مری وتاری بوو ، فیجا خودانین

وی ئاگری مانه د تاريان دا چو تشته کی نابینن ، و ب چو ريگان
ناکەفن .

٤ - ودهمی بهحسی تيشکين برویسی دکەت پهیفا (أضاء)
بۆ ب کار دئینت دەمی دبیژت : ﴿ یکاد البرق یخطف أبصارهم
کلما أضاء لهم مشوا فيه وإذا أظلم علیهم قاموا ﴾ یهعنی :
نیزیکه برویسی - ژ بهر دژواریا رۆناهیا خو - چاقین وان
برهفینت ، و د گهل وی چهندی هەر جاره کا بۆ وان روهن کر
دی ل بهر رۆناهیا وی چن ، وئه گهر چوو ری ل بهر وان تاري
بوو فیجال جهین خو دی راوهستن .

٥ - وههر فی پهیفی بۆ زهیتی ژ ی ب کار دئینت بهلی دەمی
رۆناهیا وی دکهفته دۆر ورهخان پهیفا (نور) بۆ ب کار دئینت ،
دهمی دبیژت : ﴿ المصباح في زجاجة الزجاجه كأنها كوكب
دري یوقد من شجرة مباركة زيتونة لا شرقية ولا غربية یکاد زيتها
یضيء ولو لم تمسه نار نور علی نور یهدی الله لنوره من
یشاء ﴾ یهعنی : چرا د شویشه کا وهسا دا بت یا ب زهلالیا خو
فه وهکی وی ستیرا گهش بت یا وهکی دور ومراریان ، نهو چرا
ژ زهیتا داره کا پیروژ بیته هلکرن ، کو دارا زهیتوینی یه، یا
رۆژهلاتی ب تنی نهبت کو ئیقاریان ب تنی رۆژ لی بهدت ، ویا
رۆژنافایی ژ ی ب تنی نهبت کو سپیدهیان ب تنی رۆژ لی

بدەت ، بەلکی ل جەهەکی ناڤنجی بت ، نیزیکی زەینا وی -
ژ زەلالیا خۆ - ئەو ب خۆ گەش بکەت بەری ئاگر بگەهتی ،
قیجا ئەگەر ئاگر گەهشتی گەلەك گەش بکەت ، رۆناهیال سەر
رۆناهیسی یە ، رۆناهیال ژ بەر گەشاتی زەیتی زیدەباری رۆناهیال
ژ ھلکرا ئاگری دئیت .

ئەفە مەتەلا ھیدایەتی یە د دلی خودان باوەری دا .

ویا ژ ھەمی مەزنتەر وەکی ل دەسپیکی مە بەحس ژی کری
ب کارئینانا پەیفنا (ضوء) بوو بوو رۆژی وپەیفنا (نور) بوو
ھەیقی ، کو مەسەلەکە علمی مرۆفی یی نوی ژ نوی ئیعیجازا وی
بوو مە دیار کری ..

ویا بەرەقل نینە ئەف ژیک جودا کرە د ناڤەرا قان
ھەردو پەیفان دا ب رنگەکی (صودفە) ھات بت ، وکو ئەم
بیژین : ب کارئینان قان ھەردو پەیفان ژ زانین وکاربنەجھی
بوویە ، دی بیژین : یا بەرەقل نینە ئەف گۆتە یا مرۆفەکی
نەخواندەفا بت !

(۷)

ريشه چوونا روژى وهه يشى

د چار جهان دا ژ قورئانا پيرۆز ئيشارهت بو بن دهستكرنا روژى وهه يشى وريره چوونا وان بو جهه كى دهسنيشانكرى ، يان حهتا دهمه كى دهسنيشانكرى هاتيه دان ، نهو ههر چار جه ژى نهقه نه :

۱ - ﴿اللّٰهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمٰوٰتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَّرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى يُدَبِّرُ الْأَمْرَ يُفَصِّلُ الْآيٰتِ لَعَلَّكُمْ بَلَقَاءُ رَبِّكُمْ تَوْقِنُونَ - خُودِيه عهسمان ب شيانا خو وبى ستوين وه كى هوين ديينن بلندين ، پاشى نهو ل سهر عهرشى بلندينبو (ئستواكر) بلندينبوننه كا بابه تي وى بت ، ووى روژ وهه يشف وهسا چيكرن مفايى بهنيان تيدا بت ، ههر ئيك ژ وان د فهله كا خو دا حهتا دهمه كى دهسنيشانكرى دجت . نهو كارى دنيايى وئاخره تي ب ريشه دبهت ، وئايه تين شيانا وى بهرچاف دكهن بو هه وه ئاشكه را دكهت ، دا هوين باوهريى ب خودى وروژا قيامه تي بينن ، وپه رستنى بو وى ب تنى بكهن ﴿ (الرعد : ۲) .

۲ - ﴿يُولِجُ اللَّيْلُ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارُ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ - وَخُودَى هِنْدَةَ كِي ژ ده می شهقی دکهته د ناف رۆژی دا ، فیجا هندی ژ شهقی کورت بووی هند ل رۆژی دریژ دبت ، وهنده کی ژ ده می رۆژی دکهته د ناف شهقی دا ، فیجا هند ژ رۆژی کورت دبت هندی کریه د ناف شهقی دا ، ووی رۆژ وههیف بن دهست کرینه ، ههردو بو ده مه کی ده سنیشان کری ب ریقه دچن ، ئهوی ئهقه کری خودی یه خودایی ههوه یی کو ملک هه می یی ویه ، وئوین هوین ژبلی خودی په رستی بو دکهن هندی وی په رکی یی ب سه ر بهرکی خورمی فه د دهست دا نینه ﴿ (فاطر : ۱۳) .

۳ - ﴿خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يَكُوِّرُ اللَّيْلُ عَلَى النَّهَارِ وَيَكُوِّرُ النَّهَارُ عَلَى اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ - خُودَى عَسْمَانَ وَعَدْرَ وَهَرَ تَشْتَهَ كِي د ناهیری دا ب حهقی نافراندینه ، شهقی دئینت ورۆژی دبهت ، ورۆژی دئینت وشهقی دبهت ، ووی رۆژ وههیف وهسا بن دهست کرینه کو مفایی به نیان تیدا بت ، هه ر ئیک ژ وان حهتا ده مه کی ده سنیشان کری د فهله کا خو دا ب ریقه دچت . هندی

ئەو خودايە بى ئەف ھەمى كارە كرین ، وئەف قەنجیە ھەمى
د گەل چىكرين خو كرین ئەوہ بى زال و گەلەك گونەھ ژىبەر ﴿
(الزمر : ۵) .

۴ - ﴿ ألم تر أن الله يولج الليل في النهار ويولج النهار في
الليل وسخر الشمس والقمر كل يجري إلى أجل مسمى وأن الله
بما تعملون خبير - ئەرى ما تە نەدیتتە كو خودى ھندەكى ژ دەمى
شەفئى كىم دكەت ، ورۆژى دريژ دكەت ، وشەفئى كورت
دكەت ، و ھندەكى ژ دەمى رۆژى كىم دكەت ، فيجا شەفئ
دريژ دبت ، ورۆژ كورت دبت ، ووى رۆژ وھەيف بۆ فايدى
ھەوہ بن دەست كرينە ، ھەر ئيك ژ وان د فەلەكا خو دا ھەتا
دەمەكى دەسنیشانكرى دچت ، وكو خودى ب ھەر كارەكى
خەلك دكەن بى ناگەھدارە چ باشى بت چ خرابى ، تشتەك
ژ وى كارى ل بەر وى بەرزە نابت ﴿ (لقمان : ۲۹) .

ئەف ئايەتە پىكفە ئىشارەتى ددەنە سى مەسەلین علمى بين
گرنگ :

يا ئىكى : بن دەستكرنا رۆژى ، ومەخسەد ب بن دەستكرنى
ئەوہ خودى ئەوہ وەسا يا چىكرى كو مفاىى مرؤفى تيدا بت .
يا دووى : ھەيف ژى وەكى رۆژى خودى بۆ مرؤفى بن
دەستكرىہ وەسا چىكرىہ كو مفاىى مرؤفى تيدا ھەبت .

یا سبی : روژ وههیف ههردو بین دچن ، وئەف چوونا وان هەر وهەر یا بهردهوام نابت ، بهلکی دی ههتا دهمهکی دهسپشانکری بت ، وئەگەر ئەو دەمی دهسپشانکری هات ئەف ریفهچوونه دی راوهستت ، وهنگی نه روژ نه ههیف بن دهستکری نامینت ، مهعنا هنگی ژینا مروقی ل سەر عهردی دی تیک چت ، بهلکی دی بته تشتهکی موستهحیل ، وهنگی گوهوریین مهزن ب سەر گهردوونی دا دی ئین .. وئەف دهمه ئەوه بی قورئان دبیژتی : روژا قیامهتی .

و هتا بو مه ئاشکهرا بت کو هاتنا فی روژی ئەوا کافر باوهری بی نائین راستیه کا علمیه ، وتشته که علمی مروقی بی نوی پشتهفانیا وی دکهت ، دقیت چهندهکی ژ لایی علمی فه بهری خوۆ بدهینه تهفسیرا فان هەر سی مهسهلان بین فان ئایهتان ئیشارهت دابی .

مهسهلا نیکس : وهکی مه گۆتی بن دهستکرنا روژی یه ، و هتا ئاخفتنا مه یا ئاشکهرا بت ئەم دی گۆتنا خوۆ د چهند خالهکین کورت دا کۆم کهین :

۱ - روژ ئەوا ل سەر رهنگی تهپهیه کا غازا هلکری هاتیه ئافراندن ، سهنتهری کۆمه کا ستیر وکه وکه بانه بین کو دبیژنی کۆما روژی ، وئەف روژه وهکی فرنه کا نهوهوی یا مهزنه طاقی

ددهته کوما خو هممی ، و ژ بهر (کوتلا) روژی و (جاذبیهتا) وی یا مهزن روژ هممی پیکهاتیین خو دکیشته سهنتری خو ، لهو گهرماتی د نیقا روژی دا ب رهنکه کی وهسا بلند دبت کو کریارا پیکفه مانا نافو کی ههر وههر یا بهردهوام بت ، و ژ لایه کی دی فه دهمی گهرم د سهنتری روژی دا زیده بلند دبت نهو غازین سهنتر زی پیک دئیت ژیک دئینه دهر وئف چهنده دبتسه نه گهرا هندی پیکهاتیین روژی ژ سهنتری وی دویر کهفن ، فیجا دا کو روژ وه کی خو بمینت و خراب نهبت خودی ههقهسنگی و (تهوازنه کا) عه جیب د نافهرا فی کیشان و پالदानا د سهنتری روژی دا هه دانایه .

۲ - نهو طاقا مهزن یا کو ژ روژی دهر دکهفت نیزیکی ئیک ژ هزاری ب تنی دگه هته عهردی ، نهف ئیک ژ هزاری نهوا نه گهر میزانیین دهوله تین عهردی هممی تیرا چیکرنا نیقا وی نه کهن ، نهوه بهردهوامی ددهته ژینا مروقی ل سهر عهردی ، چونکی ب ریکا وی طاقی مروّف و گیانه وهر وشینکاتی هه بوونا خو دپاریزن ، و نه گهر نهو طاقه نه با هاتنا بای و بارانی نه دما ، وئاف ل سهر رویی عهردی نه دما ، وهنگی ژین ب گشتی نه دما .

۳ - خودی وهسا ههز کریه نهف عهردی نه م ل سهر دژین ب غیلافه کی جهووی یی موکم یی پاراستیه ، و نهف غیلافه یه

عەردی ژ تیشکین خراب دپاریزت ، وناهیلت چو لەشین غەریب
بینە خواری و ب عەردی بکەشن ، وئەگەر روژ و تیشکین وی
نەبن ئەف غیلافە نامینت .

٤ - ب ریکا روژی مروّف دشیت دەمی بزانت وروژ وشەف
وہەیف و سالان دەسینشان بکەت ، چونکی ب زفرینا عەردی
ل دۆر خۆل بەرانبەر روژی شەف وروژ چی دبن وروژا عەردی
دئیتە دەسینشانکرن ، و ب زفرینا عەردی ل دۆر روژی سال
ب ھەر چار وەرزی خۆفە پەیدا دبن .

ژ فان خالین کورت بوّ مە دیار دبت کو خودی روژ وەسا
یا چیکری د خزمەتا مروّفی دا بت .

مەسەل دوو: بن دەستکرنا ھەیفی یە ، وھەیف
دویشەلانکە کی بچویکە بوّ عەردی ، نیزیکی (٣٨٤٤٠٠)
کیلۆمتران بی ژ عەردی دویرە ، وئەو ل سەر رەنگی تەپەییە کا
کەفریە ، وقوطری ھەیفی نیزیکی (٣٤٧٤) کیلوّمترانە ، وبن
دەستکرنا ھەیفی ژ فان خالان بوّ مە دیار دبت :

١ - ب زفرینا ھەیفی ل دۆر عەردی ھەیفە عەسمانی ئەم دزانین
ئەوا ژ نیزیکی (٢٩) روژ و نیقان پیک دئیت .

٢ - گوھورینا رەنگی ھەیفی ل بەر چاقین مە دەمی ژ زراقییی
دەست بی دکەت و حەتا گرۆفر دبت پاشی ل کیمی دەت

وحدهتال بهر چاقين مه بهرزه دبت هاريكاريا مه دکهت کو روژين هديشي ل سهر حهفتيان ليکفه بکھين .

۳ - ب تافههديشي دنيا ب شهفي ل بهر مه روهن دبت ، مهعنا خودي هديش بو مه يا کريه ژيدهره کي روئاهي ل ده مي تاريا شهفي دئيت .

۴ - ههيقه کريارا (مه د وجهزري) د بهحري دا تمام دکهت ، وقي کرياري مفايه کي مه زن بو عهردي تيدا ههيه .

مهسلا سيي : ريفه چرونا روژي وههيشي بو ده مه کي ده سنيشانکري ، وئهفه ژي راستيه کا علميه ل فان دويماهيان ژ نوي مروف ب سهر هليوويه ، وزانايين فهله کي يين نوي دبيژن : روژ بهردهوام يا خو دسوژت ، چونکي د ههر ثانيه کي ژ عه مري خو دا نهو پتر ژ چار طهن ونيقان ژ کوتلا خو ل سهر رهنگي طاقی ژ دهست ددهت ، وحهتا مهسافه د ناقبهرا روژي وعهردي دا هندي خو بمينت دقيت عهر د ژي قهدهره کي ژ طاقا خو بهردهت ، وئو چهنده ب خو چي دبت ب ريکا پهقينا بورکانان .

وئو مهسافا د ناقبهرا عهردي وههيشي ژي دا ب قانونيا جاذبييه تي قه يا گريدايه ، نهو قانونينا پال ددهته سهر (کوتلا) عهردي وههيشي ، وچونکي عهر د هنده کي ژ (کوتلا) خو

ژ دهست ددهت - وه کی مه گۆتی - یا فهره ههیف ژ ی هنده کی
 ژ (کوتلا) خو ژ دهست بدهت ، نه گهر نه نهو مه سافا د نابه را
 عهردی وهه یقی دا ب رهنگی خو یی عهده تی نامینت ، به لی
 تشتی غه ریب نه وه نهف تشته چی نابت ، یه عنی : (کوتلا)
 هه یقی ههر وه کی خو یه وکیم نابت ، لهو گوهورین ب سهر فی
 مه سافی دا دئیت ، ژ لایه کی دی فه : مادهم هه یقی ل دۆر عهردی
 دزقرت و عهرد وهه یقی پیکفه ل دۆر روژی دزقرن ، و نهف
 زفرینا وان ل سهر رهنگی هیککی یه نهوا دبیزنی : (القطع
 الناقص) ، و نهو حهره کال سهر فی رهنگی بت قانونیه کا هه ی
 (تهحه ککومی) تیدا دکهت نهو ژ ی نه فه یه : لهز دکهفته بن
 هه فه سهنگیا مه ساحی د گهل زه منه نی ، یه عنی : نهو
 چه ند ژ سه نته ری گرانیی دویر کهفت لهز کیم دبت ، و چه ند نهو
 نیزیکی سه نته ری بت لهز زیده دبت .

ل دویش فی قاعیده ی ده می هه یقی د حهره کا خو یا
 (به یسهوی) دا ده می نیزیکی عهردی دبت لهزا وی زیده دبت
 نه گهر نه عهرد ب جاذبیه تا خو فه دی هه یقی ب لایسی خو فه
 کیش و دی ب عهردی کهفت ، و ده می هه یقی ژ عهردی دویر
 دکهفت لهزا وی کیم دبت ، مه عنا (قوة الطرد المركزي) کیم
 دبت ، و نه گهر وه سا نه با هه یقی دا ژ نطاقی جاذبیه تا عهردی

دهر كهفت وهنگي روژ ژ بهر جاذبييه تا خو دا وي ب نك خو قه
كيشت هتا دادعويرت .

وچونكي عهرد - وهكي نوكه ب ريكه كا علمي بنهجه
بووي - د ههر سه د سالان دا نيك ژ هزاري ژ ثانيي ژ لهزا خو
دهمي ل دور خو دزقرت ژ دهست ددهت ، وئف ژ دهست دانه
- د گهل كو گهلهك وگهلهك يا كيمه ژي - بهلي نهو كاري
د لهزا ههيفي ژي دا دكهت ، وئف چهنده دبتنه نه گهرا هندى
كو ههيف د ريفهچوونا خو دا ههر سال نيزيكي سي سه نتيمران
ژ عهردى دوير كهفت ، وزانايين فهلهكي دبيژن : ئهف
دوير كهفتنا هيده هيدى يا ههيفي ژ عهردى دى بته نه گهرا
هندى روژهك بيت ههيف ژ نطافي جاذبييه تا عهردى دهركهفت
وبچته د ناف نطافي جاذبييه تا روژي دا ، وهنگي روژ دى
ههيفي ب لايي خو قه كيشت وداعويرت وئفهيه دويماهيا
ههيفي يا كو ههر دى ئيت ، وهكي نوكه زانا دبيژن وبهري وان
ب چارده قهرنان قورئاني گوټي دهمي دبيژت :

﴿ فَإِذَا بَرَقَ الْبَصَرُ . وَخَسَفَ الْقَمَرُ . وَجَمَعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ .

يقول الإنسان يومئذ أين المفر ﴾ (القيامة : ٧-١٠) يهعنى :
ئه گهر ژ بهر ترس وسههما روژا قيامه تي چاف حيه تي بوون
ومهنده هووش مان ، ورؤنا هيا ههيفي نهما ، ورؤژ وههيف پيكفه

هاتنه کۆمکرن ، هنگی مرۆف دبیژت : جهی ره فینا ژ عهزایی
ل کیشهیه ؟

وکۆمکرن رۆژی وهه یقی - کۆ ژ نیشانین هاتنا قیامهتی یه -
دی ب هندی بت ئەو ههردو بگههنه ئیک !

مهعنا : ریشه چوونا رۆژی وهه یقی ئەوا قورئانی وزانینا نوی
ژی به حس ژی کری ، مهزنتسرين تهئکیده ل سه ر نه مانا فی دنیایی
مرۆف ب خو ب علمی خو گه هشتیی .

چارسەد سالان ژى ئەڤە مەسەلەك بوو علمى مرۆڤى
نەگەهشتبویى ، وچو زانین ل دۆر نەبوون .

دیروك بۆ مەڤەدگوهیزت كو ئیکەمین بۆچوون ل دۆر مەسەلا
زقرااندنا ئافى بۆچوونا (تالیس دى میلات) ی بوو ئەوا
ل سەدسالاهەفتى بەرى زاینی پەیدا بووی ، میلاتى دگۆت :
ب کارتیكرنا باى ئاف ژ ئەقیانۆسان دئیت ودكەڤتە سەر
عەردى ، وتیدا دچتە خواری ، و د بن عەردى ڤە نەڤەڤە كا مەزن
هەیه وی ئافى جارە كا دى دزڤرینتە ئەقیانۆسى .

وئەڤلاتوونى ژى ئەڤ بۆچوونە دورست ددیت ، وحه تا
سەدسالاهەژدى زاینی (دیکارتى) پشتهڤانیا ڤى بۆچوونى
دكر !

ئەرسۆى دگۆت : ئافا عەردى دبتە هلم وبلند دبت وخبۆ
ل چپای ددهت ، و د کونکین ئاخى را دچتە خواری ، وجارە كا
دى دبت ئاف و ژ کانیکان دەردكەڤت .. وحه تا ساللا ۱۸۷۷
زاینی پشتهڤانین ڤى بۆچوونى د ئاف زانایان دا دمشە بوون .

وتیگەهشتنا دورست بۆ ڤى مەسەلى دزڤرتە ساللا
۱۵۸۰ زاینی دەمی (برنارد پالیس) گەهشتیه وی راستیا علمى
ئەوا دبیژت : ئافا ژیرعەرد ژ ئافا بارانى چى دبت ، وباران ب خۆ
ژى ژ وی هلمى چى دبت ئەوا ژ ئافا دەریایى وئەقیانۆسان بلند

دبت و ل عهسمانی دبتسه عهور ، ل دویمایها سهدساللا شازدی ،
و پشستی هاتنا خوارا قورئانی ب هزار سالان ، ئەف راستیا علمی
ژ نوی هاته زانین ورژۆ بۆ رۆژی هاته بنهجهکرن هتا بوویه ئیک
ژ وان راستیان بین چو گویمان تیدا نه .. ودهمی مرۆف قورئانی
دخوینت دبیت پتر ژ جاره کی ئیشارهت بۆ فی راستیا علمی یا
هاتیه دان ، وهکی دی ژ فان نایهتان بۆ مه دیار بت بین نوکه دی
قه گوهیزین ، وشروقه کهین ، د نایهتا (٤٣) دا ژ سوورھتا
(النور) خودایی مهزن بهحسی هندهک نهینین عهوران دکهت
ودبیژت :

﴿ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَرْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا
فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ وَيَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ
بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنِ مَنْ يَشَاءُ يَكَادُ سَنَا بَرْقُهُ
يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ ﴾ .

د فی نایهتی دا خودایی مهزن ب پسیاری دهست بی دکهت ،
ودبیژت : ئەری ما ته نه دیتیه کو هندی خودی یه عهوری
دهاژۆت ، و (یزجی) بۆ پالدان وهاژۆتنا هیدی هیدی
دئیه گۆتن ، و پشستی دهاژۆته وی جهی یی وی بقیهت ، ئەو وان
پرتین بژاله بین عهوران کۆم دکهت (ثم یؤلف بینه) ، پاشی وان
ددانته سهریک (ثم یجعله رکاما) وئهفه ئەو رهنگی عهورانه بین

دیژنی : (عهوری لیکدای) یان (عهوری ل سهړئیک) چونکی
 نهو ژ هژماره کا پرتین عهوران پیک دئیت ، ودهمی عهوری
 ب قی رهنگی بت تهیاره کی بای د ناف دا چی دبت ، و نهو با
 ژ بهر سفکیا خو بلند دبت ، و پرتا عهوری ژی د گهل خو بلند
 دکهت و نهف بایه و بلنبدوونا وی دبتنه نه گهرا هندی پرتین
 دی یین عهوری نهوین ل دۆرین وی ههین ب نک خو فه
 دکیششت ، و د گهل خو بلند دکهت ، و پشتی بلند دبت و
 ژ عهورین دی دوبر دکهفت - و نهفی کریاری دهمهک پی دقیت -
 نهف عهوره ژ لایی سهری فه شین دبت و مهزن دبت و دبتنه تهخه
 تهخته ، دی بیژی نهو گهلهک عهورن کهفتینه سهړ ئیک ، و پشتی
 نهف کریاره ژی ب دویماهی دئیت و نهوی چهندی دهمهک پی
 دقیت ئیکسهړ و بی فهمان باران ژی دبارت .

وهزرین خو د نایهتی دا بکهن نهف راستیه چهند ب رهنگه کی
 علمی بو مه فه گیرایه ، دهمی بهحسی قویناغا (تألیف) ی و
 (رکام) ی کری حهرفا (ثم) ب کارئینا ، چونکی نهفان ههردو
 قویناغان دهم پی دقیت ، و گافا بهحسی قویناغا باراندنی کری کو
 قویناغه کا ئیکسهړه حهرفا (ف) ب کارئینا نهو ارامانا ئیکسهړیی
 ددهت .

پاشی خودی نعمه ته کا خو یا دی ل بیرا مه دئینته فه
ودبیژت : نهو ژ وان عه ورین هندی چیا یان دمه زن ته رگی دئینته
خواری ، فیجا نهو وی بو وان دبارینت یین وی بقین ، و ژ وان
دویر دکهت یین وی بقین ، ل دویشف حکمه تا خو ، نیزیکه
رؤنهایا وی برویسی یا کو د عه وری دا هه ی ژ دژواریا خو وان
یین بهری خو ددهنی کوره کهت .

ونیزیک ژ فی نایسه تا (۴۸) یه ژ سووره تا (الروم) نهوا
خودایی مه زن تیدا دبیژت :

﴿الله الذي يرسل الرياح فتثير سحابا فيبسطه في السماء
كيف يشاء ويجعله كسفا فترى الودق يخرج من خلاله فإذا
أصاب به من يشاء من عباده إذا هم يستبشرون﴾ .

یه عنی : خودی یه بای دهنیرت و عه وری ب ئافی گران پی
دنازرینت ، وکانی چاوا خودی هه ز دکهت وه سا وی عه وری
ل عه سمایی به لاف دکهت ، وپرت پرت دکهت ، فیجا تو دی بین
باران ژ عه وری دبارت ، فیجا نه گهر خودی نهو بو به نیین خو
هاژوت هنگی که یفا وان دئیت و نهو مزگینی دده نه ئیک و دو کو
خودی نهو عه ور ب نک وان فه ئینا .

نه فه ل دور رهنگی چیبوونا عه وری و نهو نه بیین د عه وری دا
هه ین ، وقورئان دهنده ک نایه تین دی دا ئاشکه را دکهت کو بایه

عہوران دنازرینت ولیکددهت دا باران ژئی ببارت ، ژوان نایهتان نایهتا (۵۷) یه ژ سوورہتا (الأعراف) ئەوا تپیدا ہاتی :

﴿ وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ حَتَّىٰ إِذَا أَفْلَتَ سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ كَذَلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴾ .

خودی دپیژت : ئەوہ یی بایین هین و خووش دهنیژت بو مزگینی کو باران دی بارت ، فیجا که یفا خه لکی ب دلوفانیسا خودی دپیژت ، حهتا دەمی با عه ورین ب بارانی دگران ههل دگرت خودی وان پی دهاژۆته وهلاته کی مری ، یی کو زوها بووی ، و داروباری وی هشک بووی ، فیجا بارانی دی لسی بارینت ، و شینکاتی و داروباری پی شین دکهت ، فیجا ئەو داروبار جاره کا دی دی زفرت بته خودان بهرهم ژ ههمی رهنگین بهرهمی ، وهکی ئەم فی وهلاتی مری ب بارانی زیندی دکهینهفه و هسا ئەم مریان ژ گوژین وان دهر دئیخین و پشستی مرنی وان زیندی دکهین ، دا هوین عیبرهتان بو خو ژئی بگرن ، ووی بکهنه نیشان ل سهر ته وحیدا خودی و شیانای ل سهر زیندیکرنا پشستی مرنی .

ویا ژ فی ژئی ئاشکهرا تر نایهتا (۲۱) یه ژ سوورہتا (الزمر) ئەوا خودایی مهزن تپیدا ئاشکهرا دکهت کو ئافا بارانی ئەوا

ژ عهدوران دبارت ئهوه دبتنه ژېدهرى ئافا ژېرعهرد ، ورهنگى
زقرا ندنا ئافى د عهدردى دا بو مه ديار دکهت ، وه کى گوتى :

﴿ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ
ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهيجُ فَتَراهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ
حُطَامًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴾ .

د قى نايهتې دا خودى بهرى پيغه مبهرى خو و خودان باوه ران
وهه مى مروشان ژى دده ته مه سه له کى کول بهر چاقين وانه
ودبيژت :

نورى ما ته نه ديتيه يان نه زانیه کو خودى يه بارانه ک ژ وان
عهدورين ل عه سماني ههين بارانديه ، وئو ئافا کو ژ وان عهدوران
بارى ئهوى د عهدردى دا بریه خواری ، وکریه کانی وجوین
ئافى ، پاشى وى ب وى ئافى شينکاتيه کى رهنگين وژیک جودا
شين کر ، پاشى پشتى ئه و کهسک بووى هسک دبتنه ، قيجا تو
رهنگى وى زهر دینى ، پاشى ئه و وى هویر هویر دکهت ؟ هندى
د قى کارى دايه بيرئینان وشيره ته ک بو خودانين عه قلین
دورست ههیه .

وئو راستيين علمى يين کو ژ قى نايهتې دتینه وهرگرتن
ئهغه نه : هندى بارانه ئه و د نايهتین بووى دا بو مه ئاشکه را بووى
کو ژ وان عهدوران دتیت يين با دئازرینت ودهاژوت وچى

دکته ، ئەف بارانه دەمی دبارت د عەردی دا دچته خواری ،
دبته ئاڤا ژیر عەرد ، پاشی ب ریکا کانی وجۆ وجۆباران ئەو
دەردکەفت و دبته ئیک ژ نەمەتین خودی ل سەر مرۆڤان
چونکی ئەو ژێ فەدخۆن ، و داروبار و شینکاتی خۆ ژێ پی ئاف
دەن ، و رزقی وان پیڤه دئیت ، و ئاشکەرایه کو ئەف جو وروبار
دچنه سەرنیک و درپۆنه دەریایی ، دا دوباره بته هلم و بلند بته
عەسمانی ..

ول دویمایا فی بابەتی ژێ دی بیژین : ئەگەر قورئان فەرپۆزا
هزرا مرۆڤه کی با ئەری چاوا دا شیت هزار سالان بەری
کاروانی زانینا مرۆڤینیی راکەت ، و ژ ئاف وان هەمی هزر
و بیژین خەلەت بین کو د ئاف زانا ونەزانان دا دبەلاف چاوا
بوچوونا دورست د ئی مەسەلا علمی ژێ دا وەکی مەسەلین دی
ئەو دا هلبژیرت و بو مە فەگپرت ؟

(۹)

ناشېرین دهریایى

هەر چهنده مروّفى هەر ژ دهسپيكا ژينا خو پهيوهنديه كا
ب هيژ وموكم د گهل دهریایى ههبوو بهلى د گهل هندى ژى
زانينا وى ل دور دهریایى وجيهانا وى يا كوير وبدرفرهه گهلهك يا
كیم وساده بوو ، و ل دويش زانينن گههشتينه مه مروّفى بهرى
زايينى ب چارسهد سالان - يان پتر ژى - قيايه تشتهكى ژ نهپين
دهریایى بزانت ، وخهباته كا بهردهوام د قى دهليقهى دا كربه ،
حهتا گههشتيه هندهك زانينان ، و ژ وان زانينن ژ ميژره مروّف
گههشتى يين پهيوهندي ب جيهانا دهریایى قه ههى نهو گریدانه
يا كيّمبوون وزيدهبوونا ئاڤا دهریایى ب ههيقى قه ههى ..

ويشتى پهيدا بوونا شارستانيا ئيسلامى ل سه دسالاهفتى زايينى
، وپويته پيكرنا قى شارستانى ب زانينى وزانايان ، هژماره كا
زانينن دى يين گرنك د دهر حهقا زانينا دهریایى دا پهيدا بوون ،
چ ژ لايى رپكين دهریایى بت ، چ ژ لايى هاتن وچوون وسه متا
(ته ييارا تين باى) بت ، بهلى هەر چاوا بت زانينن مروّفى

ل دور دهریایی هدر مان سهرقه سهرقه ، چونکی مرؤف نهشیا بوو خو داهیلته د کویراتیا دهریایی دا .

ئیکه مین کتیا تایهت ل دور زانینا دهریایی هاتیه دانان ل سه دسالا ههژدی زاینی بوو ، وئهف زانین د فی کتییی دا هاتین ب نسبت ئه فرؤ ژ زانین ده سپیکینه .. و ل سالا ۱۸۷۳ زاینی بو جارا ئیکی گه میا بریتانی (چالنجهر) د سی سالان دا ل دور دنیایی زفری بو هندی دا زانینان ل دور دهریایی جیهانی کوم بکته ، وئهف گهرپانه دئیه هژمارتن ده سپیکا ژ راستی بو زانین دورست ل دور دهریایی ، و ژ هنگی وهره مرؤفی پیشکفته کا بهرچاف د فی مه جالی دا ب دهست خو ئیخستیه . و د سه دسالا بیستی زاینی دا ونه خاسم ل نیفا دووی ژ فی سه دسالی ، مرؤف ب ریکا (هه یقین صناعی) شیا گلهک زانین نوی ومهزن د دهر حه قا دهریایی دا ب دهست خو بیخت .

ویشتی فان سهرقه له مکین دیرؤکی دی بیژین : ده می قورئان ل سه دسالا حه فی زاینی هاتیه خواری ، مرؤفان ب گشتی وئهو مرؤقین ل جزیرا عهره بان دژیان ب تایهتی چو ژ زانین ونه یقین دهریایی نه دزانی ، د سهر هندی ژی را قورئانی ئیشارهت دایه هندهک راستی علمی یین په یوهندی ب دهریایی فه هدی ژ وان

يېن كول فان چل پېنجى سالين دويمههې ژ نوى مرؤف
گه هشتي ، تشتي هندی دگه هنت كو نهف قورئانه ژ نك خودي
به ، نه گهر نه مرؤفه كي وه كي پيغه مبهري - سلاف لي بن - يي
د ژبي خو هه ميسي دا نه چوويه د دهريايي دا ، و ل گه ميه كي
سويار نه بووي چاوا دا فان راستيېن هوير و موكم زانت ؟
و ل قيري مه دقيت ب كورتي به حسي هندهك ژ وان زانينين
دهريايي بكهين يين قورئاني نيشارهت دايي ، دا راستيا نه في گوتنا
مه يا بوري ئاشكه را بيت .

وه كي مه گوتي : ل سالا ۱۸۷۳ زاييني نه كاديميا زانينين
دهريايي ل برتانيا راگه هاند كو زانينين وان ل دور دهريايي گه لهك
دكيمن ، لهو وان بريار دا گه ميه كي بهنيړنه دهريايي ، و وان
هندهك جيهاز و ئاميره تين نوي كونه د في گه ميه كي دا ، و چهنه
شاره زايدك دانه د گهل ، دا بگه هنه هندهك زانينين نوي ل دور
دهريايي ونه ييېن وي و نهف گه ميا وان نهوا ب ئاقي (چالنجهر)
هاتيه ناسين سي سالان ما د دهريايي دا ، و ل گه لهك نه قيانوس
ودهر يا تيگفه دان ، و پشتي نهف گه ميه زقريه فه هژماره كا
مه زن يا زانينين نوي د گهل خو ئينان ، و ئيك ژ وان زانينان نهو
بوو وان گوت : نهو دهريايين ئافا وان يا سوير ده مي دگه هنه
ئقيانوسان ل وي جهي يي ههر دو دگه هنه ئيك نافر ه كا ئاقي پيدا

دبت ، هەر دووان ژیک جودا دکەت وناهیلت سالۆخەتین وان
 تیکەلی ئیک بن ، بۆ نموونە : دەریایا سۆر د سالۆخەتین خو
 دا یا جودایە ژ ئەقیانۆسی هندی ، هەر چەندە ئەو ل جەهەکی
 دگەھنە ئیک ژی ، بەلی ئەف گەهشتنە نابتە ئەگەرا هندی
 سالۆخەتین ئیکی بۆ ئیکی بێنە فە گواستن .

و ل وی دەمی ئەف زانینە ئیک ژ عەجیبترین راستیین علمی
 بوو بێن مروف گەهشتی ، پاشی ل سالو ۱۹۶۰ زاینی لیگەرین
 وفە کۆلین دوبارە ل دۆر فی مەسەلی هاتنە کرن ، وشانەدە
 ژ زانایین ئەورۆپی هاتە دەربەندا (باب المنذب) ئەوا دکەفتە
 د ناقەرا یەمەنی و ئەتیوویا دا جەیی دەریایا سۆر لی درپۆتە سەر
 ئەقیانۆسی هندی ، بۆ هندی دا بەری خو بدەنی کانی ئەو چیه
 دبتە ئەگەرا هندی کو ئەف هەردو ئاقە تیکەلی ئیک نەبن ، هەر
 چەندە یا پیتقی ئەو بوو دیاردا (مەد و جەزری) ئیکا هند کربا
 ئەو هەردو تیکەلی ئیک بن ؟

ئەفی شاندى ژى - وهكى يا بهرى خو - پاپۆرەك هئارتە وی
 جەیی دەریایا سۆر و ئەقیانۆسی هندی لی دگەھنە ئیک ، فان
 زانایان بەری خو دایب سەر فە ئەف هەردو دەریایە دشینن
 ووهکی ئیکن ، وگافا وان جیهاز دکرنە د لایى دەریایا سۆر دا
 وان ددیت سالۆخەتین وی ب رەنگە کینە ، وگافا جیهاز دکرنە

د لایسی نه قیانوسی هندی دا وان ددیت سالوخت دئینه
گوهارتن ، ژ فی لیفی چوونه لیفا دی نه نجم هدر نهو بوو ، کویر
خو داهیل دیت نه نجم هدر نهو ، رابوون هندهک ئاف ژ وی
ناقبر د کهفته د ناقبره هدر دووان دا د گهل خو ئینا و قه کولین
ل سهر کرن ، تشتی وان دیتی نهفه بوو : ئافا فی ناقبری ژ لای
(حرارهت و کثافت و سویراتی) بی قه یا جودابه ژ ئافا
دهریا سوژی ، و ژ ئافا نه قیانوسی هندی ژی ، و نه نجمی نهو
گهشتینی نهو بوو هه بوونا فی ئافا جودا د سالوختی دا نهو
دبته ناقبر و د کهفته د ناقبره دهریایی و نه قیانوسی دا و ناهیلت ئافا
وان تیکه لی ئیک بیت ..

وتشتی غه ریب نهو بهری نهو بگه هنه فی نه نجمی ب پتر
ژ هزار وسی سهد و پینجی سالان قورئان ب ره نگه کی زیده
ئاشکهره به حسی فی راستیا علمی کربوو وه کی گوتی :

﴿ أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا
رَوَاسِي وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا أَلَيْسَ مَعَ اللَّهِ بِلْ أَكْثَرُهُمْ لَا
يَعْلَمُونَ ﴾ (النمل : ٦١) .

﴿ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ . بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ . فَبِأَيِّ آلَاءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴾ (الرحمن : ١٩-٢١) .

د نایهتا (النمل) دا خودایى مهزن گوتنه کى ناراسته ی
 کافران دکهت و دبیژت : نهړى په رستنا وان شریکان یی هوین بو
 خودایى خو ددان چپتره یان په رستنا وی یی عهرد بو هوه
 کریه جهی ئاکنجیوونى ورویار د نافر را برین ، وچیا یی
 موکم لى دانان ، وپه دهیه ک کریه د نافر ههردو ده ریا یان دا
 دا نهو تیکه لی ئیک نهین ؟ نهړى خودایه کى دی د گهل خودى
 نهف چهنده کریه ، دا هوین وی د په رستنى دا بو بکهنه شریک ؟
 بهلکى بارا پتر ژ وان بوتپه ریسان دنه زانن ، لهو شریکان بو
 خودى ددان .

﴿ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزاً ﴾ ب رهنگه کى زیده ئاشکهره
 رادگه هینت کو د نافر ههردو ده ریا یی وده ریا یی دا (حاجزه ک -
 نافر ههرد) ههیه ، وکارى فى نافر یان فى (حاجزى) چه ؟
 نایهتا سووره تا (الرحمن) فى چه ندی بو مه ئاشکهره دکهت
 ده مى دبیژت : ﴿ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ . بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ ﴾
 یه عنى : خودایى هوه نهوه یی دو ده ریا بهردا یه نافر ئیک و
 ل جهه کى گه هاندیه ئیک ، بهلى نهو ب دورستى تیکه لی ئیک
 نابن ، چونکى په دهیه ک یان نافر ههرد د نافر ههرد وان دا ههیه
 ناهیلت ئیک ژ وان (بهغى) یی ل سه ر یا دی بکته ، یه عنى :
 نهو بو هندیه دا ههرد ئیک ژ وان ل توخوبین خو رپاوه ست

وزيڊه گافِي ل سهر يا دى نه كهت ، وسالوخه تين يا دى د ناف
سالوخه تين خو دا بهرزه نه كهت .

وژبلى فَي نافيِرِي نهوا دكهفته د نافيهر انافا دو دهريايان دا ،
زانابن دهريايي به حسي نافيهره كا دى ژى دكهن وديبزن : نافا
رويبارى يا شرين دهمي دريژته دهريايي يا سوير نافيهره كا
وه كي (سيجاه كي نافي) د نافيهره ههر دووان دا چي دبت ،
نهف نافيهره ناهيملت سالوخه تين نافا رويبارى يا شرين تيكله لى بين
نافا دهريايي يا سوير بين ، چونكي نافا رويبارى ژ لايي گهرمي
وتامي فه يا جودايه ژ نافا دهريايي ، وخو نهو حهيوانه تين د نافا
رويبارى دا دژين ژى دجودانه ژ وان بين كو د نافا دهريايي دا
دژين .

ودبزن : دهريا ناهيملت نافا رويبارى يا شرين تيكله لى نافا
وي يا سوير بيت ، وچونكي مسته وايي رويبارى ژ يي دهريايي
بلندتره نافا وي ژوردا درژت ، ونهف چهنده نافا رويبارى
ب هيژ بهر ب دهريايي فه پال ددهت ، دهريا ژ لايي خو فه فَي نافا
شرين پال ددهت دا نه تينه د ناف نافي وي يا سوير دا ، د نه نجام دا
دهه ره كا نافنجي دورست دبت د سالوخه تين خو دا يا
جودايه ژ رويبارى و ژ دهريايي ژى . وتشتي دى يي غه ريب يي
زانا گه هشتيني نهوه : نهو حهيوانه تين د دهريايي دا دژين

نه‌شین بین ل فیّ ده‌قهری بژین یا کو دکه‌فته د نابقه‌را روپباری وده‌ریاییّ دا ، وه‌هر جاره‌کا ئیک ژ وان هات وده‌ریازی فیّ ده‌قهری بوو ئیکسه‌ر دیّ مروت ، وئه‌گه‌ر ئه‌و نه‌شیت ل فیّ ده‌قهری بژیت پا ئیکجار نه‌شیت وده‌ریازی وده‌ریاییّ بیت ، له‌و دیّ بینی گافا ئیک ژ وان هات و نیزیکی فیّ سیاجی بوو ، ئه‌و ب خوؤ دزق‌رتفه‌هه‌ر وه‌کی خاله‌کا زیره‌فانیی د رپیکّی دا هه‌ی وی ژ هاتنیّ پاشفه‌ لیّ دده‌ت ، وئه‌و حه‌یوانه‌تین ل فیّ ده‌قهری دژین نه‌شین نه‌ده‌ریازی ناف وده‌ریاییّ بسن نه‌ ناف روپباری ، چونکی ئه‌گه‌ر وده‌ریازی بوون ئیکسه‌ر دیّ مرون ، د وهر حه‌قا فیّ نابقریّ دا قورئان چ دبیژت ؟

د نایه‌تا (۵۳) بیّ دا ژ سووره‌تا (الفرقان) خوداییّ مه‌زن دبیژت : ﴿ وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أجاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخاً وَحِجْراً مَّحْجوراً ﴾ یه‌عنی : خوداییّ هه‌وه ئه‌وه بیّ دو وده‌ریا تیکه‌لی ئیک کرین ، ئاقا ئیک ژ وان هه‌ر دووان یا شرینه‌ شرینه‌کا وه‌سا کو چو سویراتی د ناف دا نه‌هه‌ی (عذب فرات) ، ومه‌خسه‌د بیّ روپباره ، چونکی چو وده‌ریاییّ ناف شرین نینن ، وئاقا یا دی (ملح أجاج) ئاقه‌کا وه‌سا سویره چو شرینی د ناف دا نینه ، وئه‌فه‌ وده‌ریایه . وپشتی ئه‌و هه‌ردو

ناف دگههنه ئيک خودی پەردەپەکی کرپە د ناڤهرا وان دا بی
خودان دو سالۆخهته :

ئیک : (حجرأ) یه عنی : پەردەپەکه دبتە (مانع) .

دو : (محجورأ) یه عنی : بی (مەمنووعه) .

مهعنا : ئەف پەردە ئەوی دکهفته د ناڤهرا روپباری ودهریایی
دا ، ئەو ب خۆ مانعه ویی مەمنووعه ژی ، ناهیلت سالۆخهتین
فی تیکهلی فی بن وئەو حەیانین د ناف فی دا دژین دهرباس ببن
وېچنه د ناف یا دی دا ، وئەو ب خۆ ژی یا پاراستیه سالۆخهتین
خۆ ژ دەست نادەت وئەو حەیانین لی دژین دهرباس نابنه چو
ژ هەردو لایان .

ویا غەریب ئەوه ئەو (حاجزی) د ناڤهرا دهریایی ودهریایی
دا هەدی نه ب فی رهنگیه ، لەو قورئان دەمی بهحسی وی
حاجزی دکەت دبیزت : ﴿ وجعل بين البحرين حاجزا ﴾ ب فی
رهنگی بیی کو سالۆخهتهکی بو فی حاجزی بیژت ، بەلی
دەمی بهحسی وی حاجزی دکەت بی د ناڤهرا روپباری ودهریایی
دا دبیزت : ﴿ وجعل بينهما برزخا وحجرا محجورا ﴾ وئەگەر
قورئان ژ نك خودی نهبا ئەف زانینا هنده هویر وبنهجه دا ئیته
سەر هزرا کی ؟

وبه‌ری ئەم قی بابەتی ب دویماهی بینین پسپاره‌کی دی
هلیخین : ئەری تەفسیرزانیین قورئانی یین کەئن چاوا ئەف
(حاجزه) د فان ئایەتان دا مەعناکریه ؟

بۆ بەرسف نموونەیه‌کا ب تنی دی قە گیرین : زانایی مەزن
(ابن الجوزی) وه‌کی گەله‌ک تەفسیرزانیین دی یین کەئن
دیژت : ئەو حاجز مانعه‌که ب شیانا خودی یی هاتیه دانان ،
به‌لی کەس ب چاڤ نابینت .

هۆسا !! چونکی وان باوه‌ری هەبوو کو تشته‌کی خەله‌ت
د قورئانی دا نینه ، وان باوه‌ری ب هەمی ئایه‌تین قورئانی هەبوو
ئەگەر خو به‌حسی تشته‌کی وه‌سا بکەت یی وان ب چاڤ نه‌دیتی
ژی ، چونکی وان دزانی کو قورئان حەقیه .

ونوکه پشته‌ی هاتنا قورئانی ب هزار و چار سەد سالان ژ نوی
مه‌ئەو حاجز ب چاڤ دیت ، پشته‌ی مرؤف شیبای ب ریکا
(قەمەر صناعی) هنده‌ک تەصویران بۆ وان ده‌قەران بگرت یین
رووبار وده‌ریا ، وده‌ریا وده‌ریا لی دگه‌هنه ئیک .. وه‌کی قی
رۆژه‌ک دی ئیت ئەو به‌حەشت وجه‌هنه‌ما نوکه مه‌ باوه‌ری پی
هەی بیی کو ئەم ب چاڤ بینین دی بینین وه‌نگی دی بیژین :
﴿ هذا ما وعد الرحمن وصدق المرسلون ﴾ .

(۱۰)

تاریاتیا بنی دهریایی

حهتا بهری کیمتر ژ دوسهد سالان مرؤف نه‌دشیا پتر ژ دو دهقیقه‌یان د بن ئافی فه بمینت ، له‌وانه‌و نه‌دشیا ژ پتر (۱۰ - ۲۰) متران کویرتر بچته خواری ، ویزانت کانن د بنی ئافی دا چ هدهیه .. ول سه‌دسالان نۆزدی زاینی پشتی مرؤف شیای هنده‌ک نامیره‌تین نقۆبوونی دورست بکهت ، وبۆ نقۆبوونا د ئافی ئافی دا ب کار بینت ، وه‌کی وی جلکی (غه‌وواص) دکه‌نه‌به‌ر خو ، ووی ئۆکسجینا نه‌و ب کار دئینن ، ژ نوی مرؤف شیای پتر بمینته د ئافی دا و کویرتر بچته خواری ، به‌لی د گهل هندی ژی نه‌و نه‌شیا پتر ژ کویراتیا سه‌د متران بن ئاف بیت ، چونکی (ضه‌غطا) ئافی ل سهر یا دژوار بوو ، هه‌تا ده‌مه‌کی نیزیک وپشتی ل سه‌دسالان بیستی علم پیشکه‌فتی مرؤف شیای ره‌نگه‌کی (غه‌وواصه‌یان) چی بکهت کو چهند کیلۆمتران وی بن ئاف بکهت ..

وده‌می مرؤف شیای هنده‌ کویر بن ئاف بیت ، تشتی غه‌وواص ل وی کویراتی ب سهر هلبووین نه‌و بوو وان دیت

چهند ئهو پتر ژۆردا دچوون رۆناهی کیمتر لی دهات ، حهتا دویمایی وه لی هاتی رۆناهی خلاس بوو ، ئهو غه وواص نهشیان تشته کی ببین !

ئه گهرا زانستی یا فی چهندی وه کی زانایان گۆتی ئهو بوو :
هندی رۆژه حهفت رهنگین رۆناهی ژی دپهشن ، ئهو رهنگ
ئهن بین ئهم د کهسکه سۆری (قهوس وقهزه حی) دا دبیین ،
وهه رهنگه کی ژ فان رهنگان د برینا ئافی دا هیزه کا جودا ههیه ،
هه حهفت رهنگ پیکفه دشین نیزیکی دهه متران بېرن ، لهو
حهتا نیزیکی دهه متران ل بن ئافی رۆناهی یا طهبعیه ، وپشتی
دهه متران رهنگی سۆر رادوهستت و ب تنی شهش رنگ دمین ،
لهو رۆناهی کیمتر لی دئیت ، وپشتی چهند متره کین دی
رهنگی پرته قالسی ژی نامینت و تارایاتی هیشتا پتر لی دئیت ،
پاشی پشتی چهند متره کین دی رهنگی زهر ژی نامینت ، پاشی
رهنگی کهسک ژی هه وهسا ، پاشی بی عهسمانی ، پاشی بی
شین ، پاشی بی بنه فشی .. وحهتا ئهم دگه هینه دویراتیا دوسه د
متران ل بن ئافی تارایاتیه کا تاری دهست پی دکهت ، وگافا پینج
سهه متران مروّف بن ئاف بوو رۆناهی رۆژی ئیکجار خلاس
دبت وچو ژی نامینت ، وگافا ئهم دگه هینه کویراتیا هزار متران
ل بن ئافی دبته تاری تبلچاف و مروّف وه کی کۆران لی دئیت .

وديسا ژ وان زانينين مروّف ل سهدسالا بيستي زاييني ژ نوى
گههشتيى نهو بوو وان ديت ئافا دهريايى ژ دو تهخهيان پيك
دئيت :

يا ئيكي : نهوا زيده كوير ، وئهقه گهلهك يا تاريه
وهندهك پيلين دژوار ب سهر دا دگرن .

ويا دووى : نهو تهخهيا ب سهرقهيه ، وئهو ژى يا تاريه
وهندهك پيلين دى يين سهرقه سهرقه لى ههنه ، وئهف پيله
نهون يين ب سهر ئافى دكهفن وئهم ب چاف ديينين .

ويا غهريب نهوه ئهف زانينال سهدسالا بيستي زاييني ژ نوى
مروّف گههشتيى قورئانى ب رهنگه كى ئاشكهر ئيشارهت بو دايه
دهمى دبيژت :

﴿ أو كظلمات في بحر لحي يغشاه موج من فوقه موج من
فوقه سحاب ظلمات بعضها فوق بعض إذا أخرج يده لم يكد
يراهها ومن لم يجعل الله له نورا فما له من نور ﴾ (النور : ٤٠)
د قى ئايهتى خودايى مهزن بهحسى كار و كريانين كافران دكهت
ودبيژت : نهو كريانين باش يين وان د دنيايى دا كرين وهزر
كرى دى مفايه كى گههينته وان وه كى وان تاريانه يين د بنى
دهريايه كا كوير دا ههين ، د سهر وى تاريى دا پيلهك ههيه ،
و د سهر وى پيلى دا پيله كا دى ههيه ، و د سهر وى دا

عهوره کی ستوپر ههیه ، تاریین دژوارن هندهك ب سهر هندهكان دانه ، نه گهر ل وی جهی تاری ل بنی دهریایا کویر ئیک دهستی خو بینته دهر و ب چاقین خو قه نت ژ بهر تاریا دژوار نهو دهستی خو نابینت ، ووه کی فان تاریان تاریین شرکی وسهر داچوونی و کریارین خراب ل سهر کافران کوم بووینه ، وئهو تیلچاف هیلاینه ، وهچی بی خودی رۆناهییه کی ژ کیتابا خو وسوننه تا پیغمبهری خو نه دهتی نهو پی ب هیدایهت بکهفت ، کهسهك نابت رۆناهییه کی بدهته وی ووی ب هیدایهت بینت .

ویا غهرب نهوه زانا دبیزن : نهف دیارده د ههمی دهریایان دا چی نابت ، بهلکی نهو د دهریایین گهلهك کویر ب تی دا چی دبن ، و ژ بهر فی چهندی بوو دهمی قورئانی بهحسی تاریین بنی دهریایی کری گوٓت : ﴿ بحر لحي ﴾ یهعنی : دهریایه کا گهلهك کویر .

وژ فی نایهتی ئاشکهرا دبت کوسی نه گهر ههنه تاریی ل بنی دهریایی پهیدا دکهن ، وزانینا نوی ژی سهدی سهد فی چهندی دورست دبینت ، وئهو ههر سی نه گهر نهفتهنه :

۱ - ههبوونا عهوران ل هندافی دهریایی :

وهکی نهم دزانین نهو تیشکین ژ رۆژی دهر دکهفن گهلهك رهنگن وهکی : تیشکین رادیویی ، وین سینی ، وین د بن سۆری

دا ، و د سهر بنهفشی دا ، وئەو تیشکین ئەم ب چاف دبیین ..
وهندهك ژ فان تیشکان دەمی ب غیلافی عەردی یی ژ دەرڤه
دکەڤن دئینه زفراندن ، وئەو تیشکین تی دبۆرن و دەرباس دبن
ژی ۳۰٪ ژ وان د پشکا بنی ژ غیلافی عەردی دا بژالە دبن ،
وئەگەر عەسمان یی ساھی نەبت و عەوران خو دابته ئیک عەور
۱۹٪ ژ فان تیشکان دمیژن ، مەعنا : تیشکین روژی دەمی
ژ عەوران ژ دەرباس دبن نیزیکی ۴۹٪ بەرزە دبن ، و ب تنی
۵۱٪ دگەهنه عەردی وروبی دەریایی ، وئەڤه تاریه کا نسبی
پهیدا دکەت .

۲ - پیلین دەریایی بین سەرڤه :

دەمی تیشکین روژی ئەوین ۵۱٪ ب تنی ژی ماین دگەهنه
روبی دەریایی ۳۵٪ ژ وان تیشکان ل چیکرنا وی هلمی ئەوا
دبته عەور و ل شینکاتیی دەریایی دئینه خەرچکرن ، مەعنا :
۲۶٪ ب تنی دمینت ، وئەگەر هات و تەخەیا دەریایی یا
ب سەرڤه یا ب پیل بت ئەڤ پیلە ۵٪ وان تیشکان دزفرینت
وناھیلت نقۆ بنه خواری ، وئەڤه ژی پتر تاریی پهیدا دکەت ،
بەلی دگەل هندی ژی هندهك روئاهی دمینت ، چونکی ۲۱٪
تیشکین روژی دمین ، و مروڤ چەند ژۆردا بچته خواری ئەڤ
تیشکه دئیتە میتن ، و دەمی مروڤ (۱۵۰) متران بن ئاف

دبت ۱٪ ب تنی ژ تیشکان دمینت ، وپشتی ۲۰۰ متران
تاریه کا نیف تمام دهست پی دکهت چونکی کیمتر ژ ۰٫۰۱٪
ژ تیشکین روژی ب تنی دمینت .

۳ - پیلین دهریایی بین نافخوی :

وئەف پیلە وهکی زاناین دهریایی دیژن د بنی دهریایی کویر
وئەقیانۆسین مهزن ب تنی دا هه‌نه ، وچونکی مروّف نه‌شیت فان
پیلان ب چاف بینت ، هه‌تا ده‌مه‌کی نیزیك ژى - به‌ری ئامیره‌تین
میکانیکى بین پیشکەفتی بینە چیکرن - که‌سی نه‌دزانی ئەف
ره‌نگه‌ پیلە د بنی ده‌ریایی کویر دا هه‌نه ، وئەف پیلین ده‌ریایی
بین نافخوی ئه‌وین دریزیا وان ب ده‌هان کیلۆمترانه ، وفره‌هیا
وان دگه‌هته ۲۰۰ متران ، ناهیلن دندکه‌کا روّناهیی بچته
خواری ، له‌و د بن فان پیلان دا تاریه‌کا تبه‌لچاقه ، ئەگه‌ر تو
ده‌ستی خو ب چاقین خوّفه‌ نی تو وی نابینی .

قورئان چ دیژت ؟

﴿أَوْ كظلمات في بحر لحي - وئەفە ئەو ده‌ریایه‌ یا گه‌له‌کا
کویر بت - یغشاه موج - وئەفە پیلین نافخویینه بین به‌ری
سه‌دساله‌ بیستی مروّفی نه‌دزانی هه‌ر بین هه‌ین - من فوقه
موج - وئەفە ئەو پیلین بین ب سه‌ر ده‌ریایی دکه‌فن - من فوقه
سحاب - وئەفە ئەو عه‌ورن بین پشکه‌کا مه‌زن ژ تیشکین روژی

دميژن - ظلماتُ بعضُها فوقَ بعضٍ إذا أخرجَ يدُه لَمْ يَكُذِّبِ رِأْسًا
- وئفقه نهور حاله بي مروّف دکهفتي دهسي نقو دبتسه في
جهي ژ دهريايي - وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ - وئفقه
حالي وان کافرانه بين حقيقي دينن ودزانن وباوهريي پي
نائين ﴿ ۱۰۸ ﴾ .

ومروفي ب عقل نه گهر هنزين خو د فان رهنگه نايهتان دا
بکته باش دي زانت کو قورئان نه گوتنا چو مروّفانه ، چونکي
ل دهسي قورئان هاتي چو مروّفان نف راستين علمي نه دزانين ،
بهلکي نهو گوتنا وي خودايي يه بي عهرد وعهسمان ئافراندين ،
ودهريا تزي ئاف کرين .. نه گهر نه مروّفه کي وه کي موحه ممدی
- سلاف لي بن - د عهري خو ههمي دا ل چو به حران سويار
نه بووي چاوا دا فان زانينين هنده هوير ژ علمي دهريايي زانت ؟

(۱۱)

په قینا ده ریایی ورؤژا دویمایی

زانال وی باوه ریینه کو رؤژهك دی ئیت رؤژ تیدا دی نیژیکی
عهردی بت ، وئەف چەندە دی بتە ئەگەرا هندی حەرارهتا
عهردی زیدە بیت ، وکەل بیته ئاڤا ده ریایان ، ژ بەر قی چەندی
(دەرراتین) ئۆکسجینی و (جوزەیناتین) هایدرؤجینی دی ژیک
قەبن ، وچونکی ئۆکسجین دئیتە سۆتن ، وهایدرؤجین دئیتە
پەقاندن ، و ژ بەر کو ئاڤا ده ریایی ژ شان دووان پیک دئیت ،
زیدەبوونا حەرارهتی دی ده ریایان سۆژت وئەو دی پەقن !
هەر وەسا زانا دبیزن : ئەف ئیکە هنگی پەیدا دبت
دەمی پەقینا مەزن د گەردوونی دا روی ددەت ، ئەو پەقینا
ژ ئەگەرا وی خەلەلی چی دبت یا ژ رېڤشە چوونا ستیر
وکەو کەبان پەیدا دبت .

وزانا دبیزنە قی رؤژی : (ئەو رؤژا دی هەر ئیت) ،
چونکی - ب دبیتا وان - گەردوونا مە وەکی پقدانکەکی یە رؤژ
بۆ رؤژی ژیک دئیتەدەر هەتا ئەو رؤژ دئیت یا ئەف ژیک

هاتنه دهره تیدا رادوه ست و پاش پاشکی دزقرت ، و دبتنه ئیک جورم ، پاشی نهف جورمه وه کی جارا ئیک دپهفت ..
وزانا فی چه ندی بیژن یان نه بیژن ، مه موسلمانان باوهری
ههیه کوفی دنیا بی دویمهیه ک بو ههیه ، وده می چه زکرنا خودی
ل سهر دویمهیه هاتنا فی دنیا بی دئیت ، نهو ده ستویری ددهت کو
کهل بیته ئافا ده ریا یان ، پاشی نهف ده ریا یه به قن ، و نهف چه نده
بو مه ژ ده سپیکا سووره تا (التکویر و الإنفطار) ئاشکه را دبت ،
نهو ههردو سووره تین پیغمبه ری - سلاف لی بن - دهر
حه فی دا کوتی : ﴿ هه چی بی بقیت رۆژا قیامه تی ب چاف بینت
بلا سووره تا (إذا الشمس کورت) و (إذا السماء انفطرت)
بخوینت ﴾ .

د ده سپیکا سووره تا (التکویر) دا خودای مه زن دبیژت :
﴿ إذا الشمس کورت . وإذا التجوم انکدرت . وإذا الجبال
سیرت . وإذا العشار عطلت . وإذا الوحوش حشرت . وإذا
البحار سجرت ﴾ .

و ده سپیکا سووره تا (الإنفطار) دا دبیژت : ﴿ إذا السماء
انفطرت . وإذا الکواکب انتشرت . وإذا البحار فجرت ﴾ .

ووه کی ئاشکه را د ده سپیکا فان ههردو سووره تان دا خودای
مه زن بو مه به حسی وان رویدانین که ونی بین مه زن دکهت بین

کو رۆژه کۆ دی ب سهر دنیایی دا ئین ، بهری زانال دویش
 حیساباتی خۆ یین فهله کی یین نوی یین وقی چهندی بو مه
 فه گیرن ، و ژ وان رویدانان :

۱ - (وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ) ومهعنا (سجرت) نهوه ناگر

ل بن دهریایی بیته هلکرن هتا کهل دئیتی .

۲ - (وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ) ومهعنا (فجرت) نهوه هندی

کهل بیته هتا نهو بپهقت .

ول سالیین دویمایی ژ سه دسالا بیستی زایینی راستیه کا دی یا
 غه رب ل بهر زانایان ناشکهرا بوو ، نهو راستی ژی نه فهیه نهو
 دبیژن : سوریه کا مهزن یا پهقان غیلافی عهردی یی که قری
 (الغلاف الصخري) شه قشهق دکهت ، وئه فه په قین زیده کویر
 ومهزن دوری ل عهردی دگرن ، وبارا پتر ژ فان پهقان دکه فنه
 بنی نه قیانوسان دریزی وفره هیا وان ب هزارن کیلومترانه ،
 وئه فه پهقه غیلافی عهردی دکه ته ته قال ته قال ، و د ناقهرا وان
 ته قالکان دا نهالیی زیده کویر ومهزن هه نه وزانا کویراتییا وان
 ب ۶۵ هتا ۷۰ کیلومتران ته قدیر دکهن ، لهو ب ملیونان
 که قرین ژ بهر تینا بورکانان دحه لیی یین کو دهره جا گهرماتییا وان
 دگه هته پتر ژ هزاری تی دهلافین ، ووه کی ناگره کی هلکری
 ل بن ئافا دهریا وئه قیانوسین مهزن لی دئین ، وئافا فان

ئه قيانۆسان د گهل بۆشاتی ومه زنيا خو نه شیت په لا وی ئاگری گهش فه مرینت ، ژ لایه کی دی فه ئەف ئاگری دهره جا گهر ماتیا وی ژ هزاری پتر نه شیت فی ئافی بکه لینت وبکه ته هلم ، و ئەف هه فه سنگیا هنده هویر د نابه را دو تشتیت هه فدژ دا (ئاف وئاگر) ل سهر عه ردی ژ هه می تشتان پتر زانایین ده می مه یین حییه تی کرین ، و ئەف دیاردا عه جیب و غه ریب ، دیاردا هه بوونا (دهریایین ئاگر ل بن هه لکری - البحار المسجوره) ل دویمه ایسا سالین شیتستی ژ سه دسالا بیستی زاینی ژ نوی بو مروقی ئاشکه ر بوویه ، پشتی نه و شیای ب رپکا (قه مهر صناعی) شکلی کویراتیا وان ئه قیانۆسان بگرن یین نه و چو جار ان نه گه هشتینی .. و ئەف زاینه تشته کی گه له کی نوی بوو مروف گه هشتیی ، و عه قلی مروقی به ری هنگی قه ت تی نه دچوو ، و هه ر وی باوه ر نه دکر کو هنده قه دهر ئافا ئه قیانۆسی ل سهر ئاگری بت ییی بشیت وی ئاگری فه مرینت !

به لی پا هوین چ دبیزن نه گه ر بیژینه هه وه ئەف راستیا ژ نوی علم گه هشتیی خودی وینغه مه ری - سلاف لی بن - ژ میژه وهره بو مه گوته ؟

د گهل من گوهداریا ده سپیکا سووره تا (الطور) بکه ن ، کانی خودایی مه زن تیدا چ دبیزت : ﴿ وَالطُّور . وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ . فِي

رَقْ مَنْشُور . وَالْبَيْتِ الْمَعْمُور . وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ . وَالْبَحْرِ
الْمَسْجُور . إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ . مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍ ﴿﴾ .

د فآن ئایه تان دا خودایی مه زن دبیترت سویند ب چیبایی
طووری کو ئه و چیبایه بی خودی ل سهر د گهل مووسای ناخفتی ،
و ب وی کیتابا د بهرپه رین به لافکری دا هاتیه نفیسین کو
قورئانه ، و ب بهیتا ئافاکری ل عهسمانی نهوا ملیاکه تین ب قه در
هه ردهم طهوافی ل دور دکهن ، و ب بانئ بلندکری کو عهسمانی
دنیبایی یه ، و ب دهربایا تزی ئاف یا ئاگر ل بن هاتیه هلکرن ،
کو هندی عهزبابا خودایی تهیه - ئهی موحه ممه د - هه ر دی
ب سهر کافران دا ئیبت ، و گافا ئه و هات که سه ک نابت وی
بزفرینت ..

ووه کی هوبن دبینن ئهف تشتین خودی د سهری فی سووره تی
دا سویند بی خواری هه می ئه ون یین نوکه د دنیبایی دا هه بن ،
بهلی چونکی تهفسیرزائین قورئانی یین کهفن هزر نه دکر نوکه
هندهک ده ریا دی هه بن بنی وان بی تزی ئاگر بت ، ده می وان
ئهف ئایه ته تهفسیر دکر دگوت : ئهفه بهحسی رورژا قیامه تی به
چونکی ده می قیامهت رادبت خودی ئاگری ل بن ده ربایسی هل
دکهت دا ئه و بفویریبت و ب سهر عهردی دا بگرت .

وههر چهنده مهعنا ئايهتي تهحه مولا في تهفسيري زي دكهت ،
چونكي نهو چهنده زي چي دبت ، بهلي نهف راستيا نوكه زانا
ژ نوي گههشتيني زي زي دئيه وهر گرتن ، ب تايهتي نه گهر نه م
وي حهديسي ل بيرا خو بينين نهوا (نهبوو داوود) ژ (عهبدللاي
كور ي عومهري) فه دگوهيژت ، دييژت : بيغه مبهري - سلاف
لي بن - گوت : ﴿ .. فان تحت البحر ناراً ، وتحت النار بحراً -
د بن دهريايي دا ئاگرهك هيه ، و د بن ئاگري دا دهريايهك
هديه ﴾ ^(۱) و نهف ئاگره يي كو د بن دهريايي فه هدي نوكه پشتي
علم بيشكهفتي مروث شيا ب هندهك ئاميره تان تهصوير بكهت
ونيشا خهلكي بدهت ، و نهو دهريايي د بن وي ئاگري دا هدي
علمي مروثي هيشتا نه گههشتيني ، وكي دزانت بهلكي روزه كي
علمي مروثي پتر بيش بكهفت ، و في راستيي زي نيشا چافين مه
بدهت ! و ژبلي في مهعنايي بو پهيقا (البحر المسجور) زمانزان
مهعنايه كا دي زي بو في پهيفي دينن ، دييژن : (البحر
المسجور) نهو به حره يا تزي ئاف و ئاف تييدا هاتيه گرتن دا
ب سه هشكاتي دا نه گرت ، و نهفه زي فهنجيه كا مهزنه
خودي د گهل خهلكي عهردى كرى ، نه گهر نه ئافا دهريايان دا

(۱) زانايين حهديسي دييژن : سه نه دا في حهديسي يا لاوازه .. بهلي وه كي

مه ديتي رامانا وي يا دورسته .

فویریت و ب سهر عهردی دا گرت و توفانه کا مذن دا رابست
 کهسه کی زیندی ل سهر عهردی نه دما ، و ل قیری ب تنی دی
 ئیشاره تی دهمه ئیک نوقطه ، زانا دبیژن : نه و بهستیا ل سهرین چیا
 و ل ههر دو قوطبیین عهردی هه ی نه گهر بجه لییت ، و حه لبوونا
 وی ب تنی هه و جه ی هندی یه حه راره ت پینج دهره جان ل وان
 جهان بلند بیت ، ئافا به حر وئه قیانوسان پتر ژ سه د متران دی
 بلند بت ، و هنگی بارا پتر ژ وان جهین مروّف لی ههین بی
 خودان دی مین ، قیجا هزر بکه ن رحا ملیوونان مروّفان گریدابی
 پینج دهره جهین حه راره تینه !

و پسیرا مه یا دویماهی ئه فهیه : ئه ری مروّفه کی ل ژیی خو
 هه می نه چوویه د چو دهریا یان دا ، و هه ما ئه قیانوس هه ر ب چاف
 نه دیتین ، چاوا دی شیّت زانینه کا هنده پیشکه فتی ل دۆر دهریایی
 و بنی ئه قیانوسان و گرتنا ئافی ب دهست خو ئیخت ، و چاوا دی
 شیّت هنده ک نایه تین و هسا ئینت ئه ف زانین غه رب تیدا بن ؟

﴿ قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ
 غَفُوراً رَحِيماً ﴾ (الفرقان : ۶) .

(۱۲)

قیامت نیزیك بوو وهه یف شهق بوو

د جزیا (۲۷) یدا ژ قورئانی سوورته کا تایهت ب نافی
(سورة القمر) ههیه ، ژ (۵۵) ئایهتان پیک دئیت ، وئهف
سوورته - وهکی زاناین تهفسیری دبیژن - ژ وان سوورتهانه بین
کول مهکههی هاتینه خواری ، لهو ئهو ژی وهکی بارا پتر
ژ سوورتهین ل مهکههی هاتینه خواری ل دژر مهسهلا باوهری
ئینانا ب وهچی وئایهتین قورئانی دزفرت ، وبهحسی وی دویمایا
خراب دکهت یا کو چاقهیری کافران دکهت ل دنیایی بهری
ئاخرهتی .. وئهف سوورته ژ پیغهمبهری - سلاف لی بن -
دخوازت کو ئهو رویی خو ژ فان کافران وهرگیرت ، وبیها خو
ل وان فرهه بکته حدتا رۆژا رابوونا مهزن دئیت ، دهمی ئهو
وهکی کولی ژ قهبرین خو دهر دکهفن ، ول گازیا خودایی خو
دچن ..

وسوورته (القمر) ههر ژ دهسپیکیی خواندهفانی ژ نیزیکیبونا
رۆژا قیامهتی دترسینت ، ئهو رۆژا پیغهمبهر - سلاف لی بن -

د دهر حهقا وی دا دبیرت : ﴿ بعثت أنا والساعة كهاتين - ئەز
 وقیامەت وهکی قان هەر دووان هاتینه هنارتن ﴾ وئیشارەت
 ب تبلا خو یا شاهی ویا ناخی دا ^(۱) ، پاشی سوورەت د دویف
 دا ئیکسەر بهحسی ئیک ژ وان موعجزهیین بەرچاف دکەت یین
 خودی ل سەر دەستی پیغەمبەری خو یی دویمایی - سلاف لی
 بن - پەیدا کرین ، دا پشتهفانیا وی پی بکەت بەرانبەر درهویکرن
 بوتپەریسین مللەتی وی ، وەر چەندە ئەوین نامادەبووین ژ وان
 کافران هەمیان ئەف موعجزە ب چاف دیت ژی بەلی
 ل شوینا ئەو باوهریی پی بینن ، وان کافری پی کر ویغەمبەری
 خودی - سلاف لی بن - ب سیڕەبەندی گونەهبار کر ، ئەو
 پیغەمبەری حەتا عەمری وی بوویە چل سال ژی وان ب خو
 دگوتی : (راستگویی ئەمین) ! ومەخسەدا مە ب وی موعجزەیا
 پەردەر ئەو بوو ئەوا د مەجالسی تەحەددیی دال سەر دەستی
 پیغەمبەری - سلاف لی بن - پەیدا بووی ، دەمی هەیف هاتیه
 کەلاشتن و بوویە دو پرت ، ئەو موعجزەیا نیژیکە عەقلی مرۆفی
 نەشیت تەصەوور بکەت ، بو دەمەکی دریز بوویە جەیی حیەتیا
 مرۆفی ، ودبت ئە گەر مەسەلا باوهریی نەبا هەر نەهاتب
 قەبویلکرن ! بەلی ژ ره‌حما خودی بوو ب مرۆفی وی هندەك

(۱) وهکی بوخاری وموسلم ژی ریوایت دکەن .

شاهدین ماددی ل سهر بانئ ههقی ب خو هیلاین کو بینه دهلیل
ل سهر راستیا فی موعزهیی .. وپشتی پتر ژ ۱۳۹۴ سالان
ل سهر ب جههاتنا فی موعزهیی وی هند شیان دانه مرۆقی کو
بشیت علمی خو پیش بیخت وهندهك نامیرهتین وەسا دورست
بکەت پی بفرت وبدادهتە سهر بانئ ههقی ، دا بزقرت
ودهلیلە کئ موکم ل سهر راستیا قورئانی ل دەمی زانینی پیشکیش
بکەت !

وبەری ئەم بەحسی فی موعزهیا پیغمبەری - سلاف لی بن
- ژ لایی علمی قە بکەین ، دا بەری خو بدەینە کتیبین تەفسیری
وحەدیسئ کانئ بو فی سەرھاتی چ دیژن ..

ئیمامی بوخاری وچەند زانایە کین دی ژئ ژ هژمارەکا
صەحابیان قە دگوھیزن کول دۆرین سالا پینجی بەری
مشەختبوونی کافرین مە کەھی دەمی هەفرکی د گەل
پیغمبەری - سلاف لی بن - دکر وبۆ راوەستاندنا وی وان
داخواز ژئ کر ئەو هەندەك ئایەتین عەجیب نیشا چاڤین وان بەدەت
وئەقە عەدەتی کافران بی کەقنە نوی یە ، دەمی ئەو د کەقنە د
مەجالئ دان وستاندنئ دا د گەل پیغمبەر ودوبیکەفتیین وان ،
وپشتی چو دەستان دا نەمیت هەندەك تشتین نەمەعقول
وخیلافئ عەدەتی ژ وان دخوازن ، دا ئە گەر وان ئەو داخوازی

بؤ ب جه نه ئينان بيژنه خه لکي ساده : هي بهري خو بدنه ي چ
ددره وينن !

فيجا ژ وان داخوازين کو وان ژ پيغمبهري - سلاف لي بن -
کري ئه فقه بوو وان گو تي : نه گهر راسته تو پيغمبهري ووهي بو
ته ژ نک خودي دئي پا کا في هه يفا ئه م ل عه سماني دينين ل بهر
چاڤين مه بکه دوکهر !

داخوازه کا (تافه) بوو وه کي خوداينن خو .. وه کي
روژه کي ده مي ملله تي صالحی گو تي : نه گهر راسته تو
پيغمبهري کاني حيشتره کي بو مه ژ في که فري دهر بيخه ،
وملله تي مووساي ده مي گو تي : نه گهر راسته تو پيغمبهري
کاني خودي نيشا چاڤين مه بده ، وده مي گو تينه عيساي : في
بهري بو مه بکه پرته کا ناني .. ئيک ريبازه و نائيته گوهارتن !

به لي خودي نه وي چو ل بهر ناسي نه بت هه رده م ده وار
پيغمبهرينن خو دهات ، ودا چو هيجه تان بو فان کافران نه هيلت
حه ز کرنا وي ل سهر هندي هاتيه کو هنده ک موعجزه بين پهرده در
ونه ده تي ل سهر ده ستين پيغمبهرينن خو پهيدا بکه ت دا
پيغمبهرينيا وان پي ژ دره وا دره وينان جودا بست .. ل سهر في
بناخه يي خودي نه و داخوازا کافرين مه که هي ژ پيغمبهري
- سلاف لي بن - کري بو ب جه ئينا ، و ل پيش چاڤين کافرين

مه كه هي هديف هاته كه لاشتن و بوو دو پرت پرتك هاته في لايي
وپرتا دي چوو لايي دي .. عبدالله لاهي كوري مه سعوودي
ديبترت : گاڤا كافران ئه دف چهنده ديتي گوتن : نه فقه
سيروه بنديه كه موحه مده دي ل مه كرى ، پشتي ده مه كي گوتن :
باشه نه گهر موحه مده د شيا بت سيروه بندي ل مه بكهت زي ما دي
شيت سيروه بندي ل خهلكي هه مي كهت ؟ پسپارا وان كه سان
بكهن نه وين ژ ده رقه بي مه كه هي دنين كاني وان زي نهو ديتيه يا
مه ديتي يان نه ، وده مي وان پسپارا خهلكي ژ ده رقه بي مه كه هي
زي كرى وان گوت : به لي نهوا هه وه ديتي مه زي ديت .

ول شويئا نهو باوه ري بين وان گوت : مه عنا موحه مده دي
سيروه بندي نه ل مه كرى بهلكي وي يال هديفي كرى لهو ل بهر
چاڤين خهلكي نهو يا بوويه دو كهر ، ئينا هنگي نهف نايه ته هاتنه
خواري : ﴿ اَقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ . وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا
وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ . وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ أَمْرٍ مُّسْتَقَرٌّ .
وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الْأَنْبَاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ . حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ
النُّذُرُ ﴾ (القمر : ۱-۵) .

د فان نايه تان دا خوداي مه زن ديبترت : قيامت نيريك بوو ،
ول دويف دو عايا بيغهمبهرى سلاف لي بن ده مي كافران زي
خواستي هديف بوو دوو كهر ، ونه گهر بوته ريس نيشان

وده لیله کی ل سهر راستگویییا پیغه مبهری سلاف لی بن بینن ،
 دی پشت دهنی و باوهری بی نائین ، وپشتی دهلیل ناشکهر ا دبت
 ئەو دی بیژن : ئەقه سپره به ندیه کا پویچه و دی چت و نامینت .
 ووان پیغه مبهر سلاف لی بن دره وین دهر یخست ، و دویکه فتننا
 دلچوونین خو کر یین بهری وان دایه دره و پیکرنی ، و ل رۆژا
 قیامه تی ههر کاره کی هه بت چ یی باش بت چ یی خراب دی
 گه هته خودانی خو دهمی جزا دئیه دان . و ب راستی هند
 به حسی وان نوممه تان یین دره و ب پیغه مبهران کری و کانی
 چ عه زاب ب سهر وان دا هاتوو بو کافرین قورهی شی یی
 هاتیه کرن کو تیرا وان هه بت ئەو خو ژ کوفر و سهردا چوونا خو
 بده نه پاش . و ئەف قورئانه یا کو بو وان هاتی حکمه ته کا گه له کا
 مه زنه ، قیجا ما ترساندن دی چ مفای گه هیننه وی ملله تی پشت
 دایی و دره و بی کری ؟

و ئەف موعجزه زی وه کی گه له ک موعجزه یین دی یین ل سهر
 دهستی پیغه مبهی - سلاف لی بن - پهیدا بووین ، د گهل دهمی
 خو چوو ، یی دیتی و باوهری یی ئینای باوهری پی ئینا ، ویی
 باهری پی نه ئینای پتر ل کافر یا خو مجد بوو ، ویی ئەف موعجزه
 گو له لی بووی و نه دیتی ژ وان جیلین پشتی سه حایان هاتی ئەو
 ژی بوونه دو پشک : خودان باوهران ئەو یین باوهری هه ی کو ههر

تشته کی قورئانی گۆتی یی دورسته بلا عه قلی وان ب رپک
وده لیلین ماددی تی نه چت ژی باوهری پی ئینا ، وئهوین شکی
دلی وان دهسته سهر کری ب دهف یان د دل دا گۆت : نهفه
دره وه کا مه زنه موسلمان باوهری پی دئینن !

ورژ بورین وسال چوون .. وحه زکرنا خودی ل سهر هندی
هات علمی مرؤفی پیش بکه فت ، و ل دویمه یین سالین شیسستان
ژ سه دسالا بیستی مرؤف شیا بو جارا ئیکی داده ته سهر بانئ
هیقی .. و فی وه غه را عه جیب بو هه یقی یا مرؤف پی رابووی
گه له ک گوهرینین مه زن ئیخسته مه دیدانا علمی و گه له ک راستین
فه شارتی ژی ل بهر مرؤفی ئاشکه راکرن ، و پیخه مه ت بهر ده و امیا
فان ره نگه وه غه ریسن عه سماني ميزانیه کا زیده مه زن ژ لایئ
دهوله تین مه زن فه هاته ته رخانکرن ، و د بهر نامه یه کی
ته له فزیوونی دا یی کول سهر شاشا (B.B.C) هاتیه به لافکرن
پیشکی شکه ری بهر نامه ی (جیمس بیرک) ی سی ژ زانایین
ئه مریکی یین (فه ضائی) میقان کرن ، دا دان وستاندنه کی ل دور
فان گه شتین عه سماني بکه ن یین ئازانسا ئه مریکی یا عه سماني
(سانا) پی رادبت ، کانئ مفایئ وان چیه ، و بوچی هنده
مه صره ف لی دئینه کرن ، ل ده مه کی کو برسی گه له ک وه لات
فه گرتینه ، و کولپ و خه لایی گه فین دژوار ل مرؤفینی کرینه ،

ویپشکیشکهری بهر نامهی گوتیه وان : ئیک ژ وان گازندهیین
 خه لک دکهن ئه قهیه : ئهری ئه قه چ ئیسرافه کا زیدهیه دهوله ته کا
 وه کی ئه مریکا دکهت کو هنده مالی ل فان گهشتین عه سمانی
 دکهت ؟ ئهری ما ئه گهر ئه ف ماله ل سهر خه لکی هه ژار وبرسی
 بیته خهر جکرن و بدر گریا کولپ وخه لایی پی بیته گرتن باشتر
 نینه ژ فان هنده گهشتین عه سمانی بین هوین بی رادبن ؟

فان ههر سی زانایان بهر هه فانی ژ کاری خو ، و دیار کر کو ئه ف
 کاری ئه و بی رادبن ب بهر هندی دکه فت کو هنده مال لی بیته
 خهر جکرن ، چونکی ئه و مفایین ب فان رهنگه گهشتان دگه هه
 مرؤفی و مرؤفینی گه له ک ژ هندی مه ز نترن کو ب پاره ی بین
 بها کرن ..

و د ناف دان و ستاندنا وان دا به حسی وی زه لامسی هاته کرن
 بی ل سهر بانی هه یقی هاتیه دانان ، ویپشکیشکهری بهر نامهی
 گوتی : ب دهان ملیار دؤلار هه وه ل فی گهشتی خهر جکرن ،
 ئهری مفاپی وی بهس ئه و بوو زه لامه ک ژ هه وه داده ته سهر هه یقی
 دا ئالایی ئه مریکی ل ویری بچکلینت ؟

د بهر سقی دا وان گوت : نه خیر ! سو حبهت چکلاندنا ئالای
 نینه ، فی گهشتی ئه واهنده ملیار دؤلار لی هاتینه خهر جکرن
 ئه م گه هاندینه هنده ک راستیین علمی بین وه سا ئه گهر مه ئه و مال

همى ل خهلكى خهرج كرابا دا ئه و باوه رى ب قان راستيان بينن
وان باوه رى بى نه دئينا .

وده مى پيشكىشكه رى بهر نامدى گوتى : ئه و راستيا علمى
چ بوو ؟ وان گوت : پشتى مه دادايه سهر بانى هه يقى و مه
فه كولينين علمى ل سهر روى هه يقى كرين بو مه ديار بوو كو
رژه كى ئەف هه يقه يا هاتيه كه لاشتن و بوويه دو كهر ، و نيشانين
قى كه لاشتنى هيشتا ل سهر هه يقى دديار و ناشكه رانه ، و نو كه
ل سهر پشتا هه يقى هنده ك شه قين مه زن هه نه كويراتيا وان ژ نه ه
كيلومتران پتره ، و قوطرى وان ژ هزار كيلومتران پتره ،
و پشتى چهند فه كولينين علمى بو مه ناشكه را بوو كو ئەف شه قه
نیشانان هندیته كو هه يق جار ه كى يا ژي كفه بووى پاشى يا پي كفه
مايه فه ، ما ئەفه نه راستيه كا مه زنه ئەم گه هشتينى !

و ئەم دبترين : بهلى راستيه كا مه زنه ، و مه زنيا وى د هندى
دايه ئه و زانايين گه هشتينه قى راستى هه مى نه ئه و ن بين جار ه كا
ب تنى ژى قورئان خواندى ، يان باوه رى بى ئيناي ، يان گو ه
ل موعجزه بين پيغهمبه رى بووى ، دا چو قانيشكىش نه بيتن : ئەفه
ديعايه ته كه ئەف كه سه بو قورئانا خو دكه ن !!

(۱۳)

ئینانه خواری ئاسنی

د ناقبهرا (۱۰۵) عونصران دا یین کو مروّف دنیاست
شەش جارن بهحسی ئیک ژ وان عونصران کو ئاسنه د قورنانی دا
هاتیه ، و د فان هدر شەش جارن دا ئیشارەت بو هیز و موکمی
فی عونصری هاتیه دان ، ونه و جه ژی ئەقنه نه :

۱ - ﴿ قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا ﴾ (الإسراء : ۵۰) .

۲ - ﴿ أَتَوْنِي زُبْرَ الْحَدِيدِ ﴾ (الكهف : ۹۶) .

۳ - ﴿ وَلَهُمْ مَقَامِعٌ مِنْ حَدِيدٍ ﴾ (الحج : ۲۱) .

۴ - ﴿ وَاللَّا لَهُ الْحَدِيدُ ﴾ (سیا : ۱۰) .

۵ - ﴿ فَبَصْرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ ﴾ (ق : ۲۲) .

۶ - ونهقە ئایهتا ژ هەمیان بەرچاقتەرە یا کو ئیک ژ
موعجزه یین قورنانی یین علمی بو مه بەرچاقت دکەت ، ئەو ژی
ئایهتا (۲۵) یه ژ وی سوورەتی یا ناقی ئاسنی ل سەر هاتیه
دانان (سورة الحديد) ، د قی ئایهتی دا خودایی مەزن دبیژت :
﴿ لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ

النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ
اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿١٠٠﴾ .

ومعنا في آية تي نه فيه خودي ب دبيثت : ب راستي مه
پيغهمبرين خو ب دهليلين ناشكهره هنارتن ، ومه كيتاب
ب نه حكام وشريعته فه د گهل وان ئينا خواري ، ومه تهرازي
ئينا خواري دا مروث ب داديي سهرهدهري د گهل ئيك ودو
بكن ، ومه ناسن بو وان ئينا خواري ، هيژه كا دژوار تيدا هيه ،
ومفايين جودا جودا زي بو مروقان تيدا هه نه ، ودا خودي
بزانت كاني كيه نه ل بهرچاڻ ديني وي ويغهمبري وي ب سهر
دئخت . هندی خودي يه نهو هيژداره يي نه ئيته بيژار كرن ، ونه
زاله يي كهس نه شيتي .

وتشتي بالكيش د في آيه تي دا نه فيه قورئان ب ناشكهره
دبيژته مه : كاني چاوا هه مي رهنگين وه حيا عهسماني ژ بلندي بو
پيغهمبران ل عهردي هاتيه خواري ، وهسا ناسن زي ژ بلندي
بهر ب عهردي فه يي هاتيه خواري : ﴿ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ ﴾ ،
﴿ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ ﴾ ونه ف ناسنه نهوي خودي بو مروقان ئينايه
خواري دو تشتين مه زن تيدا هه نه : ﴿ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ ﴾ ،
﴿ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ ﴾ .

و پسار ل قیری نه فیه : نه ری هاتنه خوارا ناسنی ژ عه سمانی یا
چاوایه ؟ و نهو هیژا دژوار و مفایبی مه زن بی کو د ناسنی دا هه ی
چیه ؟

بابه تی مه بی قی جاری دی به رسقا فی چه ندی بت .
و بهری نه م به رسقا فان پساران بدهین مه دقیت ئیشاره تی
بدهینه تشته کی دی بی غه رب یی په یوه ندی ب قی ئایه تا
ناسنی و ناسنی ب خو فیه هه ی ، نهو ژی نه فیه :
ناسنی سی (نه ظائر) هه نه وه زنی وان بی ذهرری دبتنه (۵۴
و ۵۶ و ۵۷) و نه ظیری ژ هه میان به لافتر نه وه یی وه زنی وی
بی ذهرری (۵۶) و هژمارا سووره تا (الحدید) د قورئانی دا
نه گهر فاتحه نه ئیته حسییکن دبتنه (۵۶) و نه گهر فاتحه بیته
حسییکن دبتنه (۵۷) .

و هژمارا وی ئایه تا به حسی ناسنی تیدا هاتیه کن نه گهر (بسم
الله) ژی حسیب ببت ئایه ته ک دی بته (۲۶) و عه ده دی ذهرری
بی ناسنی ژی وه کی زانا دبیزن (۲۶) ، مه عنا : هژمارا سووره تا
(الحدید) هندی هژمارا وه زنی ذهرری بی ناسنیه ، و هژمارا ئایه تا
(الحدید) هندی هژمارا عه ده دی ذهرری یی ناسنیه ، فیجا تو
بیژی نه ف دقغه ته ب ریگا صودفی هاتبت !؟

و پشتی قیّ تیبینیا کورت دیّ پسیارا ئیکسیّ زقرینه قه : ئه ریّ
مه عنا ﴿ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ ﴾ چیه ؟ وزانایین ته فسیریّ چاوا ئه ف
ئابه ته ته فسیر کریه ؟ وزانایین نوی بو قیّ مه سه لیّ چ دبیزن ؟
ناشکه رایه کو نسبا ئاسنی د بیکهاتیّ کیمیای بیّ عهردیّ مه
دا دگه هته ۳۵۹٪ ژ کو ما کوتلا عهردی یا کو دگه هته شهش
هزار ملیوون ملیوون طه نان ، ومه عنا قیّ ئه وه که مییه تا
ئاسنی د عهردی دا پتره ژ دو هزار ملیوون ملیوون ملیوون
طه نان ، وهندی مروّف پتر ب نک سه نته ریّ عهردی قه بچت
نسبه تا ئاسنی پتر لیّ دئیّت حه تا ده میّ مروّف دگه هته کاکلکا
عهردی نسبه دبتّه ۹۰٪ وهندی مروّف ژ سه نته ریّ دویر
دکه فث ئه ف نسبه کیم دبت حه تا ده میّ دگه هته تیقلیّ عهردی
نسبه دبتّه ۵۶٪ ، وحه تا دویمه ایا سالیّن پینجیان ژ
ژ سه دسالا بیستیّ نه ده اته سه ر هزارا زانایین تاییه تمه ند ب خو
ژبلی خه لکیّ دیّ خو ب ره نگیّ خه یالا علمیّ ژی کو ئه ف
قه ده ر ئاسنیّ مشه ییّ د عهردیّ مه دا هه ی ب دورستی
ژ عه سمانی هاتبته خواری ..

به لیّ پشتی قیّ دیروکی و ژ نوی ب ره نگیه کیّ علمی بو
زانایین فه له کیّ وفیزیانا فه له کی دیار بوو کو ئاسن ژ ده رقه یی
عهردی هاتیه ، چاوا ؟

زانا د څه کولینین خو دا دبیژن : غازا ئیدروجین نهوا نسبا وی
 د گهردوونې دا دگههته پتر ژ ۷۴٪ د گهل غازا هیلپوم نهوا
 نسبا وی دگههته ۲۴٪ سفکترین وسادهترین عونصرن
 د ئافاکرنا خو دا ، ونسبا فان ههردو عونصران پیکفه دگههته
 پتر ژ ۹۸٪ وعونصرین دی ههمی نسبا وان ژ نوی دبتنه کیتر
 ژ ۲٪ وڅی تیبینی تیبینانهدهره کا مهنطقی تیدا هدی نهو ژی
 نهفهیه : هندي ناککین غازا ئیدروجینی یه نهون دبنه لیبین
 سهره کی د ئافاکرنا ههمی وان عونصران دا یین نهه دنیاسین ،
 وئف عونصره ههمی ژ هندي چیبوینه دهمی ناککین فی غازا
 ساده د ناف ستیران دا پیکفه دمین ب ریکا وی کریاری نهوا
 دبیژنی : کریارا پیکفه مانا نهوهوی ، ودهمی نهف ناکه پیکفه
 دمین گهرماتیه کا مهزن ژی دچت ، وپیدا بوونا فان عونصران
 ل سهره نگی زنجیری یه ژ یا سفکتر هتا دگههته یا گرانتیر
 ژ لایې وهزنا زهرری وئافاکرنا پرگری فه .

وچونکی ئافراندا فان عونصران پیثی ب گهرماتیه کا گلهك
 زیده هیه ، وئف گهرماتیا ب فی رهنگی بت ب تنی
 د قویناغه کا تایهت دا ژ قویناغین ژینا وان ستیران هدی یین کو
 ب ناقی عملاقین سور دینه ناسین ، نهف کریاره کو ئافراندا
 عونصرانه د ههمی ستیرین عهسمانی دا چی نابت ، وحدهتا کاکلکا

ستيرا ب في رهنگي بيته ناسن نهو طاقتا ستيرى هممى خهرج
دكته تشستى دبنه نه گهرا هندی نهف ستيره بيهقت و پرتين وى
ل عهسمانى بهلاف بن وبكهفنه د نطاقى جاذبييه تا نه جرامين
دى يين عهسمانى دا ، وچونكى گهرماتيا كاكلكا رۇژى
نه گههشتيه وى دهره جى يا سيليكورن يان مه غنيسيووم تيدا چى
بيت حهتا كو ناسن چى بيت ، يا بهر عقل نهوه بيته گوتن : نهو
ناسنى د عهردى ورۇژى ههر دووان دا ههى ژ ژيندهره كى
ژ دهرقه ل عهسمانى هاتيه ، و نهف عهردى مه دهمى بو جارا ئيكى
ژ رۇژى فه بووى كومه كا خوليا هندهك عونصرين سفك بوو ،
پاشى كومه كا نهيزه كين ناسنى ژ لايى عهسمانى فه يين لى
هاتينه باراندن و ژ بهر كه ئافه تا نيقا عهردى يا بلند نهف ناسنه
د كاكلكا عهردى دا كوم بوو ، و ژ بهر گهرماتيا دژوار ههليا .
و ل سهر فى بناخه يى علمى - نهوى ل فيرى مه گهلهك
ب كورتى به حس ژى كرى - باوهرى ل نك زانايان پهيدا بوو كو
نهو ناسنى نوكه د عهردى مه دا ههى نابت ل عهردى ب خو
هاتيه نافراندن ، بهلكى دقيت د نيقا وان ستيرين مهن دا هاتيه
چيكرن بين كو دبيرنى : عملاقين سور ، نهف ستيرين پهقين
وووهك نهيزه كين ناسنى گههشتينه عهردى وتيكه لى عهردى بووين

ل وی ده می عهردی دهسپیکی تیدا دهاته دورستکرن ، یهعنی :
بهری عهرد بېته خودان غلافه کی جهووی .

ئهف زاینه یا کو ناشکه را قورئانی ئیشارهت دایمی ده می
گۆتی : ﴿ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ ﴾ ل دویمایه سالین پینجیان ژ سه دساله
بۆری ژ نوی علمی مرؤفی گه هشتی ، فیجا هوین بیژن : قورئانی
ب صودفه ئهف ناخفتنه گۆت بت !؟

و د ناقبه را هم می عونصران دا قورئان ب تنی ده می بهحسی
ئاسنی دکهت دیژت : ﴿ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ ﴾ وئهف چهنده ژ
ژ وان راستیانه بین علمی بنه جه کری ، چونکی ئاسن وه کی
دئیه زانین عونصره کی فللزیه ، ژ هم می عونصران پتره
د عهردی دا (نسبا وی وه کی مه گۆتی ۳۵٫۹٪ یه) وئاسن
ژ هم می عونصران قایمتره چونکی نافکا ذه ررا وی ژ (۲۶)
پرۆتۆن و (۳۰) نیۆتروژن و (۲۶) ئلکترۆنان پیک دئیت ،
ژ بهر فی چهندی بلندترین طاقا خو پیکفه گرتنی تیدا ههیه ،
وهتا ئه و بېته برین طاقهیه کا مهزن بی دئیت ، وئاسن ههتا بېته
هه لاندن هه وجهی ب (۱۵۳۶) دهره جین گهرماتی ههیه ،
وهتا بېته که لاندن هه وجهی ب ۳۰۲۳ دهره جیان ههیه .

و ل دۆر مفایین ئاسنی یین ئایهت ئیشارهتی ددهتی ده می
دیژت : ﴿ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ ﴾ دی بیژن : مهزنترین

مفایى ناسن دگه هیئته مروّفى نهفتهیه نهو ناسنى حهلیای بی کو
د کاکلکا عهردی دا هدی ب رهنگه کی زیده مشه دهوره کی
مهزن د چیکرنا مهجالى مهغناتیسى بی عهردی دا دبیت ، نهف
مهجاله غیلافی عهردی بی غازی وناقى دگرت ، مهعنا : نهگه
ناسن نهبا غیلافی جهووی بی عهردی نهدهاته راگرتن ، وهنگی
چو تشت نهبوو عهردی ژ وان تیشکین خراب بپاریزت بین
ژ عهسمانى بهر ب عهردی فه دئینه خواری ، لهو ژین ل سهر
عهردی نهدما ، دیسا غیلافی ناقى وه کی خو نهدما ، مهعنا : ناف
دا ب سهر عهردی دا گرت ، ومروّف ساخ نهدما .. وههما
نهگه نهف مفایه ب تنی بو مروّفى د ناسنى دا ههبت بهسه !
ژبلی قى چهندی ناسن نیک ژ پیتفین ناقرنا شاننا زیندیه
د لهشى مروّف وحهیوانی وشینکاتى ژى دا ، ونهگه نهم بهحسى
وان مفایان بکهین بین مروّف د ژینا خو دا ژ ناسنى وهردگرت
دهمه کی درپژ بی دقیت .

(۱۴)

میشا هنگفینی

د جزیا چاردی دا ژ قورئانی سووره تهك ب ناڤی سووره تا
(النحل - میشا هنگفینی) ههیه ، وڤی سووره تی ناڤی خو ژ وان
ههردو ئایه تان وهر گرتیه بین به حسی میشا هنگفینی تیدا هاتی ،
د فان ههردو ئایه تان دا خودایی مهزن دبیژت : ﴿ وَأَوْحَى رَبُّكَ
إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ .
ثم كلي من كل الثمرات فاسلكي سبل ربك ذللا يخرج من
بطونها شراب مختلف ألوانه فيه شفاء للناس إن في ذلك لآية لقوم
يتفكرون ﴾ (النحل : ۶۸-۶۹) .

ومرؤف ئه گهر ب خواندنه كا سهرفه سهرفه فان ههردو
ئایه تان بخوینت ، و ل دویف فی خواندنی بهری خو بدته
تدفسیرا وان ، دی وه هزر كهت فان ههردو ئایه تان هندهك
زانین وه سا ل دۆر میشا هنگفینی بو مه فه گیرینه بین كو خهلك
هه می دزانن ، وئهو ب خو وه سا نینه ! چونکی ئه گهر مرؤف
كویر بهری خو بدته فان ههردو ئایه تان ، وهزرا خو د رهنگی
لیكدانا وان دا بكهت ، دی زانت كو فان ههردو ئایه تان هندهك

زانينين وەسا ھوير ژ ژين و سەر و بەري مېشا ھنگفېني بۆ مە
قە گوھاستينە ھەتا سالا ۱۸۵۱ ز ژى ئەو زانين ل بەر مړوقى
دقەشارتى بوون ، تشتى ھندى دگەھينت كو ئەف قورئانە ژ نك
خودى يە .

جارى دا بەرى خۆ بەينە تەفسيرا ب سەر قە يا فان ھەردو
نايەتان ، جوملە جوملە ، خودايى مەزن دييژت :

۱ - ﴿ وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ ﴾ يەعنى : ئەى موھمەد ،
يان ئەى مړوقى تو قورئانى دخوينى ، خودايى تە ب ريكا ئيلھامى
مېشا ھنگفېني تيگەھاند ..

۲ - ﴿ أَنْ اتَّخَذِي مِنَ الْجِبَالِ بَيْوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا
يَعْرَشُونَ ﴾ يەعنى : ئەو تيگەھاند كو شانەبين خۆ د چيا و دارو بار
وبان و سيفانندان را بەدانت .

۳ - ﴿ ثُمَّ كَلَّمِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ ﴾ يەعنى : پاشى ژ ھەر
بەرھەمەكى تە بقت تە بخۆ .

۴ - ﴿ فَاسْلُكِي سَبِيلَ رَبِّكَ ذَلَّلَا ﴾ يەعنى : بۆ خواستنا رزقى
تو وان ريكين خودايى تە بۆ تە خۆشكرين بگرە ، و خودى ئەو
ريك بۆ تە بين ب ساناهى كرين ئەگەر خۆ د دوير ژى بن تو ژى
بەرزه نابى .

۵ - ﴿يُخْرِجُ مِنْ بَطُونِهَا شَرَابًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ﴾ یه عنی : هنگفینه کی گهلهك رهنگ ژ زکی میشا هنگفینی دهر دکهفت ، دهرمانی نه خووشی یان بو مروقان تیدا ههیه .

۶ - ﴿إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَةٌ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ یه عنی : هندی د فی کاری دایه یی میشا هنگفینی دکهت نیشانه کا مهزن ل سهر شیانا ئافراندهری فی میشی بو وی ملله تی ههیه یی هزرا خو تیدا بکهت ، ووجه کی بو خو ژی وهر گرت .

ئه فدییه تهفسیرا ئیه تی وه کی ب سهر فیه ژی دئیه زانین ، بهلی ب هزرا من ئه گهر مهسه له ب فی ساده یی با د نأبه را ههمی حه یوان ومیش ومؤران دا خودایی مهزن نه دکوت : خودایی ته وه حی بو میشا هنگفینی هنارتیه !

دقیت (ئعجازهك) د پشت فی (وه حیی) را ههبت ، حهتا بهحسی وی ب تنی بیته کرن .

حهتا نیفا سه دسالانۆزدی زاینسی ژی زانینین مروقی ل دۆر میشا هنگفینی دساده بوون ، ول سالان ۱۸۵۲ ده می زانایی ئه مریکی (لانگسترۆت) شیای پیشکهفتین مهزن د قه کۆلینین خو دال دۆر میشا هنگفینی ب دهست خو قه بینت ، گهلهك زانینین گرنگ ل دۆر فی میشی وسهروبهری ژینا وی ب دهست

مروؤفی كهفتن بين كو بهرى هنگى كهسى نه زانين .. ودا كو مهسهله بو تيگه هشتنى ل بهر مه ب ساناھى بكهفت نيشكى فان زانينان ب كورتى دى فه گيرين ، پاشى دى فان زانينان دانينه د گهل دهقا فان هردو نايهتان ، دا ئعجازا قورئانى بو مه ديار بيت .

وهكى مه گوتى د ناقبهرا همى چيكرين نه (موكه للاف)
دا ب تنى خودى دييژت : مه وهى بو ميسا هنگفينى هنارتيه ..
ومه خسه د ب فى وه حىبى ژى وهكى ئاشكهره ئه و ئلهامه يا خودى
دايه فى ميسى ژسى لايان فه : جهى لى ئاكنجيوونى ، ورهنگى
كؤمكرنا خوارنى ، وچيكرنا وى تشتى يى بو مروؤفى دبتنه شفا
ودهرمان ، و د فان ههر سى تشتان دا چو چيكرى وهكى
ميسا هنگفينى نين .

ميسا هنگفينى ژى وهكى همى ميس و مورين دى ژى بين كو
ب كؤمهل دژين ژينا وى ل سهر چه ند بناخه يان يا ئافا كريبه ،
وهكى ليكفه كرنا كارى ل سهر همى ئه ند امان ههر ئيك ل دويق
شيانا وى ، و كؤمكرن وراكرنا خوارنى بو ده مى ته نگافى ..
وزيده تر ژ فان همى ميس و موران ميسا هنگفينى هندهك رهفتار
وسالؤخه تين تاييهت هه نه ، ژ وان رهفتاران :

نیک : گاڤا دهم هات کو میشا هنگفینی دست ب دانانا شانیهه کا نوی بکعت ، کومه کا وان دهر دکهفن ودچن ل وی جهی دگه ریین بی کو ب کیر بیت نه و شانیهه یا خو لی چی بکن ، وگاڤا وان جهه کی باش دیت ، نه و هنده کان ژ خو - بۆ زیره فانی - دهیلنه ل وی جهی ، ویین دی دزفرن وجایی بۆ هه فالان دئین .. وتشتی غه ریب نه وه نه ف میشین دچن ل جهی دگه یین هه می دمیینه ، وخو ئیکی نیر د گهل وان دهر ناکه فت ، وقورئان دهمی به حسی فی قویناغی ژ ژینا میشا هنگفینی دکعت - کو قویناغی ئیکی یه - جهنافی (می) ی ب کار دئینت ، دبیزت : ﴿ أن اتخذي من الجبال بیوتا ومن الشجر ومما یعرشون ﴾ وبه ری خو بده وی ئایه تی یا خودی تیدا به حسی میریی دکعت جهنافی (می) ی ب کار نائینت ، ههر چه نده د زمانی عه ربی دا په یفا (النحل) و (النمل) ئیک (حاله تی ئعرابی) بۆ هه یه ، ئایه تا (۱۸) ی ژ سووره تا (النمل) میریی دبیزت : ﴿ یا ایها النمل ادخلوا مساکنکم لا یحط منکم سلیمان وجنوده وهم لا یشعرون ﴾ .

د : پشتی میش جهه کی باش بۆ دانانا شانیهه یا خو دبیین وبریاری ددهن کو خو فه گو هیزنی ، نه و زکی خو ژ هنگفینی تژی دکهن ژ نوی قه ستا جهی نوی دکهن ، وده می دگه هه نه جهی نوی

ودهست ب چيكرنا شانها خوّ دكهن ، نهو ئيكسه ر ناچن
 ل خوارني بگهريين ، چونكي زكي وان يي تزيه وباري وان يي
 گرانه ، ودا كو نهو في باري خو سفك بكن رادبن وي هنگيني
 مايه د زكي درپزنه شانها يي و خانه يين خو يين شهش گوشه يي چي
 دكهن ، وپشتي نهف كاره ب جه دئيت ، ژ نوي ميشين مي
 ب تني ژ شانها يي دهر دكهفن ودچن ل خوارني دگهريين ، قورئان
 پشتي بهحسي دهر كهفتنا ميشي بو فه ديتنا جهي شانها يي ، د دهر
 حهقا دهر كهفتنا بو كومكرنا خوارني دا دبيژت : ﴿ ثُمَّ كَلِي مِنْ
 كُلِّ الثَّمَرَاتِ ﴾ ل سهري حهرفا (ثم) نهوا رامانا (تهريتب
 وتهراخي) يي ددهت ب كارينا ، يهعني : گاڤا ته جهي شانها يي
 ديت وتو چوروي پاشي پشتي هنگي ب دههكي ب كومكرنا
 خوارني دهر كهفه ، نهه گهر قورئاني گوتبا : (فكلي) يان
 (وكلي) ل شوينا (ثم كلي) هنگي ژ لايي علمي فه نايهت دا يا
 خهلهت بت ، چونكي رامانا (تهراخي) يي د فان ههردو حهرفان
 دا نينه !

سن : ده مي نايهت بهحسي خوارنا ميشي دكته دبيژت :
 ﴿ ثُمَّ كَلِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ ﴾ يهعني : تو ژ هه مي (ثماران -
 بهرهه مان) بخو ، وتهفسير زانان مهعنا في گوتني ب رهنگه كي
 روهن وناشكهرا نه دزاني ، چونكي يا وان دزاني نهفه بوو كو

میڤا هنگڤینی ب تنی ژ فیقی و بهرهمی شریڤ دڤوار و هنگڤین
ژی چی دکر ، پا چاوا نایهت دیژت : ژ ههمی فیقی
و بهرهمان بخو ؟

راستیا نوکه زانا گهشتینی نهفهیه : میڤا نایا شرینا ههمی
کولیلکان دمیزن و چونکی نهف کولیلکهنه دبنه بهرهم نایهتی
گوت : ژ ههمی بهرهمان بخو ، وژیلی فی نایا شریڤ نهوا دبنه
هنگڤین میڤا توڤی ههمی کولیلکان ژی دڤوت و نهف توڤه دبنه
نهو بهرهمی دی یی ژ میڤا دنیٔ وهکی پروتین و قیتامین
وترشاتیا نهمین و هندهک عونصرین مهعهنی .

و نه گهر قورنان گوتنا مروڤه کی با - نهو مروڤ چهنه یی
شارهزا ژی با - دڤیا گوتیا : (وکلی من الثمار الحلوۃ) چونکی
نهف راستیا نوکه ژ نوی هاتیه زانین چو مروڤان بهری چارده
قهرنان نه دزانی !

چار : د نایهرا بهحسی خوارنا میڤا و دانانا وی دا بو
بهرهمی نایهتی گوت : ﴿ فَاسْأَلْکِی سُبُلَ رَبِّکِ ذُلُلًا ﴾ یهعنی :
تول وان ریکان هه ره یین خودی بو ته خوڤ و ب ساناهی
کرین .. ب فی رهنگی تهفسیرین کهڤن فی نایهتی مهعنا دکهن ،
بهلی ل دویف فی تهفسیری فی میڤا چو تایهتهندی نابن ،
چونکی ههمی گیانهوهر دهمی ژ جهی خو دهر دکهڤن و خوارنی بو

خو دخواستن ، جاره کا دی دزقرنه جهی خو ! پشتی هنگی نه گهر مه خسه د ب نایه تی نه فیه با یا بهر عقل نه و بوو نایه ت حهرفا (ثم - پاشی) ب کار بینت و بیژت : (ثم اسلکی ..) ویا دورستتر د ته فسیرا فی پارچه بی دا ژ نایه تی نه وه نه م بیژین : خودی ب ریکا ئیلهامی میش تیگه هاند کو پشتی خوارنی نه و فی خوارنا خو د وان ریگان را بیه ته خوار ی بین خودی بو ب ساناهی کرین حه تا بشیت فی خوارنا تامین جودا جودا ژ ی دئیت بکته هنگین یان شه ما یان خوارنا مه له کی یان ژه هر .. کو نه فیه نه وه بهرهمی ژ میشی دهر دکه فت بین کو پارچه یا دی ژ نایه تی به حس ژ ی دکه ت ..

پیښم : د پارچه یا دی دا ژ نایه تی خودایی مه زن دبیژت : ﴿يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ﴾ و تشتی غه ریب د فی نایه تی دا نه وه نایه ت دهمی به حسی وی بهرهمی دکه ت یی ژ زکی میشی دئیت نابیژت : (يخرج من بطونها عسل ..) یه عنی : ناقی هنگینی نائیت ، ودهمی به حسی بهرهمی زکی حه یوانه تان دکه ت دبیژت : ﴿وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً لِّعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ (النحل : ٦٦) به حسی شیر ی ب ناف دکه ت .. و نه فیه جهی پسیری یه .

بهری زانین پیش بکهفت مروّقان هزر دکر کو تشتی ژ زکی
 میّشا هنگفینی دهر دکهفت وبو گهلهک ئیشان دبتنه چاره هنگفینه ،
 بهلی نوکه بو زانایان ناشکهرا بوویه کو ژبلی هنگفینی چهند
 بهرهمه کین دی ژی ژ فی میّشی دئیت بهایی وان بی چارهسهری
 بو مروّقی گهلهک ژ بهایی هنگفینی بی کیّمتر نینه ، و ژ بههمی
 میّشا هنگفینی بی کول سهدسالا بیستی زاینی ژ نوی هاتیه ناسین
 وبهایی وان بی چارهسهری هاتیه زانین نهفته نه : نهو ژههرا میّش
 دکهته لهشی وی کسی بی نهو پیّقه ددهت ، نهو خووارنا
 دیبژنی : خووارنا پادشاهی یا میّش چی دکهت ، وشهما ، نهو
 ماددی نیهک بی دیبژنی : برؤبولیس ، وهنگفین ب خو ژی ،
 ونوکه زانا وبسپور ههمی دزانن کو مفایّی علاجی دقان ههمی
 بهرهمان دا ههیه ، ودهمی قورئان هاتیه خواری وچارده قهرنان
 پشتی هنگی ژی مروّقی هزر دکر مفایّی چارهسهری بو مروّقی
 ب تنی د هنگفینی دایه ، وتشتی دی بی مروّق ل نک رادوهستت
 وخودانین تهفسیرین کهفن حیبهتی کری نهفته نهو نایهتا بهحسی
 بهرهمی میّشا هنگفینی دکهت دیبژت : ﴿يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا﴾
 یهعنی : جهنائی (می) ب کار دئینت ، ونهفته راستیه کا علمیه
 ژ نوی مروّق ب سهر هلبوویه ، زانایین بسپور دیبژن : نهف
 بهرهمین مه بهحس ژی کری ب تنی ژ زکی میّشین میّ

دهردكهفن .. وئايه تا دى ئەوا به حسى بهرهمى زكىّ حەيوانه تان
دكەت كو شيره دببۆت : ﴿ نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ ﴾ يه عنى :
جهناقىّ (نير) ب كاردئينت ، هەر چەند شير بهرهمى حەيوانا
مىّ ب تنىّ يه ، و ل قيرى زانايين تهفسيرى خو گەلەك زه همت
دايه دا ئەگەرە كا بهرەقل بو قىّ ب كاريئانايى بينن و بو مه ديار
بكهن كانى بوچى ئايه تنى ل قيرى زى نه گۆتبه : (بطونها) !
ونوكه علمى ژ نوى بهر سقا قىّ پسيارى يا دايه مه ، قورئانايى
نه گۆتبه : (نسقيكم من بطونه) و ئەگەر ئەف چەنده گۆتبا بى
باوهر جهى طه عنى بو خو دا بينن ودا بيژنه پيغه مبهرى : چو شير
ژ زكىّ حەيوانى نير دهر ناكه فت ، و ئەگەر گۆتبا : (نسقيكم مما
في بطونها) چو حنير تيدا نه دبوو ، بهلى حنير ئەوه يا قورئانايى
گۆتى : گەلى مرو فان ! ژ وى تشتى د زكىّ حەيوانى نير دا هەى
(يه عنى : ژ ئەگەرا وى) ئەم شيره كى باقر و زه لال ددهينه هه وه .
چاوا ؟ زانايين حەيوانه تى دببۆن : ئەو (نوطفه) يا كو د زكىّ
حەيوانه تنى نير دا هەى پشتى ب ريكّا (تهلقيحى) بو حەيوانه تا
مىّ دئيتته فه گوهاستن وى (غوددى) د له شى حەيوانا مىّ دا
ب بزاف دئيتت يى هۆرمونى (بروجسترون و ئسترو جين) ي
ژ خو ددهت ، و ئەف هۆرمونه نه وان (غوددان) هشير دكهن
بين شيرى ژ خو ددهن .. مه عنا ژ ئەگەرا وى تشتى د زكىّ

حەیانئێ نێر دا هەئەئەم شیرئێ ژ حەیانانا مئێ ددۆشین ، نە
وہ کئ مئیشا ہنگفئینئ ئہوئ بۆ دانائوی بەرہەمئ مفا بۆ مہ
تئیدا ہەئە چو ہەوجەئئ ب ئئ نێر نینہ ، لہو ئایہتئ بۆ وئ
گۆت : ﴿ یَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا ﴾ و بۆ حەیانانہ تان گۆت :
﴿ نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ ﴾ و ئہ گەر قورئان ژ نک خودئ نەبا ،
بئژنہ من : چاوا دا یا ب قئ (دققہتئ) بت ؟

(۱۵)

مالا ته ئىپىركى

د قورئانا پىرۆز دا سوورته ته كا (مه ككى) يا تاييهت ب نافي
(سورة العنكبوت) ههيه ، ئەف سوورته دبنه سوورته تا بيست
ونهي ژ قورئاني و دكهفته دويمهيا جزيا بيستي و سهري جزيا
بيست و ئىكى ، ووه كى هه مي سوورته تىن دى يىن (مه ككى)
- يىن كول مه كه هي بهري مشه ختبووني هاتينه خواري - ئەف
سوورته گه له ك بابه تان بهرچاڤ دكهت و ب تاييهتي بابه تىن
پهيوهندي ب مه سه لين عه قيدي و هه فر كيا د گه ل دوژمىن گازيا
ئىسلامي فه هه ي ، هه ر ژ سهري سوورته ب قى پسيارى
كارواني خو دهاژۆت :

﴿ أَحْسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ .
وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ
الكَاذِبِينَ - نهري ما مرو فان هزر كريبه كو نه گه ر وان گۆت : مه
باوهري ب خودى ئىنا ، خودى دى وان هيلت بىي وان
بجه رىنت ؟ خودى دىيژت : نهو ملله تىن بهري وان يىن مه
پهغه مبه ر بو هنارتىن مه نهو ژى جه رىباند بوون ، بو هندي دا

خودی وان ل بهر چاف ناشکهره بکته یین د باوهریا خو دا
 دراستگو ، ووان یین د باوهریا خو دا دره وین ﴿ .
 ووهک نموننه ل سهر فی راستیا دیرۆکی سوورته
 (العنکبوت) سهرهاتیا هژماره کا ملله تین بهری مه بو مه
 فه دگیرت وه کی ملله تی نوو حی وئیراهیمی ولووطی وشوعه یی
 وچهنه ملله ته کین دی یین دره و ب گازیا پیغه مبه رین خو کری ،
 وپشتی فه گیرینا سهرهاتیین وان ، د نایه تا (٤٠) ی دا سوورته
 نه نجامی فی هه فرکیا دیرۆکی ناشکهره دکته :

﴿ فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنبِهِ فَمِنْهُمْ مَنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُمْ مَنْ
 أَخَذَتَهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ وَمِنْهُمْ مَنْ أَغْرَقْنَا وَمَا
 كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ - قِيَّجَا هه ر ئيَّك
 ژ فان ملله تین به حسی وان هاتیه کرن خودی دبیژت : ژ بهر
 گونه هین وان کرین مه نه و گرتن ، قیججا ژ وان هه بوو یی مه
 هندهک به رین ژ ته قنا هه ککری ب سهردا بهرداین ، وئه فه
 ملله تی لووطی بوو ، و ژ وان هه بوو یی قییری ب سهر دا هاتی ،
 وئه فه ملله تی صالحی وشوعه یی بوون ، و ژ وان هه بوو یی
 مه د عهردی دا بریه خواری وه کی قاروونی ، و ژ وان هه بوو
 یی مه خه ندقاندی ، وئه و ملله تی نوو حی و فی رعده ون و ملله تی
 وی بوو ، و نه بوویه کو خودی فان ب گونه ها هنده کین دی

بگرت ، فيجا زورداري ل وان بگهت وبي گونه وان تي بيهت ، بهلي وان ب خو زورداري ل خو ذکر کو د قهنجين خودی دا بوون وپه رستنا هنده کين دی ذکر ﴿ ۱۰۰ ﴾ .

پشستی ديار کرنا فی راستی سووره تا (العنکبوت) د نایه تا (۴۱) ی مه ته لا تشته کی مه زن ب گیانداره کی بجویک - کو ته فنیسره - ئینا ، وهدر ژ بهر فی چه ندی سووره ت ب نا فی وی گیانداري هاته ب نا فکرن ، خودایي مه زن نه مر دکه ت : ﴿ مثل الذین اتخذوا من دون الله أولیاء کمثل العنکبوت اتخذت بیتا وإن أوهن البیوت لیبیت العنکبوت لو كانوا یعلمون . إن الله یعلم ما یدعون من دونه من شیء وهو العزیز الحکیم . وتلك الأمثال نضربها للناس وما یعقلها إلا العالمون ﴾ .

تشته کی گه له کی مه زنه : هنده ک کس هنده ل سه ر سفرا قهنجیا خودی دئینه راکرن ، وباوهری دئین کو خودی یه نه و نافراندین ، وخودی یه وان دمرینت ، و د گه ل هندی ژی دی بیني نه و ژبلی خودی هنده ک خودان و سه رکارین دی بو خو ددانن ل دهمی ته نگا فیان هاوارین خو دگه هیننی ، وهیثیا وان نه وه نه ف سه رکاره دهاوارا وان بین ووان رزگار بگه ن ، فی سووره تی فیا راستیه کا مه زن د دلی خودان باوهری دا بجینت کو نه و بزانت هیزه کا مه زن یا ب تنی د فی گهر دوونی دا هه یه ، و ژبلی

فی هیزی هەر هیزه کادی یا ههبت یا ژ خۆیه ، نهدشیت
بهرفانیسی ژ خۆ بکەت ونه ژ وان بین خۆ ددهنه بن پهری وی ،
ودا پتر چونه بیا فی هیزا ژ دره و بۆ مه ئاشکهره بیت یا نهزان
خۆ دهیلنه ب هیقی شه و پشت ددهنه هیزا مهزن ، هیزا خودایی
عەرد و عەسمانان ، ئایەت مه تهله کی دئینت و دبیزت :

گەلی مروّقان ، هندی ئەو کەسن بین دو عایان بۆ خۆ ژ سه نه م
وقه بر و مریان دکەن ، وهزر دکەن ئەو دی بۆ وان بنه سه رکار
و ل ته نگا قیان لی بنه خودان ، مه ته لا وان وه کی مه ته لا
ته فنیپرکی ومالا وی یه ، ده می وی ژ هنده ک دا قین لاواز وبی
خیر ماله ک بۆ خۆ شه هاندی وهزر کری ئەف ماله دی وی
ژ ته نگا قیان رزگار کەت .. ماله کا عنتیکه یه ! نهدشیت خۆ
ل بهر لاوازترین هیرش بگرت ونهدشیت خودانی ژ نه خو شیان
بپاریزت ، د گەل هندی ژی ته فنیپرک هزر دکەت وی ژی وه کی
خهلکی ماله کا هەمی خۆ بی پاریزت !

به لی بۆ مروّقی هه یه ل فییری پسیره کی بکەت : ئەری بۆچی
مالا ته فنیپرکی ؟ تو بیژی بهس ژ بهر هندی بت چونکی ئەو
مالا خۆ ژ هنده ک دا قین لاواز چی دکەت ؟

پشتی زانین پیشکەفتی و مروّف شیبای بچته د ناف جیهانا وان
خودان رحان دا بین کو د گەل وی ل سه ر فی عەردی دژین ،

شيا گهلهك ژ وان راستي يان بزانت يين بهري هنگي ل بهر
دقه شارتى ، و ژ فان راستيان راستيه كا په يوه نديدار ب ته فنيپر كي
فه هديه ، مروّف ده مي گوهي خو دده ته زانايين بايالوژي نه وين
به حسي سهرو بهري ژينا في گياندارا بچويك دكهن حيه تي
رادوه ستت بهر انبه ر مه زنيا في قورئاني و بغيث نه فيت تعترافي
دكته كو نه ف قورئانه ژ چيكرنا چو مروّفان نينه ، نه ف زانايه
ديژن :

ته فنيپر كا مي ده مي دئيه شوبا - نه گهر نه ف په يقه يا د جهي
خو دا بت ! - رادبت ته فنه كي بو خو فه ده هينت ، ووي دو
نارمانج ب في ته فني هه نه ، يا ئيكي دا (نغرائي) بو
ته فنيپر كه كي نير چي كه ت و ب لايي خو فه بكيشت ، چونكي
ته فنيپر كي نير نه شيت چو ته فنان فه هينت ژ بهر كو خودي نه و
ناميره تي ته فن بي دئيه فه هاندن ب له شي وي فه نه دا يه ^(۱) ،
ونارمانجا دووي نه وه دا ميش ومور بكه فنه ته فني وي فيجا نه و

---

(۱) وقورئان ده مي به حسي دانانا ته فني ته فنيپر كي دكته جهنافي (مي)
بي ب كار دئيت هدر چه نده په يفا (العنكبوت) د زماني عه رهي دا بو
نير وميي دئيه ب كاريئان ، ئايه ت ديژت : ﴿ كمثل العنكبوت
اتخذت بيئا ﴾ هدر وه كي نه فه ئيشاره ته كو ته فنيپر كا مي ب تني ب
في كاري رادبت .

وان بگرت و بخت . و پستی تهفنیپرکه کی نیر پی دئته دهر
 وقهستا تهفنی وی دکهت ، هزر دکهت هنده وی فایدهیه کی
 مهزن کر ، بهلی پستی (تهلقیح) د ناقبهرا تهفنیپرکا می ویی
 نیر دا چی دبت ، تهفنیپرکا می ئیکسه و ب خافلهتی فه بی نیر
 دخوت ! و د فی چهندی دا مفایه کی بایالوژی بی مهزن بو نفشی
 تهفنیپرکان همیان ههیه ، چونکی لهشی تهفنیپرکی نیر د مهعیدی
 یا می دا دبتنه هندهک ماددین پروتینی بین کو دبنه نه گهرا هندی
 کو هیک ل نک وی چی بن و بگههن ، و پستی هنگی یا می فان
 هیکان ددانت ، و جیله کی دی بی تهفنیپرکان ژ ی چی دبت ،
 و نه گه نهف چهنده نهبت نفشی فی گیاندری دی برییت و پستی
 هیکین تهفنیپرکی دمهرقن و تیشک ژ ی دهر دکهفن هندهک ژ وان
 هندهکان دخون ، و هژماره کا کیم ژ وان دمینن .

نهفه حالی مالا تهفنیپرکی بوو ، دویمایا بی تفاقیی به ، فیجا
 چاوا مهتل ب چوننهیا مالا وی نهئته ئینان ؟

تهصویره کی زیده عه جیهه قورئانی بو وان نهزنان ئینای یین
 کو ژبلی هیزا خودی خو ب هیزه کا دی پشت گهرم دکهن ، د
 ناف مرو فان دا هندهک هه نه ب هیزا بهرچا ف و دهسههلاتداریا ژ
 قهستا دئینه خاپاندن ، کا چاوا تهفنیپرکی نیر ب تهفنی یا می
 دئته خاپاندن و هزر دکهت دی بو وی بته مال ، حدتا دهرهجه کی

ئهف مروفه هزر دكهن (فلان) كهسى چول بهر ئاسى
نابت ، يان مالى (فلان) كهسى دشيت بهران بجهليت ، لهو
دى بينى نهو خو بو وى دكهته عبده كى رهزىل ، ئيكى دى ب
هيزا علمى وتشتى بهرچاف دئيته خاپاندن ، ويا ژ وى فه مروفى
جهى خودى گرتيه دشيت عهرد وعهسمانان خراب بكهت وئاقا
بكهت ، و د گيله شوكا فى نهزانينى دا نهو هيزا دورست ژ بير
دكهت ، هيزا خودى نهوا ههچى خو بى پشت گهرم بكهت ،
مننهت ب كهسى دى نابت !

(۱۶)

میش و دو راستین غه‌ریب !

مرۆف ئه‌گه‌ر ب دیتنه‌کا کویر هزرا خو د وان چیکرین
خودی دا بکته بین د گهل وی ل سه‌ر قی عه‌ردی دژین ئه‌و
گه‌له‌ک نایه‌تین خودی یین عه‌جیب دی تیدا بینت ، و گه‌له‌ک
جاران ئه‌ف چیکریه‌چهند د بچویکتتر بن نایه‌تین خودی تیدا
دمه‌زنترن ، وقورئان (کیتابا ده‌عوی) ئه‌وا خودی بو مرۆقی
هنارتی دا وی ل فان نایه‌تان هشیار بکته د گه‌له‌ک نایه‌تین خو دا
به‌ری مه‌ مرۆفان دده‌ته فان چیکریان و داخوازی ژ مه‌ دکته
ئهم هزرا خو تیدا بکه‌ین .. و میش ئه‌ف (حه‌شه‌را) ئهم
مرۆف ب چاهه‌کی گه‌له‌کی کیم به‌ری خو دده‌ینی ووی دکه‌ینه
نیشانا پیسی و خوژی دلره‌ش دکه‌ین ، ئه‌گه‌ر ئهم خو د ره‌فتار
وژین و سه‌ر و به‌ری ژینا وی دا شاره‌زا بکه‌ین دی گه‌له‌ک تشتین
عه‌جیب بینن ، به‌لی دا کو دلی هه‌وه گه‌له‌ک ره‌ش نه‌بت ئهم
ل قیری ب تنی هنده‌ک تشتین غه‌ریب بین بارا پتر ژ مه‌ ل دۆر
میشی نه‌زانن دی فه‌گیرین .. پاشی دو راستین علمی یین

غەریب بین قورئانی و سوننهتی ل دۆر میشی گۆتین بهری مرۆف
ب علمی خو بگههتی دی فه گیرین .

زاناین بسپۆر دبیژن : د چاقین میشی دا (۴۸) هزار
(خه‌لیین حه‌سساس) هه‌نه ، ب ریکا فان خه‌لییان ئەو دشتیت
موع‌اله‌جاسه‌د وینه‌یان د ئیک ثانیی دا بکه‌ت ، و تشتی غه‌ریب
د چاقین فان میشین مالان دا ئەوه د فان چاقین وان بین هنده
بچویک دا (۶) هزار چاقکین شه‌شگۆشه‌یی هه‌نه بهری وان یی
ژیک جودایه‌ل پیشی وپاشی ، وژیله‌ل وژۆردا ، له‌و ئحساسا
فی میشی د گۆشه‌یا (۳۶۰) دهره‌جا دا دجت یه‌عنی ل هه‌می
دۆر وره‌خین وی .

وئەف میشه‌ خودی وه‌سا یا چیکری هنده‌ک داقین گه‌له‌ک
هویر وحه‌سساس د بن په‌رین ویقه‌ هه‌نه ده‌می دفرت وته‌بیاری
بای ل به‌ر سنگی وی دئیته‌ گوهارتن ژ به‌ر هاتنا تشته‌کی یان
هه‌بوونا تشته‌کی ئەف داقین حه‌سساس د گافی دا پیزانینان دده‌نه
ده‌ماغی کو تشته‌کی ل به‌را ته‌ هه‌ی له‌و ئیکسه‌ر ئەو به‌ری په‌ران
وه‌ردگیرت و د ده‌مه‌کی مونسب دا ریکا خو وه‌ردگیرت ،
ومیش ل ده‌می پیته‌فی دبت دشتیت طاقا خو سه‌د جاران هندی
وی طاقی لی بکه‌ت یا وی ل ده‌می عه‌ده‌تی هه‌ی ، وبۆ نمونه
ئه‌گه‌ر میشی بقیته‌ دشتیت د ئیک سه‌عه‌تی دا ده‌ه کیلۆمتران

بی راوهستان بفرت ، ومهنا فی نهوه میش چیکریه کا گله کا
ب هیزه ، چونکی مرؤف نه فی هنده ب خو دخورت ل دهمین
پیتفی دشیت طاقا خو ب تنی دهه جارن هندی طاقا خو یا
عهده تی لی بکته .

وزفرین ل بابته تی خو یی سهره کی ئعجازا قورئانی وسوننه تی
د چیکرنا میشی دا دی بیژین : زاناین میش ومؤران پشتی د زانین
وقه کولینین خو دا پیشکه فتین ب سهر راستیه کا علمی یا
غریب د میشی دا هلبوون ، نهو راستی ژی نه فیه :
هندی میشه ده می دقیت خوارنه کی بخوت لمبسا خو یا بچوبک
نهوا شوینا ددانان دو پارچه بین گوشتی نهرم پیقه ههین ددانته
سهر وی تشتی ودمیژت ، وچونکی وی ددان نینن وه کی مه
گوئی ده فی وی وه سای هاتیه چیکرن کوی تییر (غودده)
بت ، نهو غوددین مادده کی وه کی گلیزی نیسه ک بهر دده ته سهر
وی خوارنی وهیشتا د ده فی دا وبهری دهرباس بکته نهو وی
دکته هنده ک ماددین کیماری ، یه عنی : نهو خوارن دئیه
گوهارتن ووه کی خو نامینت ، وپشتی میش فی ماددی نوی
ژ ده فی خو دادعوبرت و د گهل خوینی دچته د خه لین وی دا
نهو دبه سی پشک : پشکه ک دبه نهو طاقه یا پیش پی دفرت ،
وپشکه ک دبه خه لیه و نه نسجه ویکهاتیین عوضوی ، وپشکه ک

دبته نهو پاشمایمی بی میش ژ له شی خو دهر دئیخت .. ومه عنا فی نهوه نه گهر خوارن گه هشته د ده فی میشی دا د کافی دا نهو خوارن دبته گوهارتن لهو تشته کی موسته حيله مروّف بشیت وی تشتی ژی بستینت و بزفرینته فه ، چونکی نهو تشت وه کی مه گوتی د کافی دا دبته گوهارتن ووه کی خو نامینت ، یه عنی : خو نه گهر نهو وی میشی بگرین و د تاقیگه هی دا بکه لیشین ورویشیکین وی فه که این ژی نهو نه شین وی تشتی وی خواری بزفرینین ، چونکی نهو تشت بی هاتیه گوهارتن ..

نهفه نهو راستیا علمی یا نوی بوو یا ل فان سالین دویماهی بی ژ نوی زانا گه هشتینی ، پشستی شیاین بچنه د ناف (جیهانا میشان) یا غه ریب دا ، بهلی ده می مروّف قورئانی دخوینت دبیت وی ئیشاره ته کا ناشکه را بوّ فی راستیی دایه ، نهو ژی د نایه تا (۷۳-۷۴) یدا ژ سووره تا (الحج) ده می خودایی مه زن دبیرت : ﴿ یا ایها الناس ضرب مثل فاستمعوا له ان الذین تدعون من دون الله لن یخلقوا ذبابا ولو اجتمعوا له وان یسلبهم الذباب شیئا لا یتنقذوه منه ضعف الطالب والمطلوب ما قدروا الله حق قدره ان الله لقوی عزیز ﴾ .

مه زنترین مه ته لب بچویکتترین چیکری قورئانی بوّ مروّفان ئینای نهوه یا د فان نایه تان دا هاتی ، د فی نایه تی دا گازی بوّ

هه می مروّثانه ﴿یا ایها الناس﴾ چ دخودان باوهر بن چ د کافر بن ، چ نهو بن بین ل وی دهمی ژیاين یی قورنان تیدا هاتی ، یان ژی نهو بن بین پشتی هنگی دئین وحدتا قیامت رادبت : گهلی مروّثان ! رهنگی ههوه یی چاوا بت ، ونه زمانی ههوه چ بت ، ول چ جه ودهمی هوین لی دژین ﴿ضرب مثل فاستمعوا له﴾ مهتهلهك ژ لایی خودی فه بو ههوه هاته ئینان ، فیجا هوین باش گوهداریی بو بکهن وهزرا خو تیدا بکهن ﴿إن الذین تدعون من دون الله لن یخلقوا ذبابا ولو اجتمعوا له﴾ هندی نهو شریکن بین هوین بو خودی ددانن وپهرستنی بو دکهن ودوعایان ژی دکهن ، چ مروّث بن چ صهنم چ قهبر ومهزار ، نهشین میشه کاب تنی ژی بئافرینن ، نهگهر خو نهو هه می پیکفه بو فی کاری کوم ببن ژی ، ونهفه کاره کی غهریبه ژ وان ، چونکی نهوی پهرستن بو بیته کرن دقیت چونه چونه یی وهسا بت بشیت مفایی بگههینته پهرستفانی خو یان زیانی ژ وی بدهته پاش ، بهلی نهف خوداوهندین ژ قهستا بین نهفه پهرستنی بو دکهن نهشین خو میشه کی ژی دگهل لاوازیای وی چی کهن ورحی بدهنی .

نه بهس هنده ﴿وإن یسلبهم الذباب شیئا لا یتنقدوه منه﴾ نه گهر میشهك تشته کی ژ وان بستینت وبرهفینت ونهوه هه می بین نهشین وی تشتی فه گهرینن ، ﴿ضعف الطالب والمطلوب﴾

ئهوی داخوازی دکهت - کو هوین گهلی موشرکان - وئهوی داخواز ژی دئیتته کرن ژی - کو خوداوهندین ههوه یین ژ قهستانه - د بی هیزی ولاوازیی دا د وهکی ئیکن ، نه ئه و دشین چ بکهن نه ئه و ! وئهو کهسی په رستی بو فان رهنگه خوداوهندان بکهت ئهوی حقهی خودی ب دورستی نه زانی یه ﴿ ما قدروا الله حق قدره إن الله لقوی عزیز ﴾ .

و د فی نایهتی دا - وهکی مه دیتی - خودایی ب هیز وزال و خودان شیان دو (ته حددیان) ددانتته بهر سنگی مرو فان ، ووان پشت راست دکهت کو ئه و قهت و قهت نهشین د (ته حددی) بی بین :

یا ئیکی : دانا رحی یه بو میشه کی ، وگوت : ﴿ لن یخلقوا ذبابا ولو اجتمعوا له ﴾ و (لن) د زمانی عه ره بان دا بو (نه فیا ههروهه) دئیت .

ویا دووی : زفراندنا وی تشتییه یی میش ژ وان دسینت و دکهته د ده فی خو دا .

ما نه تشته کی غه ریه ئهف میشا ب ره شاننده کا ده رمانی تو دشیی هزاران ژی بکوژی ، گا فا دندکه کا تشته کی ژ ته ستاند وره فاند تو ب هه می هیزا خو بییی تو نه شیی وی دندکی ژی بستینی و بزفرینییه فه نه گهر خو تو وی میشی بگری وهناقین وی

بکله‌یشی ژی ، چونکی خودی ئەف میشه وه‌سا یا دای کو
خوارن د هناقین وی دا وه‌کی خو نهمیت !

و ب هلكه‌فتنا به‌حسکرنا ژ میشی راستیه‌کا دی یا غه‌ریب
هه‌یه پیغه‌مبه‌ری - سلاف لی بن - د هه‌دیه‌سه‌کا خو دا به‌حس
ژی کریه ، ئەو ژی ئەو هه‌دیه‌سه‌یا (ئەبوو هوره‌یره)
قه‌دگوه‌یزت ، دبیژت : پیغه‌مبه‌ری - سلاف لی بن - گوٚت :
﴿ إذا وقع الذباب في إناء أحدكم فليغمسه فيه ثم ليطرحه ، فإن في
أحد جناحيه داء وفي الآخر شفاء ﴾^(۱) ومه‌عناقی
هه‌دیه‌سه‌یا پیغه‌مبه‌ری - سلاف لی بن - دبیژت : ئە‌گه‌ر
میشه‌ک که‌ته د نامانی ئیک ژ هه‌وه دا بلا ئەو وی میشی تیدا نقو
بکه‌ت پاشی بینته‌ده‌ری وبه‌اقیت ، چونکی د پهره‌کی وی دا ده‌رد
هه‌یه و د ئیکی دا ده‌رمان .

و ئەف هه‌دیه‌سه‌ بو ده‌مه‌کی دریز ل نک گه‌له‌ک که‌سان بوو بوو
جه‌ی حیه‌ته‌یی وپسیاری : ئەری ئەفه‌ چاوا چی دبت ؟

پاشی کۆمه‌کا زاناین ئەلمانی ل نیفا ئیکی ژ سه‌دسالا بیستی
ب سه‌ر راستیاقی هه‌دیه‌سه‌ هلبوون ، ده‌می د فه‌کۆلینین خو بین
علمی دا گه‌هشتینه‌قی ئەنجاما غه‌ریب ، وان گوٚت : د پهری
میشی یی چه‌بی دا هه‌نده‌ک (جه‌رائیم) ین ب زیان و خراب هه‌نه

(۱) وه‌کی ئبن ماجه‌ ریوایه‌ت دکه‌ت .

ئه گهر بچنه د لهشی مرؤقی دا دی زیانی گههینی ، بهلی
د پهری وی یی راستی دا مادده کی دژی فان (جهراثیمان)
ههیه ئه گهر ئه و مادده ب وان جهراثیمان بکهفت دی وان
کوژت ، وئهف مادده هندهک لهشین هویرن دریژیا وان ژ (۲۰)
حهتا (۲۵) مللیکروانه ، و ژ بهر فی راستیا علمی فان زانابین
ئهلمانی بریار دا هندهک (مهزره عین) مهزن بؤ خودانکرنا میشان
چی بکهن بؤ هندی دا ئهف مادده ژ پهری میشی بیته وهرگرن
ووهک دهرمانه کی دژی جهراثیمان بیته بهرهه فکرن ، چونکی
ب سه ربور دیار بوو کو ئه و دهرمان یی ب مفایه بؤ کوشتنا
گهلهک به کترباین زیاندار !!^(۱)

و ب فی چهندی دهلیله کی دی یی ماددی ل سهر راستگوزیا
پیغه مبهری ئیسلامی - سلاف لی بن - و فی جاری ژ ئهلمانیا بؤ
خه لکی هاته پیشکیش کرن ل سهر پهری میشی .. ما نه تشته کی
غهریبه !؟

(۱) و بهری ئهف زانابه بگههنه فان ئهجامان ب پتر ژ حهفت سه د سالان
زانابین موسلمانان و ل بهر سیبه را فی هه دیسی گه هشتبوونه هندهک
مفابین (طبی) بین کو د میشی دا ههین ، ودهمی مرؤف کتیبین وان
دخوینت ئهف چهنده بؤ مرؤقی دیار دبت .

(۱۷)

میری ودهنگی وی

جیهانا میریان ئیک ژ وان جیهانین غه ریبه ل سهر رویی عهردی
بین نه گهر مروّف پی ناگه هدار بیت و ب سهر هل بیت و ب سهر
وبه ری وی شاهزا بیت گه لهك ژى عه جیگر تی دمیت ، وقورئانا
پروژ د سیاقی فه گیرینا سهرهاتیا سوله یمان پیغه مبه ری دا
- سلاف لی بن - هندهك زانینین گرننگ ل دؤر میری و جیهانا
وی بو مه دیژت ، ئەف زانینه بوّ دهمه کی دریش جهی
حیه تی بوون ل نك مروّفی ، چونکی مروّف ب علمی خوئی
(موجه رهد) نه گه هشتبوو وان زانینان ، ول فی دویمایی پشتی
علمی مروّفی د لابی گیانه وهر و میش وموران دا پیشکه فتی ،
و ب نامیره تین نوی شیای بچته د ناف جیهانا میریان دا
ب رهنگه کی علمی بوّ وی ناشکهره بوو کو ئەف زانینه سه دی
سه د دورستن ، تشتی هندی دگه هینت کو ئەف قورئانه ژ نك
خودی یه ، نه گهر نه ئەف زانینه ب فی رهنگی بنه جه دورست
دهر نه دکه فتن ، وبه ری ئەم وان ئابه تان فه گیرین بین به حسی

ميرى تيدا هاتي مه دڤيت جيھانا ميرى ب كورتى ب هه وه بدهينه ناسين .

ميرى ئه وال سهر رهنگى جفاكى دڤيت ويا خودان مال وممله كهت ژ سى جوينه كان پيك دڤيت ، وئهو جوين ژى ئه ڤه نه :

۱ - (مه ليكه - پادشاه) و كارى وى ئه وه هيكان ددانت ، وئهو ب كهله خى ڤه يا مه زن ووه رمتيه ، و د ناف هندهك رهنگين ميرى ان دا دريژيا مه ليكى دگه هته (۹) سه نتمتران ، ژ بهر ڤى ڤه ندى هاتن وچوونا وى يا ب زه جمه ته وه ما ب تنى كارى وى دېته دانان هيكان .

۲ - پاله ، وئه ڤه ميرين مينه بين كو نه شين هيكان بكن ، وئه ڤه ب هه مى كارين كون ميرى رادين ، ژ شولى وكونمكرنا خووانى وپاڤي بگره هه تا تو دگه هيه به ره ڤانيا ژ ممله كه تى دڤى نه ياران ، و د ناف ڤان دا هندهك هه نه كارى وان ب تنى خزمه تا مه ليكى يه كارى وى دكن و ب پاڤيا وى رادين و خووانى بو دڤين .

۳ - ميرين نير ، وئه ڤه كاره كى ناكه ن ته لقيحا مه ليكى تى نه بت ، وئه ڤه زوى ب زوى ژ كون ميرى ژى دهر ناكه ڤن ، وچونكى كارى وان ب تنى ته لقيحا مه ليكى يه گاڤا ئه و ب ڤى

کاری رابوون میرین پاله - بین می - وان دکوژن ، ژ بهر کو ئه و
 کهسی کار نه کهت د مهمله کهتا میریان دا ناژیت .

وجهی میری لی دژین ، یی کو ئه م دیژینی : (کون میری)
 باژیره کی تمام و ب ریک و پیکه ، دکهفته بن عهردی وهندهک
 جاران کویراتیایا وی دگههته بینج متران ، وفرههیا وی
 ژ هندهکان بو هندهکان فرهقه ل دویف هژمارا وان میریان بین کو
 لی دژین ، کو هندهک جاران دگههنه (۵۰۰) هزار میریان ،
 وههژییه بیژین : نسبا میریان د ناف خودان رحان دا بین کو
 ل سهر عهردی دژین دگههته ۲۰ % ، ونیزیکی (۲۰) هزار
 رهنگین میریان هه نه .

کون میری ، یان باژیری میریان ، غهریبتترین ئاکنجیگههه ، یا
 خودان ریک وجاده وقهنته ریه ، گهلهک مهزهل و عمار وجه لی
 هه نه ، و د گهل فرههیا فی باژیری ههر میریهک ب دورستی
 ب جهی خو دکهفت ، وزانا دیژن : گهلهک جه د کون میری
 فه هه نه ، ل سهری میری کونه کی بو دهر کهفتنی وهاتن وچوونا
 بای دهیلت ، پاشی جهی زیره فانان دئیت وئه فه ئه و جهه یی
 میرین زیره فان لی دژین وئه و هه می گافان دناماده نه بهره فانیی
 ژ ئاکنجیگهه می بکهن دژی هیرشین بیانان .

و د کون میریی دا عمارهك بۆ كۆمكرنا خوارنی ههیه ،
وجههك بۆ خوارنی ب خۆ ژى ههیه وهكى خوارنگههین مه ،
وجههك ههیه لهشكهه لى كۆم دبت ، وهندهك مهزهل ههنه
ب تى (مهلیكه) وخدامین وى لى دژین ، و د قان مهزهلان قه
مهلیكه ههیکین خۆ ددانست ، وهندهك جه ژى ههنه وهكى
كۆتانانه میری هندهك گیانهوههین ژ خۆ بچویكتر دكهته تیقه دا
بۆ خۆ بۆ كاری ب كار بینست ، وهكى مرۆقان دهمی هندهك
حهیوانهتان بۆ خۆ ب خودان دكهت .

وجههكى دى ههیه میریین بچویك لى دئینه ب خودانكرن ،
وجههك ههیه ل دهمی زقستانی میری دچنی دا خۆ ژ سهرمایی
وناقا بارانی بپاریزن ، ویا ژ ههمی غهاریتر نهوه د مهملهكهتا
میریان دا گۆرستان ههیه ، یهعنى : میری جههكى تایهت بۆ
میریان خۆ دهسنیشان دكهن چی گاڤا میریهك مرئهو كهلهخی
دبهن دداننه ویری ! ههر وهسا نهوه مهزلهكه تایهت بۆ
ئیهخسیران ژى چی دكهن ، چونكى دهمی شهههك د ناڤههرا میریان
وهندهك دژمنان دا چی دبت وهندهك ژ دژمنان ب ساخی دكهقنه
د دهستی میریان دا ، نهوه وان ئیهخسیران دگرن و د گهل خۆ
دبهنه ئاكنجیگهها خۆ ، ول ویری وان دگرن .

وتشتی غه ریب یی زانایان د نافراندنا میریی دا دیتی نهو بوو
 ده می وان ده ماغی میریی ئیخستیه بن مکرسکۆبی وان دیت
 ده ماغی وی ژ لایی دورستبونی فه گه له ک وه کی ده ماغی مرۆقی
 یه ، ژ دو پارچه یان پیک دئیت ، و گه له ک سه نته رین عه صه بی بین
 پیشکه فتی و خه لیین هه سساس تیدا هه نه .. وزانا دبیزن : نه فه
 چه نده وی (سلووکی ده کی) یی میریی هه ی بو مه شرۆقه
 دکه ت ، چونکی ژ دویچوون و فه کۆلینی بو وان دیار بوو کو
 میریی شیایین هزر کرنی هه نه و نهو دشیت ب عه قلی خو بگه هته
 هنده ک نه نجامین ئافا کری ل سه ر هنده ک نیشانین ده سپیکی ، هه تا
 راده یه کی وه کی مرۆقی ، و ل سه ر فی بناخه بی میری دشیت
 ب وی خه طه ری بجه سییت یا گه فی ل وی ومه مله که تا وی
 دکه ت به ری نهو خه طه ر بیت !

و پشتی فان زانین کورت ل دۆر میریی مه دقیت به ری خو
 بدهینی کانی قورئان چ زانینان د ده ر هه قا میریی دا دده ته مه .

د سوورتا (النمل) دا ئایه تین (۱۷-۱۹) خودایی مه زن
 دبیزت : ﴿ وحشر لسليمان جنوده من الجن والإنس والطير فهم
 يوزعون . حتى إذا أتوا على وادي النمل قالت نملة يا أيها النمل
 ادخلوا مساكنكم لا يحطمنكم سليمان وجنوده وهم لا يشعرون .
 فتبسم ضاحكا من قولها وقال رب أوزعني أن أشكر نعمتك التي

أنعمت علي وعلى والدي وأن أعمل صالحا ترضاه وأدخلني
برحمتك في عبادك الصالحين ﴿﴾ .

د قان ئايهتان دا قورئان پارچه يه کی ژ سهرهاتيا سوله يمان
پيغه مبهري - سلاف لي بن - بو مه فه دگو هيزت ، ودييژت :
لهشکهری سوله يمانی ژ ئه جنه و مروّف و تهيران بو وی هاته
کو مکرن ، وئهو لهشکهر د گهل بو شاتيا وی یی سهره بردای
نه بوو ، بهلکی د ناف ههر نفشه کی دا هندهک هه بوون وان کو م
بکهنه سهریک ، دا هه می ریزکری راوهستن . هه تا ده می ئهو
گه هشتينه نهالا میریان میریه کی گوّت : گه لی میریان هه رنه
د جهین خوّفه دا سوله يمان ولهشکهری وی هه وه نه هه رشین
بیی ئهو ب هه وه بجه سین . ئینا سوله يمان ژ گوّتنا وی
میری گرئزی کو ئهو تیگه هشتی و میری ل فی ترسی
هشيار کرین ، ووی هه ست ب فی قهنجی کر یا خودی
د گهل وی کری ، ئینا وی ب دو عاکرن فه قهستا خودی کر
وگوّت : خودایی من تو هاریکاریا من بکه و ته و فیکا من بده کو
ئه ز شوکرا وی قهنجی بکه م یا ته د گهل من و دایابین من کری ،
و کو ئه ز کاره کی چاک بکه م بی تو ژی رازی ، و تو ژ دلوفانیا
خو من بکه د ناف خو شین به حه شتا خو دا د گهل به نین خو
بین چاک بین تو ژ کاری وان رازی .

وپتر ژ لایه کی ئیعیجازی ژ فان ئایهتان بۆ مه دیار دبت ، ئەو
ژی ب کورتی ئەقەنه :

۱ - دەمی قورئان بەحسی وی میریی دکەت ئەوا نفشی
خۆیی میریان ژ لەشکەری سولهیمانی ترساندی گۆت : ﴿قالت
غلة﴾ جهنفاي (می) بۆ ب کارئینا ، ونوکه ب ریکین علمی
یا هاتیه زانین کو میریا می ب تنی ب کاری بەرهقانیا ژ کون
میری رادبت ، وه کی بەری نوکه ژی مه گۆتی .

۲ - ژ فان ئایهتان ئاشکەرا دبت کو میریی (ذه کائەکا) نه
عهدهتی ههیه ، وبەری خهطەر ب سەر مهمله کهتا وی دا بیت
ئەو پی دحه سیین ، وئەف چەندە ژی بەری نوکه مه ئاشکەرا
کر .

۳ - ئەف ئایهته بۆ مه رادگههینن کو میریان زمانهك ههیه پی
د گهل ئيك و دو دناخشن ، وئەف زمانه پی ب دەنگه ژی ، بەلی
مرۆفی گوهل دەنگی وان نابت وهسا تی نهبت خودی دەنگی وان
ب ریکا موعجزی بگههینته وی مرۆفی پی وی بقیته وه کی
د گهل سولهیمان پیغه مبهری - سلاف لی بن - کری ، ونوکه
علمی ئاشکەرا کرپه کو د فی جیهانا مه دا گهلهك دەنگ ههینه
ئەم مرۆف وان ب گوھی نابهیسن ، وه کی وی دەنگی پی
ژشینکاتی ودار وباری دئیت دەمی تیهنی دبت .

(۱۸)

مهكهه ئيکه مين ماله بو مروثان هاتيه دانان

د نايهتين (۹۶-۹۷) يدا ژ سوورەتا (آل عمران) دا خودايى مهزن بهحسى ئيك ژ ستوينين ئيسلامى دکەت کو (حهجه) ودبيژت : ﴿ إن أول بيت وضع للناس للذي ببكة مباركا وهدى للعالمين . فيه آيات بينات مقام إبراهيم ومن دخله كان آمنا ولله على الناس حج البيت من استطاع إليه سبيلا ومن كفر فإن الله غني عن العالمين ﴾ .

ئەف ئايەتە رادگههين کو ئيکه مين مال بو مروثان ل سەر عەردى هاتيه دانان مالا خودى يا حەرامە ئەوال (مهكهه) ، وچونكى ئەف ماله يا پيروژه خير لى دئينه زيده کرن ، ورهحم لى دبارت ، و د بهريخودانا وى دال دەمى نقيژى ، وقەستکرنا وى ل دەمى حهجى و عومرى ، چاکى ورينيشان بو مروثان هەنە .

وخودى دببژت : د فى بهيتى دا نيشانين ئاشکەرا هەنە کو ئەو ژ ئافاکرنا ئيبراهيميه ، وکو خودى ئەو يا مهزن و پيروژکرى ،

ژوان : جهی ئیبراهیمی کو ئه و که قره یی ئه و ل سهر رادوه سستا ده می وی و کوری وی ئیسماعیلی ئافاهی کی عسی بلند ذکر ، وهه چیی بچته د وی بهیتی فه ئه وی ئه مینه کس نه خو شیی ناگه هینتی . و خودی ل سهر مرؤقی شیان هه بن ل هه چی جهی ئه و لی بت قه سترنا فی مالی فهر کریه بو کرنا حه جی . وهه چیی باوره یی ب فهر بوونا حه جی نه ئینت کافر دبت ، و خودی یی دهوله مهنده چو مننه ت ب وی و حه جا وی و کاری وی نینه .

وده می قورئان دبیژت : مالا خودی ئه و ل مه که هی ئیکه مین ماله بو مرؤقان هاتیه دانان ، پساره کی ل نک مرؤقی دئازرینت : بو مرؤقان هاتیه دانان مه عنا وی ئه وه ئه و ژ لایی ئیکی دی فه بو وان یا هاتیه دانان ، و ژ ظاهری ئایه تی ئاشکه را دبت کو ده می ئه ف ماله ل مه که هی هاتیه دانان چو مالین دی ل سهر عهردی نه بوون ، فیجا مه عنا فی چیه ؟

ل سهری دا بهری خو بدهینی کانی زانایین ته فسیری بین که فن بو فی ئایه تی چ دبیژن ؟

د ته فسیرا فی ئایه تی دا زانایی نافدار (ئبن که ئیر) دبیژت : (ان اول بیت وضع للناس) خودایی مه زن رادگه هینت ئیکه مین مال بو مرؤقان هه میان هاتیه دانان دا ئه و عیاده تی لی بکه ن و طه وافی ل دؤر بکه ن ، و نقیژی لی بکه ن ، و ئعتکافی ل نک

بکهن ، (للذي بركة مباركا) نهوه یی ل مه که هی کو که عبه یه
نهوا ئیبراهیمی و کوری وی - سلاف لی بن - ئافا کری ،
(مبارکا) یه عنی ب پیروزی هاتیه دانان (وهدی للعالمین)
ورینیشانده ره بو مرو فان .

و (بن کهثیر) د ته فسیرا خو دا گو تنه کی ژ (السدی)
فه د گو هیزت کو که عبه ئیکه مین مال له ل سهر عهردی هه می هاتیه
دانان ، ههر چه نده (بن کهثیر) وی گو تنی راستر دینت
نهوا دبیژت : که عبه ئیکه مین مال له بو عیباده تی ل سهر عهردی
هاتیه دانان نه کو ئیکه مین مال ب خو یه ل سهر عهردی هاتیه
دانان .

و د ته فسیرا (الجلالین) دا پشتی خودانی وی ئاشکه را
دکت کو که عبه ئیکه مین مال له ل سهر عهردی هاتیه دانان ،
گو تنه کی ژ (عبداللاهی کوری عومهری) فه د گو هیزت
و دبیژت : طه بهرانی و به یه هقی وی گو تنی ژی فه د گو هیژن ،
عبداللاه دبیژت : «
إنه أول ما ظهر علی وجه الماء عند خلق
السموات والأرض زبده بیضاء فدحیت الأرض من تحته - ئیکه مین
تشتی ب سهر ئافی که فتی ده می عه سمان و عهر د هاتینه ئافراندن
نیفشکه ک یان که فه کا سپی بوو ب سهر ئافی که فت و دین دا
عهر د هاته پانکرن و فره هکرن » .

ژ فان نموننه یان دیار دبت کو تهفسیرزانیین بهری دو تهفسیر
بو فئی نایه تی هه بوون :

- هنده کان دگوت : که عبه ئیکه مین ماله بو مرۆفان ل سه ر
عه ردی هاتیه دانان ، و بهری فئی مالی ئیکجار چو مال نه بوون .
- وهنده کین دی دگوت : که عبه ئیکه مین ماله بو عیاده تی
هاتیه دانان نه کو هه ما ئیکه مین ماله ، یه عنی : مال هه بوون به لی
نه بوو عیاده تی .

وهه ر چهنده نایه ت فان هه ردو مه عنایان فه دگرت ، به لی
ظاهری نایه تی پتر ب نک مه عنایا ئیکی فه دجت ، یه عنی کو
که عبا پیروژ نه وا دکه فته باژیری مه که هی ئیکه مین مال بت یان
جه بت ل سه ر عه ردی بو ناکنجیوونا مرۆفان ژ لاییی خودایی
ئافرانده ر فه هاتیه دانان .. وئه فه قه ت نابته مانع کو که عبا پیروژ
ئیکه مین مزگه فت ژ ی بو عیاده تی خودی ل سه ر عه ردی هاتیه
دانان ، و مه سه لا کو ئیبراهیمی که عبه ئافاگری نه ده لیله کو
به ری وی که عبه نه بوو ، به لکی ده لیل ژ قورئانی و سونه تی پتر
بو هندی دچن کو که عبه به ری ئیبراهیمی هه بوو ، و هه ما به سه
بیژین : ده می ئیبراهیمی ژنکا خو هاجر و کوری خو یی ساقا
برینه نهالا مه که هی - وبی گومان نه فه به ری ئافا کرنا که عبی
بوو - وی گوت : ﴿ رَبَّنَا اِنِّیْ اَسْکَنْتُ مِنْ ذُرِّیَّتِیْ بِوَادٍ غَیْرِ ذِی

زُرْعِ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ ﴿۳۷﴾ (إبراهيم : ۳۷) مهعنا : وی دزانی
ئەف جەه جەه جەه مالا خودی یا حەرامە ، بەری ئەو کەعبی لئی
ئافا کەت ، وپشتی هنگی ب چەند سالان - دەمی ئیسماعیل فاما
بووی - ژ نوی وان هەردوووان دیوارین کەعبی ڕاکرن ، ودوباره
مالا خودی یا حەرام ئافا کەفه .

ژ لایەکی دی فه علمی نوی ژی پشتەفانیا فی بۆچوونا ئیکی
دکەت ، وئەگەر ئەم فی ئایەتی وگۆتتا عەبدللاهی کوری
عومەری بیخینە بەریک ئەوا طەبەرانی ژی فه دگوهیژت - ومە
بەری بیئەک دەقا وی ئینا - ، ئەف گۆتتا دقیت مسۆگەر وی
ژ پیغەمبەری - سلاف لئی بن - بهیست بت ، چونکی ئەو
مەسەلە کا غەیبیە و نه ژ وان مەسەلە لانه بین ئەو ژ نک خو بیژت ،
دی بیژین : ئەگەر ئەم فان هەردو گۆتنان بیخینە بەریک ئەو دی
ئینە هژمارتن ژ وان موعزەیین قورئانی و سوننهتی بین مەزن بین
علمی مرۆفی ل فی دویمایی بنهجهکرین وراستیا وان دانایە
بەرچافیئ مە .

- دی بیژن : چاوا ؟

وبۆ بەرسف دی بیژین : پشتی ب سەدان فه کۆلین ژ لایی
سەدان زانایان فه هاتینە کرن ل درێژیا چەند سالان ، ب ریکە کا
علمی ل نک وان مسۆگەر بوو کو عەردی مە د دەمەکی ژ دەمین

دورستبونا خو دا ههمی ئاف بوو ، وچو هشکاتی لسی نه بوو ، پاشی هه زکرنا خودایی نافراندەر ل سهر هندی پیک هات کو بنسی قی ئافی ب هندهک بورکانین دژوار ومهزن پهقت وگوری ژی بغویرییت وکهفرین ههلیای ژ خو ده بیخت دا بکه فنه سهر ئیک وهشکاتیه کا وه کی زنجیرا چیاپه کی د نیفا قی نه قیانوسی مهزن دا دورست بکهت ، وئهف هشکاتیه ئیکه مین هشکاتی بوو ل سهر عهردی پهیدا بووی ، پاشی رۆژ بو رۆژی ئهف هشکاتیه شین بوو وزیده بوو وبلند بوو ههتا ئهو ب سهر ئافی کهفتی ووه کی گزیرته کی د ئاف قی ئافی دا لسی هاتی (و بو زانین ئهف رهنگی گزیرتان ههتا نوکه دمه شه نه ل نه قیانوسی یابان و فلیپین وهاوای وهندهک جهین دی) و ب بهرده و امبوونا فان رهنگه بورکانان ئهف گزیرتا ئیکی بهر فرهه بوو وژیک هاته دهر ههتا بوویه کیشوهره کا مهزن یا کو زانا دبیرنی : (بانگیا) یان (کیشوهره ماک) ، وپشتی ئهف کیشوهره دورست بووی و ژ بهر هه بوونا توره کا پهق ودهرزان ئهو پارچه پارچه بوو وژیکفه بوو ههتا دویمایی بوویه ئهف هدر ههفت کیشوهره یین ئهه دنیا سین .

مهعنا : عهردی مه ده می بو جارا ئیکی دورست بووی ههمی ئاف بوو ، پاشی هشکاتی ژ بن ئافی دهر کهفت ، ل سهر جهه کی ب تنی بوو ، و رۆژ بو رۆژی ئهف جهه بهر فرهه بوو وژیک

هاتهدەر ومهزن بوو ، وژيک دویر كهفت ههتا ب في رهنگي لى
هاتي يى نهم نوکه ديينين .

وچونكى ئەف جهى مه كهه دكهفتى ل دويف قياستين زانايان
خالا سهننهري عهردى ههشكه ، هزر پتر بو هندی دچت كو
ئەف جهه ، جهى مه كهه ، ئەو جهى ئيكي بت يى ژ بن ئافى
دەر كهفتى ، ومهنا فى ئەوه مه كهه ب كه عبا خو فه دى ئي كه مين
مال بت ژ لايى خودى فه ل سهر عهردى هاتيه دانان .. وتشتى فى
بوچوونى پتر بنهجه دكهت ئەو ههديسه يا ژ پيغه مبهري - سلاف
لى بن - هاتيه فه گوهاستن ئەوا تيدا هاتي : ﴿ كانت الكعبة
خُشَعَةً على الماء فدحيت منها الأرض ﴾^(۱) يه عني : كه عه ل سهر
لاته كا بلند بوو ل سهر ئافى وعهر د يى ژى هاتيه فرههكرن .
وئەفه مهزنترين ئيعجازا علميه بو قورئانى وسوننهتى دئيتسه
هژمارتن ل زه مانى علمى .

---

(۱) وهكى (الهروي) د كتيباً (غريب الحديث) دا فه دگيرت .

(۱۹)

نزمترین عهد

د کتیبین نعجازا قورئانی یین که فن دا ده می به حسی نعجازا
 قورئانی یا دیرو کی یان نعجازا خه به ردانا ژ غه بیی دئیه کرن ،
 بهری هه می تشنان به حسی سهرهاتیا ب سهرکه فتنا رو می ل سهر
 فورسی دکهن نهوا د ده سپیکا سووره تا (الروم) دا هاتی ، ده می
 خودایی مه زن گوتی : ﴿ الم . غَلَبَتْ الرُّومُ . فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ
 مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ . فِي بَضْعِ سِنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدِ
 وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ . بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ
 الرَّحِيمُ ﴾ (الروم : ۱-۵) .

وئه فرۆ پستی علمی مرو فی پیشکه فتی بو مه دیار بوو کو
 نعجازا فی نایه تی نه ب تنی د هندی دا بوو کو وی ژ غه بیی
 خه بهر دایه و به حسی سهرهاتیه کا هیشتا چی نه بووی کریه ،
 بهلکی فی نایه تی نعجازه کا علمی یا وه سا دیار کریه پستی هاتا
 قورئانی ب چارده قهرنان ژ نوی مرو فی ب ریکیین علمی
 گه هشتی تشی هندی دگه هینت کو ئه ف قورئانه ژ نک
 خودی یه .

وحه تا ئعجازا قى ئايه تى يا دىروكى و علمى بو مه
ئاشكهره ببت دقيت ل ده سىكى ل سهرهاتيا شه رى فورسى
ورومى بزفرين وهكى د دىروكى دا هاتى و كانى قورئان بو قى
سهرهاتى چ گوتيه .

ل سهرى دى بيژين : ل وى سالا پيغهمبر - سلاف لى بن -
تيدا هاتيه هنارتن كو سالا ۶۱۰ زايىنى بوو هيراكلوسى
بچويك ئه وى عهره بان دگوتى (هره قل) بوو ئمبراتورى
دهوله تا رومى ، ودئيتيه زانين كو توخويين دهوله تا رومى
دگه هشتنه بهر ليئين گزيرتا عهره بان ، ووه لاتى مصرى و شامى
وئاسيا ناقين و پشكهك ژ كوردستانى ژى دكهفته بن دهستى قى
دهوله تا مهزن و ب هيىز ، و ل تهنشت قى دهوله تى ل لايى
رؤژه لاتى دهوله ته كا دى يا مهزن هه بوو وى ژى ووه لاته كى
بهرفره ه فه گرتبوو وئو ژى ئمبراتورييه تا فورسى بوو ، و گلهك
جاران پدوه ندى د ناقبه را فان ههردو دهوله تان دا تيك دچوون ،
ومه سه له دگه هشتنه هندى كو شه ر وليكدان د ناقبه رى دا چى
دبوون ، و شه ركه ژ فان شه ران ئه و بوو بى د ناقبه را سالىن ۶۱۳
حه تا ۶۱۵ يدا چيىوى ده مى دهوله تا فورسى ل سهر ده مى
مه زنى خو خوسره و پهرويزى ئه وى ب ناقى كيسراى ل نك
عه ره بان دئيتيه ناسين هيى شه كا دژوار كره سهر دهوله تا رومى

و پستی زنجیره کا سهر که فتان له شکه ری فوری شیا پشکه کا مهزن ژ وهلاتی شامی ژ دهستین رومی بیننه دهر ، و ل ساللا ۶۱۴ وان قودس ستاند ، پاشی ل دورین ساللا ۶۱۸ وان مصر ژی ستاند .. وئهفه دربه کی مهزن بوو دهوله تا فوری یا مه جووسی داوه شانیدیه دهوله تا رومی یا فهله .

وده می ئهف دهنگ وباسه گه هشتینه باژیری مه که هی که یفا کافرین مه که هی گه له ک ب فی چه ندی هات ووان گوته موسلمانان : کانی چاوا فورس ئه وین هوین دیژنی کافر شیانه رومی ئه وین خو ب خودان کتاب دناسن ، ئهم ژی وه سادی شیننه هه وه .. و موسلمانان ب فی چه ندی نه خو ش بوو ، وهنگی ئهف ئایه ته هاتنه خواری ئه وین خودایی مهزن تیدا راگه هانندی کو ههر چه نده ل عهردی ژ هه میان نرمتر یان نیژیکتر بو وهلاتی عهره بان فورس شیانه رومی ژی ، به لی پستی ده مه کی دی بی ژ سی سالان کی متر نه بت و ژ دهه سالان پتر نه بت رومی دی شیننه فوری ، وبهری رومی ب سهر که فن و پستی ب سهر دکه فن ژی مه سه له هه می دهستی خودی دایه ، وده می رومی دشیننه فوری که یفا خودان باوهران دی ب سهر که فتنا خودی ئیت ، وهه چیی خودی بقیت دی وی ب سهر ئیخت ، وی وی بقیت دی شهر مزار کهت ، چونکی ئه وه خودایی زال بی

كهس نهشيتي ، يي دلوفانكار ب وي يي وي بقيت ژ بهني بين خو .

وده مي نهف ئايهته هاتيه خواري كافرين مه كه هي ترانه بو خو پي كرن و گوتن : نهفه خه ياله كه موسلمان دلي خو پي خو ش دكهن ، چونكي چو نيشانين بهرچا فل سهر قى چه ندي دئاشكه را نه بوون .

پاشي خودي و هسا حه زكر دهوله تا هره قلى روژ بو روژي هيزا خو قه گه راند و هدر ژ سالا ٦٢٢ دهست ب هيرشان ل سهر فورسي كر وله شكه ري فورسي روژ بو روژي پاشپاشكي زقري حه تا دربي مه زن ل سالا ٦٢٤ ل كوردستاني بو وان هاتيه داوه شاندن ، و پشتي هنگي وان نه شيا خو قه گرن ، و سالا ٦٣٠ ب سهر دا نه هاتبوو حه تا رو مي هه مي وه لاتين خو وزيده تر ژي ژ دهست وان ئينايه ده ر .

و د ناقبه را فان ههردو ديرؤكان دا : ديرؤكا سهر كه فتنا فورسي ل سهر رو مي ل سالا ٦١٥ و ديرؤكا سهر كه فتنا رو مي ل سهر فورسي ل سالا ٦٢٤ ، گوهورينين مه زن ل مه كه هي ب خو ژي چي بوو بوون ، بهري رو م ب سهر كه قت ب ساله كي موسلمان ب پيغهمبه ر قه - سلاف لي بن - ژ مه كه هي ده ر كه فتبوون و ب مشه ختي چو بووونه مه ديني ، و د وي

سالی دا یا شهر د ناقبه را رومی و فوریسی دا چیبوی ، بهلکی
 خو د وی روژی دا یا شهر تی دا چیبوی ، ل بهدری شهر
 د ناقبه را موسلمانان و کافرین قوره پشیان ژی دا چی بوو بوو ،
 ل قیری موسلمان ب سهرکه فتن و ل ویرا هه روم
 ب سهرکه فت ، و سوژا خودی ب جه هات : ﴿ ویومئذ یفرح
 المؤمنون . بنصر الله ینصر من یشاء وهو العزیز الرحیم ﴾ و که یفا
 موسلمانان ب وی سهرکه فتنی هات یا خودی ل بهدری دایه
 وان ، و بو وان مرؤقین ناماده بی فی سهرهاتی بووین ئەف چه نده
 باشتیرین ده لیل بوو ل سهر راستیا قورئانی .

و د گهل فی موعجزا دیروکی یا ناشکه را خودایی مه زن قیا
 نطای موعجزی هیشتا به رفره هتر لی بکه ت دا نه و بو بین
 وه کی مه ژی بته موعجزه ئەم ئەوین ناماده بی فی رویدانا
 دیروکی نه بووین ، قورئانی ده می به حسی شکه ستنا رومی کری
 چ گوت ؟

گوت : ﴿ غلبت الروم . فی أدنی الأرض ﴾ و ئە گهر نایه تی
 گوتبا ﴿ غلبت الروم ﴾ ب تنی ژی مه سه له ژ لایی دیروکی فه
 دا یا موعجزه بت ، و گوتنا ﴿ فی أدنی الأرض ﴾ چ ل مه سه لی
 وه ک رویدان زیده نه کریه ، چونکی کافران و موسلمانان ژی
 دزانی کول عه رده کی نیزیک بو وه لاتی عه ره بان یان وه لاتی

فورسی کو ئهو دهقههه یا دببئنی : دهقههه دهریایا مری (منطقه
البحر المیت) فورس شیانه روومی .. پا ئهقهه چ (جوملا
ئعتراضی) یه ئایهتی ئینای ؟

بهرسف : ئهقهه ئهو جوملهیه یا پشتی چارده قهرنان ئعجازه کا

دی یا علمی یا قورئانی بو مه بهرچاف کری !

ل دهمی مه بی نوکه ب گهلهک ریکن علمی بنهجه بوویه
کو ئهو دهقههه دهریایا مری (البحر المیت) دکهفتی ل شامی ، نه
ب تنی نیزیکترین وهلاته بو گزیرتان عهدهبان - وهکی زانابین
تهفسیری یین کهفن شرؤفه ذکر - بهلکی ئهو نزمترین جهه
ل سهر عهردی هممی ، چونکی مستهواپی رویی وی نیزیکی
چارسهه متران دکهفته د بن مستهواپی رویی دهریایی دا ،
ومستهواپی جهی کویرتری بی بنی دهریایا مری دگههته ههشت سهه
متران د بن مستهواپی رویی دهریایی دا ، وئهف دهریایه ب خو
دئیهته هژمارتن گؤله کا ئافی یا مهزن ، و ب فی چهندی ئهو
دهقههه دهریایا مری دکهفتی دئیهته هژمارتن نزمترین جهل سهر
رویی عهردی ، ووهک دهلیل ل سهر فی چهندی زانا دببئن :
مستهواپی رویی ئافا دهریایا مری چارسهه د دو متران نزمتره
ژ مستهواپی نزمترین جهی ژ رویی ههردو دهریایی نزیک :
دهریایا سوړ ودهریایا سپی یا نافین .

ولایی بنی ژ دهریایا مری کویراتیا وی دگههته شهش حدتا دهه
 متران ، ومهنا فی ئەوه ئەو جه رۆژ بۆ رۆژی یی زوها دبست ،
 وزاناین شوینواران هزر دکهن ئەف جهه ژ دهریایی ل زهمانه کی
 نه یی ژ میژه - قیاس د گهل ژیی زهمانی یی دریژ - دهریا نه بوو ،
 بهلکی هسکاتی بوو ، ومروّف لسی دژیان ، وحهتا نیزیکی
 سه دسالای بیستی بهری زاینی ژی ژین ل فی دهقهری یا پیشکهفتی
 بوو ، پاشی پشتی هنگی و ژ بهر هندهک ئە گهرین نه علمی -
 یه عنی : بین خیلافی عهدهتی وقیاساتین علمی - ئەف عهرده ههر
 وه کی هاتیه وهرگیران ودهرنشیفکرن لهو یی نزم بووی وپاشی یی
 تزی ئاف بووی ، وهنگی ئەو دهریایا دیبژنی : دهریایا مری یا
 بهرفرهه بووی حدتا ئەف جهه ههمی فهگرتی ، ونوکه ئەف جهه
 رۆژ بۆ رۆژی یی بهر ب هسکاتی فه دچت .

ئه گهر ئەم بیرا خوّل هندی بینینه فه کو قهومی لووطی
 ل فی دهمی و ل فی جهی دگوتنی دهقهرای سه دوّم دژیا ، دی
 ئە گهرا قولپاندنا عهردی ل فی جهی بۆ مه دیار بت ، ودی بۆ مه
 دیار بت کو ئەف وهرگیران ودهرنشیفکرنه عقووبه یه کا خودایی
 بوو ب سهرفی مللهتی دا هاتی ، ودبت پشتی ئەف جهه جاره کا
 دی دبته هسکاتی گهلهک شوینوارین فی مللهتی ئاشکهرا بن ،
 وهنگی پتر ئعجازا قورناتی بۆ مروّفان دی ئاشکهرا بت .

(٢٠)

وهلاتى نره مى

د جزيا (عه ميايى) يه كو جزيا (سيه يى) يه ژ قورئانا
پيروژ سووره تەك ب نافي سووره تا (الفجر) هه يه ، د هژمارا
سووره تين قورئانى دا دبنه سووره تا (٨٩) ى .

ول دؤر جهى هاتنه خوارا في سووره تي ته فسيزان هه مى
ل وى باورينه كو نه و هيشتا ل مه كه هى بهرى مشه ختبونى
هاتبو خوارى .. وئاشكه رايه كو ده سه لاندارى د جفاكا
مه كه هى دا يا كافران بوو وگۆتن گۆتنا وان بوو ، و موسلمان بن
دهست دژيان وپشكا مه زنتريا خهلكى ب چاڤى گومانى بهرى
خۆ ددا وان ، وهندهك جاران - يان پتيرين جاران - مه سه له
دگه هشته هندی موسلمان ژ مالين وان دهاتنه ده ريخستن و
ل بهريا باژيرى ب نه زمانى ئاگرى وئاسنى دهاتنه ئاخافتن ،
ودهنگ لى دهاته چككرن ..

ل قى ده مى سووره تا (الفجر) هاته خوار ، هاته خوار
دا موسلمانان ل راستيه كا مه زن هشير بكهت راستيا كو خودى
ژ كار وكريارين زلمان يى بى ئاگه نينه ، وكو وى هاى ژ وان

ههیه ورژژهك بۆ وان دانایه ههر دی ئیت ، وئه گهر هات
 حوكمدارى وسهلتنهت ومال وحالى وان چو مفای ناگههیتته
 وان ..

پشتى سوورهت ب چهند سوینده کین مهزن دهست بی دکهت
 وهکی : ئەلندی ودهه شهفان ، وکتی وجۆتی .. ئەو تشتی سویند
 بۆ هاتیه خوارن دئیتته ئاشکهرا کرن ئەو ژى ئەقهیه کو ههر
 (طاغیه) و زۆرداره کی ههبت بلا چهند هیزا وی یا مهزن ژى
 بت ئەو ل بهر خودی ئاسی نابت ، ورژژهك دی ئیت ئەو دی وی
 تى بهت .. لهو ئیکسهه پشته هنگی ئایهتان بهرپهری هندهك
 ژ وان طاغیان بۆ مه بهرچاڤ کر بین کو وهسا بۆ دنیا یا خو کرى
 ههتا دهمهك ب سهه وان ودویکهه فیتین وان ژى دا هاتی وان
 هزرکری کو خودی - حاشا - یی ژ وان غافل بووی ، و دنیا
 ژ دهست وان دهر ناکهفت .. و ل پیشیا فان مللهتان مللهتی
 (عاد) ی دئیت ، ئەو مللهتی خودی د دهر حهقی دا دییژت :
 ﴿ ألم تر كيف فعل ربك بعاد . إرم ذات العماد . التي لم يخلق
 مثلها في البلاد ﴾ (الفجر : ٦-٨) .

وبی گومان مللهتی عادى نه ئیکه مین مللهتی زۆردار بوو
 د دیرۆکی دا هاتی ، و مللهتی دویمهیی ژى نه بوو ، بهلی پا
 ئەو چ ئەگهر بوویه سوورهتا (الفجر) بهحسی فی مللهتی

ل پيشيا هەر ملله ته كي دى بي زۆردار بينت ؟ يان ب ته عييره كى
دى : ئەو چ ئەگەر بوويه ئەف ملله تى وه لى كرى د زۆرداريا
خۆ دا بگه هته وى پىكى خۆ ژ هه ژى هندى بكه ت بۆ طاغيه
وزۆرداران بته سه رده فته ر ؟

قورئان د ئايه تين بۆرى دا ده مى به حسى ملله تى (عاد) ي
دكه ت ئىشاره تى دده ته هندى كو ئەف ملله تى ژ ئويجاخا
(ئره م) ئەوى كافرين مه كه هى گوهل ناڤى وان بووى ،
وشوينوارين وان ل ژيريا گزيرتا عه ره بان ل ده فه را به مهنى ديتين ،
ده مه ك ب سه ر وان دا هاتبوو هه بى ونه بى ئەو بوون .. گه له ك
ئافاهيين بلند و خودان ستوين ل سه ر عه ردى دانابوون ، هنده ك
ئافاهيين دوه سا بوون بووبوونه نيشانه كا گه ش ل سه ر هيزا وان يا
مه زن ، قه سر وقوسير .. ومال وسه لته نه ت .. وباغ ويستان ..
وسكر وئاقبه ندين وان ل پاش خۆ هيلالين هندى دگه هينن كو
كه سى وه كى وان ب هيز ل وى ده مى د وى وه لاتى دا نه بوو !

سووره ت پسياه كى هل دئىخت : ئەرى تو دزانى وان عاديان
چ كر بوو و خودى چ ئينا بوو سه رى وان ؟
وبه رى ئايه ت ب خۆ به رسڤاڤى پسيارى بۆ مه بده ت ئەو
ب كورتى به حسى دو ملله تين دى دكه ت : ملله تى شه موودى
وملله تى فيرعه ونى ..

ئەری حالی فان چ بوو؟ وسەرھاتیا وان یا ب چ رەنگ

بوو؟

قورئان بەرپەری وان ب کورتی بۆ مە بەرچاڤ دکەت ،
 و ب کورتی دپیچت ژى دەمی دیبژت : ﴿الذین طغوا فی
 البلاد . فأکثروا فیها الفساد . فصب علیهم ربک سوط عذاب ﴾
 ئەڤ مللەتین هە ئەو بوو بین سەر یی خوۆ دا چووین وکاری خوۆ
 یی سەرەکی کرپە زۆرداری ، وفەسادەکا مشە د عەردی دا
 کری ، ویا غەریب نینە مەزن فەسادى د ناڤ خەلکی دا بەلاڤ
 بکەت ئەگەر هات ووی (طوغيان) کر ، چونکی (طوغيان)
 ئەو سەرەکانیە یا هەمی رەنگین خرابکاریی ژى دزین ، مەزنی
 ئەگەر گۆتە مللەتی خوۆ ئەزم خودایی هەوہ یی مەزن وژین ومرنا
 هەوہ دڤیت دەستی من دا بت ، ومللەتی سەری خوۆ شوۆر کر
 ودەست بۆ قوتان پسارای وی فەسادى نەکە ئەوا پستی هنگی دی
 بەلاڤ بت !

ودکتاتۆرییەتا حاکمی ئەگەر گەهشتە وی حەدی کو ئەو
 قەبویل نەکەت عەبدینی خەلکی بۆ خودی بت ، و ژ مللەتی
 بخوازت هەر ژ سپیدی و حەتا ئیڤاری تەسییحاتان ب ناڤی وی
 بەدن ، و ژ وی پیڤهتر کەسی دی نەنیاسن ، پسار نەکە
 کانی چ رەنگی شەرمزاریی دی ب سەر وی مللەتی دا ئییت ،

و چ رهنگه دوژمن دی ل سهر زال بن ! ﴿ فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ . إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ﴾ .

گافا فهسادا وان گههشتیه کلوفانکی ، دم هات خودایی ته عهزابه کا دژوار بدارپژته سهر وان ، وهندی خودایی ته یه ل بهر زالمان دانایه و فنهایه ، راسته بهلکی ئه و پیچه کی ل دویف وان بهردهت ، وری بددهته وان دا پتر د سهر پی خو دا بچن ، بهلی پاشی ئه و ب دژواری وان دگرت ، وگافا وی ئه و گرتن ئه و وان بهرنادهت .

ههر چاوا بت ملله تی عادی ئه وی چو تو مارنامه وشوینوارین وان یین دیروکی نه گههشتینه مه دا ئه م سهر و بهر وهیز وشيانا وان بی بزاین ، ده می قورئان به حسی وان دکهت دبیت : ﴿ اِرْمِ ذَاتِ الْعِمَادِ . النَّبِيِّ لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ ﴾ و ژ فی دئیه زانین کو عادی ملله ته کی گهله کی ب هیژ بوو ، وی خودان ئافاهیین هند مه زن بوو کو چو ئافاهیین وه کی وان د چو وهلاتین وی سهرده می دا نه بوون . (۱) بهلی و هسا دیاره کول دریژیا دیروکی هرهبایین خیزی یین مه زن ب سهر شوینوارین فی ملله تی دا هاتبوون حهتا پیکه کی ل زه مانه کی ژ میژره وهره (بهری هاتنا

(۱) و بو زانین به حسی فی ملله تی و پیغه مبهری وان هوودی د تهوراتی ژی ئیکجار نه هاتیه .

ئیسلامی ب نیزیکی پیتج سەد سالان) ئەو شوینوار هەمی بن ئاخ بووینە وکەسی چو ژێ نەدیتیه و نەزانیه ، و چونکی دیرۆکا مرقۆینی یا نفیسی چو بەرپەر ژ دیرۆکا فی مللەتی نەپاراستینە هژمارەکا مەزن یا دیرۆکنفیس و شوینوارزانان - یین باوەری ب قورئانی نەهەمی - (ئینکارا) هەبوونا مللەتی عادی کر ، و باوەری نەئینا کو فی مللەتی ل دەمی خو شارستانیەکا پیشکەفتی هەبت ، و هەر چەندە بەری شوینوارین فی مللەتی بن ئاخ بن ب دەمەکی کیم دو زانایین رۆمانی ب سەرەدان هاتبوونە فی جەهی و بەحسی فی شارستانی دکتیپین خو دا - یین قان دویمایان هاتینە دیتن - کریه ژی ، و ئەو هەردو زانا ئەقەنە : (بلینی) یی مەزن ئەوی ل دۆرین سالا ۲۳ - ۷۹ ز ژیا ، و جوغرافی نافدار بطلیمووسی ئەسکەندی ئەوی ل دۆرین سالا ۱۰۰ - ۱۷۰ ز ژیا ، بەلی چونکی کەسی دی بەحسی قان شوینواران نەکریه هەندەک زانایین دیرۆکی و شوینواران باوەری ب هەبوونا فی مللەتی و شارستانی وی نەئینا ، و گۆتتا قان هەردو زانایان حسیکر رەنگەکی چیقانوکان !

و مەسەلا هەبوونا فی مللەتی و شارستانی وی ما جەهی دان و ستانەنەکا گەرم حەتا سالی نەهشتیان و نۆتان ژ سەد سالا بیستی دەمی مرقۆف ب علمی خو یی (موجهەد) شیای باژیری

(ئرمه) كه شف بكت ، وده ليله كى دى يى ماددى ل سهر
راستيا قورئانى يا ديرۆكى پيشكيش بكت .

وسه هاتيا فى ئكتشافى ب كورتى ئه فهيه : ل ساللا (١٩٨٤
ز) زانايىن عهسمانى شيان ناميره ته كى رادارى بيخنه ئيك
ژ گهميىن خو يىن عهسمانى ، وئف ناميره ته دشيا ل ههوا چهند
متره كان ژ ناخا هسكال سهر رويى عهردى بپرت ، و ل بن ناخى
وينه بكت ، و ب فى چهندي ئه و شيان ب سهر گه له ك جهين
بن ناخ هلبن و بزنان ل كيغه باژيره كى بن ناخبووى ههيه ، و پشتى
ناژانسا (ناسا) يا ئه مريكى ئه ف وينه به لافكرين ودان وستاندن
ل سهر هاتينه كرن بو زانايىن شوينواران ئاشكهرا بوو كول وى
ده فهرا دكه فته ژيريا كزيرتا عهره بان ل وه لاتى يه مه نى يى نو كه
نیشانين هنده ك شوينواران هه نه ژى دئينه زانين كو ئه و باژيره كى
مه زن بوو يى خودان قه سر وقوسير وړى وړپيار وجو وړووبار ،
به لى نو كه هه مى ب ناخ بوويه ، و پشتى زانايى ئه مريكى يى
بسپور جوريس زارينز ويى بریتانى فينيسى فه كولينه كا تاييه ت
ل سهر فان شوينواران كرى بو وان ديار بوو كو ئه ف شوينواره
يىن شارستانيه كا كه فتن ژيى وى دزفرته به رى (٣٠٠٠)
سالان ، و دبت ئه و شوينوارين ملله تى عادى بن ئه وى قورئان
به حس ژى دكه ت .

پشتی فان زانایان بیر وبؤچونین خوؤ ئاشکهرا کرین
(پهیمانگهها کالیفورنیا یا ته کنیکی) راپورته کا دویر ودریژ
ل دور قی چندی بهلا فکر وتیدا داخواز ژ حوکمهتین عه ره بان
کر کو ئه و ماله کی مهزن بیش بکهن دا ئهف شوینواره بینه
ئاشکهرا کرن ، چونکی ئه و قالاتیه کی مهزن ژ دیروکا مروقی نیی
دی تژی کهن .

ول ساللا ۱۹۹۰ تیمه کا تایهت ژ زانایین ئازانسا (ناسا)
وپهیمانگهها کالیفورنیا یا ته کنیکی هاته پیکتینان ، بو هندی دا
ل شوینوارین (ئره ما خودان ستوین) بگه ریپین ، بهلی
ژ بهر ده سپیکرنا شهری خه لیجی لیگه ریانیین وان ساله کی هاته
پاش ئیخستن ، ول ساللا د دویف دا قی تیمی ده ست
ب هلكولینین خوؤ کر وحه تا ساللا ۱۹۹۸ قه کولینین وان
دبه رده وام بوون ، وهنگی وان راگه هاند کو وان شوینوارین
که لاته کا ههشت گۆشه یی فه دیتن دیوارین وی گه له ک دستویرن ،
ول هه ر گۆشه یه کی (بورجهك) هه یه ل سه ر هنده ك ستوینین
مهزن یا دانابه بلندی وان ستوینان دگه هته (۹) متران وقو طری
وان دگه هته (۳) متران .

ول ساللا ۱۹۹۸ فه دیتنا شوینوارین باژیری (ئره می) ئه وی
ملله تی عادیان لی دژیا ب رهنگه کی ره سی هاته راگه هاندن ،

وهدر چنده هيشتا گهلهك مايه ههتا ئهف فه كۆلينه ب دويمهه
بين وشويناواريڻ في ملله تي هه مي بينه هليقريڻ به لى في كيمي
ژى ئعجازه كا دى يا قورئانى بۆ مه بهرچاڻ بوو .. وئه گهر ئهم
ل بيرا خو بينين كو ملله تي عادي ب هره باى هاتبوونه تيبرن
وه كي قورئان دبيژت ، دى زانين كو مانا شويناواريڻ وان ل بن
(عاصفين ره ملي) هندی مسوگر دكهت كول ده مه كي
هه بايين نه عهده تي ب سه ر في وه لاتي دا هاتينه هه تا وه لى
هاتي وه لاتي وان هه مي ل بن خيزى بيته فه شارتن ، وئه فه ژى
ئعجازه كا دى يا قورئانى بۆ مه ئاشكه را دكهت : ﴿ وَأَمَّا عَادُ
فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ . سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَتَمَازِيَةَ أَيَّامٍ
حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَى كَأَنَّهُمْ أُعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ . فَهَلْ
تَرَى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ ﴾ (الحاقه ۶-۸) .

(۲۱)

بلندبوون بهر ب عهسمانی فه و بیسته‌نگی

حه‌تا ده‌مه‌کی نیژیک ژی مروڤان - یین زانا ونه‌زان ژی - هزر
دکر چهند مروڤ بلندتر لی بیټ و ژ جهین نزم دویر که‌فت بیټا
وی پتر دی فره‌ه بت ، چونکی بایه‌کی پاقرتر و صافتر دی
هلکیشت ، نه‌فه ژ بهر وی هزری یا مروڤی د سهری مروڤی دا
هه‌ی کو‌ئو بایی ل جهین نزم هه‌ی ژ بهر کارتیکرنا گه‌له‌ک
نه‌گه‌ران پیس دبت و بو هلکیشانی نه‌خوش دبت ،
به‌روفاژی وی بایی یی ل جهین بلند هه‌ی نه‌و پاقر دمینت
و بو هلکیشانی خوشتر لی دئیټ ، و ل سهر فی بناخه‌یی مروڤی
هزر دکر نه‌گه‌ر هات و نه‌و شیا ژ نطاقی جاذبیه‌تا عه‌ردی
ده‌ر که‌فت و بهر ب عه‌سمانی فه بلند بت ، نه‌و بایه‌کی گه‌له‌ک
صافی و پاقرتر بو هلکیشانی ل ویژی دی بینت ، له‌و دی هه‌ست
ب بیټره‌هیه‌کا زیده‌که‌ت .. و نه‌ف هزره‌ل نک مروڤان وه‌کی
راستیه‌کا نه‌به‌ر گومان بوو ، به‌لکی هه‌ما نه‌و نه‌جهی گه‌نگه‌شه
ودان و ستاندنی بوو .

وتشتی غریب نهو بوو نایه ته که د قورئانی دا هه بیه فی هزری
دهر نشیف دکهت ، لهو مهعنا وی نایه تی یا دورست حدتا بهری
کیتر ژ سه د سالان ژی ل بهر زانایین ته فسیری یا ناشکهره
نه بوو ، نایهت دبیزت : ﴿ فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ
لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّما يَصْعَدُ
فِي السَّمَاءِ كَذَلِكِ يَجْعَلُ اللَّهُ الرَّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴾
(الأنعام : ۱۲۵) .

ومهعنا فی نایه تی یا ناشکهره ب کورتی نه فیه : هه چی
خودی ههز بکهت بهری وی بده ته حقیی سنگی وی بو
تهو حیدی و باوه ری فرهه دکهت ، وهه چی نهو ههز بکهت
بهرزه کهت سنگی وی ب رهنگه کی دژوار بهرته نگ دکهت دا
هیدایه تی قه بویل نه کهت ، وه کی وی بی بهر ب ته خین عه سمایی
یین بلند قه ب سه رد کهفت ، قیجا نهو بیهن ته نگ دبت ونه شیت
خوش بیهنه خو هلکیشت ، وکانی چاوا خودی سنگین کافران
بهرته نگ دکهت ، وه سا نهو عه زایی ددانته سهر وان یین باوه ری
بی نه ئین .

وچونکی نهف مه سه لا علمی یا کو فی نایه تی ئیشارهت پی
دای تشته کی بهرزه بوو ل بهر علمی مروقی ل ده می هاتنه خوارا
قورئانی وپشتی هنگی ژی ب پتر ژ هزار وسی سه د سالان

تەفسیر زانین قورئانی ل دویف ئجتهادا خو بەرگەرپان کریه کو پتر خو نیزیکی مەعنا یا دورست یا نایه تی بکەن ، و د گەل هندی ژى ئەو نەشیان ب رەنگه کی (دەقیق) مەعنا نایه تی ئاشکەرا بکەن هەتا مروف شیای وان نامویره تان دورست بکەت یین پی بلند بووی و بەر ب عەسمانی قە جووی و ل بلندیی قە کۆلینین خو یین علمی بکەت .

و ئە گەر ئەم بەری خو بدەینه مەعنا یا قی نایه تی د تەفسیرین کەفن دا دی بینین گۆتین زانایان ل دۆر چەند مەعنا یە کان دزقرن .. (ئین کەئیر) ژ عەبدللاهی کوری عەباسی قە دگوهیزت ، دبیزت : مەعنا فی نایه تی ئەو ئە گەر خودی قیا د سەر دا بیدت دی سنگی وی بەر تەنگ کەت ب رەنگه کی وەسا ئەو نەشیت باوهری بکەتە تیدا ، وکانی چاوا ئەو نەشیت بلند بیت و بچتە عەسمانی وەسا ئەو نەشیت باوهری و تەوحیدی بکەتە د دلی خو دا .

وبارا پتر ژ زاناین تەفسیری یین مەزن ل سەر قی بوچوونی بووینە ، ووان هزر کریه ئە قە مەتەله کە ب تشتە کی موستەحیل خودی بو کافران ئینای دا بو وان ئاشکەرا بکەت کو دشیا نا وان دا نینە ئەو وی تشتی هەز بکەن یی خودی هەز نە کریت .

بهلى پيشكهفتنا علمى ل دهى مه يى نو كه بو مه ناشكهرا
كر كو نهفه راستيه كا علميه و حالته كي نهفسيه مروّف ل قى
جهى تى دبورت نه كو مهتهله كا (نفتراضى) به وهكى زانايين
بهرى هزر ذكر ..

وحتا نهف مهسهله بو مه ناشكهرا بيت دقيت ل گوتنين
زانايين عهسمانى بزقرين كانى نهو چ دبيزن بو مهسهلا بلنذبوونا
بهرب عهسمانى فه .

زانا دبيزن : نهف عهردى نهمل سهر پشتى دزين
ب غيلافهكى غازى يى پيچايه ، كوتلا وى دگههته نيزيكى
(۵۰۰۰) مليون مليون طهنان ، وستويراتيا وى دسهر
مستهوايى رويى دهريايى دا دگههته چهند هزار كيلومترهكان ،
و (ضهغطى جهوى) ل ژيريافى غلافى ل نيزيكى
مستهوايى رويى دهريايى كيلوگرامهكه ل سهر ههر سهنيمترهكى
ويپچ پيچه نهو كيم دبت حتا دگههته كيلويه ل سهر ئيك
ژ مليونى ژ سهنيمترى ل جهى ژ ههميى بلندتر ژ قى
غيلافى ..

ونهف غيلافى غازى نهوى دورى ل عهردى دگرت ل سهر دو
پشكان دئيه ليكفه كرن :

۱ - پشکا نزم ژ غیلاfi :

وئەف پشکە ژ جوزەیناتین نایترجین وئۆکسجینی وھندەک
غازین دی پیک دئیت وئەو ب خوۆژی ل سەر سی تەخەیان دئیتە
لیکفە کون :

أ - تەخەیا گوھۆرینین سەقای : وئەفە (۶) حەتا (۱۷)
کیلۆمتران فەدکیشت و کوتلا وی دگەھتە (۶۶ %)
ژ کوتلا غلافی غازی بی عەردی ، و د فی تەخەیی دا تو چەند
پتر بلند بی دی هەست کە ی دەرەجا گەرما تیی یا نزم دبت
حەتا ل سەری فی تەخەیی دەرەجە دگەھتە شیت د بن صفری
دا .

ب - تەخەیا ل سەرئیک : وئەفە ژ بلندی (۱۶-۱۷)
کیلۆمتران دەست پی دکەت حەتا دگەھتە (۳۳-۳۴)
کیلۆمتران ، و دەرەجا گەرما تیی د فی تەخەیی دا بلند دبت
ژ (۶۰) د بن صفری دا حەتا دگەھتە (۳) دەرەجان د سەر
صفری دا .

ج - تەخەیا نافنجی : وئەفە ژ نیزیکی (۵۰) کیلۆمتران
حەتا (۸۰-۹۰) کیلۆمتران فەدکیشت ، و حەرارەت د فی
تەخەیی دا کیم دبت ژ (۳) حەتا دگەھتە (۱۰۰) د بن
صفری دا .

۲ - پشکا بلند ژ غیلافي :

ئەف پشکه یا جودايە ژ پشکا بۆری ، چونکی د فی پشکی دا جوزەیناتین پیکهاتین وی یین غازی ژ بەر تیشکین رۆژی وتیشکین گەردوونی ژیکفە دبن ، و د فی تەخەیی دا ذەرراتین غازین سڤک یین وەکی ئیدرۆجین و هیلۆمی مشە دبن و ذەرراتین ئۆکسجین و نایترو جینی کیم دبن ، و د فی پشکی دا ژ غیلافي غازی دەرەجا گەرماتییی بلند دبت حەتا دگەهتە پتر ژ دو هزاری ، وضە غط بەردەوام نزم دبت حەتا دگەهتە ئیک ژ ملیوونی ژ وی وضە غط ل مسته وایی رویی دەرایی هەیی .

و ئەف پشکه ژ ی ل سەر دو تەخەیان دئیتە لیکفە کرن :

۱ - تەخەیا حەراری : وستویراتییا فی تەخەیی ژ (۸۰-۹۰)

کیلیۆمتران د سەر مستوایی دەرایی دا دەست پی دکەت حەتا دگەهتە چەند سەد کیلیۆمتران .

۲ - تەخەیا دەرڤهیی : و ئەف تەخەیه حەتا دویماییا غیلافي

غازی یی عەردی ڤەدکیشت ، و د فی تەخەیی دا غازات ژیک دئینەدەر و ذەرراتین وان ب سەربەستی دلڤلڤن ، و ل دویماییا فی تەخەیی غیلافي عەردی ب قاعیدی عەسمانی ڤە دنویسییت ، و ل دویماییا فی تەخەیی ذەرراتین غازی ب کارهیی دئینە شەحنکرن .

ژ لایه کی دی فه نه گهر نهم بهری خو بدهینه غیلافی عهردی
بی غازی و کانن ب کیر ژینا مروّقی دئیت یان نه دی بینین نهو
دبته سی پشک :

پشکا ئیکی : یا ب کیر ژینا مروّقی دئیت وئه فه حهتا بلندی
سی کیلومتران فه دکیشیت ، یه عنی : مروّقه نه گهر حهتا سی
کیلومتران بلند بیت دی شیت ب رهنگه کی سورشتی ژیت بیی
چو خه طهر بگه هنی .

پشکا دووی : یا نیف ب کیرهاتی وئه فه ژ بلندی (۳)
کیلومتران حهتا (۱۶) کیلومتران فه دکیشیت ، و د فی
ته خدی دا پیچ پیچه ئوکسجین کیم دبت ، لهو مروّقه ههستی
ب بینته نگیی دکهت ، وزه ههته دی دبینت حهتا بشیت بینا خو
هلکیشیت ، و چونکی (ضه غطا جهووی) نزم دبت نه دمامین
لهشی مروّقی نه شیت ب دورستی ب کاری خو رابین .

پشکا سیی : یا ب کیر ژینا مروّقی نه ئیت ، وئه فه ژ بلندی
(۱۶) کیلومتران دهست بی دکهت حهتا دگه هته دویمایها
غیلافی عهردی ، و ل فی جهی ژ بهر دهر جا گهرماتی و شهی و
(ضه غطا جهووی) و نه بوونا قه دهره کا باش یا ئوکسجینا پاقر
مروّقه نه شیت بژین .. ژ بهر فی چهندی نهو گه مین عهسمانی بین
کو بهر ب بلندی فه دئینه هنارتن و هسا بین دهاتینه چیکرن

كو د نيفا وان دا ئه و جه ووى بو ژينا مرؤفى ب كير بيت ههبت ،
وئو جلکين گهميفانين عهسمانى ژى دکنه بهر خو ب رهنگه كى
زیده موکم و ل سهر بناخه به كى علمى بين هاتينه دورستكرن .
و ژ نهفا بوړى بو مه ئاشكهره دبت كو مرؤفه كى نه گهر
بقيت وبشيت بهر ب عهسمانى فه بلند بيت ، ب شهرته كى كو
ئو جلک د بهر نه بن بين گهميفانين عهسمانى دکنه بهر خو ،
حه تا سى كيلومترا ن ژى بلند دبت ههست ب چو گوهورينان
ناكهت ، وپشتى ژ سى كيلومترا ن بلندتر لى دئيت دى ههست
ب بينته ننگى دكهت ، وپيچ پيچه دى تويشى نه خوشيى بت ،
وئو ندامين لهشى وى وبه رى هه ميان (جيهازى ته نه ففوسى) دى
تيك چت ونه شيت ب دورستى ب كارى خو رابيت ، وگافا ئه و
ژ شازده كيلومترا ن بلندتر لى هات ئه و لترا غازا
نايترو جينى ئه و د لهشى وى دا هه دى د ناف خوينى وئو نسجين
لهشى دا ل سهر رهنگى پدقيشكان دى ژ لهشى دهر كهفت وئو فه
دى بته ئه گه را هندى ئه و بوړيكين خوينى بين زیده هوير بين كو
د ميلاكين وى دا ههين بوهرمن وينا وى تهنگ بكه ن ،
وسه رئيشه كا دژوار ل نك پيدا بكه ن ، وهر زوى وى دلگرتى
بكهت وبيخت ، وئيسكه ر بمرينت !

﴿فمن یرد الله أن یهدیه یشرح صدره للإسلام ومن یرد أن
یضله یجعل صدره ضیقاً حرجاً كأنما یصعد فی السماء كذلك
یجعل الله الرجس علی الذین لا یؤمنون﴾ .

نہری کی نڈھ علمہ نیشا موحہ ممدی - سلاف لی بن -

دابوو ؟

(۲۲)

عجازا هژماری د قورئانی دا

ئه گهر مروفي زانا بښت ناف و نيشانه كا كورت بو في ده می
ئهم نوکه تيدا دژين کو سه دسالا بيست ويکی يه بدانت ، نه ز
باوهر دکهم نهو دی (چاخی هژماری) هليژيرت دال سهر
چاخی مه يی نوکه بدانت ، چونکی نهو چو ناف و نيشانين دی
يین ژفی (ده قیتر) نابینت ب کير بیت بته عنوانی ده می مه
يی نوکه ، ده می کومبيو ته ر و نترنيت و تۆرين په يوه نديان تيدا
بووینه بهر چاقرين سهر و سيمما ، وقورئان نهو کيتابا هم
موسلمان ديژين کيتابا هه می ده مانه ، و موعجزه يه کا بهرده و امه
ل هه می ده مان ته حه ددی يی دئيه کرن ، چاوا دی شيت
ل (چاخی هژماری) هه بوونا خو بنه جه کت ، و ب هژماری
ته حه ددیا چاخی هژماری کت ؟

به رسقا فی پسياری دی بو مه ناشکه را بت ده می هم لایي

(عجازا ره قه می) د قورئانی دا پيشچاف دکه ين ..

وبه ری هم ده ست ب فی با به تی بکه ين دښت راستيه کا
ديروکی ل بيرا خو بيننه شه نهو ژي نه قه يه : هندي قورئانه

کیتابه که ل دریژیا بیست وسی سالان پرت پرت بو پیغه مبهری
- سلاڤ لی بن - هاتبوو خواری ، ودهمی پیغه مبهری - سلاڤ
لی بن - ژ دنیایی وه غه رکری ئەڤ کیتابه هه می ب رهنگی
ژ بهر کرنی ویی نفیسینی ژی یا پاراستی بوو ، بهلی ئەڤ نفیسینه
یا بهلاڤ بوو ، هه ر پارچه یه ک ل سهر جهه کی هاتبوو نفیسن ،
و ل سهر دهمی خهلیفه یی ئیکی سه حایان بریار دا فان پارچه یین
نفیسی هه میان کۆم بکه ن ، وقورئانی هه میی د ئیک موصحه فی
دا لیک بده ن ، بو هندی دا پاراستی بمینت و ل بهر دهستی
موسلمانان بیته دانان .

وقی چه ندا هه .. ئانکۆ : کۆمکرنا قورئانی ژ لایی سه حایان
قه ل دریژیا دیرۆکی بوو بوو جهی تیکفه دانی ژ لایی منافق و بی
باوه ران قه ، وهه ر چه نده مانا قورئانی ب فی رهنگی بی دهست
تیغه دان و گوهورین ل دریژیا دیرۆکی باشته رین به رسقه ل سهر
وان دئینه دان ، بهلی ئەڤرۆ پشتی کۆمپیۆته ر په یدا بووی وخزمه تا
قورئانی پی هاتیه کرن ، کۆمپیۆته ری لایه کی دی یی ئعجازا
قورئانی ل بهر چاقین مه دانا و ب دهلیله کی بنه ر بو مه
ناشکه راکر کو ئەڤ قورئانه ژ نک خودی یه ئەگه ر نه یا بهرعه قل
نه بوو ئەو ب فی رهنگی زیده موکم ژ لایی مرۆقه کی قه هاتبته
نفیسن ئەگه ر ئەو مرۆڤ چه ند یی زیره ک وشاره زا ژی بت .

قورئانا پيرۆز ئه و كيتابه يا خودى بۆ ههمى مرؤقان هنارتى دا
ببته ئه و قانوين و دهستۆر يا ئه و ژينا خو ههمى ل سهر
ب رېقه دبه ن ، وئەف قورئانه وهكى ئەم دزانين ژ (۱۱۴)
سوورەتان پيئك دئيت ، و ههر سوورەتەك ژ چەند ئايەتان پيئك
دئيت ، وئەگەر ئەم ئايەتئين قورئانى ههميان بهژميرين دى بينين
ئەو (۶۲۳۶) ئايەتن ، و ههر ئايەتەك ژى ژ چەند پەيشان پيئك
دئيت ، مەعنا : ههر پەيشە كا قورئانى مرؤف دشيئ جهى وى
ب دو هژماران دەسنیشان بكەت : هژمارا سوورەتى ، و هژمارا
ئايەتى .. وئەقەيه دبته ئه و دەرگهه بى ئعجازا قورئانى يا رهقه مى
تير خويا دبت .

وئعجازا قورئانى يا رهقه مى جودا ژ ههر رهنگه كى دى بى
ئعجازا قورئانى ب رهنگه كى بى گومان بۆ مه رادگه هينت كو
حەرفه كا ب تنى ژى د قورئانى دا ژ قەستا نه هاتيه دانان ، چونكى
ئەف ئعجازه ل سەر رهقه مان يا ئافا كريبه ، وره قەم خەبەرى ژ خو
دەن له و چو مه جالى دان و ستاندنى يان ره دكرنى ل سەر
رهقه مى نينن ، وئەف ئعجازه ژى وهكى ههر ئعجازه كا
دى يا قورئانى ب رهنگه كى گومانبر وى راستى بنه جه دكەن
كو قورئانا پيرۆز كيتابه كا پاراستيه ژ ههمى خەله تى و كيم
وكاسان ، وهكى خودايى مه زن گوتى : ﴿ كِتَابٌ اَحْكَمْتُ اَيَاتُهُ

ثُمَّ فَصَّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَيْرٍ - ئەف كیتابە ئایەتین وی
 ژ کیماسی وخەلەتیاں دپاراستینە ، پاشی ب ئەمر ونەهی
 ودیار کرنا حەلالی وحەرامی ژ لایی خودی فه یین هاتینە
 ناشکەرا کرن ، ئەو خودایی کاربنەجھ د رێقەبرنا کاران دا ، یی
 شارەزا د دویمایا کاران دا ﴿ (هود : ۱) .

وئاشکەرایە کو ئەجازا قورئانی یا هژماری ل سەر علمی
 ئحصائی رادووستت وپی نه قیت بیژین ئەگەر د فی چاخی مه دا
 زانینا ئحصائی نه با علم ب رهنگه کئی گشتی نه دشا ب فی رهنگی
 پیش بکهفت .. و ل فیری مه د قیت هندەك ئحصائیاتان بو هندەك
 پەدییقین قورئانی بەرچاڤ بکهین ، دا حنیرا قورئانی د فی لایی ژ
 دا بو مه ئاشکەرا بیت :

۱ - د زمانی عەرەبی دا وه کی هەر زمانه کئی دی پەییقین
 بەرانبەر (الکلمات المتقابلة) هەنە ، وهژماره کا فان پەیشان
 د قورئانی دا هاتینە ، وهاتنا وان - ئەگەر ئەم بەژمیرین -
 ب رهنگه کئی یه کسان و (متساوي) یه ، بو نموونه :
 پەیفقا (الحیاة) ۱۴۵ جاران د قورئانی دا هاتیه ، وپەیفقا
 بەرانبەر وی کو (الموت) ئەو ژی ۱۴۵ جاران د قورئانی دا
 هاتیه .

پهيقا (الصالحات) ۱۶۷ جاران هاتيه ، ووهكى وى پهيقا
(السينات) ژى .

(الدنيا) ۱۱۵ جاران هاتيه ، (الآخرة) ژى هدر ووسا .

پهيقا (الملائكة) ۸۸ جاران هاتيه ، پهيقا (الشيطان) ۸۸
جاران هاتيه .

(الجهر) ۱۶ جاران هاتيه ، (العلانية) ژى ۱۶ جاران
هاتيه .

(إبليس) ۱۱ جاران هاتيه ، وځوپاراستنا ب خودى
(إستعاذة) ژى ۱۱ جاران هاتيه .

پهيقا (جهنم) و (مشتقات) ین وى ۷۷ جاران هاتيه ،
و (الجنة) ژى هدر ووسا .

۲ - وهندهك پهيقا هه نه پهيوه ندى ژ لايى معنایه فه
د ناقبه رى دا هه په هژمارا هاتنا وان ژى د قورئانى دا پهيوه نديه كا
(رياضى) د ناقبه رى دا هه په ، بو نموونه :

پهيقا (الرحمن) ۵۷ جاران د قورئانى دا هاتيه ، پهيقا
(الرحيم) ۱۱۴ جاران هاتيه ، و ۱۱۴ دو جاران هندی ۵۷
يه .

پهيقا (الجزاء) ۱۱۷ جاران هاتيه ، و (المغفرة) ۲۳۴
جاران هاتيه ، وناشكه رايه كو ۲۳۴ دو جاران هندی ۱۱۷ يه .

په‌یقا (الفجار) ۳ جاران هاتیه ، وپه‌یقا (الأبرار) ۶ جاران هاتیه .

۳ - هندهك په‌یقین دی هه‌نه هژمارا هاتنا وان د قورئانی دا مروفی حییه‌تی دکه‌ت ، بو‌نموونه :

په‌یقا (الشهر) ۱۲ جاران د قورئانی دا هاتیه ، وسال ۱۲ هه‌یقن .

په‌یقا (يوم) ۳۶۵ جاران د قورئانی دا هاتیه ، وسال ۳۶۵ رۆژن .

په‌یقا (البر) و (بیساً) ۱۲ جاران د قورئانی دا هاتیه ، وپه‌یقا (البحر) ۳۲ جاران هاتیه ، وزاناییځ جوغرافیایی دبیژن : رپژه‌یا هشکاتیی به‌رانبه‌ر ده‌ریایی د عه‌ردی دا (۱۲ / ۳۲) به .

۴ - سووره‌تا (النمل) سووره‌تا ۲۷ به د قورئانی دا و ژ ۹۳ ئایدتان پیک دئیت ، سه‌ری وی ب په‌یقا (طس) ده‌ست پی دکه‌ت ، وئه‌گه‌ر ئەم حه‌رفا (ط) د قی سووره‌تی دا به‌ژمی‌رین دی بینین ۲۷ جاران هاتیه ، و حه‌رفا (س) ۹۳ جاران هاتیه ، وئه‌گه‌ر ئەم ۲۷ د گه‌ل ۹۳ کۆم بکه‌ین ئەنجام دی بته ۱۲۰ ویا غه‌ریب ئەوه‌ه حسیبا ئەجه‌دی یا په‌یقا (نمل) ژی دبتنه ! ۱۲۰

۵ - وهندهك جاران دى بينى (جومله يهك) د قورئانى دا
دئيت ، بهران بهر وى (جومله يه كا) دى هه يه په يوه ندى ژ لايى
هژمارا پديقان فه د ناقبه رى دا هه يه ، بو نمونه :

گوئنا : ﴿ لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ
يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴾ (التوبة : ۴۴)
ژ ۱۴ پديقان بينك دئيت ، وگوئنا بهران بهر : ﴿ إِمَّا يَسْتَأْذِنُكَ
الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ
يَتَرَدَّدُونَ ﴾ (التوبة : ۴۵) نهو ژى ژ ۱۴ پديقان بينك دئيت .

گوئنا : ﴿ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ ﴾ ژ ۷ پديقان بينك
دئيت بهر سقا بهران بهر : ﴿ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ﴾
(البقره : ۱۷۰) نهو ژى ژ ۷ پديقان بينك دئيت .

وئه فه چهند نمونونه يه كين كورتن ل سهر نعازا هژمارى
د قورئانى دا وئه گهر نه م دووچوونه كا كورت ل سهر لايى
هژمارى د قورئانى دا بكهين دى گلهك ژ فان نمونونه يان بينين ،
تشتى هندى دگه هينت كو مه سه له (صودفه) نينه بهلكى
دانانه كا ب بنه جهيه ژ لايى خودايه كى كار بنه جه فه :

﴿ لِيَعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا رَسُولَاتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ
وَأَخْصَى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴾ (الجن : ۲۸) .

(۲۳)

تویناغین چیبونا مروئی د زکی دهیکی دا

د قورئانا پیرۆز دا و ل پتر ژ جهه کی خودایی مهزن مه
ل هندی ناگه هدار دکهت کو نشانین مهزنیا خودی د مه مروقان
ب خو دا هه نه ، لهو فهره نه م مروف هزرا خو د چیکرنا خو دا
بکهین ، نه م ژ چ وچاوا هاتینه ئافراندن ، نه گهر هات ومه قیا
مهزنیا خودی ب چاف بینین .. خودایی مهزن د جهه کی دا
ژ قورئانی دبیت : ﴿ وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ . وَفِي أَنْفُسِكُمْ
أَفَلَا تُبْصِرُونَ - و د عهردی دا نشانین ناشکه رال سهر شیانا
خودی بو خودان باوهران هه نه ، بین باوهریی ب تهو حیدا خودی
وراستیا پیغه مبهری وی دئین . و د ئافراندا نه فسین هه وه ب خو
دا نشان ل سهر شیانا خودی هه نه ، بهری هه وه دده نه تهو حیدا
ئافراندهری هه وه ، و کو نهو ب تنی هیژای پهرستی یه ، نهری
هوین ژی بی ناگه ه بووینه ، وهوین نابین ، ووجه کی بو خو ژی
ناگرن ؟ ﴿ (الذاریات : ۲۰-۲۱) .

و ل جهه كى دى ب ره ننگه كى ناشكه راتر نهو فه رمانى ل مه
دكهت كو نهم بهرى خو بدهينه ئافراندا خو كانى ژ چ بوويه
دهمى دببوت : ﴿ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ . خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ ذَافِقٍ .
يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ . إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ . يَوْمَ تُبْلَى
السَّرَائِرُ - فَيُجَا بِلَا مَرُوفٍ بهرى خو بدهتى كانى نهو ژ چ هاتيه
ئافراندا ؟ نهو ژ چپكه كا ئافى يا ب لهز دئيتنه رپستن يى هاتيه
ئافراندا ، ژ نافبهرا پشتا زهلامى وسنگى ژنى دهر دكهفت . هندى
نهو خودايه يى مروف ژ فى چپكا ئافى ئافراندى دشيت پشتى
مرنى دوباره وى زيندى بكهتهفه . وى رورژا تشتين فهشارتى تيدا
ناشكهرا دبن وتشتى چاك ژ يى خراب جودا دبت ﴿ (الطارق :
٩-٥) .

نه بهس هنده بهلكى د گهلهك جهان دا ژ قورئانى خودايى
مهزن ب ناشكهرا بهحسى وان قويناغان كريبه بين چييونو مروفى
تيرا دبورن ، وپيغهمبهرى ژى - سلاف لى بن - د هژماره كا
گوتنين خو دا بهحس بو مه ژ فان قويناغان كريبه ، وتشتى
غهرىب د فى بهحسكونى دا نهوه نهف زانينين قورئان
وسوننهت د دهر حهقا قويناغين ئافراندا مروفى دا دببوتن ههتا
دهمه كى نييريك ژى ژ وان زانينان بوون بين ل بهر مروفى
دغهشارتى ، لهو زانايين بسپور فان زانينان دهژميرن ئيك

ژ مهزنتربن نَعجازا علمی یا قورنانی .. ول قیرئ مه دقیت
د گهل قورنانی و سوننه تی بژین ، دا سه رهاتیا فی چیکریی غه ریب
ئهوی دیبژنی مرؤف بزاین .

مه دقیت د گهل مرؤفی ب وه غه ره کا کورت رابین
وچنده کی ل ده می بوری بزفرین ، وده سپیکا سه رهاتیا عنتیکه
وتژی موعجزه بزاین ، دا حالی فی مرؤفی مهزن د خو دگهت
ل وی ده می ببین دندکه کا هویرتر ژ دندکا خوبی ..

ئهز وتو وئو که سین یاریان بو خو ب چاره نفیسی مرؤقینی
ژی دکهن وهندهک وهسا د خو دگهمن کو - حاشا - جهی خودی
یی گرتی ، ل ده سپیکی شانه یه کا ب تنی بووین د زکی
ژنه کا لاواز دا ، شانه یه کا وهسا بچویک یا ب زوری دئته دین ،
شانه یه کا لاواز وهو جدی پاراستنی ، پشتی ده مه کی ئهف شانه
ل سه ر دو پارچه یان دئته لیکفه کرن ، پاشی دبتنه چار پارچه ،
پاشی ههشت ، پاشی شازده ، پاشی ئهف شانه زیده دین ، ههتا
دبسه پارچه یه کا گوشتی ، وهوسا ههتا دبتنه مرؤفه کی تمام ..
وهنگی ئه و شانه یا ده سپیکی یا بچویک سه د ملیار جاران هندی
خو لی دئیت ، وگرانیا وی شهش ملیار جاران هندی خو لی
دئیت . وئو مرؤفی ل ده سپیکی چیکه کا ئافی یا بیخیر دبتنه
که سه کی وهسا خو ژ عه بدینیا خودی مهزنتر دینت .

وبهري نهم بهري خو بدهينه وان نايهت وحدهيسان بکهين بين
بهحسي قويناغين نافراندنا مروفي دکهت ووهک جهنينان بو فهريمانا
خودي ﴿ فَلْيَنْظُرُ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ﴾ دي دگهل قسي مروفي
ب قويناغه کي رابين وه کي نوکه زانايين بسپور ناشکهرا دکهن .

قويناغنا (النطفة) :

قويناغنا نافراندني يا موعجزه ب هندی دهست پي دکهت
دهمي شانها هيکي (بووهيضي) د وي نهندامي نهندامي
لهشي ژني دا نهوي دبيژني (مهبيض) دگهت ، وپشتي نهو
دگهت (ناضج) دبست ريکه کا دويرل بهر وي ههيه ههتا
دگهته بنهجه خو ، ل سهري نهو ب لايي وي بوريکي فه دئيه
کيشان نهوا دبيژني : کهنالي فالوپ ، وههر چهنده قسي هيکي
چو نهندامين وهسا پيفه نينن بشيت بهرهقاني پي ژ خو بکهت يان
پي ب ريفه بچت ، بهلي بوريکا فالوپ وهسا يا چيکري کو نهو
تيدا بيته پاراستن بو پيشفه بيته هازوتن هتا دگهته بنهجه خو
کو مالچويکه .

وپشتي نهو دگهته بنهجه خو بيست وچار سهعتان ب تني
خو دگرت ، نه گهر نهو نههاته (تهلقیحکرن) نيکسهردمرت ،
وحهتا نهو بيته تهلقیحکرن وي ههوجهي ب وي چيکي يه نهوا
ژ لايي زهلامی فه دئيت يا کو دبيژني : (نوطفه) ونهف نوطفه

شانه که وهسا یا هاتیه چیکرن کو پیزانین نیراتی بین وراثی بگه هینته شانا (بووه یضی) یا می، و دقان ههردو لبنین سه ره کی دا بین مروّف ژی چی دبت چل وشهش (صبغیات) هه نه هه می سالوخته تین مروّفی بین ژ ده بیابان دئینه فه گوهاستن د ناف دا دقه شارتینه . وهه ر چه نده د هه ر جاره کی دا یا (تتصال) د ناقبه را ژن ومیری دا چی دبت نیزیکی (۲۵۰) ملیوون (نوطفه) ژ زه لامی بو ژنی دئینه فه گوهاستن ژی به لی نوطفه یه کا ب تنی ریکا خو بو (بووه یضی) دینت و ب ته لقیحی رادبت، وئه وین دی هه می دمرن! وئه فه یه پشکه ک ژ مه عنا وی هه دیسی نه وا پیغه مبه ر - سلاف لی بن - تیدا دبیژت: ﴿ما من کل الماء یكون الولد، و إذا اراد الله خلق شیء لم یمنعه شیء﴾^(۱) وئه ف هه دیسه ب خو لایه کی نعجازی بو مه ناشکه را دکه ت .

وبه ری نه م خو فه گوهیزینه قویناغین چیبوونا (جهننی) پشتی (بووه یضه) دئیه ته ته لقیحکرن، راهه ستیانه ک د گهل ئیک ژ موعجزه بین قورئانی بین علمی مه هه یه :

ئه ف نایه تا مه ل ده سپیکا په یفا خو ئینا نه وا خودایی مه زن تیدا دبیژت: ﴿فلینظر الإنسان مم خلق . خلق من ماء دافق .

(۱) وه کی موسلم ژی فه دگوهیزت .

يخرج من بين الصلب والترائب ﴿١٠٦﴾ ب رهنگه کی ناشکهره
رادگه هینت کو مروّف ژ (نوظفی و بووه یضی) ههر دووان
چی دبت چونکی (صلب) ههستی پشته زهلامیه و (ترائب)
ههستی سنگی ژنکی یه ، وئه گهر ئهف مهسهله نوکه ل بهر
تشته کی ناشکهره بت ل وی ده می قورئان تیدا هاتیه خواری
وپشتی هنگی ب هزار وسه د سالان ژی کهسی ئهف تشته
نه دزانی ، چونکی ل ده می قورئان هاتیه خواری زانایان هزر دکر
بچویک ب تنی ژ (مه نی) چی دبت ، وئهف راستیا علمی یا
قورئان ئیشاره تی دده تی ل ساله ۱۷۷۵ ز ژ نوی بوّ جارا ئیکی
مروّف بی گه هشتی ل سه ر دهستی زانایی ئیتالی (سپالانزانی)
وپشتی هنگی ب ههشت سالان (فان به نه دهن) شیا ب ده لیلین
علمی گوّتنا هه فالسی خوّ بنه جه بکته ، و ل ده سپیکا
سه دساله بیستی ژ نوی زانا شیان ده وری کرومؤسؤماتان
د فه گوه استنا سالؤخه تین وراثی دا بوّ زارؤکی ده سنیشان بکه ن .
وپشتی (بووه یضه) ب (نوظفی) دئیتسه ته لقیحکرن
سالؤخه تین وراثی بین ههر دووان دگه هنه ئیک و ل بهر انبهری
ئیک دئینه دانان ، دا مه زنترین موعجزه ل سه ر رویی عهردی
ب جه بیت : (چیکرنا مروّفه کی نوی) !

قویناغا (العلقه) :

تہلقیح د ناقہرا (بووہیضی) و (نوظفسی) دا د بۆریکا فالۆپ دا ، وپشتی تہلقیحی ب چار رۆژان هیکا تہلقیحگری بہر ب وی جہی فہ دچت بی بۆ ہاتیہ بہرہہفکرن کو (رہحمہ - مالبچویکہ) ئەوی قورئان ہندہک جار ان نافی (القرار المکین) ل سہر ددانٹ ، وپشتی ئەو دگہنتہ جہی خو دہمہکی ئەو یا خو جہ نابت ، وحتا ئەو ژ کھفتن وپویچوون و بہرزہ بوونی بیتہ پاراستن ئەو ہہوجہی ہندی دبت خو ب جہہکی فہ بگرت ، ودا ئەو فی نارمانجا خو ب جہ بینت خودی و ہسا حہز کریہ ئەف ہیکا تہلقیحگری ہندہک ئەنزیمین تاییہت ژ خو بہر ددہت و ب دیواری مالبچویکی دا دکہت و ہندہکی ژ وی دیواری دحہلینت و خو پیفہ دگرت ، وپشتی دہمہکی ئەو (نوظفہ) د ناف دیواری رەجی دا دئیتہ فہشارتن ، ب دورستی و ہکی تو دندکا تو فی د ناف ناخی دا فہدشیری ، وکتیبین (طوبی و تہشریجی) نا فی فی قویناغی ژ ژینا جہنینی دکہنہ (قویناغا چاندنی - مرحلہ الغرس) و ژ بیر نہ کەن قورئانی بہری وان ب سیزدہ قہر نان ئیشارہت یا دایہ فی چہندی دہمی دیبژت :

﴿ نساؤکم حرث لکم فأتوا حرثکم أنى شئتم و قدموا لأنفسکم ﴾ (البقرہ : ۲۲۳) .

د دهر حهقا فی قویناغی دا قویناغای ئیکی ژ ژبی جهنینی دهمی
هیشتا نهو یا لاواز و خوؤ ب دیواری مالبجویکی فه دگرت قورئان
چ دبیرت ؟

گوهداریا فی نایهتی بکهن : ﴿ اقرأ باسم ربك الذي خلق .
خلق الإنسان من علق . اقرأ وربك الأكرم ﴾ (العلق : ۱-۳) .
ئهفه قویناغای ئیکی یه یا مرؤف تیدا چی دبت ، قویناغای
(العلق) وئاشکهرایه کو (علق) د زمانی عهروهی دا بووی
تشتی دئیه گوتن بی خوؤ ب تشته کی دی فه بگرت ، وچی پهیفا
مرؤف بو فی قویناغی بدانت یا (جهنن) تی دبورت وی مهعنایا
تمام نادهت یا پهیفا (العلق) ددهت ..

وحتا بو مه ئاشکهرا ببت کو قورئان قویناغای (العلقه) پشتی
یا (النطفه) ددانت گوهداریا فان ههر چار پارچه نایهتان بکهن :
﴿ فإنا خلقناكم من تراب ثم من نطفة ثم من علقه ﴾ (الحج :
۵) .

﴿ ثم خلقنا النطفة علقه ﴾ (المؤمنون : ۱۴) .
﴿ هو الذي خلقكم من تراب ثم من نطفة ثم من علقه ﴾
(غافر : ۶۷) .

﴿ ألم يك نطفة من مني يمى . ثم كان علقه فخلق فسوى ﴾
(القيامة : ۳۷-۳۹) .

مه‌عنا مه‌سه‌له ژ زانین وتیگه‌هشتن هاتیه ، نه‌کو ژ (صودفه)
ول قیری مه‌دقیت پسپاره‌کی بهلیخین : نه‌ری پیغه‌مبه‌ری
- سلاف لی بن - چ مکرسکوروب هه‌بوون هه‌تا نه‌و جه‌نینی پی
د فی قویناغی دا ببینت و ب فی دقته‌تی به‌حس ژی بکه‌ت ؟

قویناغا (المضاغة) :

ئه‌ف قویناغه‌که‌نگی ده‌ست پی دکه‌ت ؟ وبوچی قورئانی
ئه‌ف ناغه‌دانایه‌سهر ؟

به‌ری دختور ب مکرسکوبین خو به‌رسفا فان هه‌ردو پسپاران
به‌ده‌نه مه‌قورئانی وسونته‌تی به‌رسفا دای .. د هه‌دیه‌کی دا یا
(حذیفة بن أسید) فه‌دگوهیزت ، پیغه‌مبه‌ر - سلاف لی بن -
دبیژت : ﴿ یدخل الملك على النطفة بعد ما تستقر في الرحم
بأربعين أو خمسة وأربعين ليلة فيقول يا رب أشقي أو سعيد فيكتبان
فيقول أي رب أذكر أو أنثى فيكتبان ويكتب عمله وأثره وأجله
ورزقه ثم تطوى الصحف فلا يزداد فيها ولا ينقص ﴾^(۱) .

ژ فی هه‌دیه‌سی دئیه‌ زانین کو پشته‌ی (نوظفه) د مال‌بچویکی
دا بنه‌جه‌دبت چل هه‌تا چل وپنج رۆژا ژ نوی گوهورین
ب سهر دا دئین و ژ وان گوهورینین بایولۆژی نه‌وه (نفشی)
بچویکی دئیه‌ته‌ده‌حیدکرن کانی نیره‌یان می .. د فان چل رۆژان

(۱) موسلم فی هه‌دیه‌سی ربوایه‌ت دکه‌ت .

دا مروّف ب ههمی علمی خوّ بیته نهشیت بزانت کانی ئەف
تشتی د رهحی دا هه‌ی کوره یان کچه ، چونکی هیشتا (جنسی
جه‌نینی) ته‌حدید نه‌بوویه ، و ئەفّه ئیک ژ وان کلیلین غه‌یینه یین
ژ خودی پیشه‌تر کهس نزانت وه‌کی د نایه‌ته‌کی دا هاتی : ﴿ ان
الله عنده علم الساعة وينزل الغيث ويعلم ما في الأرحام وما
تدري نفس ماذا تكسب غدا وما تدرى نفس بأی أرض تموت إن
الله عليم خبير ﴾ (لقمان : ۳۴) .

ودا بوّ مه دیار ببت کو مه‌خسه‌د ب ﴿ ويعلم ما في
الأرحام ﴾ ئەف قویناغه‌یه گوهداریا فی حه‌دیسی بکه‌ن ،
عبداللاهی کوری عومه‌ری ژ پیغه‌مه‌ری - سلاف لی بن -
فه‌دگوه‌یزت ده‌یژت : ﴿ مفاتيح الغيب خمس لا يعلمن إلا
الله : لا يعلم ما في غد إلا الله ، ولا يعلم ما تغيض الأرحام إلا
الله .. ﴾ ^(۱) ومه‌عنا (ما تغيض) ئەوه : د ناف خوّ دا نقو دکه‌ت
وفه‌دشیرت ، و ب فی د قویناغا (العلقه) دا مال‌بجو‌یک
(نوظفی) د ناف خوّ دا فه‌دشیرت ، هیشتا سه‌ر و سیمایین
بجو‌یکی دورست نه‌بووین .

پشتی چل‌ه‌تا چل و پینج روژان (جه‌نین) ده‌ربازی
قویناغه‌کا دی دبت یا کو قورئان نافی (المضغه) ل سه‌ر ددانت ،

(۱) بوخاری فی حه‌دیسی فه‌دگوه‌یزت .

دهمی دبیرت : ﴿ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ
وغيرِ مُخَلَّقَةٍ ﴾ ووه کی نه م دبیین نهف نایه ته جهند راستیه کیین
علمی بو مه بهرچاف دکهت :

۱ - قویناغا (المضعه) پشتی قویناغا (العلقه) دئیست ،
وده مهك د نافه را فیّ فه گوهاستنی دا ههیه ، لهو قورئان حهرفا
(ثم) ب کاردئیت ، ووه کی مه دیتی نهف ده مه چل حهتا چل
ویینج روژان فه دکیشت .

۲ - باشتیرین ناف بو فیّ قویناغیّ (مضغه) یه و (ومضغه)
نهو تشته بیّ مروّف دجویت ، وه کی به نیشتی یان پارچه یه کا
گوشتی ، وئاشکه رایه نهو تشتیّ مروّف دجویت ژیک دئیه دهه
وچوره نگین (ثابت) بو نابن ، ههه ده مه کی ب لایه کی فه دریز
دبت .

۳ - قورئانیّ نهف (مضغه) سالوخ دا وگوت : (مخلقة و غیر
مخلقة) یه عنی : نهو یا ئافراننده و نه یا ئافراننده ژی .. فیجا مهعنا
فیّ چیه ؟

زانابین بسپور دبیرن : دیّ قویناغیّ دا ژ زینا جه نینی
ب ره نکه کیّ ته درجی هندهك نه ندامین له شیّ وی دورست دبن ،
وهندهك دمین ، و ژ وان نه ندامان یین ل ده سپیککیّ دورست
دبن : ده ماغه .

قوبناغا (العظام) :

حهتا سه دسالاي بيستى ژى زاناين بسپور هزر دكر دهى
بچويك چى دبت ل سهرى گوشت پهيدا دبت پاشى ههستى ،
وهنده كين دى هزر دكر گوشت وههستى يئكه چى دبن ، بهلى
پشتى علمى نوى پيشكهفتى وزانايان ب ريك ائاميره تين نوى
دويچوونا وه رارا جه نينى د مال بچويكى دا كرى بو وان ئاشكه را
بوو كول سهرى ههستى چى دبت پاشى گهه پاشى گوشت
ب سهر ههستى دا دئيت .. و ب قى چه ندى راستيا گوتنا
قورئانى بنه جه بوو دهى ديئرت : ﴿ فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا
فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ﴾ .

ويشتى گوشت ب سهر ههستى دا دئيت وئهدامين لهشى
جه نينى دورست دبن ، بچويك دهست ب وه رارى دكهت ويك
دئيت دا ب كير هدى بيت رح بو بيتهدان ﴿ ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا
آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴾ .

قوبناغا دانا رحى :

پشتى لهشى زاروكى دورست دبت ووه رارى دكهت رح بو
دئيتهدان .. رح ئهف سررا مهزن يا خودى كرىه د له شين مه دا
دئيتهدان وزينديوونى ددهتى ، ورح چيه ؟ و ژ كيه دئيت ؟

وچاوا بو دکهفته د قالبی جه نینی دا ؟ نهفه تشته که علمی مرؤفی
نه گه هشتیی و ناگه هتی ژی !

د حه دپسه کی دا کو دئینه هژمارتن ئیک ژ مهزنتیرین
حه دیسین نعلجازی عه بدلاهی کوری مه سعودی ژ پیغه مبهری
- سلاف لی بن - فه دگو هیزت ، دبیژت : ﴿ إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ
خَلْقُهُ فِي بطنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا ، ثُمَّ يَكُونُ عِلْقَةً مِثْلَ ذَلِكَ ، ثُمَّ يَكُونُ
مِضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ ، ثُمَّ يُرْسَلُ الْمَلَكُ فَيَنْفُخُ فِيهِ الرُّوحَ ، وَيُؤْمَرُ بِأَرْبَعِ
كَلِمَاتٍ : بِكُتْبِ رِزْقِهِ ، وَأَجَلِهِ ، وَعَمَلِهِ ، وَشَقِيٍّ أَوْ سَعِيدٍ ،
فَوَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ إِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ حَتَّىٰ مَا
يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ
النَّارِ فَيَدْخُلُهَا ، وَإِنْ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ حَتَّىٰ مَا يَكُونُ
بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ
فَيَدْخُلُهَا - هندی ئیک ژ هه وهیه ئافراندنا وی د زکی ده پکا وی دا
دئینه کو مکرن چل روژان ، پاشی هندی وی دبته (عه له فه) ،
پاشی هندی وی دبته (موضغه) پاشی ملیاکه ته ک دئینه هنارتن
وئهو رحی دده تی ، وفه رمان ل وی دئینه کرن نهو چار په یقان
بنقیست : رزقی وی ، وئه جه لی وی ، وکاری وی ، وکانی دی
بی ژ خه لکی به حشتی بت یان بی جه هنه می ، فیجا نه زب وی
که مه بی چو خودایی ب حه ق ژبلی وی نه ههین ئیک ژ هه وه

دی ب کاری خه لکی به حه شتی کت حه تا د ناقبه را وی وی دا
گهزه ک دمینت ، نهوا بو هاتیه نفیسین دی بهری وی راکت فیجا
نهو دی ب کاری خه لکی ئاگری کت ، ودی چته ئاگری ،
وئیک ژ هوه دی ب کاری خه لکی ئاگری کت حه تا د ناقبه را
وی وی دا گهزه ک دمینت ، نهوا بو هاتیه نفیسین دی بهری وی
راکت فیجا نهو دی ب کاری خه لکی به حه شتی کت ، ودی
چته به حه شتی ﴿ ۱ ﴾ .

وئف حدیسا مهزن وان قویناغان ژ ژبی جه نینی بو مه
ناشکهره دکت یین نایه تان به حس ژی کری ، وزیده تر دو
مهسه لان ل بهر مه روهن دکت :

یا ئیکی : ده می ههر قویناغه کی ژ فان قویناغین هه چل
رؤژن ، چل رؤژان (نوظفه) ، چل رؤژان (عهله قه) ، چل
رؤژان (موضغه) ، نهفه سه د ویست رؤژ ، یان چار هه یف .
یا دووی : گا فا ژبی جه نینی چوو د هه یفا پینجی دا ،
خودی فهرمانی ل ملیا کته کی دکت رحی بده تی ، ودویر نینه
ژ بهر قی چه ندی بت قورئانی عددین ژنکا زهلامی وی دمتر
کرته چار هه یف ودهه رؤژ .

---

(۱) بوخاری و موسلم فه دگوهین .

ول دویمایا فی بابتهی من دقیت پیساره کا پرؤفیسور (کیت مۆرؤ) مامؤستای (علمی جهینی) ل زانکؤیین ئەمیریکی و خودانی نافدارترین کتیب ل جیهانی ل دۆر جهینی بۆ ههوه فه گوهریم ، دهمی پیساره کی ناراسته ی مه موسلمانان دکهت و دیبیت :

((پیغمبهری ههوه مرؤفه کی بهسیط وزهلامه کی نهخواندهفا بوو ، دسه دساله حهفتی زایینی دا ژیاوو و مربوو ، ل وی دهمی چو ههبوون بۆ زانینا جهینی نههه ی ، وچو مکر سکۆب هیشتا نههاتینه چیکرن ، و علمی (بهصهریبات) ی پهدا نهبووی ، ئهری وی ئەف زاینه عه جیب ژ کیفه ئینابوون ؟ ووی چاوا تیکهلبوونا (نوظفی) د گهل (بووه بیضی) دیتبوو ؟)) .

وبه رسفا پیسارا وی دی بۆ ههقاله کی وی یی دی ژ زانیین ئەمیریکی هیلین ئەو ژ ی پرؤفیسور مارشال جونسونه ، ئەوی جاره کی د گهل هندهک زانیین موسلمان روینشتی ، وفان زانیان ئەف ئایهته - یین مه بهر نوکه ئیناین و بهحسی قویناغین چیبوونا جهینی دکهن - بۆ وی خواندن و ب ئنگلیزی شرؤفه کرن ، گا فا وی گوهل فان ئایهتان بووی وی گۆت : موسته حیله ئەف گۆته بهری هزار و چارسه د سالان هاتبه گۆتن ، چونکی ئەف زاینه بهری شپست سالان کهسی نه دزاین !

وگافا فان زانايان ئايەت ئيك ئيكە دانايەنە بەر ووی هزرین خو
تیدا کرین ئەو حییه تی ما ، هنگی زانایە کی موسلمان کو سەیدا
(عبد المجید الزندانى) بوو گۆتى : نوکه تو چ دیبىرى ؟
وی گۆت : ئيك ژ سى ئحتمالان دەرناکەفت ، یان
موحه مەدی هندەك مکرسوین مەزن هەبوون وهنگی ئەو شیاوو
بى سەر فان زانینان هلبیت .. سەیدایى زندانى گۆتى : باشە
پشتی ئەو مری ئەف مکرسکۆبه چ لى هاتن ، ما نه دقیت
کەتبنە دەستى ئیکى ، پشتی هنگی ما ئەف مکرسکۆیین
ئلکترونى پیتفی ب کارەبى ویشەسازیه کا پیشکەفتی نابت ؟
ئینا پرؤفیسور جونسونى گۆت : راستە ئەقە تشتە کى
نەمەعقوله !

ئحتمالا دووی وی گۆت : دیاره موحه مەدی ئەف گۆتنە
صودفە یین گۆتین و دورست یین دەرکەفتین .. زندانى گۆتى :
صودفە جارە کى پەیدا دبت ، بەلى ئەف ئایەتین فان زانینان بو
مە دیبىرن نه ئیک وددونه بەلکی گەلەك ئایەتین و ئەف ئایەت
وحدەیسە چیبوونا بچویکی قویناغ قویناغ بو مە دیبىرن ، و دەمى
هەر قویناغە کى ژى ب رۆژ بو مە دەسنیشان دکەن ، ئەرى ما
ئەف تەفصیلە هەمى دى صودفە بت ؟
وی گۆت : نەخیر موسته حیلە صودفە یا ب فى رەنگی بت !

ئحتمالا سبی چیه ؟

پروفیسوری ئەمریکی مارشال جونسونی گۆت : ئەف گۆتسە
دقیقەت وەحی بت بو موحەممەدی ژ سەری هات بت ، ژ فی پێقەتر
من چو تەفسیرین دی نین !!

وخودایی مەزن راست دبیژت ، دەمی ئەمر دکەت :
﴿ سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ
أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴾ .

(۲۴)

دله سهنهري تيگه هشتني

بابه تي نه فرؤ نهم روناھيه كي دي دهينه سهر دهرازينكه كا بو
عجازه كا هيشتا ب تامي ئاشكهره نه بووي ، ههر چه نده
سهرپه شكين وي بهر بهر بهر بين ل بهر چاقين مه ديار دين ، ودبت
ل پاشه روزه كا گه لك نيزيك زانا بشين پتر ب ناف في بابه تي فه
بچن وبگه ننه هندهك نه نجامين علمي بين بنر بين كو عجازه كا
علمي يا نوي بو قورئاني بنه جه دكهن .. في جاري
مه سه لي پديوه ندي ب دلي فه هديه .

نه گهر نهم نايه تين قورئاني بخوين دي بينين د پتر ژ جهه كي
دا قورئان دلي دكه ته سهنهري تيگه هشتني دلشي مروفي دا ،
ژ وان نايه تان :

خوداي مه زن ديبرت : ﴿ وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ
وَإِنسٍ لَّهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ
آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَئِكَ هُمُ
الْغَافِلُونَ - و ب راستي مه گه لك ژ نه جنه و مروشان بو وي

ئاگری چیکرینه یی ب تنی ئەو کەس پی دئینه سۆتن یین خو
 هیژای عەزابا ئاخەرەتی کرین ، وان ھندەك دل ھەنە ئەو پی تی
 ناگەھن ، لەوا ئەو ھیڤیا خیری ناکەن و ژ عەزابی ژى ناترسن ،
 ووان ھندەك چاڤ ھەنە ئەو ئایەت و دەلیلین خودی پی نابینن ،
 ووان ھندەك گوھ ھەنە ئەو گوھداریا ئایەتین کیتابا خودی پی
 ناکەن دا ھزرین خو تیدا بکەن ، ئەوین ھە وەکی وان ھەیانانە
 یین د چو ئاخفتنان نەگەھن ، و د وی تشتی نەگەھن یی
 کو ب چاڤ ببینن ، و ب دلی خو جوداھیی نەئیخنە د ناڤبەرا
 باشیی و خرابیی دا ، بەلکی ئەو ژ وان ھەیانان بەرزەترن ژى ،
 چونکی ھەیان وی تشتی دزانت یی مفایى وی وزیانا وی تیدا
 و ب دوپق شقانی خو دکەڤت ، و ئەو نە دەسانە ، ئەو
 ئەون یین ژ باوھریا ب خودی و گوھداریا وی د بی ناگەھ ﴿
 (الأعراف : ۱۷۹) .

و د ئایەتەکا دی دا خودایی مەزن دبیژت : ﴿ أفلم یسیروا فی
 الأرض فتکون لهم قلوب یعقلون بها أو آذان یسمعون بها فإنها لا
 تعمی الأبصار ولكن تعمی القلوب التي فی الصدور - ئەری ما
 درەو پیکەرین قورەیشیان ل عەردی نەگەریاینە دا شوینوارین وان
 تیجوویان ببینن ، ودا وان ئەو دل ھەبن یین ئەو پی تی بگەھن ،
 ووجەکی بو خو ژى بگرن ، و ئەو گوھ یین وان بی گوھ لی

بيت ، ونهو پي گوھ بدهنه دهنګ وباسين وان وعيرهتي بو خو
ژی وهر بګرن ؟ چونکی هندی کوراتيه نه کوراتيا چاقانه ، بهلکی
کوراتيا خودانی تی دبهت کوراتيا دليه ژ حه قبی ﴿ (الحج :
٤٦) .

و د نايه ته کا دی دا خودایی مهزن بهحسی وان کهسان دکهت
بين مفای بو خو ژ قورئانی نه بینن ، ودبیژت : ﴿ أفلا يتدبرون
القرآن أم على قلوب أقفالها - نهری فیجا ما نهف دوریه هزین
خو د شیرهت ودهلیلین قورئانی دا ناکه ن ؟ بهلکی نهف دلہ
دګرتینه وچو ژ فی قورئانی تیدا ناچت ، ونهو هزرا خو د شیرهتین
خودی دا ناکه ن ﴿ (محمد : ٢٤) .

وګلهک جار ان دهمی قورئان بهحسی کافر ونه زانان دکهت
نه زانین وسه داچوونا وان ب خه تمکرنا دلین وان فه ګری
ددهت ، وهکی دبیژت : ﴿ كذلك يطبع الله على قلوب الذين لا
يعلمون - و ب خه تمه کا وهکی فی خودی خه تمی ل دلین وان
ددهت بین راستیا وی نه زانن یا تو ئهی موحه مده پی ژ نک
خودی هاتی ﴿ (الروم : ٥٩) .

مهعنا : نه تیګه هشتنا وان ژ بهر هندی بوویه چونکی خودی
خه تم ی ل سهر دلین وان دای فیجا دلین وان د حه قبی ناګه هن .

و د هدیسه کا دورست دا یا نوعمانی کوری به شیری
 فه دگوهیزت هاتیه دبیژت : من گوهل پیغمبهری - سلاقی لسی
 بن - بوو دگوت : ﴿ الحلال بین والحرام بین ، و بینهما مشبهات لا
 یعلمها کثیر من الناس ، فمن اتقی الشبهات استبرأ لدينه وعرضه ،
 ومن وقع فی الشبهات کراخ یرعی حول الحمی یوشک أن یواقعه ،
 ألا وإن لكل ملک حمی ألا إن حمی الله فی أرضه محارمه ألا وإن فی
 الجسد مضغة إذا صلحت صلح الجسد کله وإذا فسدت فسدت
 الجسد کله ألا وهي القلب - حلال یی ناشکهرایه وحرام یی
 ناشکهرایه و د ناچهرا وان دا هندهک تشتین نه ناشکهرایه هه نه ،
 فیجا هه چیی خو ژ تشتین نه ناشکهرایه دا پاش ئه وی دینی خو
 و نامویسا خو پراست ، وهه چیی تشتین نه ناشکهرایه بکهت وه کی
 وی شفانیه یی ل دور زیانی چه ری دکهت نیزیکی تویش بتی ،
 وهه مه لکه کی پاوانهک هه به و پاوانی خودی د عهردی وی دا
 ئه و تشتین بین وی حهرامکین ، و د لهشی دا پارچه یهک هه به
 ئه گهر ئه و چاک بیت لهش هه می دی چاک بت ، و ئه گهر ئه و
 خراب بوو لهش هه می دی خراب بت ، و ئه و پارچه دله ﴿^(۱) .
 و ژ فی هدیسی ژی دیار دبت کو دله مروقی چاک دکهت
 یان خراب دکهت .

(۱) بوخاری و موسلم فه دگوهیزن .

وئەف حەدیسە وین وەکی وان پسیارەکا مەزن ل بەر سنگی
مرۆفی ددانن ئەو ژێ ئەقەیه : ئەری دلی چ دەور د تیگەهشتنی دا
هەبە ل نک مرۆفی ؟ وئەگەر دل سەنتەری تیگەهشتن و
(تەوجیھی) بت ل نک مرۆفی - وەکی ژ ظاهری ئایەتان دئیتە
زانین یا دەوری عەقلى چیه ؟

وبەری ئەم بەحسی تەفسیرا فی ئایەتی ل بەر سیبەرا علمی
نوی بکەین دا بەری خوۆ بدەینی کانی زانایین تەفسیری بین کەشن
چ دگۆت دەمی دەهاتنە تەفسیرا فان رەنگە ئایەتان .

ئاشکەرایە کو د هزرا مرۆفی دا حەتا فی دویماهیى ژى
- بەلکی حەتا نوکە ژى ل نک گەلەك ژ مە ژ زانا ونەزانا -
ژ راستیین نەبەر گومانە کو دەماغە سەنتەری تیگەهشتنی ل نک
مرۆفی ، و ژ بەر فی چەندی کەسەکی د چو تشتان نەگەهت ئەم
دبیرین : یی بی دەماغە ، خوۆ د زمانى عەرەبان ژى دا دبیرنە
مرۆفی تیگەهشتی : (عاقل) ، و ل سەر فی بناخەیی دەمی زانایین
تەفسیری دگەهشتنە فی ئایەتی : ﴿ لهم قلوب لا یفقهون بها ﴾
د تەفسیر کرنا وی دا حییهتی رادوەستان ، هەندەکان د سەر مەعنا
وی یا ئیکسەر را باز ددا ، و هەندە کین دی دگۆت : مەخسەد
ب ئایەتی ئەووە ئەف مرۆفە مفایه کی دورست ژ ئەندامین لەشی
خوۆ نایین ، ونە دەهاتە سەر هزرا وان کو تیگەهشتنی پەیوەندیە کا

ئيكسەر د گەل دلى هەبت . و ل فان دوپماهيان .. ل دەمه كى
 كيمتر ژ دەه سالان مەسەلەك بۆ زانايين بسپۆر
 ودختۆرين دلى ئاشكەرابوويه ژ نيشانان وەسا دئيتە زانين كو
 ئعجازە كا دى يا علمى يا مەزن يا قورئانى ل دەمه كى نيزىكى بيت
 دى ئيتە حالى وئاخفتن دى ل سەر گەرم بت ، ئەف مەسەلە
 ژى ئەفەيه :

هەندەك ژ وان دختۆرين ل بنگەهين گوهارتتا دلان دا كار
 دكەن پشتى گەلەك ژ نيزيك فە دوپچوونا وان نەخۆشان كرى
 بين دليين صناعى بۆ هاتينه دانان تشتە كى غەريب ل نك فان
 نەخۆشان ديت ، وئەو تشتى غەريب بى وان ئاشكەرا
 د كۆنگرە كى رۆژنامەفانى دا بەحس ژى كرى ئەو وان گۆت :
 گوهارتتا دلى نەخۆشى كارى د مەسەلين عەقلى وتيگەهشتى
 دا ل نك نەخۆشى دكەت ، هەر وە كى ئەو دلى صناعى بى نوى
 بى بۆ دئيتە دانان دلە كى سارە (تەفاعولى) ژ لايبى
 (ئنفعالاتن) فە د گەل لەشى ناكەت ، دى بيزى ئەندامە كى
 غەريبە ، تشتە كى دلى فى مرۆفى بەرى نو كە دچوويى نيزيك
 بكە وەسا ل سەر ديار دبت هەر وە كى وى ئەو تشت نەنياسيه ،
 تشتە كى ب ترس نيزيك بكە نا فەلەرزت ! د كۆنگرە كى
 رۆژنامەفانى دا بۆ ئيكەمين كەسى دلى وى هاتيه گوهارتن وى

گۆته رۆژنامه قانان : نه گهر هوين د گهل من بن ل مال وهوين
رهفتاری قی ببینن - مه خسه دا وی پی نهو دلّه یی بو وی هاتیه
دانان - هوين قهت حه سویدی ب من نابهن !

ونوکه دختۆرین دلی وزاناین بسپۆر گرنگی ددهنه لایسی وان
گوهورینین عقلی ونه فسی یین کول نک وان که سان پهیدا دبن
یین دلین وان هاتینه گوهارتن ب وی ئارمانجی نهف چهنده بهری
وان بدنه هندهک زانینن نوی یین په یوهندی ب دلی قه هه ی ،
ونهف گرنگیدانه ل نک وان فدرتر لی هات پشتی نهو ل قان سی
چار سالین دویمایی ژ نوی ب سهر ئکتشافه کا علمی یا غه رب
هلبوون ، نهو ئکتشاف نه قه یه : د دلی دا نهو ب سهر هندهک
هورمۆنین عه قلدار (هر مونات عاقله) هلبوون کاری وان نهوه
هندهک (ئیعاز و رساله) یین عه قلدار بو نه نداین له شی
دهنیرن . نهف ئکتشافا بهری قان زانایان دایه ئحتماله کا ب هیز
یا کو دبیزت : دل نه ب تنی ماتۆره که خوینی بو له شی پال
ددهت ، بهلکی سه نتهری تیگه هشتنی ودانا ئیعازانه ژی !

ل سهری مه گۆت : ئاخفتن ل دۆر قی مه سه لی ل نک زانایان
ژ نوی یا دهست پی دکهت ، ونه م یین ل بهر ده رازینکا
ئعجازه کا نوی یا قورئانی دبت ل ده مه کی گه له کی نیزیک
ب رهنگه کی ره سمی ژ لایبی زانایان قه بیته راگه هاندن .

(۲۵)

ناچاڤن جهی درهوی وسه نتهری هاژوتسی

د قورنانا پیروژ دا نایه تهك ههیه بو دهمه کی دریز زانا حییه تی
کربوون ژ بهر کو مه عنایا وی ب دورستی ل بهر وان یا ناشکهره
نه بوو ، و فی دویمایی پشتی زانینا مرۆقی ب دهماغی پیشکته فی
ژ نوی وان مه عنایا فی نایه تی ب رهنگه کی (ده قیق) زانی ، ئەف
نایه ته ئەوه یا د سووره تا (العلق) دا هاتی دهمی خودایی مه زن
دبیژت :

﴿ کلا لئن لم ینته لنسفع بالناصیه . ناصیه کاذبه خاطئه -
نه خیر وه نینه وه کی ئەو کافر هزر دکهت ، ئەگه ره ئەو فی خرابیا
خۆ بهس نه کهت ئەم ب دژواری دی ناچاڤن وی گرین ووی
هافینه د ئاگری دا ، ناچاڤه کا دره وین د گۆتی دا ، وخه له تکار
د کریاری دا وی ههیه ﴾ (العلق : ۱۵-۱۶) .

ووه کی ناشکهره ئەف نایه ته (ناصی) ب دره وینی
وخه له تکاری سالد خهت ددهت ، یه عنی ناشکهره دبیژت :
(ناصیا) کافری یا دره وین وخه له تکاره ، و ئەف چه نده

پسپاره کی ل نک مرؤقی هل دئیخت : ئه ری بؤچی ناقچاف
یان (ناصیه) ژ همی له شی ب فی چه ندی دئیته سالؤخدان ؟
وده می مرؤف د ته فسیرین که فن دال به رسفا فی پسپاری
دگه ریبت دو سی بؤچوونه کان دینت ، هنده ک دبیژن :
دره وینی وخه له تی ژ سالؤخه تین ناقچاقانه ، به لی نابیژن چاوا ،
تشتی هندی دگه هینت کو وان ب خو ژی نه زانیه چاوا ناصیه
دی یا دره وین وخه له تکار بت .

هنده ک دبیژن : مه خسه د ب ناقچاقان روینه ، مه عنا ئیه تی
ئه وه خودی دبیژت : ئه م دی رویین وی ره ش که ین ، چونکی
ئه و یی دره وین وخه له تکاره .

وهنده ک دبیژت : دقیت ئایه ت بیته ته ئویلکرن و بیژین :
(ناصیه کاذب خاطی) مه عنا : ناقچاقین مرؤقی دره وین
وخه له تکار .. چونکی موسته حیله - وه کی ئه و دبیژن - ناقچاف
ب خو ددره وین بن !

و د ئایه ته کا دی دا ده می خودایس مه زن - ل سه ر ئه زمانئ
هوود پیغه مبه ری - به حسی وان خودان رحان دکه ت یین ل سه ر
عدردی ب ریقه دچن دبیژت :

﴿ اِنِّیْ تَوَكَّلْتُ عَلَی اللّٰهِ رَبِّیْ وَرَبِّکُمْ مَّا مِنْ دَابَّةٍ اِلَّا هُوَ اَخِذْ
بِنَاصِیَّتِهَا اِنَّ رَبِّیْ عَلَی صِرَاطٍ مُّسْتَقِیْمٍ - هندی نه زم من یی خو

ھیلابه ب هیقیا خودی خودایی خو و خودایی هه وه فه ، نه وه خودانی هه ر تشتته کی ، فیجا تشتته کی بیی فهرمانا وی ناگه هته من ، ونه ول سه ر هه ر تشتته کی بیی خودان شیانه ، فیجا خودان رحه ک نینه ل سه ر فی عه ردی ب ریقه بچت نه گه ر خودی خودانی وی نه بت ، ونه د بن فهرمانا خودی دا نه بت . هندی خودایی منه بیی ل سه ر ریکه کا راست ﴿ (هود : ۵۶) .

ژ فی نایه تی ناشکه را دبت کو نه و جهی دکه فته پیشیا سه ری نه و اب عه ره بی دبیرنی : (ناصیه) سه نته ری هاژوتنی یه ، نه ب تنی ل نک مرو فی به لکی خو ل نک حه یوانه تان ژی ، چونکی خودی ب فی جهی وان دگرت ، و حه دیسه کا دورست ژی هه یه فی مه عنایی ته نکید دکه ت :

عه بدلاهی کوری مه سه وودی ژ پیغه مبه ری - سلاف لی بن - فه دگو هیزت دبیرت ، پیغه مبه ری - سلاف لی بن - : ﴿ ما أصاب مسلماً قط هم ولا حزن فقال : اللهم إني عبدك وابن أمتك ، ناصيتي في يدك ، ماض في حكمك ، عدل في قضاؤك ، أسألك بكل اسم هو لك سميت به نفسك ، أو أنزلته في كتابك ، أو علمته أحداً من خلقك ، أو استأثرت به في علم الغيب عندك ، أن تجعل القرآن ربيع قلبي ، و جلاء حزني ، و ذهاب همي ، إلا أذهب الله همه و أبدله مكان حزنه فرحاً - هه ر موسلمانه کی

خه مەك يان نه خو شيهك بگه هتي و نهو بيژت : خودايي من ! نهز به نبي ته مه و كورئ به نيا ته مه ، نافچاڤين من د دهستي ته دانه ، حوكمي ته ل سەر من يي ب جههاتيه ، وقه دهرا ته د دهر حهقا من دا داديه ، ب هەر نافه كي بو ته هه يي ته ل خو كرى ، يان ته د كيتابا خو دا ئينابته خواري ، يان ته نيشا ئيك ژ چيكرين خو دا بت ، يان ته د علمي غه يي دا هيللا بت ل نك خو ، نهز داخواري ژ ته دكهم كو تو قورئاني بكهيه بهارا دلبي من ، وخه مرهقين بو من ، خودي خه ما وي دي بهت ، و ل شوينا وي نه خو شبي كه يفه كي دي ده تي ﴿ ١ ﴾ .

ژ في حهديسي ژي ئاشكهرا دبت كو نافچاڤن نهو سهنته ري مروڤ بي دئيه هازوتن (ناصبي بيدك) .. لهو پسارا دوباره نه م دكهن نه فهيه : نه ري بوچي نافچاڤ ؟

ل في دويمه يي - وه كي مه گو تي - وپشتي زانينا (ته شريحي) پيشكهفتي و دختور شيان ده ماغي مروڤي ويي حهيوانه تي ژي فه كهن ، و پارچه پارچه بكهن ، و فه كو لينان ل سهر بكهن تشته كي غه ريب بو وان ئاشكهرا بوو .. سهيدا (عبد المجيد الزندانى) د نفيسينه كا خو دا ديژت : د گونگرهيه كي نوژداري دا نه وي ل باژيري قاهيره هاتيه گرئدان زانايه كي كه نه دي يي بسپور

(١) حاكم و بن حبان فه دگو هين .

ب علمی مهژی و ته شریجی وجهنینی ناماده بوو بوو ،
 وځه کولینه کا علمی ل دور مهژی پیشکیش کر ، و د ناخفتنا خو
 دا گوت : بهری پینجی سالان ب تنی بو مه ناشکه را بوو به کو
 پارچه یا سنگی ژ مهژی نهوا ئیکسهر دکهفته د بن نهیی دا نهوه یا
 دره و و خه له تی ژی دهر دکهفت ، و ب فی پارچهیی چاف دینست
 و گوه دبهیست ، و نهو برپارین مروف ددهت ژ فی جهی ژ مهژی
 دهر دکهفن ، و نه گهر نهف پارچهیه ژ مهژیی مروفی - نهوا
 دکهفته د بن ههستیی نه نیی دا و نه م ب کوردی دبیرینی
 ناقچاڅ - نه گهر نهو پارچه بیته ژ یقه کرن نهف مروفه دی بته
 کهسه کی بی ئیراده ، و کونترولی ل سهر خو ناکهت ،
 و دهماغی وی نه شیت ئیعازین ب جهئینا کار ی بده ته له شی ،
 لهو نه گهر تو بیژی : روینه ، رابه ، هره .. نهو نه شیت فان
 فرمانان ب جه بینت لهو دی کهفته د خه له تیی دا .

معنا : نهف جههیه ژ دهماغی بهرپساریا دانا قهراری بو
 دزقرت ، و ب تنی نهفه پینجی ساله زانایین (مهژی) نهف
 راستیا علمی زانیه !

نه بهس هنده ، بهلکی نهو ځه کولینین ل سهر مهژیی
 حه یوانه تان ژ ی هاتینه کرن نهو راستی گه هاندیه نهوا دبیرت :

سهنتهريّ هاژوتنا وان د پيشيا دهماغي دايه تهاوا دکته د بن نهنيّ
دا ، وی جهيّ دبيژنيّ : ناصيه .

ودبت پهيوهنديهك د ناقبهرا فيّ چهنديّ ودانانا نهنيّ دا
ل دهميّ سوجديّ ههبت ، چونكي دانانا فيّ جهي ل عهردي
ل دهميّ نقيژيّ كاري د راستكرنا سلووكيّ نقيژكهری دا
دكته ، وقورئان دبيژت : ﴿ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ
وَالْمُنْكَرِ - هندی بهردهواميال سهر نقيژيّ يه خوداني ژ كرنا
گونه وكرپتيان ددهته پاش ﴾ (العنكبوت : ٤٥) .

(۲۶)

چهرمی مروشی وهه ستکرنا ب سوٲنی

د قورنانی دا نایه تک هه یه به حسی کفران دکهت دهمی رُوژا
قیامه تی ٲه و دچنه ناگری ، و کانی چاوا ٲه و دی ٲینه عه زابدان ،
نایدت دبیزت :

﴿ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصَلِّيهِمْ نَارًا كَلَّمًا تَضِجَتْ
جُلُودُهُمْ بِدَلَّاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزًا
حَكِيمًا - هندی ٲهون بین کافری ب نایه ٲین مه کری ، پاشی ٲه
دی وان که ٲنه د ناگره کی دا ، دا ٲه و تام بکه نه گهر ما وی ، ههر
جاره کا چهرمی وان هاته سوٲن ٲه چهرمه کی دی دی بو وان
گوهور ٲین ، دا عه زاب و ٲیشا وان یا بهرده و ام بت . هندی خودی
یه بی زال بوویه تشته ک ل بهر وی ناسی نابت ، و ٲه و د ر ٲقه برن
وقده را خو دا بی کاربنه جه بوویه ﴿ (النساء : ۵۶) .

ژ قی نایه تی د ٲینه زانین کو ههر جار هه کا چهرمی جه هه میان
ب ناگری هاته سوٲن خودی چهرمه کی دی ب سه ر لهشی وان
دا دگرت .. بوچی ؟

نايهت ديبزت : ﴿ لِيذوقوا العذاب - دا تام بكنه عهزايي ﴾
مهعنا : نه گهر چهرمي وان هاته سوتن و چهرمه كي نوي
ل شوي ني نه هات نه و تام ناكه نه عهزايي ..

چ ژ في دئيه زانين ؟

ژي دئيه زانين كو مروفي ب ريكا چهرمي ههست
ب نه خوشي دكته ، ب تايه تي نه خوشيا سوتني .. ونه فه
مهسه لك بوو مروفي ل ده مي هاتنه خوارا قورئاني نه دزاني ،
چونكي دختوري و هسا پيش نه كهفت بوو كو ب سهر في راستيا
علمي هل بيت .

بهلكي بهروفازيا في چهندي مروفي هزر دكر گوشت ژي
وهكي چهرمي يان پتر ههست ب ئيشي دكته ، بهلكي پشتي
زانينا ته شريحي پيشكهفتي بو زانايان ديار بوو كو چهرم ب تني
ههست ب ئيشي دكته ، مهعنا : نه گهر تو دهرزينه كي بكنه
د له شي مروفه كي را پشتي سهر ي دهرزيكي چهرمي كون دكته
گوشت ههست ب ئيشي ناكته ، و د شروفه كرنا في چهندي دا
نه و ديبزن :

پشتي مه ب مكرسكوي بهري خو دايه له شي بو مه ديار بوو
كو گه لك نه عصابين ههست پيكرني د له شي مروفي دا هه نه ،
وتشتي غهريب نه وه نهف نه عصابه هه مي د له شي دانه ، له و

ئه گهر ئهم فهرز بکهین مرۆفه کی چهرم د سهر لهشی دا بیټ
 تو گوشتی وی بسوژی یان ب کیری پرت پرت بکهی ئهو
 ههست ب ئیشانی ناکهت ، چونکی ئه عصابین (ئحساسی) وی
 نابن !

لهو پستی چهرمی کافری د جههنه می دا دسوژت چهرمه کی
 دی بی نوی ب سهر لهشی دا دئیت ، دا ئهو پتر تام بکهته
 عهزایی .

وبه رانه بر فی ده می ئایهت به حسی فهخوارنا جههنه میان ژ ئافا
 زیده که لاندی دکهت ، دبیژت : ﴿ وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ
 وَمَعْفَرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ
 أَمْعَاءَهُمْ - وَيَوْمَ تَقُودُ أَادَارَانِ د بهحهشتی دا ژ هه می رهنگین فیقی
 هه نه ، ویا ژ فی مهزنتر لیبورینا ژ گونه هین وانه ، ئه ری ئه وی
 د فی بهحهشتی دا ما وه کی ویه یی هه ر وهه ر د ئاگری دا
 دمینت ، وئافه کا زیده که لاندی بو وان دئیه دان روئیکیین وان
 بی پرت پرت دبن ؟ ﴿ (محمد : ۱۵) .

ل فیری ئایهتی نه گۆت : گا فا روئیکیین وان ب ئافا که لاندی
 هاتنه سو تن دی هنده ک روئیکیین دی دهینه وان ، وه کی
 چهرمی . به لکی گۆت : روئیکیین وان دی پرت پرت بن ..

مهعنا : نهو ئاڤا كهل و خوارنا نه خوښ نهو ا د رويښيگان وان دا
هه دى رڙته د ناف هنافين وان دا !
بوچى ؟

ديسا زانايين بسپور ب ريكه ته شريحي زانیه كو د رويښيگان دا
چو نه عصايين حساس نين خودان بي ب تشتي كهل وي سار
بحه سييت ، لهو مانا ئاڤا كهل د رويښيگان دا چو نه خوښي
ناگه هينته خودانى ، كهنگي نهو دى ههست ب نه خوښي كهت ؟
زانا دبيژن : گاڤا نهف خوارنه رڙته د ناف هنافان دا هنگي
خودان دى ههست كهت هه وه كي كيږ وخه نجهر بين ب هنافين
وى دكهفن .

ژ بهر قى چهندي هم دبيژين : نهف ديار كرنا قورئاني بو
سالوخته بين چهرمي ورويښيگان تشته كي د شيانا مروقي دا نينه ،
ونه وى ل ده مى هاتنا قورئاني بشيت پيشوخت فان راستيان
بزانت دقيت نهو بت بي نهف مروقه ئافراندى ونه پين وى
زانين .

(۲۷)

ژ ھەر تىشتەكى مە جۆتەك ئافراندىيە

زانابى موسلمان بى مەزن (محمد عبد السلام) بى پاكىستانى
ئەوى ل سالا ۱۹۷۹ ز خەلاتى (نۆبل) د بابەتى فېزىيائى دا
وەرگرتى ژ بەر فەكۆلىنىن وى بىن گرنگ د بابەتى (لەشىن ھوپىر
وھەفكوفىن وان) دا ، ودانانا وى بۆ وى نەظھەرىيى ئەوا دو
ژ ھىزىن سەرەكى د گەردوونى دا دگەھىنتە ئىك كو ھىزا
كەھرومغناىسىيە ھىزا ئاقۆكى يا لاوازە ، پىشتى خەلاتى
(نۆبل) وەرگرتى گۆت :

« ئەو ئايەتا قورئانى ئەوا دىبىژت : ﴿ ومن كل شيء خلقنا
زوجين لعلكم تذكرون ﴾ (الذارىات : ۴۹) پالدەرى سەرەكى
بوو بۆ من بەرى من داىە فان فەكۆلىنان » .

ئەگەر ئەم بەرى خۆ بدەينە ئايەتىن قورئانى دى بىنىن ئەو
د پىتر ژ جھەكى دا بۆ مە ئاشكەرا دكەت كو ژ ھەر
تىشتەكى خودان رح خودى جۆتەك داىە ، د دەر حەقا مرقۇقى دا
قورئان دىبىژت :

﴿ أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى . أَلَمْ يَكْ نَظْفَةً مِنْ مَنْى يَمْنَى . ثُمَّ كَانَ عُلُقَةً فَنَحَلَقَ فَسَوَى . فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنَ الذَّكَرَ وَالْأُنْثَى - ئَهْرَى ئَهْفٌ مَرْؤْفَى بَاوَهْرَى ب رَابُوْنَا پَشْتَى مَرْئَى نَهْنَيْتْ هَزْر دَكَهْت ئَهْو دَى ئَيْتَه هَيْلَان وچو فهَرْمَان ل وى نَائِيْنَه كَرْن ، وچو حَسِيْب د گَهْل وى نَائِيْتَه كَرْن ؟ ئَهْرَى مَا ئَهْو چِكَه كَا ئَافَى يَا لَآوَاز نَهْبُوو كُو دَهَاتَه رِيْتَنْ ، پَاشَى ئَهْو بُوو پَارچَهِيَه كَا خُوِيْنَا هَشَكْ ، فَيَجَا خُوْدَى ب شِيَانَا خُوْ ئَهْو نَآفِرَانْد و ب جَوَانْتَرِيْن رَهْنِگ دُوْرَسْت كَر ؟ ووى هَهْرْدُو جُوْت : بِي نِيْر وِى مِى ، ژ فِى مَرْؤْفَى دَان ﴿ (الْقِيَامَةُ : ٣٦-٣٩) .

و د دهر حهقا حهيوانهتى دا ديبىرت :

﴿ قَلْنَا اِحْمَلْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْن - مَه گُوْتَه نُووْحَى : ژ هَهْر رَهْنِگَه كَى ژ حهيوانهتان جُوْتَه كَى - ئِيكَى نِيْر وئِيكَا مِى تُو د پَپُوْرَى دَا هَلْگَرَه ﴿ (هُوْد : ٤٠) .

و د دهر حهقا شينكاتى وبهرههه مى وى دا ديبىرت :

﴿ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْن - وَخُوْدَى ژ هَهْر بَهْرَهههه كَى جُوْتَه كَى چِيكْرِيَه ﴿ (الرَّعْد : ٣) .

وئَه گ هَهْر سَى نَآيَه تَه رَا دِگَه هِيْنِن كُو خُوْدَى مَرْؤْف و بَارَا پَتِر ژ جُوِيْنِيْن حهيوَان و شِيْنِكَاتَى ژى ل سَهْر رَهْنِگَى نِيْر و مِيِيَان دَايْنَه ، و ب فِى چَهْنَدَى ئَهْو زِيْدَه يِى دَكَهْن ، و نَفْشَى خُوْ ژ نَهْمَانَى

دپاریزن .. وئەفە مەسەلە کا گەلە کا غەریب نەبوو ل بەر مرۆقی
 ب تاییەتی زانایان ل دەمی هاتنا قورئانی ، چونکی ئەو تشتەك بوو
 وان ب چاف ددیت ، بەلی تشتی ئەو حییەتی کرین و بەری وان
 دایە هندی ئەو فە کۆلینان د فی دەربارەیی دا بکەن ئەف ئایەتا
 دی بوو ئەو مە ل سەری ئینای : ﴿ ومن کل شیء خلقنا زوجین
 لعلکم تذکرون ﴾ (الذاریات : ۴۹) چونکی ژ پەیفاف ﴿ ومن کل
 شیء ﴾ دئیتە زانین کو مەسەلە نە ب تنی تشتی خودان رحە
 وەکی مرۆف و حەیانەت و شینکاتی ، بەلکی خو ئەو هەشکاتی
 ژی فەگرت .. وئەفە جەهی پسیری بوو ل نک زانایان بەری
 خەلکی دی .

و حەتا ئەم ب سەر بەرسقی هەلبین و ئەجازا قورئانی بو مە
 ئاشکەرا بیت ، دقیت ب کورتی ئافرویه کی بدەینە هەندەك بابەتین
 (فیزیائا لەشین هویر - فیزیاء الجسیمات) .

حەتا سالی سیهان ژ سەدسالای بیستی زانایان فیزیائی هزر دکر
 د (زەرری) دا ب تنی (ئلکترۆن) هەنە ، و وان دزانی کو
 ئلکترۆن خودان شەحنەیا سالیە ل دۆر ناڤکا زەرری دزقرت ،
 بەلی ل وی دەمی زانایان فیزیائی یی ئنگلیز (دیراک)
 د موعادەلاتین خو دا ب سەر مەسەلە کی هەلبوو ئەو حییەتی
 کر ، دەمی وی موعادەلە چی دکرن وی ددیت ئەو ب دور

رهنگان (حمل) دېن ، فې چەندى ھزرەك ل نك وى پەيدا كر
ووى ئىختىمالا ھەبوونا لەشەكى (موجب) ژى د ذەررى دا دانا ،
ووى ھژمارە كا فەكۆلېنان د فې دەلېقەبى دا كرن دا ھزرا خۆبى
بنەجھ بکەت بەلى فەكۆلېنېن وى چو سەر نەگرتن ، وئەو مر
وزانايېن فېزىيائى گۆتتا وى ب چو فە نەگرت .

د سالىن سېھان دا ژ سەدساللا بېستى زانايېن فېزىيائى ب سەر
شوپنوارېن لەشەكى ھوېر ھلبوون ، وپشتى وان فەكۆلېن ل سەر
فې لەشى كرىن وان دىت كوتلا وى ھندى يا ئلكتروئېنە ،
وشەحنا وى ژى ھندى يا وىە بەلى يا موجدە نە يا سالبە ،
وھنگى وان ناڤى فې لەشى كره (ئەنتى ئلكتروئ - دژى
ئلكتروئى) يان ژى (پازتروئ) ، وڤى چەندى زانا پالدان كو
ل ھەڤكويڤ يان ھەڤدژىن ماددان بگەرىيېن ، وپشتى گەلەك
فەكۆلېنان ئەو ب سەر سېھ رەنگىن ماددان ھلبوون ھەر ئىك
ژ وان جۆتى خۆبى ھەڤدژ ھەيە .

وھەبوونا جۆتەكى ھەڤدژ بۆ ھەر ماددەيەكى ئىختىمالە كا
ب ھىزل بەر سنگى زانايان دانا ئەو ژى ھەبوونا عالەمە كا دىە
بەرانبەر فې عالەما مە يا ماددى كو ژ جۆتى ماددەى يى ھەڤدژ
پىك ھاتىت ، كو عالەما غەببى يە ، چونكى ئەڤ گەردوونا ئەم
تىدا دژىن وعەردى مە ژ ماددەى - نە كو جۆتى ھەڤدژى

ماددهی - پیک هاتیه .. بهلی ئەفه مهسه له که مرژف ب علمی خو نهشیایه بگهتی ومن نهباوهره ئەو د فی دنیایی دا بشیت بگهتی ژی .

وتشتی دی بی زاناین فیزیائی ب سهر هلبووین ئەفه بوو :
ههر جاره کا مادده وههقدژی خو یان لهشی هویر وبهرانبهری خو گههشتنه ئیک ههر دو پویچ دبن وکریاره کا وهکی پهقینی روی ددهت ، وئهف ههر دو مادده پیکفه دبنه طاقه ل سهر رهنگی تیشکین جما ، وزانا دبیزن : ئەحمالا ههی هندهک ژ فی طاقی جاره کا دی بزفرت بته مادده .. و ژ فیری مهسه لا ههبوونی ونهبوونی بو مه دیار دبت ، وئحمالا دورستکرنا تشتی ههی ژ چوننهیی ، یان ئافراندا تشتی ههی ژ عهدهمی وزفراندنا تشتی ههی بو عهدهمی مسوگر دبت .. وئهفه کارهکی ژ خودی پیشهتر ب کهسی فه نائیت .

وپسپاره کا دی یا مهزن ههیه زاناین فیزیائی حیهتی دکهت ، ئەو ژی ئەفهیه : ههر ماددهکی د گهر دوونی دا - وهکی مه گۆتی - ههقدژی خو بی بهرانبهر ههیه ، ههر جاره کا مادده وههقدژی خو گههشتنه ئیک ئەو ههر دو پیکفه پویچ دبن ، وهکی کونتاکی دهمی د کارهیی دا چی بت دهمی سار وگهرم دگههنه ئیک ، و د فی عهردی دا بی ئەم ل سهر پشتی دژین ریژهیا

ماددهی گهلهك ژ یا ههفدژی ماددهی پتره ، لهو مادده پاراستی دمینت ، فیجا تو بیژی حالی فان مهجهرراتین دی ژی بین کو د گهردوونا مه دا ههین وه کی حالی عهردییه ، یهعنی : تو بیژی د ناف وان ژی دا ریژهیا ماددهی ژ یا ههفدژی وی پتره ؟ ونه گهر هات و د ناف وان دا ریژهیا ماددهی وههفدژی وی هندی نیک لی هات حالی گهردوونی دی چ بت ؟

ئهقی پسیاری زاناین فیزیائی ههتا ئهفرۆ ژی حیسهتی هیلاینه !! چونکی دئینه زانین کو نه گهر مادده وههفدژی وی هندی نیک لی هاتن ونیزیکی نیک بوون پهقینه کا مهزن د گهردوونی دا دی چی بت و د ئه نجام دا (فهنا نه کا) مهزن ژی دی چی بت ، وزاناین فیزیائی ئهتیماله کا دی ژی ددانن ، دهمی دبیژن : دویر نینه ل هندهك جهین گهلهك دویر د قسی گهردوونا مه دا هندهك مهجهرراتین کامل ههبن ژ ههفدژی ماددهی پیک هاتبن ، ونه گهر هات ونهف ئهتیماله یا دورست پسیارا دی یا مه حیسهتی دکهت ئهقهیه : ئهری چ مانع ههیه ئهو مهجهرره بین ونیزیکی مهجهررا مه بن ونهو چی بت یا ئهه ژی دترسین ؟

وبه رسقا قورئانی بو قی پسیارا فیزیائیان ئهقهیه : ﴿ إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِن زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ إِنَّه كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا - خودی یه عهسمانان وعهدری

دگرت دا ئەو نه کهشن ، ونه گهر ئەو کهفتبان ژ وی پیهتر کهس نهبوو وان بگرت . هندی خودی یه د پاش ئیخستنا عهزابدانا کافر وگونههکاران دا بی ئارام بوویه ، وبۆ وی بی تۆبه بکهت بی باش گونهه ژبیر بوویه ﴿ (فاطر : ٤١) .

ئنه گهر خودی قیبا بهرپهري ژینا مه یا دنیایی بییجت ، وبهرپهري ژینا ناخههتی فه کهت مهسهله دی گهلهک یا ب ساناھی بت .. ههر مهجهرهک وههفدژا خوۆ دی نیزیکی ئیک بن و ژ بهر پویچبوونا مادهدی پهیدا بوونا کهمییه کامهزن یا طاقی ، سۆراتیه کامهزن دی ل عهسمانی پهیدا بت ، ونهوه کهسی هنگی بهری خوۆ بدهته عهسمانی دی هزر کهت ئەو کولیلکه کامهسۆره : ﴿ فاذا انشقت السماء فکانت وردة کالدهان - قیجا نه گهر عهسمان شهق بوو و ل روژا قیامهتی پهق کهفتی ، قیجا نهوه کی کولیلکه کی سۆر بوو ﴿ (الرحمن : ٣٧) .

و ب کورتی دی بیژین : راستین فیزیانا نوی باوهریا ب خودی وروژا قیامهتی وغهیی ل نک مروقی موکم دکهت وزانایی مهزن (باول دیقیز) نهوال سالای ١٩٩٥ ز خهلاتی نوئل وهرگرتی گهلهک دهلیل ل سهرفی چهندی دکتیبا خوۆ دا (خودی وفیزیانا نوی) ئینابنه .

(۲۸)

عهرشی به لقیسی د ناقبهرا قورئانی و علمی دا

د سووره تا (النمل) دا ژ نایه تا (۱۷) حه تا (۴۴)
خودایی مه زن ئیک ژ سهرهاتین مه زن یین ژینا پیغه مبهری خو
سوله یمانی بو مه فه دگو هیزت ، یین کو هیزا وی بو مه ناشهرا
دکن ، نهو ژی سهرهاتیا ویه د گهل شاها وه لاتی (سه بهه)
ل ده فها یه مهنی ..

و پستی سهرهاتیه کا دریژ کو فیژی نه جهی فه گیپنا وی یه
مه لیکا سه بهئی نهوا د هندهک ژیده ران دا هاتی کو ناقی وی
(به لقیسه) بریار دا قه ستا نک سوله یمانی بکته و باوهری
ب دینی وی بینت .. و بهری نهو بیته نک سوله یمانی ،
سوله یمانی گوته وان مرؤف و نه جنین ل بن دهستی وی :
کی ژ هوه ته ختی حوکمرانیا وی یی مه زن دی بو من نینت
بهری نهو یین خو ته سلیمی من بکنه ؟

قورئان دبیژت : ﴿ قَالَ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَنْ
يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ . قَالَ عَفْرَيْتُ مِنَ الْجِنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ

مِنْ مَقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٌ . قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ
 أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رآهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ
 هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ
 لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّيَ غَنِيٌّ كَرِيمٌ ﴿ (النمل : ٤٠) .

ودویر نینه مه خسه دا سوله یمانی ب فی چه ندی ئەو بت
 نیشانی مەزنیا وی هیژی یا خودی دایه وی نیشا به لقیسی
 بدەت .. دیوه کی ب هیژ و دژوار ژ ئەجنان گۆت : ئەز دی وی
 بو ته ئینم بەری تو ژ جھی خو رابی ، وەندی ئەزم ئەز دشیم
 وی تەختی راکەم ، و ئەز دی وی پارێزم حەتا دئینمە نک تە ،
 وکانی ئەو یی چاواپه ئەز دی وەسا وی ئینمە نک تە بیی تشتەک
 ژ ی کیم بیت ، یان گوهورپنەک ب سەر دا بیت .

ودبیزن : سوله یمان هەر ژ سپیدی دروینشت حەتا ئیقاری ،
 لەو وی دبت ئەف دەمه دەمەکی درپژە ، و دیارە خەلکی دیوانی
 تی ئینادەر کو سوله یمان ب فی دەمی یی رازی نەبوو ، لەو
 ئەوی زانینەک ژ کیتابی ل نک هەمی - وەکی قورئان دبیزت - گۆتە
 وی : ئەز دی وی تەختی بو ته ئینم بەری تو چاقین خو به لینی .
 ئەو کەس کی بوو ، و ئەو چ زانین بوو وی ژ کیتابی هەمی ،
 و ژ کیژ کیتابی ؟ ئەفە قورئانی بو مه نه گۆتیه .. و دویر نینه ئەو
 ژ دیوه کی ژ ئەجنان بت ، ووی ئەف عەرشه ب رپکە کا

علمی قه گوهاسست بت ، چونکی قورئان ده می به حسی وی دکت ب تنی دبیژت (الذي) ، هدر و هسا دیار ناکت کو وی ئەف عەرشه ب رهنگه کی (موعجزه) و دو عاکرنی قه گوهاستیه ، وه کی هندهک زاناین تهفسیری دقیت مه تی بگههینن .

سولهیمان ب گوتنا فی کهسی رازیوو ، ودهستیری دایی ، قیجا وی زانینا خو ب کارئینا ، و ب ئانههیا خودی وی دگافی دا تهختی مهلیکا سه بهئی یی ئەهول ده می حوکمداریی ل سهر دروینشت ژ یه مه نی ئینا بهیتوله قدسی ، وده می سولهیمانی ئەه تهخت ل نک خو ئاکنجی دیتی ، گوت : ئەفه ژ قهنجیا خودایی منه دا من بجهریبت : کانئ ئەز ب وی چه ندی شوکرا وی دی کهم یان دی کافر بم وپشت ده مه شوکرا وی ؟ وهچی بی شوکرا خودی سهر قهنجیین وی بکت ههما مفایی وی چندی هدر بو وی دی زفرت ، وهچی کوفری ب قهنجی بکت و شوکری نه کت هندی خودایی منه منهدت ب شوکرا وی نینه ، یی مه رده خیرا وی دنیایی دا شوکرداری و کافری قه دگرت ، پاشی ل ئاخره تی ئەه دی حسیبا وان کت و وان جزا دهت .

ول قیری مه دقیت راوهستانه کا علمی مه د گهل قی سهرهاتی ههبت دا بزاین کانی علمی مروقی بی نوی بو ئحتمالا

دوباره ههبوونا فی رهنگه فه گوهاستی چ دبیرت؟ زانا دبیرن :
 فه گوهاستنا تشتته کی یی بچویک بت یان یی مهزن ژ جهه کی بو
 ئیکی دی یی دویر بت یان یی نیریک تشتته کی مومکنه ژ لایی
 علمی فه چونه چونه ژ لایی (نهظهری) فه ب نسبت شیانین مه
 ل سه دسالا بیستی ویست وئیکی ، چونکی مهسه لسی په یوه ندی
 ب طاقی و مادده ی فه ههیه ، و نه ف ههردوو (طاقه و مادده) دو
 رهنگین ژیک جودانه بو ئیک تشتتی ، و تشتته کی مومکنه مادده بته
 طاقه و طاقه ژی بته مادده ، ل دویش موعاده له یه کا ناقدار ل نک
 زانایان ، و مرؤف ل ده می مه یی نوکه شیا یه مادده ی فه گوهرت
 و بکته ته طاقه وه کی دوان مه فاعلین ذهرری دا دبیره کرن یین
 کاره یی بو چی دکهن ، ههردو چهنده نه فی کاری هیشتا پی دقت
 کو پتر وهراری بکته ، ههردو سه مرؤقی شیا یه -
 ب دهره جیه کا گهله ک کیتر - کو طاقی بکته مادده ، ههردو
 چهنده نه فه هیشتا ل سهر ئاستی (لهشین هویر - جسیمات)
 دبیره کرن .

مهنا مادده دبته طاقه ، و ژ لایی علمی فه تشتته کی
 موسته حیل نینه طاقه جاره کا دی بته مادده ، و تشتتی نه هیلت
 نه ف فه گوهاستنه ب رهنگه کی بهر ف ره یته کرن زه جهه تا ب جه
 هاتنا وی یه ژ لایه کی فه ، و ژ لایه کی دی فه زه جهه تا

تهحه ككوما د قىّ فه گوساتنىّ دايه ل ژير كاودان و شيانين علمى
بين نوكه مروفي هدين .. وبى گومان نه هيلانا قىّ زه حمه تا
ژينگوتى پيشكه فتنه كا علمى يا مه زن بىّ دقيت .

زانا د قىّ ده ليفه بىّ دا ديژن : شيانين مه بين علمى وعه مه لى
د قىّ بابه تى دا وه كى شيانين وى زار و كينه نه وى ژ نوى خو فيرى
خواندن و نفيسينى دكهن ، وچى گاڤا ئه م شيانين ب ساناهى
ماددهى فه گو هيزين و بكه ينه طاقه شو ره شه كا مه زن د مه جالى
علمى دا دىّ پيدا بت ، چونكى مومكنه طاقه ب له زار و ناهى
ل سهر پيلين ميكرونى بيته هنارتن ، يه عنى د ئيك ثاينه دا نه و
سىّ سه د هزار كيلومتران بچت ، فيجال وى جهىّ نه و بو دئيتسه
هنارتن نه و طاقه جاره كا دى بو ماددهى دى ئيته فه گوهاستن .

ب قىّ چه ندى نه م دى شين چى جيهازى مه بقيت يان حه تا
خانيه كى مه زن ژى ژ جهه كى ببه ينه جهه كى دى نه گهر خو
نه و جه يى دوير ژى بت ، خو ل سهر بانى هه يقى ژى بت
ب چه ند ده يقه يه كين كيم .

به لى زه حمه تا سهره كى د ب جهينانا قىّ خه ونى دا هدى
- وه كى زانايين فيزيائى ديژن - نه وه پشتى نه م ماددهى دكه ينه
طاقه وده نيرينه وى جهىّ مه دقيت دى چاوا شين ل وى جهى قى
ماددهى جاره كا دى فه گهر ينه سهر ره نكى وى يى نه صلى ،

یہ معنی : چاوا دی شیین جوزہ ئیاتین وی یان ذہرراتین وی ماددهی
 وہ کی بہری تہرتیب کہین ، وہہر ژہررہیہ کی دانینہ جہی وی یی
 دورست بہری مادده بیتہ گاقہ ، ئەفہیہ نو کہ ل بہر مہ ئاسی .

وزہ حمہ تا دی یا مہزن یا کو نو کہ دبتہ ئاستہنگ د ریکا
 ب جہینانا فی کاری دا ئەوہ دەمی طاقہ ل سہر رہنگی پیلین
 کہہرومغناتیسسی دئیتہ ہنارتن ، دی چاوا شیین وان پیلین ہہمیان
 وەرگرین ، چونکی دئیتہ زانین کو نیژیکی ۴۰٪ ئەف پیلہ
 ل ہہوا زعی دبن ، و ئەف چہندہ دی کاری د دورستیا ماددهی
 دا کہت دەمی دوبارہ ل سہر رہنگی وی یی ئەصلی دئیتہ
 زفراندن .

زفرین ل سہرہاتیا عہرشی بہلقیسی دی بیژین : تہفسیرا
 علمی بو فہ گوہاستنا عہرشی بہلقیسی ژ سہبہئی بو قودسی
 ئەفہیہ : ئەف کہسی علم ژ کیتابی ہہی دبت ئەف عہرشہ
 وەرگیراہتہ رہنگہ کی طاقی ، پاشی ب لەزا رۆناہیی ئەف طاقہ
 ہنارتبہ نک سولہیمانی ، و ئەو لەز وہ کی مہ گۆتی ۳۰۰ ہزار
 کیلۆمترہ د ئیک ثانیہ دا ، و پاشی ئەف طاقہ دوبارہ کریتہ
 ماددہ .. و ئەگەر ئەف تہفسیرہ یا دورست بت دقیت ئەو کہسی
 ئەف کارہ کری ئەجنہ بت ، چونکی نہہاتیبہ زانین کو علمی
 مروفی ل دەمہ کی گہہشتبہ فی دەرہجی ژ پیشکەفتی !

ونه گهر هات مه ئەف تەفسیره لادا ، ومه ژى وهكى گهلهك
تەفسیرزانی بەری گۆت : ئەفە موعجزهیه کا خودایی بوو
خودی دایه پیغمبەری خو سوله بمانی - وهکی گهلهك
موعجزه یین دی یین داینی - مفایه کی علمی بو مه دفی
سەرھاتی دا ههیه ئەو ژى پالدا نا مه مروفانه بو ب جهئینا فی
خهونا علمی یا مه نوکه به حس ژى دکر .. ودقیّت ژ بیر
نه کهین کو بارا پتر ژ فان ئکتشافات وئختراعاتین علمی یین
نوی ل دەسپیکى خهون و خه یال بوون ، پاشی دهمهك هات بوونه
راستیه کا واقعی .

(۲۹)

دیتنا هه‌یفی و رۆژی

ئیمامی بوخاری ژ عبداللهاهی کورێ عومهری فه‌دگوهیزت ،
 دبیژت : پیغه‌مبه‌ری - سلاف لی بن - گوٓت : ﴿ الشهر تسع
 وعشرون ليلة ، فلا تصوموا حتی تروه ، فإن غم علیکم فأكملوا
 العدة ثلاثین - هه‌یف بیست ونه‌ه شه‌فن ، فینجا هوین ب رۆژی
 نه‌بن حه‌تا هوین هه‌یفی نه‌بینن ، وئه‌گه‌ر ل به‌ر هه‌وه به‌رزه بوو
 هوین هژمارێ تمام بکه‌ن وبکه‌نه سیه‌ ﴿ .

و د حه‌دیه‌سه‌ کا دی دا ئیمامی بوخاری ژ نه‌بوو هوره‌یره‌ی
 فه‌دگوهیزت ، دبیژت : پیغه‌مبه‌ر - سلاف لی بن - دبیژت :
 ﴿ صوموا لرؤیته‌ وأفطروا لرؤیته‌ فإن غبی غلیکم فأكملوا عدة
 شعبان ثلاثین - ئه‌گه‌ر هه‌وه هه‌یف دیت ب رۆژی بن وئه‌گه‌ر
 هه‌وه هه‌یف دیت بخۆن ، وئه‌گه‌ر هه‌یف ل به‌ر هه‌وه ئاشکه‌را
 نه‌بوو هژمارا شه‌عبانی بکه‌نه سیه‌ ﴿ .

ژ فان حه‌دیه‌سان وگه‌له‌ك حه‌دیه‌سین دی ژ یین وه‌کی وان
 دیار دبت کو پیغه‌مبه‌ر - سلاف لی بن - مه‌ ل هندی ناگه‌هدار
 دکه‌ت کو نه‌صل د هژمارا هه‌یفی دا نه‌وه بیست ونه‌ه رۆژ بن ،

وئەگەر هات و هەیف پشتی زێره قانی یە کا هویر لسی دئیتە کرن
نەهاتە دیتن مەعنا وی ئەو هەیف هیشتا نەبوویە لەو دقیت هژمار
بیتە سیه ..

وئەف حەدیسە راستیە کا علمی بو مە بەرچاف دکەت ل قان
دوسەد سالیڤ دویمایی ژ نوی یا هاتیە زانین ، پشتی علمی
فەلەکی پیشکەفتی وزانایان ژ نیتیک دوچوونا زفرینا عەردی
و هەیفی کری ، و ل قیری مە دقیت ب کورتی ئیشارەتی بدەینە
قی مەسەلی .

زانا دبیژن : زفرینا هەیفی و عەردی ورۆژی پیکفە پشکداریی
د دەسنیشان کرنا رۆژین هەیفە عەسمانی دا دکەن ، وئەف هەیفە
ئەم ل عەسمانی دبینین هەقال و دویفە لانکا عەردی مەیه ، ب وی
لەزا ئەو ل دۆر سەرنتەری خو دزقیرت ئەو ل دۆر عەردی ژ
دزقیرت ، لەو هەیفی جارەکی ئەو ل دۆر خو و ل دۆر عەردی
ژی دزقیرت ، و عەرد و هەیف پیکفە سالی جارەکی ل دۆر رۆژی
دزقیرن ، ژ بەر قی چەندی ئەف هەیفە ل شەفی صەبرا مە دینت
ورپیککی بو مە روھن دکەت چو جاران پشتا خو نادەتە مە ، وئەفە
رۆژا ئەو هەی و عەردی مە هەی ب ئیک لایی زێره قانی
ل عەردی مە دکەت ، و چونکی ئەف هەیفە ئەم ل عەسمانی دبینین

هه‌یفی جاره‌کی ل دۆر خوۆ دزفرت رۆژه‌کا وی چارده ونیف هتا
پازده رۆژین مه بین عه‌ردینه .

وهه‌یفی جاره‌کی عه‌رد وهه‌یف و رۆژ دئینه راستا ئیک
ودکه‌قنه سه‌ر ئیک خه‌طی ، و ل وی ده‌می هه‌یف دکه‌فته
د ناقه‌ه‌را هه‌ردوان دا ، پاشی هه‌یف ژ فی خه‌طی ده‌ردکه‌فت
وده‌ست ب زفرینا خوۆ ل دۆر عه‌ردی دکه‌ت ، وچه‌ند زفرینا وی
به‌رده‌وام بیت ئەو مه‌ساحا گه‌ش دکه‌ت ژ رویی وی ل به‌ر چاقین
مه‌پتر لی دئیت چونکی دکه‌فته به‌رانبه‌ر چاقی رۆژی ،
په‌شتی چارده پازده رۆژان گه‌شکرنا دیمی هه‌یفی گرۆفر دیت
چونکی نیقا ده‌ورا خوۆ خلاس دکه‌ت و ب هه‌می فه‌ دکه‌فته
به‌رانبه‌ر رۆژی ، پاشی به‌ر به‌ره ژ لایلی دی فه‌ ل کیمی دده‌ت
وگافا هه‌یف ب دویمه‌ی هات جاره‌کا دی ئەو دکه‌فته سه‌ر
خه‌طی راست د گه‌ل عه‌ردی و رۆژی ، وهنگی ئەو ل به‌ر
چاقیت مه‌ به‌رزه دبت .

و هتا هه‌یف فی ریکی ببه‌رت ئەو موحتاجی (۲۹) رۆژ و
(۱۹) سه‌عه‌تان هتا (۲۹) و (۵) سه‌عه‌تان دبت ،
و موعه‌دده‌ل ئەو موحتاجی (۲۹) و (۵۳ %) ژ رۆژی دبت
هتا ده‌ورا خوۆ ب دویمه‌ی بینت ، مه‌عنا : هه‌ر دو هه‌یقان
رۆژه‌ک زیده بت ، له‌و دی بینی هه‌یفه‌ک بیست ونه‌هه ئیک

سيهه ، بهلى چونكى (۳ %) ژ نىقى زیده تره ، وئەف زقرينه سەدى سەدى يا دەقيق نينه گەلەك جاران فى تەرتيبي (خەلەل) دكەفتى وپتر ژ هەيقەكى دبنه (۲۹) رۆژ ، لەو پيغەمبەر - سلاف لى بن - مە ناگەهدار دكەت كو دقيت ئەم بيست ونهه بكهينه (ئەصل) و سيهي بكهينه حسيه كا (طارى) .

ول دويف پيزانينين نوى بين علمى فەلەكى ، وواقعي كەشنى يى خەلكى ديتى ژى ، ئافابوونا رۆژى ب دەمه كى گەلەكى كيم ب پيش ئافابوونا هەيقا ئيك شەقى دكەفت ، لەو ديتنا هەيقى كو كارەكى ب ساناھى نينه ، دبتە نيشانا هندی كو هەيقا نوى دەست پى كر ، وحساباتين فەلەكى ب تنى بى بەريخودان تيرا هندی ناكەن مروّف حوكمى ب بوونا هەيقا نوى بدەت ، چونكى ژ بەر هندەك ئە گەرين فەلەكى دبت چەند هەيقەك ل دويف ئيك بن بيست ونهه بن ، يان چەند هەيقەك ل دويف ئيك بن سيه بن .. ژ بەر فى چەندى پيغەمبەرى - سلاف لى بن - گرتن وخوارنا رۆژىيان ب ديتنا هەيقى فە گریدا .

(۳۰)

روژی و ساخله می

ئیمامی (طهبرانی) ژ (ئه بوو هورهیره ی) فه دگوهیزت ،
دبیژت : پیغه مبهری - سلاف لی بن - گۆت : ﴿ صوموا
تصحوا ﴾ یه عنی : روژی بگرن دی دساخله م بن .

ومروّف ده می وان ئایدت وحه دیسان دخوینت ئه وین به حسی
روژی و بهایی وی دکهن پتر جاران هزارا مروّفی بو لایی
(تده بودی) یی روژی دجت .. یان هه تا لایی عاطفی
وجفاکی ، به لی ب ریکا گه له ک فه کۆلینین علمی وطبی ئه فرۆ
دیار بوویه کو روژی گه له ک مفاین ساخله می ژی تیدا هه نه ،
وکو گوتنا پیغه مبهری - سلاف لی بن - گه له ک یا د جهی خو دا
بوویه ده می مفاین روژی یین (صحی) د په یقه کا ب تنی دا
کۆم کرین وه کی گۆتی : ﴿ .. تصحوا ﴾ .

و ژ ئه نجامین فه کۆلینین نوژداری یین نوی ئاشکه را بوویه کو
(ئه دا ئا له شی روژیگری) ده می ئه وی ب روژی باشته ره
ژ (ئه دا ئا له شی مروّفی نه یی روژیگری) ویا ژ من فه ئه فه
راستیه که گه له ک ژ مه ب سه ربؤرا خو یا شه خصی زانیه ،

ونۆژدار نه گهرا قى چه ندى بو هندی دزقرینن دیبژن : روژی
دهره جا تهحه مموله له شی بو وهستیاین (عهضه لی) زیده تر لی
دکته ، ودل د گهل نه ندامین دی بین جیهازی زفراندنا خوینی ،
هه ره وهسا جیهازی هه لاندنا زادی وی بیه نی ژی ل ده می مروّف
بی ب روژی باشته رب کاری خو رادبن ، ژ بهر قی چه ندى
مروّفی روژیگر کیمتر هه ست ب وهستیانی دکته ، وتهحه مولا
وی یا جسمی ل ده می نه وی ب روژی پتیره ژ هنگی ده می نه
نه بی ب روژی ، چونکی ژیده ری (طاقی) ل نک روژیگری ونه
روژیگری بی ژیک جودایه ..

ودختورین بسپور دیبژن : نهف نه دانا له شی وعهضه لی یا
باش دئسته تیکدان چی گاڤا مروّفی پتیر ژ چارده سهعه تان خو
ژ خوارن و فه خوارنی دا پاش ، چونکی (موقاوها) له شی سست
دبت ونه وهه ست ب وهستانی دکته ، ژ بهر قی چه ندى نه م
دیین (معه ده لی) ده می روژیگرتنی د ئیسلامی دا د ناقبه را
(۱۱ - ۱۴) سهعه تان دایه ، وییغه مبه ری - سلاف لی بن -
گه له ک ته ئکیدل سه ره هندی کری به کو ده می روژ ئاڤا دبت
مروّف روژی یا خو بشکینت وخو گیرۆ نه کته ، هه ره وهسا
وی نه م ژ هندی بین داینه پاش کو (وصالی) د گرتنا روژیان

دا بکهین ، یهعنی : دو رۆژان یان پتر رۆژی ل سهر ئیک بگرین بی مهغره ب فتاری بکهین .

ومفا رۆژی بی صحی ژ هندی دئیت رۆژی دبتنه نه گهر دۆن د لهشی مرۆفی دا بجهلیت ، و ب فی چهندی (الأحماض الدهنية الحرة) د خوینی دا زیده دبن ، وئەف (ئەحماضه نه) دبنه ژیدهری سهره کی بی طاقی بۆ لهشی ، نه وه کی وی کهسی نهوی نه بی ب رۆژی ، نهوی (کلۆکۆز) بۆ دبتنه نهو ژیدهری ژ بهر فی چهندی ده می رۆژیگر کاره کی دکهت (ماددی جلیکۆجین) نهوی د ناف (میلاکی وعهضه لاتان) دا هه می کیم ئستهلاک بت ، ههر وهسا مسته وایی شه کرا کلۆکۆز د خوینی ژی دا دئیتنه زه بته کرن ، نه گهر نه چی گاڤا مسته وایی فی شه کری د خوینی دا کیم بوو خودان ههست ب وهستیان و گیزبوونی دکهت ، وچونکی ئەف کلۆکۆزهیه دبتنه ژیدهری سهره کی بی طاقی ل نک کهسی بی رۆژی - وه کی مه گۆتی - ده می نهو کاره کی دگهت مسته وایی فی شه کری ل نک وی کیم دبت ، لهو نهو ههست ب وهستیانی دکهت .

ومهسه له کا دی ژی ههیه یا گریدایه ب شعوری فه بهلی کاری ل لهشی ژی دکهت ، ده می مرۆف ژ بهر رۆژی بی خو برسی دکهت ، یهعنی : خو ژ خوارنی و فه خوارنی ددهته پاش بو

هندي چونكى ئەف كارە عيبادهتەكە وى نيزىكى خودى دكەت ، ئەو د حالەتەكى نەفسى يى خوۆش دا دژين ، شعوروى ب رازييونەكا نەفسى دكەت ، وئەف شعورە مەعندەويياتين وى بلند دكەت ، وھەر جارەكا مرؤف د حالەتەكى نەفسى يى ب فى رەنگى دا بژيت دختۆر دييژن : زيدەھى يەكا بەرچاڤ دكەفتە ھژمارا ھندەك ھۆرمۆنين ب مفا د لەشى دا وەكى كۆما ھۆرمۆنين (ئەندرؤفين) ئەوين (ئەدائا لەشى) باشتەرلى دكەن ، وناھيلن مرؤف گەلەك ھەست ب وەستيانى بكەت . وشيرەتى ژ ھەمىيان بەلافتري نوژدار ل نساخين خوۆ دكەن ئەقەيە ئەو دييژنى : خوارنا خوۆ كيم بكە ! وئەگەر مرؤف پسيارى ژ ئيك ژ وان بكەت : بۆچى ؟ ئەو دى بيژن : ئەگەر مرؤف چونە چونە سالى دەمەكى يان چەند روژان خوارنا خوۆ كيم بكەت ، ھاريكارى يا لەشى دى ئيتەكرن كو ئەو خوۆ ژ وى خەزىنى زيدە يى دۆنى وبەزى وسمووم وفايروسان رزگار بكەت ، ئەو خەزىنى دبتە مەزنترين دوژمن بوۆ ساخلەميا مرؤقى .. فيجا ريكا ژ ھەمىي باشتەر بوۆ وى ئەو ئەو خوارنا خوۆ كيم بكەت . وئەم دييژين : روۆزى باشتەرين ريكە لەشى مرؤقى ژ فى خەزىنى خراب رزگار بكەت ، چونكى ئەو ژ لايەكى دبتە پاريز

بۆ لهشی ، و ژ لایه کی دی فه دبته عیبادهت شعوروا مرۆفی
ب رازیوونی وراحتا نهفسی زیده دکهت ..

و د فه کۆلینه کا نوی دا یا پهیمانگه ها ئه مریکی یا پیراتی پی
رابووی ، وپشتی هژماره کا دوپچوون وته جروبان ئه و گه هشتنه
ئه نجامه کی عنتیکه ، وان د فه کۆلینا خو دا گۆت : باشتیرین ریک
بۆ ئینانه خوارا وه زنی ب ده مه کی قیاسی وپاشخستنا پیراتی ئه وه
مرۆف ب روژی خو ژ خوارنی بده ته پاش و د گه له هاتنا شه فی
هنده ک خوارنی بخۆت ، وپشتی وان ته جروبه ل سه ر گه له ک
نموونه یان کرین وان دیت کو ئه ف رهنگی پاریزی دبته ئه گه را
ئینانه خواری ضه غطا خوینی ، وپتر مرۆفی ژ ئیشا شه کری ژی
دپاریزت .. ئه فه بسی ئه و بزنان کو عیباده ته کی ب فی رهنگی
د ئیسلامی دا هه یه دبیزنی : روژی ، به لی دو مه سه لین کورت
هه نه دقیت ئه م ل بیره بیننه فه ده می ئه م فی رهنگی عیباده تی
دکهین : ئیه تا مرۆفی دقیت بۆ خودی ، ده می ئه و فتاری دکهت
ئه و زیده نه خۆت دا له شی وی مفایی وه رگرت .

(۳۱)

گههين مروفي

گافا لهشي مروفي ل قويناغين دهسيكي وهكي هيشتا نهو
(جهنين) دورست دبت ، وبهري گوشتي بگرت ههستي وي
چي دبت ، وپشتي قهرقودهيي ههستي (الهیکل العظمي) دورست
دبت ، ژ نوي گوشت ب سهر دا دئيت ، ولهشي مروفي تمام
دبت وبهرههف دبت بو دانا رحى .. وئهفه راستيه كه قورئاني
ب ناشكهرايي بهحس يي ژي كرى دهمي بهحسى قويناغين
چييونو (جهنيني) دكهت ودييژت : ﴿ فخلقنا المصغرة عظاما
فكسونا العظام لحما . ثم أنشأناه خلقا آخر فتبارك الله أحسن
الخالقين ﴾ .

وئهف راستيا علمي ههتا سه دسالاي بيستي زاييني ژي ل بهر
زاناين بسپور يا ناشكهرا نه بوو ، چونكي وان هزر دكر دهمي
بچويك چي دبت ل سهرى گوشت پهيدا دبت پاشي ههستي ،
وهنده كين دي ژ وان هزر دكر گوشت وههستي بيكفه چي دين ،
وپشتي علمي نوي پيشكهفتي ، وزانايان ب ريكا ناميره تين نوي
دويچوونا وهارارا جهنيني د مالبچويكي دا كرى ، بو وان ناشكهرا

بوو کول سهری ههستی چی دبت ، پاشی گهه دورست دبن ،
پاشی گوشت ب سهر ههستی دا دئیت .. و ب فی چهندی
راستیا گوتنا قورئانی یا بۆری ب ریکا (علمی موجهرهد)
بنهجه وناشکهرا بوو .

و ل فیری مه دئیت بهحسی مهسهله کا دی بکهین وی ژی
ههر پهیهوهندی ب لهشی مرؤفی فه ههیه ، وئیعجازهکی
ژ (ئیعجازین علمی) بهلسی فی جاری د سوننهتی دا بو مه
بهرچاف دکهت ، وئهف مهسهله ل دۆر وان گههانه یین لهشی
مرؤفی ژی پیک دئیت ، یان هژمارا وان گههان یین د لهشی
مرؤفی دا ههین .

مه گوت : قورئان ل دهسپیکا سه دساله حهفتی زاینی دهمی
هیشتا چو موخته بهرین زانستی نههین ، وزانینا (تهشریحی) پهیدا
نهبووی ، دبیرته مه : گهلی مرؤقان ! هوین دهمی هیشتا (جهنین)
و د زکی دهیکی دا ، وهوین دهاتنه ئافراندن ، هوین یین
د چهند قویناغه کان را بۆرین .. پاشی ئهو ب بهرفرههی وان
قویناغان بو مه دهسپیشان دکهت ، وئیک ژ وان قویناغان قویناغا
چیکرنا ههستی بهری گوشت ب سهر دا بیت ، وههر چهنده
مرؤقین وی زهمانی ب گشتی وزانا وبسپوران ب تایهتی چو
زانین بهرفرهه ل دۆر چیوونا (جهنینی) نهبوون ژی ، بهلسی

پشتی زانا د علمی ته شریخی وجهینی دا زیده پیشکه فتین - پشتی هاتنه خوارا قورئانی ب سیزده قهرنان - وپشتی وان فه کولینین خؤل دؤر قویناغین دورستبوونا جهینی به لافکرین بو وان دیار بوو کو نهوا قورئان د دهر حهقا چیبوونا جهینی دا دبیزت سدهی سده یا دورسته ، وهر نهف مهسهله بوو بهری هندهک زانابین جیهانی بین مهزن وهکی پروفیسوری ئه مریکی مارشال جونسوونی دایه ئیسلامی وموسلمان بووین پشتی نهف ئعجازا علمی یا مهزن د قورئانی دا دیتی .

وخودی وهسا ههزکریه کولهشی مرؤقی بی پتری یا وی ژ گوشته کی نهرم پیکهاتی قالبه کی موکم یی ههستی ههبت دا خوؤ راگرت ، ونهف قالبه یه یی ئه م دبیزنی : قهرقوده ، یان (الهیکل العظمی) وهکی ب عهره بی دبیزنی ، وحدهتا حهره که ولشینا مرؤقی یا خوؤش و ب ساناهی بت خودایی ئافرهندهر نهف قهرقوده وهسا بی چیکری کو ژ هژماره کا ههستی کین جودا جودا د حهجمی خوؤ دا پیک بیت ، وفان ههستی کان ب هندهک گههین نهرم بوؤ حهره که ولقلقاندنی ودموکم وقاییم بوؤ قهتانندی بگههنه ئیک وپیکفه بینه گریدان ، ونهف گههنه بین کو ب عهره بی دبیزنی : (مفاصل) .

وحدها بهری بیست سیه سالان ژى د گهل وی پیشکفتنا
 بهرچاډ یا د علمی تشریحی دا پهیدا بووی هژماره کا مهزن یا
 سهیدایین طوبی ونهشتهرگه ریا ههستی بان نه دزانی قهرقوده یی
 لهشی مرؤقی چهند گهه یان (مهفصله) تیدا هه نه ، ومرؤف
 نه گهر وان (ئسکلؤبیدایین علمی) بخوینت یین کو د سه دسالان
 بیستی دا د دهستین زانایین بسپور هاتینه نفیسین ، وه کی
 ئسکلؤبیداییا بریتانی - بو نمونه - ، دی بینت نهف
 (ئسکلؤبیداییه) ده می دئینه سه ر بهحسی گههین لهشی هژمارا
 دورست یا فان گههان دهسینشان ناکهن ، ونا بیژن کانی چهند
 گهه د لهشی مرؤقی دا هه نه ، بهلکی ب تنی نهو فان گههان
 ل سه ر چهند کومه کان لیکفه دکهن ، و ژ وان ئسکلؤبیدایین
 هژماره ک بو گههان دهسینشان کرین ئسکلؤبیداییا (هچنسون)
 بو ، نهوال سال (۱۹۹۵ ز) هاتی یه به لاقرون وتیدا هاتیه
 دیارکرن کو هژمارا ههستی کان د قهرقوده یی لهشی مرؤقان دا
 (۲۰۶) ههستینه ، مهعنا ب تنی دوسه د وشهش گهه دقیت
 د لهشی مرؤقی دا هه بن .. بهلی پشتی هنگی ب دهه کی کیم ،
 یهعنی د فان هه ر دهه سالین بووری دا بو زانایین بسپور دیار بوو
 کو نهف هژماره یا دورست نینه ، ویا دورست نهوه (۳۶۰)
 گهه د لهشی مرؤقی دا هه نه و ب فی رهنگی : (۱۴۷) گهه

د ستوينا پشتی دا ، و (۲۴) د سنگی دا ، و (۸۶) د لایى ژوری یی لهشى دا وهكى دهستان و ملان ، و (۸۸) د لایى ژوری دا ، وهكى پیمان ، و (۱۵) د ناڅنهنگی دا ، وهژمارا ههمیان پیکفه دبتنه (۳۶۰) گهه .

وئۀف گهههنه ری ددهنه مروّفی کوئهو بشیت ب ساناهی حهرهکی بکته و رابت و روینت ، و خو بادته ، وئه گهرئهو نهبانه مروّف وهکی دارهکی رهق دا لی ئیت ، و ژبلی فان (۳۶۰) گههان هندهك گههین دی ههنه د کهڅه د ناڅهرا ههستیکین قافی سهری ، بهلی چونکی حهرهکه پی نائته کرن وشیانا لښاندنی تیدا نینه ئهو ژ گههان نائینه هژمارتن .

و پشٹی دیار کرنا فان زانینان بین کول فی دویماهی یی ژ نوی زانا ب سهر هلبووین ، مه دڅیت بیژین : پیغه مبهری ئیسلامی - سلاف لی بن - بهری پازده قهرنان د هژماره کا گوّتین خو دا ناشکهرا کری به کو (۳۶۰) گهه د لهشى مروّفی دا ههنه ، بهلی (۳۶۰) نه کیم نه زیده .. ودهلیل ئهڅهنه :

۱ - ئیمام موسلم ژ عائیشایی څه د گو هیزت ، دبیزت : پیغه مبهری - سلاف لی بن - گوّت : ﴿ خلق کل إنسان من بني آدم علی ستین و ثلاثائة مفصل ، فمن کبر الله ، و حمد الله ، و هلل الله ، و سبح الله ، و استغفر الله ، و عزل حجرا عن طریق الناس ، أو

شوكة ، أو عظما عن طريق الناس ، وأمر بمعروف ، أو نهى عن منكر عدد تلك الستين والثلاثمائة السلامى ، فإنه يمشي يومئذ وقد زحزح نفسه عن النار - هه مرؤفةك ژ ئاده میان ل سهر سی سهد وشیست گههان بی هاتیه نافراندن ، فیجا ههچی بیژت : الله أكبر ، یان الحمد لله ، یان لا إله إلا الله ، یان سبحان الله ، یان أستغفر الله ، یان بهره کی ژ ریکا خه لکی راکهت ، یان ستیره کی یان ههستیه کی ژ ریکا وان راکهت ، یان فه رمانی ب باشیه کی بکهت ، یان بهری خه لکی ژ خرابیه کی بده ته پاش ، هندی هژمارا وان سی سهد وشیست گههان ، هنگی نه و دی ب ریشه چت ووی نه فسا خو ژ ئاگری راخراند ﴿ ۱ 》 .

۲ - موسلم وئبن حبیان وهژماره کادی یا زانایان هه دیسه کی ژ بوره یدهی فه دگوهیزن ، دبیزت : پیغمبهری - سلاف لی بن - گوٹ : ﴿ في الإنسان ستون وثلاثمائة مفصل عليه أن يتصدق عن كل مفصل منه بصدقة - دله شی مرؤفی دا سی سهد وشیست گهه هه نه ل سهر وی فه ره نه و پیش هه ره گهه کی ژ وان فه خیره کی بدهت ﴿ ۲ 》 یه عنی : هه ره ژۆژ .

۳ - نه بوو داوود ژ بوره یدهی فه دگوهیزت ، دبیزت : پیغمبهری - سلاف لی بن - گوٹ : ﴿ في الإنسان ثلاثمائة وستون مفصلا فعليه أن يتصدق عن كل مفصل منه بصدقة -

ئاشکەرا دکەت - کو هەر رۆژە کال تە دبتە سپیدە هندی هژمارا
گەهین لەشی خوۆ کو (۳۶۰) تو هەند خیران بکە ی .. ئەفە
بەس شوکرا گەهان ب تنی !

وپیاری ل فیری ئەفەیه : ئەری ئە گەر ب ریکا وەحی یا خودی
نەبا پیغمبەر - سلاف لی بن - چاوا فی راستی یا علمی ب فی
دققەتی دا زانت ئەوا زانا ب موختەبەر وتلسکۆیین خوۆ فە ل فان
سالین دویمایی بی ژ نوی ب سەر هلبووین ؟

(۳۲)

ئافابون وهه لاتنا رۆزی

(ئه بوو نسحاق) ژ (عهبدللاهی کوری عهباسی)
فه دگوهیزت ، دبیژت : پیسار ژ پیغه مبهری - سلاف لی بن -
هاته کرن کانی مهسه لا ئافابوونا رۆزی وهه لاتنا وی چیه ؟ وئهو
ل کیشه ئافا دبت یان دهه لیت ؟ ئینا پیغه مبهری - سلاف لی بن -
گۆت : ﴿ هی علی رسلها لا تبرح ولا تزول ، تغرب عن قوم
وتطلع علی قوم ، وتغرب عن قوم وتطلع ، فقوم یقولون :
غربت ، وقوم یقولون : طلعت ﴾ .

ئه فه ئیک ژ وان هه دیسانه بین ئیشارهت بو راستیه کا علمی
دای ، وپشتی هنگی ب سه دان سالان ژ نوی زاناین بسپۆر
گه هشتینی و ب علمی خو یی (موجه رره د) بنه جه کری ،
ونیشانانه کا دی پیشکیشی مرو فان کری کو موجه محمد - سلاف
لی بن - پیغه مبهری خودی یه ، و تشتی وی گۆتی ب وه حی
بو دهات ئه گهر نه چاوا دا شیت گه هته فان راستین علمی
بین ل سه ر ده می وی کهس نه گه هشتیی ؟!

ل سهر ده می پیغهمبهری - سلاف لی بن - وپشتی وی
 ب سهدان سالان گهلهك كهسین زانا - ژبلی نه زانان - هزر دکر
 ئەف عەردی ئەم ل سهر دژین عەرده کی راسته ، وده می رۆژ ئاڤا
 دبت ل دنیایی ههمی دبتنه تاری ، ورۆژ غهواره دبت ودچت ،
 حەتا دبتنه سپیده ژ نوی جاره کا دی ئەو دهه لیت و دنیایی ههمی
 ب گه شاتیا خۆ روهن دکه تهڤه .

به لی نایه تین قورنانی د گهلهك نایه تین خۆ دا ئیشاره تین نه
 ئیکسهر داینه گرۆڤریا فی عەردی بی ئەم ل سهر دژین ، وکو
 ئەو ژی وه کی ههر (جورمه کی) دی د فی گهر دوونی دا
 د فهله کا خۆ دا دزڤرت ، وه کی - بۆ نمونه - دبیزت : ﴿ لا
 الشمس یبغی لها أن تدرک القمر ولا اللیل سابق النهار وکل فی
 فلک یسبحون ﴾ (یس : ۴۰) و گهلهك نایه تین دی ژی .

و د فی حەدییسی دا یا کو مه فه گیرای پیغهمبهر - سلاف
 لی بن - ب رهنگه کی زیده ناشکهرا دیار دکهت کو هه لاتن
 و ئاڤابوونا رۆژی بهردهوام و ل دو یف ئیک ل سهر رویی عەردی
 دوباره دبت و ئیک جهی ئیکی دگرت ، ورۆژ ئەڤا ئەم دبیین
 ل بهر چاڤین مه دهه لیت و ئاڤا دبت یا ل جهی خۆ نه دچت ونه
 دکهفت ، و ئەو ل سهر کاری خۆ یا بهردهوامه و ئەڤه یه مهعنا
 گۆتتا وی : ﴿ هی علی رسلها لا تبرح ولا تزول ﴾ و ئەڤ چهنده

نابت نه گهر عهرد يی گروڅر نهبت ، و ل دؤر روژی نهزڅرت ،
نه گهر نه چاوا نهو دی ژ بهر چاقین مه چت ، ونهوب خو
نهچوویه ؟

وحدهتا هیشتا مهسهله ل بهر مه پتر ناشکهره بیت ،
پیغه مبهری - سلاف لی بن - بهحسی روژی کر وگوټ :
﴿ تغرب عن قوم وتطلع علی قوم ، وتغرب عن قوم وتطلع ،
فقوم یقولون : غربت ، وقوم یقولون : طلعت ﴾ یهعنی : نهف
روژا هوین دبین ل بهر چاقین ههوه ئافا دبت ، دهمی نهو ئافا
دبت دچت ل سهر مللهته کی دی دههلیت ، ودهمی ل وان
ژی ئافا دبت ل سهر هندهکین دی دههلیت ، لهو هندهک دبیزن :
ئافا بوو ، وهندهک دبیزن : ههلات !!

مهعنا : روژ یا دچت وههیف یا ب دویف فه ، ئیک ژ وان
ل جههکی یا ئافا دبت ویا دی یا دههلیت ، ونهو دی مینب ب فی
رهنگی هندی خودی حهز بکهت ، ونهفه ههر ئیشارهته بووی
راستی یا علمی نهوا د ئایهتا قورئانی دا بووی دا بهحس ژی کری
دهمی گوتی : ﴿ لا الشمس ینبغی لها أن تدرک القمر ولا اللیل
سابق النهار وکل فی فلک یسبحون ﴾ (یس : ۴۰) ، ژ لایهکی
دی فه دهمی ئهم بیژین : روژ مهرداری خو بهر نادهت ، ودهمی نهو
ل نک مه ئافا دبت نهو ل بهر مه وهسا نه گهر نهوب خو ئافا

نهبویه ، چونکی نهو ل نك هنده كین دی یا ههلانی ، ودهمی نهم
 ل فی جهی دیبژین : روژ ئافابوو ، هه ل وی دهمی هنده کین
 دی ل جهه کی دی دبژن : روژ ههلات .. دقیت بیژین : عهردی
 مه وه کی گزیه کی یه ل بهر روژی یی دزفرت ، نه گهر نه نهف
 حالته یی ژینگوتی پهیدا نابت .

وقان نیشاره تین علمی نهوین د ئایهت وحه دیسان دا هاتین
 هه زوی زاناین جوغرافی یین موسلمان پالدان کو نهو
 باوه ری یی ب گرؤفری یا عهردی بینن ، وکو نهو ل بهر انبه ر روژی
 ل دوور خو دزفرت ، و ل سه دسالا دووی مشهختی ل سهه دهمی
 مه ئموونی عه بیاسی زاناین موسلمان بهر گهریان کر کو قیاسی
 موحیطی عهردی بگرن ، ونه و قیاسا وان - د گهل نامیره تین خو
 بین ساده - هنگی ده سنیشان کری قیاسه کا گهله کا ده قیق بو
 نه گهر نهم د گهل وان قیاسین نوی زانا گه هشتینی بهر انبه ر
 بکه یین ، وهه ر ل بهر سیبه را فان رو ناهیین د ئایهت وحه دیسان دا
 هاتین زانایی موسلمانی مهزن (البیرونی) بو ئیکه مین جار گویا
 عهردی ل سهه هژماره کا (خطوط الطول والعرض) لیکفه کر
 د کتیببا خو دا (تحدید نهایات الأماكن لتصحیح مسافات
 المساکن) نهو ل ساللا (۴۱۶ مشهختی) دانای .

وده می زانایین موسلمان ب قان رهنگه فه کۆلین
ونقیسینا رادبوون ، ل وهلاتین نهو روپی بریار ب سۆتتا وان زانایان
دهاته دان نهوین بۆچوونین قان زانایین موسلمان به لاف دکهن ،
وکتیبین وان وهردگیرنه سه زمانی خو !
ئهفه راستییه که دفتیه ئهفرۆ ئهم قهت ژ بیرا خو نه بهین .

(۲۳)

ده یکنیا شیرى

قورئانا پیرۆز ده می به حسی وان ژنکان ددهت یین ماره کرنا
وان ل سدر مروقی حه رام ، دبیژت :
﴿ حرمت علیکم أمهاتکم وبناتکم وأخواتکم وعماتکم
وخالاتکم وبنات الأخ وبنات الأخت وأمهاتکم اللاتی أرضعنکم
وأخواتکم من الرضاعة وأمهات نسائکم وربائبکم اللاتی فی
حجورکم من نسائکم اللاتی دخلتم بهن فإن لم تكونوا دخلتم
بهن فلا جناح علیکم وحلائل أبنائکم الذین من أصلابکم وأن
تجمعوا بین الأختین إلا ما قد سلف إن الله کان غفوراً رحیماً
﴾ (النساء : ۲۳) .

ووه کی ئاشکه را ئه و وان ژنکان ددکه ته سی پشک :
پشکا ئیکی : ئه ون یین ب ریکا نه سه بی دگه هنه مروقی .
پشکا دووی : ئه ون یین ب ریکا دانا شیرى دگه هنه
مروقی .
پشکا سیی : ئه ون یین ب ریکا خز ماینی بی دگه هنه مروقی .

ول قیری مه دقیت بهحسی پشکا دووی بکهین (ئهوین
ب دانا شیری حهرام دبن) دا بهری خو بدهینی کانی چ حکمهت
تیدا هدیة .

قورئان د دهر حه قافی پشکی دا دییژت : ﴿ وأمهاتکم
اللّاتی أرضعنکم وأخواتکم من الرضاعة ﴾ یهعنی : ئهو ژنکین
شیر دایه ههوه وئوین پشکداری د گهل ههوه دا کری د خوارنا
شیری ژنکه کی دا ئهو ژی ل سهر ههوه دهرامن ، وماره کرنا
وان بو ههوه چی نابت .

ویغه مبهر - سلاف لی بن - د حه دیسه کا خو دا پتر
بهرفره هی ددهته مهسه لی ده می دییژت : ﴿ یحرم من الرضاعة ما
یحرم من النسب ﴾ وه کی ئیمام موسلم ژی فه دگوهیزت ،
یهعنی : کانی ب نهسه بی چ حهرام دبت ئهو ب دانا شیری ژی
حهرام دبت .

مهعنا : دهیکا شیری وکچا شیری ووخویشک ومهت
وخالهت وبرازا وخورزا بین شیری ئهفه ژی هه می حهرام دبن
وه کی بین نهسه بی .

وده می ژ پیغه مبهری - سلاف لی بن - هاتی یه خواستن ئهو
کچا مامی خو حه مزه ی ماره بکهت ، وی گۆت : ﴿ ئهو بو من

چی نابت ، نهو کچا برای من یی شیریی ﴿ چونکی پیغمبره
 - سلاف لی بن - وحدهزه برایین ئیکین شیریی بوون .
 وئیمامی مالک و ترمذی هندهك حدیسان ژ چه‌ند
 صدحابی‌یه کان فه‌دگوهیزن هندیی دگه‌هینن کو دانا شیریی
 نه‌گهر د ههر دو سالین ئیکیی دابن ژ عه‌مری بچویکی (ته‌حریم)
 ب جه‌ دئیت ، و نه‌گهر نهو ژ دو سالییی دهر باز بوو (ته‌حریم)
 ب جه‌ نائیت .

وزانین فقهی د ناقه‌را خو دا ب خیلاف چوونینه کانی دانا
 شیریی چه‌ند جارن (ته‌حریمی) ئیسبات دکه‌ت ، ل دو یف وان
 حدیسین گه‌هشتینه وان ، هندهك دبیزن : نه‌گهر جاره‌کا ب تنی
 ژیی ژنکی شیر دابته بچویکی به‌لی هند دابتی نهو پی تیر بیت
 دی بته ده‌یکا وی یا شیریی .

وهندهك دبیزن : دقیت سی جارن شیر دابتی .

وهنده‌کین دی دبیزن : دقیت کیمتر ژ پینج جارن نه‌دابتی .
 وپسیار ل فیری نه‌فه‌یه : نه‌ری حکمه‌ت ژ هندیی چیه نهو
 ژنکا شیریی دده‌ته بچویکه‌کی عه‌مری وی کیمتر ژ دو سالان
 حسیب دبت وه‌کی ده‌یکا وی یا ژ راستی ؟

وچه‌تا حکمه‌ت بو مه‌ دیار بیت دقیت ب کورتی گو‌تنا
 زاناین زاروکان بین بسپور سه‌ح بکه‌ین ، دا پشتی هنگی ئعجازا

قورئانى و سوننهتى د فى مهسلى دا بؤ مه ناشكهر ا بيت .
زانا دببژن : دهمى دهيك شيرى ددهته بچويكى فايده نهو ب تنى
نينه نهف بچويكه تير دبت ، نه گهر فايده نهفه ب تنى بت فهرقا
شيرى دهيكى وشيرى دى بى صناعى نابت ، بهلكى هندهك مفاين
دى يين مهزن تيدا ههنه ، ژ وان مفايمان : شيرى دهيكى
كارتيكرنه كا ئيجابى ل سهر (جيهازى مهناعى) بى زارؤكى
دكته ب رهنگه كى وهسا نهف جيهازه ل نك زارؤكى ب هيز
دكهفت وناشكهر ايه كو نهف جيهازه بى هندی لهشى زارؤكى
بؤ بهر گريا ئيشان ب هيز دكهفت ، چونكى دئيه زانين كو ههر
مروقه كى خودى جيهازهك دلەشى وى دا دورست كرىه كارى
وى نهوه (مهناعى) بؤ لهشى چى دكته دژى ههر ميكروبه كا
خراب يا كو ب ريكاب وى ئيش بؤ لهشى دئيه فه گوهاستن ،
وههر جاره كا نهف جيهازه ل لهشى دا خراب بوو يان
ب دورستى ب كارى خو رانه بوو ، ههر زوى خودان دى تووشى
ئيشين كوژهك بت ، ودهيكى كارتيكرنه كا ئيكسهر ل سهر فى
جيهازى ل نك زارؤكين خو ههيه ، ونه زارؤكين ژ وى دبن
همى - ژ بهر پهيوهندى يا نهسه بى - پشكدارى يا ئيك و دو دكهن
د (تهر كييا وراثى) يا (مهناعى) دا ، يهعنى : گهلهك
سالؤخه تين ههفپشك د جيهازى وان بى مهناعى دا پهيدا دبن و

ب ریکا بابی ودهیکی - ب تاییهتی - بۆ وان دئینه فه گوهاستن ،
 کا چاوا سالۆخهتین دی بین وراثی بین ههفیشک د ناقههرا وان دا
 پهیدا دبن ، وهکی سهه وشکلان .

وههه ژ بهه فی چهندییه دهی دختۆر ئەندامهکی ژ لهشی
 مرۆفهکی فه دکهن دا د لهشی ئیکی دی دا بچینن ، وهکی
 گولچیسکان بۆ نمونه ، ئەو باشتهر دبینن ئەف ئەندامه ژ لهشی
 دهیکی بت ، دهههجا ئیکی ، پاشی ژ لهشی خویشک وبریان
 بت ، دهههجا دووی ، پاشی ژ لهشین مرۆقین نیزیکی وهکی خال
 وخالهتان یان مام ومهتان .. وهتد ، چونکی ئەو د (تههکییا
 مهناعی یا وراثی) دا دپشکدارن وپتهر دنیزیکی ئیکن ، لهو
 قهبولکرنا لهشی بۆ فی ئەندامی نوی پتهه .

وههکی مه گۆتی زانا دبیزن : ئەف پشکدارییه د (تههکییا
 مهناعی) دال نک زارۆکی نه ب تنی ب ریکا (نهسهبی) پهیدا
 دبت ، بهلکی ب ریکا دانا شیریه دهیکی بی (طهبعی) ژیه پیدا
 دبت ، یهعنی : کانی چاوا خویشک وبریاین نهسهبی پشکدارییا
 ئیکی ودو دکهن د سالۆخهتین د تههکییا مهناعی دا ، وهسائهو
 زارۆکین پشکدارییه دخوارنا شیریه ژنکهکی دا دکهن ئەو ژیه
 د فان سالۆخهتان دا پشکدار دبن ، چونکی ئەو سالۆخهت
 ب ریکا شیریه ژ ژنکی بۆ وی زارۆکی دئینه فه گوهاستن یی

شیری وی بخۆت بلا زارۆکی وی ب خو نهبت ژى ، بهلى
ب شهرته کی عه مری وی زارۆکی ژ دو سالان کیمتر بت ،
ونه گهر عه مری وی ژ دو سالان پتر بت - وکی زانا دیژن -
ئهف سالۆخته نائینه فه گوهاستن ، چونکی شیری ده یکی هنگی
بو زارۆکی ب تنی دبنه خوارنهك وه کی ههر خوارنه کا دی .

وپشتی علمی (وراثی) پیشکهفتی زاناین تایهتهدند
پشکهك ژ وی حکمهتی بو مه بهرچاف کر یا د پشت نه دورستی یا
وی زهواجی را هه ی ئهوا د ناقبهرا کور و کچین ئیک ژنکی دا
- چ بین نهسه بی بن چ بین شیری - چی دبت ، زانا دیژن :
وه کههفیا مهزن د سالۆخته تین وراثی دا د ناقبهرا میر وژنان دا
- وه کی کو د ناقبهرا خویشک و برایان دا هه ی - دبنه نه گهرا
هندی کو سالۆخته تین وراثی یین وی زارۆکی ب دویش وان
دکهفت تیک بچن وخه لهل بکهفتی ب رهنگه کی وه سا
سالۆخته تین سلبی ل سه ر یین ئیجایی زال بین ، و د نه نجام دا
زارۆک (موشه ووه) بیت ، یان تویشی ئیشین کوژهك بیت .

ونهف وه کههفی یا د سالۆخته تین وراثی دا وه کی مه دیار
کری ب ریکا دانا شیری ده یکی ژى بو زارۆکی دئینه
فه گوهاستن .. و خودی دزانت بهلکی ئهفه پشکهك ژ وی

حکمه تی بت یا د پشت هندی را هدی کو نهو ب شیری حهرام
بیت یا ب نهسه بی حهرام دبت .

وهه ر ل سه ر فی بناخه بی علمی زانا دبیزن : زهواج هندی
د ناهبه را دو مروؤفین ژیک دویر د نهسه بی دا چی بیت باشتره ،
دا تهرکییا مهناعا وان یا وراثی یا ژیک دویرتر بت ، چونکی
فه کولینین علمی بین نوی بنهجه کری به کو ده می سالوخه تین
وراثی بین ژن و میران د نیزیکی ٹیک بن ده لشفه یا پهیدا بوونا ئیشان
ولاوازیا لهشی ل نک عه یالی وان مهزنتر لی دئیت ، ژ بهر
فی چهندی ژ ئیمامی عومهر دئیته فه گوهاستن دبیزت : « اغتربوا
لا تصوا » یه عنی : ژنان ژ بیانیان بینن دا لاواز نه بن .

ب فی چهندی ئعجازا علمی گوتنا پیغه مبهری دا - سلاف
لی بن - بو مه دیار دبت ده می دبیزت : ﴿ یحرم من الرضاعة ما
یحرم من النسب ﴾ ، وهه ره سا ده می دبیزت : ﴿ لا رضاعة إلا
ما كان في الحولين ﴾ و کو نهو وه حی به که ژ نک خودی بو هاتی .

(۳۴)

ئەو تىشتى مرؤف ژى دورست دىت ويشتى مرنى دوباره ژى دورست دىت

ئەگەر مرؤف بەرى خوۋ بدەتە ئايەتەن قورئانى وحەدىسىن
پيغەمبەرى - سلاف لى بن - دى يىنت ئەو ل گەلەك جەهان
بەحسى وان قورئانغان دكەن يىن چىيوون ودورستبوونا مرؤفى تى
دبؤرت .. ئەفە ل وى دەمى زانينىن مرؤفى د فى دەربارەيى دا
گەلەك د بەسىط ئەگەر نەبىژين : ھەر دچونە !

ويشتى مرؤف د لايى علمى وزانينى پيشكەفتى ، ب تايەتتى
ئەو علمى پەيوەندى ب چىيوون ودورستبوونا جەنننى قە ،
ئاشكەرا بوو كو ئەو پيزانينىن د وان ئايەت وحەدىسان دا ھەين
يىن كو د فى دەربارەيى دا ھاتين گەلەك ددورست وزيدە دبنەجھ
بووينە ، تىشتى ھندى دگەھىنت كو ئەف گۆتسە ژ نك خودايى
ئافرەندەر ھاتينە نە كو مرؤفەكى ژ نك خوۋ گۆتسە ، و ل قىرى
ئەم دى بەحسى حەدىسەكى ژ حەدىسىن پيغەمبەرى - سلاف لى
بن - يىن كو ئعجازەكا علمى تيدا ھەى ، ئەو حەدىس ژى ئەو ھەى
ئىمامى وموسلم ونەسائى وئەبوو داوود ژ ئەبوو ھورىرەى

فهدگوهیزن ، دبیزت : پیغمبهری - سلاف لی بن - گوټ : ﴿ كل ابن آدم يأكله التراب إلا عجب الذنب منه خلق وفيه يركب - ناخ ههمی لهشی مرؤفی دخوت ههستیکی بنی که لیژی نهبت نهو ژ وی هاتی یه نافراندن و ژ وی دی نیته لیکدان ﴾ .

و د هه دیسه کا دی دا یا (حاکم) ژ نه بوو سه عیدی خودری فهدگوهیزت هاتی ، دبیزت : پیغمبهری - سلاف لی بن - گوټ : ﴿ يأكل التراب كل شيء من الإنسان إلا عجب ذنبه - ناخ ههمی تشتی ژ مرؤفی دخوت نهو ههستیک تی نهبت بی د که لیژی وی دا ﴾ هنده کان گوټ : نهی پیغمبهری خودی نهو چ ههستیکه ؟ وی گوټ : ﴿ مثل حبة خردل منه ينشئون - نهو وه کی دندکه کا توفی خه نده لکی یه نهو ژی دئیتسه دورستکرن ﴾ .

و د ریوایه ته کا دی دا ههر یا ئیمامی موسلم هاتی یه پیغمبهری - سلاف لی بن - دبیزت : ﴿ إن في الإنسان عظماً لا تأكله الأرض أبداً فيه يركب يوم القيامة - د لهشی مرؤفی دا ههستیکه هه یه عهر د قهت وی ناخوت ، رؤژا قیامه تی نهو ژی دئیتسه لیکدان ﴾ گوټن : نهو چ ههستیکه ؟ پیغمبهری - سلاف لی بن - گوټ : ﴿ عجب الذنب - ههستیکی که لیژی ﴾ .

ئەف حەدىسە - ب كورتى - سى زانينان ددەنە مە ، كو
ل دەمى گۆتتا فان حەدىسان ئەو ھەر سى زانين ل بەر زانايان
ب خو دقەشارتى بوون ، ھەتا خەلكى عامى يى بزائن ، ئەو ھەر
سى زانين ژى ئەقەنە :

يا ئىكى : مروّف ھەر ژ دەسپىكى دەمى چى دبت ژ وى
دندكا ھەستىكى چى دبت ئەوا د بنى كەليژى يا وى دا ھەى .

يا دووى : مروّف پشتى دموت ودئىتە فەشارتن ، ب دريژيا
سال وزەمان لەشى وى ب گوشت ھەستى فە دموت وپويچ
دبت و د ناف ئاخى دا دحەلييت ، ب تنى ئەو ھەستىكى بچويك
نەبت ئەوى ھندى بچويك ھندى دندكە كا توّقى خەندەلكى ،
ئەوا كانى ب چاف دئىتە دپتن يان نە !

يا سى : دەمى قيامەت رادبت ، وھەزكرنا خودى ل سەر
ھندى دئىت مرى جارە كا دى ژ قەبران رابنەقە وبەر
ب مەحشەرى فە بچن ، لەشى مروّقى جارە كا دى ھەر ژ وى
دندكى ئەوا ماىە ساخ شين دبتەقە ، وەكى د ئايەتەكى دا ھاتى :
﴿ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ - وَهَكَى جَارًا نُبَكِّىْ لَهُم نَافِرَانِدْنِ ﴾
دوبارە دكەينە قە ﴿ (الانبياء : ۱۰۴) .

پشتى پيغەمبەرى - سلاف لى بن - ب پتر ژ ھزار وسى
سەد سالان ئەف زانينە ل بەر مروّقى وەلمى وى مانە فەشارتى ،

حهتا ئەو شىيای هندەك ناميرەتین زیدە (دەقیق) دورست بکەت
 وزیرهفانیی بی بی ل مروۆفی بکەت دەمی ئەو هیشتا د (نوظفه
 وبوہیضی) دا وحهتا دبته مروۆفه کی دورست ودئیته سەر
 دنیایی ، هنگگی ژ نوی زانینا ئیکی ژ فان هەر سی زانینا
 ب رەنگه کی علمی بو ئاشکەرا بوو .

زانایین بسپۆر د علمی (جەنینی) دا دبیزن : پشتی بوہیضه
 ب نوظفی دئیته تەلقیحکرن ب پارده رۆژان ، دەمی ئەف
 (بویضه) د ناف دیواری رهحمی دا دئیته قەشارتن هەتا
 دگەهت ، و ئەف جەهه ئەوه بی قورئان دبیزتی : (القرار المکین -
 جہی لى ئاکنجیوونا موکم) دافه کا زراف یا ب چاف نہئیته
 دیتن د قی بوہیضی دا دورست دبت ، وزانا دبیزنی : (دافا
 دەسپیکى) یان (الشریط الأولی) چونکی ئەو دبته دەسپیک بو
 چییون ودورستبوونا لەشی جەنینی ، و ژ سالۆخهتین قی دافی
 ئەوه خودی شیان یا دایه ئەو شانان بو لیکفه کرنی (انقسام
 الخلیا) بەرھەف بکەت ، دا ئەو شانین نوی چی دبن
 ل پاشەرۆژە کا نیریک خو بدەنە ئیک وھندەك ئەندامان دورست
 بکەن ، و پشتی لەشی جەنینی دورست دبت ، ئەف دافا دەسپیکى
 یا لەش هەمی ژى دورست بووی بەرزە دبت ، نەکو پویج دبت ،
 بەلکی ئەو - پشتی ب دەوری خو بی مەزن رادبت - دچتە

د دویمایا ههستی پستی را ئهوی دبیرنی : ستوینا فهقه راتان ، زینا پستی (العمود الفقري) ، و ب دورستی د وی جهی دا یی ئهم ب کوردی دبیرنی : که لیژی ، و ب عه ره بی دبیرنی : (عجب الذنب) و ئهف دا فه دبته دند که کا بچویک یا ههستی .

ئهفه ئه و راستی یا علمی یا نوی ئهوا بسپورین (علم الأجنه) ل دویمایا سه دسالا بیستی زاینی ژ نوی گه هشتینی و د کتیبین خو دا به لافکری !
ئهفه ئیک ..

یا دووی : نوکه ب ریکن زانستی مسوگه ر بوویه کو ئهف دند که هه یا ههستی ژ له شی مروقی موسته حيله پویچ بیت ئه گه ر چند کاودانین جودا جودا د سه ر دا بین ژی ، و ئهف چندا هه هاته مسوگه ر کرن پستی کومه کا زانایین چینی ب هژماره کا تاقیکرین موخته بهری رابووین ، و وان دنکه ک ژ فه ههستی ئینای و فیاین وی ب ریکن کیمیاوی د ناف هندهک (ئه حماضین) دژوار و ب هیژ دا بجه لین ، یان ب ریکن فیزیای ب سوتنی پویچ بکه ن ، یان نامیره تان بهیرن ، یان بیخنه بن هندهک تیشکین جودا جودا ، و ئه نجامی ئه و گه هشتینی ئه فه بوو وان گوئ : موسته حيله ئهف ههستی که بیته پویچ کرن یان خراب کرن .

یا سسی : پشتی ب ریکین علمی وموخته بهری بین نوی بو مه دیار بووی کو دو ژ فان پیزانین کو د فان حه دیسین بووی دا هاتین ژ راستین علمی بین نه بهرگومانن ، وئه و ژ وان راستیانه بین مروث - بهری پتر ژ هزار وسی سه د سالان - قهت وقهت نه شیت ب شاره زایی و (فراسه تی) بگه هتی ، ودقیت ئه و ب ریکا وه حیه کا خودایی گه هشتمه پیغه مبهری - سلاف لی بن - مه نطق هندی دگه هینت کو دقیت پشکا سسی یی ژ حه دیسی یان پیزانینا سسی ژی راستی بت ، وئه گهر مروث ئه فرو د دنیایی دا نه شیت ب ریکین علمی (موجه رره د) بگه هتی ، مسوگهر روژه ک دی ئیت ئه و فی راستی ژی ب چاف دی بینت ، کا چاوا وی ههردو راستین دی نوکه ب چاف دیتینه .

وپشتی هنگی بو مروثی هدیه پسپاره کی ل بهر سنگی زانایان بدانت : ئه ری ماده م ئه فرو ب ریکین زانستی بو هه وه ئاشکهره بوو کو ئه ف پارچه یا بچویک د له شی مروثی دا ئه و له شی مروثی ل ده سپیک کی ژی دورست دبت ، پشتی مرنا مروثی وحه لیانا له شی وی ئه و دمینه ساخ وپویچ نابت ئه گهر خو د ناف تیزابی دا بینه حه لاندن یان ب ئاگری بیته سوئن یان ب ئامیره ته کی بیته هیران ، ئه ری مانا فی پارچه یی ژ له شی مروثی ب فی رهنگی کاره کی بی نارمانجه ؟ وتشته کی ژ قه ستایه ؟

يا نهم دزانين ههر تشته كي دله شي مرؤقي دا هه ي نه گهر
چهندي هوير و بچويك زي بت فايده يهك تيدا هديه وئارمانجهك
بي هديه ، هوين بيژن ئارمانج ژ مانا في ههستيكي پشتي مرنى
چيه ؟

بهرسقا مه خودان باهه ران يا كومه ژ هديسا پيغهمبهري
- سلاف لى بن - وهگرتي نهقه يه : ل رؤژا قيامه تي ده مي
فه رمانا خودى ل سه ر هندي ذئيت خودان رح جاره كا دى زيندى
بينه فه ، لهش دوباره ژ في دنده كا هه شين دبه ته فه كاني چاوا ئه و
جاره كا ئيكي زي هاتبوو دورستكرن ، وئه وي شياي مرؤقي جارا
ئيكي ژ في داڤا ده سپيكي دورست بكه ت ، ل بهر وي يا ئاسي
نابت ئه و وي جاره كا دى ژ دنكه كا ههستيكي يا هوير چي
بكه ته فه : ﴿ ما خلقكم ولا بعثكم إلا كنفس واحدة إن الله سميع
بصير - ئافرانده هه وه گه لي مرؤقان وزينديكرنا هه وه پشتي مرنى
هه ما وه كي ئافرانده ن وزينديكرنا نه فسه كا ب تنى يه ، هندي
خودى يه گوهديري بينه ره ﴾ (لقمان : ۲۸) .

(۳۵)

هه می سالن باران هندی نیکه

ئیمامی بدههقی هه دیسه کی ژ عبداللهاهی کوری عه بیاسی
 فه دگوهیزت کو وی گوته : ﴿ ما من عام بأقل مطرا من عام
 ولكن الله تعالى يصرفه حيث يشاء - چو سالن باران کی متر نینه
 ژ سالین دی بهلی خودی بهری وی ددهته وی جهی یی وی
 بهیت ﴾ پاشی نهف نایهته خواند : ﴿ ولقد صرفناه بينهم لیکروا
 فأبی أكثر الناس إلا کفورا - و ب راستی مه باران ل جهه کی ئینا
 خوار و ل جهه کی دی مه نه ئینا خوار ، دا نهوین مه باران لی
 باراندی قه نجیا خودی ل بیرا خو بینن ، و سوپاسیا وی بکهن ،
 و دا نهوین باران لی نه باری ژی بیرا خو لی بیننه فه ، و لهزی
 د تۆبه کرنی دا بکهن ، دا خودی ره حمی ب وان بهت و بارانی
 بدهتی ، بهلی پتیریا مرو فان ژ فه شارتنه قه نجین مه ل سه ر وان
 پیقه تر ل بهر چو ددی نه هاتن ﴾ (الفرقان : ۵۰) .

وهه ر چه نده نهف هه دیسه ب فی ریوایهتی یا (مه و قوفسه)
 ل سه ر سه حابی ، بهلی ریوایه ته کا دی یا (مه رفووع)
 ژ عبداللهاهی کوری مه سه وودی هه ر ل نک ئیمامی بدههقی هه می

كو پيغمبهري - سلاف لي بن - گوته : ﴿ ما عام بأمطر من عام - بارا چو سالان ژ يا چو سالين دى زيدوتر نينه ﴾ .

وتیگه هشتنا دورست بو فی حه دیسی حه تا ده مه کی نيزیک ل بهر زانایان ژ بلی عامی ان تشته کی ب ساناهی نه بوو ، لهو خودان باوهران ژ وان وه کی خه لکی دی باوهری پی دئینا چونکی وان قه ناعه ته کا تمام هه بوو کو پیغمبهر - سلاف لی بن - چو گوته ژ بهر خو نایبژت ، به لی د گه ل هندی ژى وان چو ته فسیرین علمی بو فی گوته نی نه بوو ، وحه دیس وه سا گرتی ما حه تا بهری کیمتر بیست سیه سالان ده می علم پیشکفتی ، وزانا شیاین ب ریکا نامیره تین پیشکفتی بین پیثانا بارانی بنه جه بکن کو به لی راسته ریژه یا وی بارانی یا ههر سال دبارت وه کی خو یا (ثابته) وچو گوهورین ب سهر دا نائیت ، ووان ب فی چهندی ژى ناشکهره کر کو گوته نین پیغمبهري - سلاف لی بن - ژ وه حی یا خودینه ونه ژ نک وی ب خو نه ، نه گهر نه چاوا نه و دا فی راستی یا علمی یا هنده (ده قیق) زانت ؟

پشتی هنگی نه فه مه سه له که چو په یوه ندی ب دینی وشربعتی وعباده تی فه نینه ، یه عنی : نه و دشیا نه بیژت ، وهنگی چو ژ دینی کیم نه دبوو ، به لی خودی نه ف گوته ل سهر

ئەزمانی وی گیرا بۆ هندی دا ل پاشەرۆژی بۆ وی بیتە ئەعجازەکا
 علمی و نیشانەك ل سەر راستی یا پیغەمبەرینییا وی .

ئەفرۆ و پستی گەلەك دووچوون و فەكۆلینین بەرفەرەل دۆز
 وی كەمییەتا ئافی ئەوال سەر رویی عەردی هەمی هاتینە كرن ،
 زانا گەهشتنە وی ئەنجامی ئەوا دیبژت : نیزیکی (۱۳۶۰)
 ملیوون کیلۆمترین (موعەكەب) بین ئافی ل سەر عەردی
 هەنە ، وئەف ئافە ب ریزەیا (۲۰ ر ۹۷ %) ئافەكا سویره
 دەریا وئەقیانۆسان دا هەیه ، و (۸۰ ر ۲ %) ئافا شیرینە .. و
 (۷۱ %) ژ رویی عەردی كو دبتە نیزیکی (۵۱۰) ملیوون
 کیلۆمترین چارگۆشە ئافە ، وەشكاتی نیزیکی (۱۴۹) ملیوون
 کیلۆمترین چارگۆشەیه .

ل سەر قشی بناخەیی موعەدەلی وی ئافی یا هەر سال
 ژ پشكا ئافی ژ عەردی رادب و دبتە هلم دگەهتە (۳۲۰) هزار
 کیلۆمترین موکەعەب ، و نیزیکی (۶۰) هزار کیلۆمترین
 موکەعەب ژ وی ئافا ل پشكا هەشكاتی ژ عەردە هەمی دبتە هلم ،
 و ب كۆمکرنا فان هەردو هژمارا دیار دبت كو زفرینا ئافی
 د نابقەرا عەردی و غیلافی وی یی غازی دا هەر سال دگەهتە
 (۳۸۰) هزار کیلۆمترین موکەعەب ، وئەف هلم ژ عەردی
 رادب ژ بەر چەند ئەگەرەکان بلند دبت حەتا دگەهتە تەخەیا

بني ژ غيلافي غازي يي عهردي ، ول وي جهي دتهزت ودهرهجا
گهرماتي يا وي دگههته (۸۰) يي د بن سهدي دا ، ول ويري
ئهو هلم تير دبت و جاره كا دي دزفرت دبتنه ئاف و كزلك
وبهفر ، و دزفرتنه عهردي .

وزانايين بسپور دبيژن : ئهو كه ميهه تا ئافي يا ههر سال
ژ هشكاتيي بلند دبت و دبتنه هلم كو نيزيكي (۶۰) هزار
كيلومتري موكه عه به ، كي متره ژ وي كه ميهه تي ئهوا ب ريكا
بهفر و باراني ب سهر عهردي دا دئيه خواري كو دگههته نيزيكي
(۹۶) هزار كيلومتري موكه عه ب ، بهر وفاژي وي كه ميهه تي
يا ب سهر پشكا ئافي دا دبارت ، چونكي (۳۲۰) هزار
كيلومتري موكه عه ب ژي رادبت و دبتنه هلم ، و (۲۸۴)
هزار كيلومتري موكه عه ب لي دزفرن .

ويشتي زانال فان چل ساليين دويماهيي ب فه كولينين
(دهقيق) رابووين ل دور (زفرينا ئافي ل دور عهردي - دوره الماء
حول الأرض) سههمي سهري وان گرت وئهو حيهه تي بوون ،
چونكي وان دبت ئهو كه ميهه تا هلمي يا ههر سال ژ عهردي بلند
دبت نائيه گوهارتن ، وئهو كه ميهه تا هلمي يا كو د غيلافي غازي
يي عهردي ژي دا هدي وهكي خو دمينت و نائيه گوهارتن ، لهو
د ئه نجام دا ئهو گه هشتنه راستي به كا علمي يا دي ژي و گوتن :

ژ بهر ئەفا بۆری ئەو کەمییه تا بارانی ژێ یا هەر سال دبارت وەکی
 خۆیە و نائیتە گوهارتن ، و گۆتن : ریژەیا نافنجی یا هاتنا بارانی
 ل سەر رویی عەردی دگەهتە (۷ ر ۸۵) سەنتیمترین
 موکەعەب ، و ئەف ریژەیه هەر سال یا (ثابتە) بەلی لیکفە کرنا
 وی ل سەر دەقەرەن کیمی وزیدەیی دکەفتی ، و ژ بهر هەندەک
 ئەگەرین جودا جودا هەر سال بارینا بارانی ل جەهەکی
 دەسنیشانکری ژ عەردی وەکی خۆ نامینت ، وەکی پیغەمبەری
 - سلاف لی بن - گۆتی : ﴿ ولکن الله تعالی یصرفه حیث
 یشاء ﴾ یەعنی : کیم ناکەت ، بەلی ژ فی جەبی بۆ جەهەکی دی
 دبەت . دبت ریژەیا بارانی ل هەندەک جەهان سالی صفر بت ،
 وەکی هەندەک جەهین بیابانی و بەری ، و ل هەندەک جەهین دی (۴۵
 ر ۱۱) مترین موکەعەب بت ، وەکی گزیرتین هاوای .
 ویا مای بیژین : دان دانا خودی یە ، و هیقیا مە ژ خودی ئەو
 ئەو مە ژ رەحما خۆ بی بار نەکەت .

په‌یښا دویمایه‌یسی

نه‌فین بۆری چهنده بابه‌ته‌کین جودا جودا بوون ل دۆر هنده‌ک
مه‌سه‌لین علمی بین نوی د ناقبه‌را قورئانی وسوننه‌تی و علمی
مرۆقی دا ، مه‌ئهو ژ چهنده ژیده‌ره‌کین علمی کۆمکرینه
و ب زمانه‌کی ب ساناهی به‌رچاڤ کرینه دا خویشک و براین مه
بین خوانده‌قان مفایه‌کی ژی بینن ..

وبه‌ری ئەم‌قی نفیسینی ب دویماهی بینین مه‌دقیست
خوانده‌قانان ل دو راستین سه‌ره‌کی هشیار بکه‌ین :

یا ئیکی : هندی قورئانه‌ کیتابه‌کا خودایی یه‌ بۆ هندی هاتیه‌ دا
به‌ری مه‌ بده‌ته‌ ریکا خودی یا راست کو ئیسلامه ، وئهو بۆ
هندی نه‌هاتیه‌ دا بته‌ کیتابه‌کا علمی راستین علمی بۆ مه‌ شرۆقه
بکه‌ت .. هه‌ر چهنده‌ ئەفه‌ نابته‌ مانع کو د قورئانی دا هنده‌ک
ئیشاراتین علمی هه‌بن به‌رده‌وامی بده‌نه‌ ئعجازا قورئانی ، وده‌م
بۆ ده‌می مرۆقی ل وی راستی هشیار بکه‌ت ئەوا قورئانی ته‌نکید
ل سه‌ر کری کو ئەف قورئانه‌ ژ چیکرنا چو مرۆقان نینه ،
و د شیانا چو مرۆقان دا نینه‌ کو وی یان قورئانه‌کا وه‌کی وی چی
بکه‌ن .

یا دووی : ئەف تەفسیرین علمی بو ئایەتان وەکی هەمی
تەفسیرین دی ئجتهاده کا بەشەریه بو زانینا مەعنا قورئانی ،
یەعنی : ئحتمالا هەبوونا خەلەتی و دورستی ژێ تیدا هەیه ،
و ئەم نابیژین : سەدا سەد ئەف هەمی تەفسیره ددورستن ، و چی
نابت دخەلەت بن ، و خودی چیتەر دزانت .
﴿ سبحان ربك رب العزة عما يصفون . وسلام على
المرسلين . والحمد لله رب العالمين ﴾ (الصافات : ۱۸۱ -
۱۸۳) .

ناشەرۆك

پەر	بابهت
۷	پيشگووتن
۱۷	(۱) دەسپيكا ئافراندىنى د نابقهرا قورئانى و علمى دا
۲۸	(۲) بهر فرههكرنا گهر دوونى
۳۸	(۳) جهين ستيران وسوينده كا مهزن
۴۵	(۴) گهر دوونا تارى
۵۵	(۵) شەف و رۆژ
۶۶	(۶) رۆژا گەش و هەيڤا روھن
۷۴	(۷) رېڤه چوونا رۆژى و هەيڤى
۸۴	(۸) نهپين عهوران و باران و ئاڤا ژيرعهرد
۹۲	(۹) نابقرين دهريايى
۱۰۲	(۱۰) تارياتيا بنى دهريايى
۱۰۹	(۱۱) پەقينا دهريايى و رۆژا دويماهيى
۱۱۶	(۱۲) قيامەت نيزيك بوو و هەيڤ شەق بوو
۱۲۵	(۱۳) ئينانه خوارا ئاسنى
۱۳۳	(۱۴) مېشا هنگفېنى

۱۴۴	(۱۵) مالا تەڧىپىركى
۱۵۱	(۱۶) مىش ودو راستىين غەرىب !
۱۵۹	(۱۷) مىرى ودهنگى وى
۱۶۶	(۱۸) مه كهه ئىكه مين ماله بو مروڧان هاتيه دانان
۱۷۳	(۱۹) نزمترین عەرد
۱۲۰	(۲۰) وهلاتى ئره مى
۱۸۹	(۲۱) بلندبوون بەر ب عەسمانى ڧه و بىنتەنگى
۱۹۸	(۲۲) ئعجازا هژمارى د قورئانى دا
۲۰۵	(۲۳) قوبناغىن چىبوننا مروڧى د زكى دهيكى دا
۲۲۲	(۲۴) دله سەنتەرى تىگە هشتى
۲۲۹	(۲۵) ناقچاقن جھى درەوى وسەنتەرى هاژوتنى
۲۳۵	(۲۶) چەرمى مروڧى وههستكرنا ب سوتنى
۲۳۹	(۲۷) ژ هەر تشته كى مه جوتەك ئافرانديه
	(۲۸) عەرشى بەلقىسى د ناقبەرا قورئانى و علمى
۲۴۶	دا
۲۳۵	(۲۹) دىتنا هەيڧى وروژى
۲۵۷	(۳۰) روژى وساخله مى
۲۶۳	(۳۱) گەهين مروڧى
۲۷۰	(۳۲) ئاقابوون وههلاتنا روژى

۲۷۵	(۳۳) ده بکینیا شیری
۲۸۲	(۳۴) نهو تشتی مروّف ژی دورست دبت
۲۸۹	(۳۵) ههمی سالان باران هندی ئیکه
۲۹۴	په یقا دویماهی